

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВІДДІЛ У СПРАВАХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ТА ТУРИЗМУ
УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР
ДОНЕЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ ТОВАРИСТВА
ЗВ'ЯЗКІВ З УКРАЇНЦЯМИ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ
(ТОВАРИСТВО "УКРАЇНА-СВІТ")
ДОНЕЦЬКЕ ОБЛАСНЕ ВІДДІЛЕННЯ НАУКОВОГО
ТОВАРИСТВА ім. ШЕВЧЕНКА
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ЗАКОРДОННЕ УКРАЇНСТВО І
ДОНЕЧЧИНА:
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА**

*(Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,
м. Донецьк, 19 грудня 2008 року)*

Донецьк-2008

ББК-71.04 (4 УКР-ДОН)
К 90

Закордонне українство і Донеччина: вчора, сьогодні, завтра: матеріали науково-практичної конференції. – Донецьк: Донецьке обласне відділення Товариства "Україна-Світ", Український культурологічний центр, 2008. – 312 с.

Збірник пропонує матеріали науково-практичної конференції, «Закордонне українство і Донеччина: вчора, сьогодні, завтра», проведеної відповідно до Державної програми співпраці із закордонним українством на період до 2010 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 р. №1034 та розпорядження голови Донецької облдержадміністрації від 29.11.2006 р. №578). Доповіді подані з додержанням авторського стилю.

Редакційна колегія:

- Іван Драч** – поет, перекладач, кіносценарист, державний і громадський діяч, народний депутат 3-го скликання (1998-2002 рр.)
- Світлана Кузнецова** – начальник відділу у справах національностей Донецької обласної державної адміністрації
- Володимир Білецький** – доктор технічних наук, професор Донецького національного технічного університету, голова Донецького обласного відділення Товариства "Україна-Світ", шеф-редактор аналітичного журналу "Схід"
- Олена Башун** – кандидат педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки
- Вадим Оліфіренко** – кандидат педагогічних наук, доцент, член Національної спілки письменників України, заступник голови Донецького обласного відділення Товариства "Україна – Світ"
- Віра Просалова** – доктор філологічних наук, професор Донецького національного університету
- Галіна Сімченко** – редактор аналітично-інформаційного фахового журналу „Схід”

Адреса редакції:
вул. Артема, 45, м. Донецьк, 83086
тел/факс: (062) 337-04-80, 338-06-97
e-mail: ukcdb@stels.net
Український культурологічний центр

© Донецьке обласне відділення Товариства "Україна-Світ", Український культурологічний центр, 2008

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Іван Драч Не покинемо „третього брата”	8
Володимир Білецький Світове українство: історія та сучасність	10
Дмитро Павличко Україна та Світовий Конгрес Українців.....	43
Олександр Шокало Четверта міграційно-еміграційна хвиля з України	58
Валерій Рябенко Створення і діяльність ВГО «Українська взаємодопомога» та МГОУ «Четверта хвиля»	63
Павло Орленко З історії товариства "Україна-Світ"	75

Секція 1.

ДОНЕЧЧИНА І СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО: ПРОДОВЖЕННЯ СПІВПРАЦІ

Світлана Кузнецова Регіональна політика Донеччини у сфері зв'язків із закордонним українством	84
Володимир Білецький Одинадцять років діяльності Донецького обласного відділення Товариства «Україна-Світ»	91
Віра Боднарук Зв'язки Товариства Української мови-Чикаго в Україні	99
Віталій Радчук VI Конгрес Міжнародної асоціації українців у Донецьку.....	102

Галина Сімченко, Володимир Білецький Презентація української книги у Москві	108
Галина Сімченко „Літературні вечори у Інституті модерного мистецтва Чикаго” укладено в Донецьку.....	114
Людмила Мочалова Відомі митці української діаспори в гостях на Донеччині	116
Лілія Козінченко Канадсько – український бібліотечний центр міста Маріуполя: тенденції розвитку	124
Олена Негода На українсько-канадських паралелях.....	130
Вадим Оліфіренко Голос із далекого Амуру: український письменник і видавець Олександр Лозиков на Далекому Сході	132
Василь Горбачук, Ольга Корабльова Роль діаспори у справі відновлення філологічного факультету у Слов’янському державному педагогічному університеті	136
Галина Чумак Повернення Емми Андіївської на Донбас	139

Секція 2. ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД У СВІТІ

Аскольд Лозинський Світовий Конгрес Українців: у світі і Україні	146
Олексій Коновал Фундація ім. Івана Багряного: за кордоном та в Україні.....	152

Стефан Паняк Українці в Російській Федерації.....	158
Людмила Найдено Літературно-музична вітальня, присвячена творчості Оксани Петрусенко: у Татарстані та Україні.....	162
Романія Явір Діяльність Федерації українців Вірменії „Україна”.....	165
Віра Коник Конгрес українців Естонії.....	172
Зенко Ластовецький, Федір Курляк Діяльність Союзу Українців у Великій Британії.....	177
Іван Лаба Діяльність союзу русинів-українців Словацької Республіки.....	182
Тетяна Кузик Асоціація українських жінок-робітниць в Італії.....	187
Орися Сушко Конгрес Українців Канади.....	190
Валентина Такаєва Український культурний центр «Батьківщина» в Узбекистані.....	202

Секція 3. **„УКРАЇНА ПАМ’ЯТАЄ – СВІТ ВИЗНАЄ!”**

Стефан Романів, Ірка Мицак 75-та річниця відзначення Українського Геноциду 1932-1933: „Україна пам’ятає – світ визнає!”.....	210
Леся Храплива-Щур Відблиск „невгасимої свічі”.....	212
Заява Об’єднання українців Росії та Федеральної національ- но-культурної автономії українців Росії.....	217

КРУГЛИЙ СТІЛ

Василь Гайворонський (Гайдарівський) – видатний письменник-емігрант з Донецького краю

Вадим Оліфіренко

Гайворонський Василь Андрійович: на Донеччині й за кордоном 1906 (14.01) – 1972 (13.11).....220

Віра Просалова

Дві іпостасі письменника-експатріанта224

Ірина Ярошевич

Життєві колізії Василя Гайворонського.....233

Ольга Пуніна

Сюжетний елемент «змагання» у повісті Василя Гайворонського «Розминовка»239

Тетяна Бублик

Оповідання Василя Гайворонського „Чортове колесо” як проекція на реалії радянської доби.....246

Феня Пустова

Естетичні функції пейзажів у творах Василя Гайворонського249

КРУГЛИЙ СТІЛ

Микита Шаповал – видатний державний діяч, вчений, патріот

Ігор Пасько

Микита Шаповал – філософ і соціолог262

Василь Терещенко

Державотворець Микита Шаповал264

Віталій Білецький

Микита Шаповал в українській соціології.....284

Надія Миронець

Микита Шаповал про національне відродження та державність289

Феня Пустова

Деякі особливості образного мислення Микити Шаповала.....300

***ПЛЕНАРНЕ
ЗАСІДАННЯ***

Іван ДРАЧ,
*український поет, державний і громадський діяч,
народний депутат України 3-го скликання,
голова Товариства „Україна – Світ”*

НЕ ПОКИНЕМО „ТРЕТЬОГО БРАТА”

Після здобуття незалежності ми нарешті змогли озватися до світового українства за прикладом інших усталених держав, які, мов світила, притягують до себе думки й почуття співвітчизників поза своїми кордонами. Виявилось, що українська діаспора – одна з найбільших серед інших планетарних етнічних розселень: за межами України нас живе майже півстілки, скільки проживає на рідній землі. Немилосердна доля, що кілька сторіч випробовувала українців на життєздатність і шляхом чужоземного окупантського тиску вичавлювала з рідного краю його синів і дочок на всі меридіани й паралелі, мовби підтвердила: українська нація – велика нація. Мільйони наших братів і сестер зберегли серед іншого, незрідка недружного, ба й ворожого етнічного середовища, кровну спорідненість з тисячолітнім корінням своєї нації, плекали рідну мову й культуру, звичаї і риси характеру, не полишали віру в те, що українська держава воскресне. Допомогло їм те, що навчилися гуртуватися, триматися купи – тобто набули властивостей, якими ще доводиться оволодівати нам, суцим у Великій Україні.

У світі налічується близько півтисячі українських організацій, їхня активність після серпня-грудня 1991 року зросла й зростає, живлячись новими патріотичними імпульсами, гордістю за свій народ, який нарешті відновив власну державність.

Українці україномовні й російськомовні, англomовні й офранцужені, колонізовані й румунізовані – єднаймося навколо матері України, української мови – її душі і правічної суті.

Достовірна статистика свідчить, що двоє українців живуть в Україні, а третій – поза Україною (Західна діаспора – до п'яти мільйонів, Східна – до десяти мільйонів). Де ж він, той третій?

Чи можуть бути двоє без третього, коли постає Українська держава, – і всі ми втрох або пропадом пропадемо, або збудимось і утвердимось, і постанемо перед світом в святій єдності усіх трьох?! Україною постанемо. Святою трійцею постанемо в злютованій єдності тризуба. Згадаймо історичну «Думу про втечу трьох братів з Азова»:

З города Азова, з тяжкої
неволі три братіки тікали.
Ой, два кінними, третій піший-
пішаниця,
Як би той чужинець-чужениця.
За кінними братами біжить
він, підбігає...
Кров'ю сліди заливає...
Слізьми поливає,
Словами промовляє:
"Братіки мої рідненькії...
Мене обіждіте,
Із собою візьміте.
До городів християнських,
хоч мало, підвезіте.

Саме оцю історичну думу колись нагадав нам канадський публіцист Роман Рахманний: „...не йдеться тут про літературно-мистецький аспект трагічно-прекрасної думи, хоч і яке цікаве тут відтворення однієї з межових ситуацій філософського порядку. Трагічна доля наймолодшого брата, покинутого старшими братами на безлюдній і безводній окраїні землі української, пригадується у зв'язку з сучасною життєвою обстановкою значної кількості українців... Саме в „Думі про втечу трьох братів з Азова” відтворено, майже на пророчий лад, межову ситуацію українців...”

Українці з Берестейщини і Молдови, з Північної Слобожанщини і Донщини, із Саратовщини і Башкирії, з Кубані і Ставрополля, з космічного Байконура і нафтоносної Тюмені, з Казахстанських степів і Киргизії, з Зеленого Клину і Камчатки, з Соловків і Магадана, з Узбекистану і Закавказзя, з Туркменії і

Алтаю, з Прибалтики і Заполярного кола, українці з Канади і Австралії, зі США і Бразилії, з Італії та Іспанії, з Польщі, Франції, Великобританії, Чехії, Греції – всіх близьких і дальніх країн Європи – з усіх-усюд, куди долетіла українська пісня. Ні, ви не будете тим третім братом з Азовської думи на чорному шляху чужоземної неволі: безводдя, безхліб'я і безправ'я.

Ви будете рівними серед рівних – святою трійцею будемо за чисто застеленим столом української державності, української долі.

Слава нашій незалежній державі! Слава Україні!

Володимир БЛЕЦЬКИЙ,

*доктор технічних наук, професор, дійсний член НТШ,
шеф-редактор аналітично-інформаційного журналу
"Схід", голова Донецького обласного відділення
Товариства «Україна-Світ»*

СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

У огляді, виконаному на матеріалах конференцій, інтернет-сайтів та порталів, літератури, енциклопедичних та ін. даних, присвячених питанням української діаспори, подана загальна характеристика закордонного українства на поточний момент, коротка характеристика української діаспори в ряді країн Європи, Америки та Австралії, а також громадських організацій, які консоліднують зв'язки і співпрацю українців за кордоном та в Україні.

1. Загальна характеристика української діаспори

Географічне перебування українського народу в центрі Європи, ряд торговельних шляхів, що проходять землями нашої держави, нарешті тривалі війни, а також, напевно, природна відкритість українців до світу спричинили таке явище як **українська діаспора**. Цей термін означає всю сукупність українців або ж осіб українського походження, що проживають за межами території України і охоплює різні категорії людей українського походження з різним ступенем зв'язків з історичною

батьківщиною: українське населення на суміжних українських етнічних землях, які нині не входять до складу України; соціально-економічну еміграцію з України колонізаційного типу від початку XIX ст. до 1960-х-1970-х рр. спрямовану на Схід, головно, в межах території колишнього СРСР; соціально-економічну (заробітчанську) еміграцію з кінця XIX ст. – переважно в західну півкулю; політичну еміграцію після 1917-1920 рр. та від кінця Другої світової війни; трудову імміграцію від 1990-1991 років. Нині широко вживаними є терміни "**закордонне українство**", "**закордонні українці**", "**українці зарубіжжя**", які включають всю українську людність поза межами України. Українці в місцевостях свого перебування прагнуть зберегти етнічну ідентичність та підтримувати зв'язки з Україною.

Вже у 1880 році, українська діаспора налічувала близько 1,2 млн осіб:

- 0,7 млн українців в європейській Росії;
- 0,2 млн українців в Австро-Угорщині;
- 0,1 млн українців в Азійській Росії;
- 0,1 млн українців в Америці.

Це становило 4,6% всіх українців у світі. Тобто, всіх українців в 1880 р. було біля 24 млн. ос., в т.ч. на українських етнічних землях проживало 22,8 млн. ос., решта – за кордоном.

Станом на 2004 р. за межами України мешкає від 10 до 15 млн. українців, тобто **біля третини нації**. Розселення українців по країнах світу за даними вікі-енциклопедії показане в таблиці 1.

Таблиця 1. Українська діаспора (2004 рік)

Країна	Чисельність (тисяч)	Регіони проживання
<u>Росія</u>	4 363-5 000	В <u>Москві</u> , <u>Санкт-Петербурзі</u> , в районах Курська, Воронежа, Саратова, Самари, Астрахані, Владивостока, Кубані (Краснодарський край), Дону, від Оренбурга до Тихого океану, в Закаспійській області, в Приморському Краї над рікою Усурі, в Амурській області (« <u>Зелений Клин</u> »)

Продовження табл. 1

Країна	Чисельність (тис. осіб)	Регіони проживання
<u>Казахстан</u>	896,2-2 400	На півночі, промислові центри.
<u>США</u>	500-2 000	Штати: <u>Пенсильванія</u> , <u>Нью-Йорк</u> , <u>Нью-Джерсі</u> , <u>Массачусетс</u> , <u>Коннектикут</u> , <u>Огайо</u> , <u>Іллінойс</u> , <u>Мічиган</u> , <u>Міннесота</u> , <u>Меріленд</u> , <u>Флорида</u> , <u>Каліфорнія</u> , <u>Техас</u> , <u>Вісконсін</u>
<u>Канада</u>	1 000	Провінції: <u>Онтаріо</u> , <u>Альберта</u> , <u>Манітоба</u> , <u>Саскачеван</u> , <u>Квебек</u> , <u>Британська Колумбія</u>
<u>Молдова</u>	600,4-650	<u>Придністров'я</u> , <u>Кишинів</u>
<u>Польща</u>	360-500	Регіони: західна і північна частини Польщі (воєводство <u>Ольштинське</u> , <u>Щецинське</u> , <u>Вроцлавське</u> , <u>Гданське</u> , <u>Познаньське</u>)
<u>Білорусь</u>	291-500	<u>Брестська</u> , <u>Гомельська</u> області.
<u>Аргентина</u>	100-250	Провінції: <u>Буенос-Айрес</u> - <u>Місіонес</u> , <u>Чако</u> , <u>Мендоса</u> , <u>Формоса</u> , <u>Кордова</u> , <u>Ріо-Негро</u>
<u>Бразилія</u>	50-350	Штати: <u>Парана</u> , <u>Сан-Пауло</u> , <u>Санта-Катеріна</u> , <u>Ріу-Гранді-ду-Сул</u>
<u>Узбекистан</u>	153,2	Промислові центри.
<u>Румунія</u>	70-250	Регіони: <u>Південна Буковина</u> (<u>Сучавщина</u>), <u>Мармарощина</u> , <u>Банат</u> , <u>Південна Добруджа</u> .
<u>Киргизстан</u>	108	Промислові центри.
<u>Словаччина</u>	40-100	Регіони: <u>Східна Словаччина</u> , місто <u>Пряшів</u>
<u>Латвія</u>	92	Промислові центри.
<u>Португалія</u>	66	Промислові центри.
<u>колишня Югославія</u>	60	Регіони: <u>Воєводина</u> (<u>Бака</u>), <u>Боснія</u> , <u>Хорватія</u> , (<u>Славонія</u>)
<u>Грузія</u>	52,4	Промислові центри.
<u>Чехія</u>	50	<u>Судети</u> .
<u>Естонія</u>	48	Промислові центри.
<u>Литва</u>	44	Промислові центри.
<u>Туркменістан</u>	35,6	Промислові центри.

Продовження табл. 1

Країна	Чисельність (тисяч)	Регіони проживання
<u>Франція</u>	35	Регіони: Центральна, Східна, Південно-Західна і Північно-Західна Франція.
<u>Великобританія</u>	35	Графства: Ланкашпир, Йоркшир, Центральна <u>Англія</u> , Південна Англія, <u>Шотландія</u> .
<u>Австралія</u>	35	Штати: Новий Південний Уельс, Вікторія, Південна і Західна Австралія.
<u>Азербайджан</u>	32,3	Промислові центри.
<u>Німеччина</u>	22	Землі: Баварія, Баден-Вюртемберг, Гессен, Північний Рейн-Весфалія, Нижня Саксонія.
<u>Парагвай</u>	12	Регіони: поблизу колонії Фрам, Сандови, Нової Волині, Богданівки, Тарасівки.
<u>Уругвай</u>	10	Регіони: <u>Монтевідео</u> , Сан-Хосе, <u>Пайсанду</u> .
<u>Вірменія</u>	8,3	Промислові центри.
<u>Австрія</u>	6	Регіони: <u>Відень</u> і його околиці.
<u>Бельгія</u>	5	Регіони: Середня і Східна Бельгія.
<u>Угорщина</u>	3,00	Регіони: басейн середньої течії річки Тиса.
<u>Венесуела</u>	3,00	Регіони: <u>Каракас</u> , <u>Валенсія</u> , Маракан.
<u>Нідерланди</u>	0,6	Регіони: поблизу кордону з Німеччиною.
<u>Нова Зеландія</u>	0,5	Регіони: <u>Крайстчерч</u> , <u>Окленд</u> , <u>Веллінгтон</u> .

2. Українці в окремих країнах світу

Кількісні характеристики українців за кордоном завжди були дискусійними. В цілому можна, думаю, зупинитися на оцінці в 5-7 мільйонів осіб, що мають хоча б частково українське походження у західному світі і близько 8-12 мільйонів ідентифікуючих себе з українським корінням у країнах СНД. Тобто загалом за межами України постійно

проживає близько 13-18 млн людей українського походження. Звичайно, ці оцінки досить відносні, але показують *кількісну* вагомість діаспори. Що стосується її *якісного* складу, то це, в основному, так званий "середній клас" як у західному, так і східному світі. При цьому зорганізованість закордонних українців Заходу і Сходу сильно відрізняється – якщо перші майже всі є членами національних громадських організацій або партій, то другі охоплені ними ледь на 5-10 %.

Зупинимося на короткому “портреті” української діаспори в країнах Європи, Америки та Австралії.

Українська діаспора США. Перші українці з’явилися у Північній Америці ще в 17-18 ст. Відомо, що у Громадянській війні брав участь генерал Василь Турчин – особистий друг президента А.Лінкольна. У 1865 р. з Києва прибув сюди Андрій Гончаренко, який видав газету “Аляска Геральд”. Його вважали одним з перших українських емігрантів у США. Початком трудової еміграції українців до США вважається 1877 р. Саме тоді група селян-русинів із Закарпаття прибула на шахти східної Пенсильванії. Основна частина наступної хвилі еміграції прибула до США в другій половині 1920-х років. У післявоєнний період розпочалася третя хвиля еміграції (друга половина 1940-х років). Основну частину її становили “переміщені особи” та біженці із таборів західних зон окупації Німеччини і Австрії, а також з Італії.

Одними з перших українських переселенців з України, які в США одержали землю і почали займатися сільським господарством, були протестанти із східних районів України, які втекли від релігійних переслідувань. Вони осіли в штаті Вірджинії (1892 р.), пізніше (1898 р.) – в Північній Дакоті. Згодом і в штаті Північна Дакота всі вони створили село, назване “Україною”.

В 1884 р. у штаті Пенсильванія була збудована перша українська церква.

У 20-х роках ХХ століття в США почали виникати перші організації, що об’єднували українців.

У 1989 р. у США створили громадянські організації, які надають матеріальну допомогу Україні, а також підтримують

діяльність окремих громадських організацій. Серед них “Народний фонд допомоги Україні”, “Фонд допомоги дітям Чорнобиля”.

Американські вчені налічують близько 2 млн. українців у США. Українська мова, географія, література, історія, соціологія України викладаються у 28 університетах та коледжах США. Утворилися і діють різноманітні українські громади політичного, релігійного та культурно-освітнього спрямування. У США діють Українська католицька церква (майже 250 тис. віруючих), Карпато-руська католицька церква (близько 200 тис. віруючих). Понад 150 тис. українців відвідує Руську православну церкву. Налічується майже 40 тис. українців-протестантів. Тепер майже 90% американських українців живе в містах; 20,6% з них працює в промисловості, організації фінансів і в торгівлі, 13% – в армії, 12% – у школах, 11,5% – у закладах охорони здоров'я.

Найбільш відомі громадські організації українців у США: 1. *Український Конгресовий Комітет Америки (КУК)*, Голова – Михайло Савків (Член Президії УВКР); 2. *Світовий Конгрес Українців (США)*, Голова – Євген Чолій (у 1998-2008 рр. Аскольд Лозинський); 3. *Українська Американська Координаційна Рада*; 4. *Союз Українок Америки (СУА)*; 7. *Український Народний Союз*; 8. *Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ-А)*; 9. *Пласт (Нью-Йорк, США)*; 10. *Федерація допомоги дітям Чорнобиля*; 11. *Асоціація Українців Америки* та ін.

Українська діаспора Канади. Початковий період еміграції до Канади був наймасовіший. У 1896-1914 рр. сюди переселилося 170 тис. українців. Головним чином це були вихідці з Галичини, Буковини і Закарпаття, які перебували під владою Австро-Угорщини. Люди тікали від матеріальної скрути й від політичної сваволі, сподіваючись за океаном знайти достаток і довгождану волю. За переписом 1981 р. українці становили 3,1% населення країни, що складає 755 тис. осіб. А за оцінюванням у 1989 р. близько 1 млн. осіб. Канада займає друге місце у світі за чисельністю українців, що становить 4% усього населення Канади. Українці направлялися переважно в степові

провінції – Манітобу, Саскачеван та Альберту, де канадський уряд надавав поселенцям земельні ділянки площею 65 гектарів. Українські іммігранти прагнули селитися на нових місцях компактно й заснували цілий ряд етнічно-однорідних поселень-колоній. До 1905 р. українські поселення вирости по всій території прерій Західної Канади, перетворивши ці цілини, мало заселені корінними жителями землі в освоєну й економічно продуктивну зону.

Сьогодні головні райони населення канадських українців знаходяться на півдні країни, поблизу кордону зі США. Більше половини українців проживають в провінціях Манітоба, Саскачеван і Альберта. Українська мова, література і культура вивчаються у широкій мережі громадських суботніх і недільних шкіл, а також у двомовних школах, де є класи з українською мовою навчання. Усього в Канаді близько 6 тис. дітей вивчають українську мову. Українці навчаються майже в 100 університетах Канади і 200 коледжах. Українська мова викладається в 28 університетах. Перепис населення Канади 1991 р. зафіксував 1млн. 54 тис. осіб українського походження, що становить 3,8 % всього канадського населення – це п'яте місце серед етнічних спільнот цієї країни після британців, французів, німців та італійців.

Найбільші українські громадські організації Канади:
1. *Світовий Конгрес Українців (СКУ)*; 2. *Ліга Українців Канади*; 3. *Світова Федерація Українських Жіночих Організацій (СФУЖО)*; 4. *Союз Українок Канади*; 5. *Конгрес Українців Канади (КУК)*; 6. *Ліга Українок Канади*; 7. *Ліга Українських Католицьких Жінок Канади*; 9. *Канадське товариство приятелів України*; 10. *Канадський фонд – Дітям Чорнобиля*; 12. *Світова Ліга Українських Політичних В'язнів (СЛУПВ)* та ін.

Українська діаспора Аргентини. Під час другої еміграційної хвилі у кінці XIX ст., більшість новоприбулих осіла в Буенос-Айресі та околицях столиці, решта подалася вглиб країни на сільськогосподарські поселення. Емігранти, які приїхали до Аргентини в 1945-1950 роках – це, в основному, особи, які були насильно вивезені на роботи до Німеччини під

час окупації України, а також вояки УПА, бійці дивізії СС “Галичина”, котрі боролися проти сталінського режиму. Аргентинська Республіка була однією з перших держав, які визнали Українську Народну Республіку. Це сталося 5 лютого 1921 року. 5 грудня 2001 р. Президент Аргентини Менем прийняв делегацію аргентинських українців і показав документ, відповідно до якого Аргентина визнала Україну як незалежну державу.

Нині в Аргентині налічується понад 200 тисяч українців. Вони переважно розселені в північних провінціях – у столиці та провінції Буенос-Айрес, Місійонез, Чако, Мендоса, Формоса, Кордова, Ріо-Негро і займаються головним чином землеробством. Мають хорошу репутацію за працьовитість, спокійну вдачу, пісненність і толерантність. Хоча вони вже є громадянами іншої країни, мають достаток, гроші, більшість з них ніколи не бувала на землі своїх предків, всі вони з одержимістю і святістю вболівають за майбутнє України. На півночі Аргентини і в прилеглих до неї південних районах Бразилії, а також у Парагваї та Уругваї українці та громадяни українського походження проживають компактними групами, що зближує їх, сповільнює процес асиміляції.

Українські громадські організації Аргентини:

1. *Українська Центральна Репрезентація*;
2. *Українське культурне товариство “Просвіта”*;
3. *Українське товариство “Відродження”*;
4. *Союз українок Аргентини*;
7. *“Пласт” Організація української молоді в Аргентині*;
8. *Фундація ім. Тараса Шевченка* та ін.

Українська діаспора Бразилії. В Бразилії українці належать до найстаріших етнічних груп. Перші українські емігранти з’явилися ще до державного оформлення Бразилії, наприкінці XIX століття. Масове переселення розпочалося з 1895 року, коли агенти Італійських пароплавних ліній привезли сюди 15 тис. найбільш галичан. Більшість іммігрантів кінця XIX століття облаштувалася в районі Прудентополіса (у глибині Парани). Після Другої світової війни більш як 200 тис. осіб, колишніх захоплених Німеччиною “остарбайтерів”, військовополонених, політичних біженців, вояків Української

дивізії СС та інших військових формувань, що воювали проти Росії, прибули до Парани. Окрім Парани, українські емігранти розташувалися також у штаті Сан-Пауло, у місті Іан-Каetano-до-Сул та у кварталі, що межує з Віла-Зеліна, у столиці штату.

Нині кількість українців у Бразилії сягає 250-400 тис. Лише 7-8% з них народжені в Україні, решта – в Бразилії. 85% українців живуть в сільській місцевості. Інша частина українців працює у промисловості, здебільшого меблевій та металообробній, та зайнялася вільними професіями (адвокати, лікарі тощо). У країні відомі художники Мігел Бакун та поетеса Олена Колодій, інженер Серафим Волошин, археолог Ігор Швець та нейрохірург Афонсо Антонюк. 70% українців мешкає в районі Преденополіса. У місті діє Церква Св. Йосафата, побудована у 1928 р. у центрі міста, – це чудовий зразок впливу візантійського стилю. Є асоціації митців, такі як ансамбль народного танцю “Веселка”, ансамбль бандуристів “Соловейко”, які зберігають спадщину предків – бандура вже протягом століть є символом української народної музики. 26 жовтня 1995 р. урочисто відкритий **Меморіал української імміграції** – він віддає данину одній з основних етнічних груп Куритиби (столиця Парани).

Українські громадські організації Бразилії: 1. *Українсько-Бразильська Центральна Репрезентація*; 2. *Українське Товариство Бразилії (УТБ)*; 3. *Українсько-Бразильське Товариство “Соборність”*; 4. *Товариство Прихильників Української Культури*; 5. *Музей української імміграції при Українському товаристві Бразилії (УТБ)*; 6. *Українсько-Бразильський Клуб*; 7. *Український меморіал*; 8. *Музей української імміграції в Прудентополісі (Пам’ятник Тарасу Шевченку)*; 9. *Меморіал іммігранта*; 10. *Асоціація Українсько-Бразильської Молоді (АУБМ)* та ін.

Українська діаспора Австралії. За офіційними даними в Австралії проживає понад 40 тисяч українців. Перші вихідці з України в цьому регіоні – Миклухо Маклай та кілька інших перших емігрантів. Масова еміграція в Австралію розпочалася наприкінці 40-х років, а найбільшого розмаху набула 1949 року – з Німеччини, з так званих таборів переміщених осіб (ДіПі).

Відразу після прибуття до Австралії, українці згуртувалися, розпочалося громадське і церковне життя. У столицях всіх шести штатів утворилися об'єднання, які називалися українськими громадами Вікторії, Тасманії тощо. Для координації дій і співпраці всі громади об'єдналися в Союз українських організацій в Австралії. Окрім того, розпочав діяльність Союз українок Австралії, молодіжні організації "Пласт" і СУМ, утворилися спортивні товариства "Копаного м'яча" і "Відбиванки". Ветерани двох світових воєн, колишні вояки УПА також створили свої організації. Місцями розселення українців є штати Новий Південний Уельс, Вікторія, Південна Австралія. У більшості місцевостей, де існували українські громади, діяли хори та театри, в яких, окрім одного-двох професійних акторів, брали участь аматори. Жінки вишивали, різьбили і навчали молодь цим ремеслам. Діяли суботні школи, де діти навчалися українознавчих предметів. Греко-католики, протестанти та православні утворили свої церковні громади. Були побудовані народні доми, часто з приміщеннями для суботніх шкіл. Церкви споруджувалися без допомоги держави на кошти українців. Деякі з тих громад, які будували храми, мали усього близько 200 активних членів. Українці в Австралії організовували концерти, театральні вистави, відзначали історичні дати, проводили літературні вечори, спортивні змагання, дискусії, семінари. Все це можна назвати святами, які йшли в ногу із приватним життям. Цей період можна назвати "золотим віком української спільноти в Австралії".

Сьогодні старша генерація, яку можна назвати будівничими українського життя в Австралії, поступово вимирає, а покоління, народжене в цій країні, має інші інтереси. Тепер в Австралії немає жодного українського театру, а громади в деяких провінційних містах взагалі припинили існувати. За останніх 40 років тут не було жодного припливу свіжої крові – еміграції з України. Лише незначна частина теперішніх емігрантів долучається до старої української громади. Українська громада має хороші стосунки із Генеральним консульством України в Австралії.

Українські громадські організації Австралії: 1. *Союз Українських Організацій Австралії (СУОА)*; 2. *Союз Українок Австралії*; 3. *Союз Українок Вікторії*; 4. *Союз Українок ім. кн. Ольги*; 5. *Союз Українок ім. Лесі Українки*; 6. *Союз Українок ім. Оксани Мешк*; 7. *Організація української молоді "Пласт"*; 8. *Спілка української молоді (СУМ)*; 9. *Спілка Української Молоді в Австралії*.

2.1. Українці в країнах Європи

У країнах Європи українці розселені зокрема у: Австрії, Бельгії, Чехії, Італії, Польщі, Румунії, Хорватії, Боснії та Герцеговині, Угорщині, Іспанії.

Українська діаспора Австрії. Українці почали селитися в Австрії наприкінці XVII ст., коли до її складу ввійшли Галичина, Буковина, а також Холмщина і Підляшся (в 1772, 1775 і 1795-1809 рр., відповідно). З початком Першої світової війни сюди прибували біженці з Галичини й Буковини, військові, українська інтелігенція, іммігранти зі східноукраїнських земель. Після поразки національно-визвольної боротьби в Україні (1917-1920 рр.) столиця Австрії певний час залишалася центром політичної та культурної активності українських емігрантів. Тут не було жодних обмежень на політичну та партійну діяльність, перенесену сюди з України. Після розпаду Австро-Угорської імперії українська колонія у Відні зменшилась, але невдовзі знову різко зросла після приїзду сюди уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Після Першої світової війни в Австрії нараховувалося приблизно 50 тисяч українців, наприкінці Другої світової війни – вже понад 100 тисяч. Коли радянські війська зайняли частини Австрії, значну частину українців було депортовано до Радянського Союзу. У радянській окупації залишалось близько 30 тис. українців. Більшість із них згодом емігрувала далі в Західну Європу та за океан. До часу, коли радянські війська не пішли з Австрії, все громадсько-політичне, культурне й релігійне життя української громади

зосереджувалось у Західній Австрії, зокрема в таких містах, як Зальцбург, Інсбрук, Лінц, Грац, Клагенфурт-Віллах і Брегенц.

За оцінками фахівців, тут нараховується близько 5-6 тисяч осіб українського походження. Абсолютна більшість із них проживає в містах, зокрема у Відні та його околицях – 2 тисячі осіб, у Зальцбурзі – 460, у Клагенфурт-Вілласі – 430, Граці – 340, Інсбруку – 330. Кюстіні – 270, Лінці – 210, Брегенці – 160. Невелике число українців та їхніх нащадків є сільськими жителями.

Українські громадські організації Австрії: 1. *Австрійсько-українське товариство (АУТ)*; 2. *Українське греко-католицьке Братство ім. Св. Варвари*; 3. *Спілка українських філателістів Австрії (СУФА)*.

Українська діаспора Бельгії. До Першої світової війни чисельність українців у Бельгії була незначною. Це були вихідці переважно з західної частини України, які об'єднувалися тут у Руську безсторонню громаду. Протягом 1919-1923 років у Бельгії діяла українська дипломатична місія, очолювана професором А. Яковлевим і генералом-хоружним О. Осеницьким. Після поразки національно-визвольної боротьби в Бельгію прибули українці – вояки армій УНР та УГА, політичні емігранти. У міжвоєнний період українська громада поповнилася також емігрантами-заробітчанами із Закарпаття. Після закінчення Другої світової війни з таборів для біженців і переміщених осіб у Німеччині й Австрії до Бельгії прибуло понад 10 тисяч українців. Практично всі вони працювали у вугільних шахтах цієї країни. Виникли десятки різних організацій та установ, які розгорнули активну культурно-освітню, політичну та церковну діяльність. У 1945 році в Брюсселі утворено *Український допомоговий комітет (УДК)*. Він мав 26 філій, підтримував діяльність більш як десятка хорів, багатьох танцювальних колективів та драматичних гуртків. У жовтні 1948 року відбувся перший конгрес українців у Бельгії. Багато молодих людей із числа переміщених осіб вступили до університетів цієї країни. Тільки у Лювенському університеті в 1947-1953 роках навчалось понад 70 українських студентів, а українська студентська громада відіграла помітну роль у

суспільно-культурному житті університету й міста. В ці роки у Лювені було відкрито Український студентський дім. Після масового виїзду в 1950-х роках в Канаду і США, чисельність української громади в Бельгії зменшилася до приблизно 5 тисяч осіб. Без значного припливу ззовні, цей процес тривав і згодом. Значна частина покоління українців, яке народилося в Бельгії, особливо від змішаних шлюбів, відійшла від української громади. Знизилась активність українського культурно-громадського життя.

На початку 1990-х років у Бельгії проживало понад 2 тисячі осіб українського походження. Більшість населяє центральну частину країни (Брюссель і Лювен). Значна частина української громади (близько 40%) – люди пенсійного віку, 25 – кваліфіковані робітники, 8,9 – службовці різних установ, 1,6 – студенти, 16,2 – школярі середніх і професійних шкіл.

Українські громадські організації Бельгії: 1. *Головна Рада Українських Громадських Організацій в Бельгії (ГРУГОБ); 2. Український допомоговий комітет (УДК); 3. Союз українців Бельгії; 4. Бельгійсько-українська асоціація “Заради кращого життя” в м. Монс.*

Українська діаспора Чехії. Українська громада протягом останнього десятиліття зросла більш ніж удвічі. У Чеській Республіці українська національна меншина посідає 4-е місце за кількістю її членів після словацької, польської та німецької. Вона нараховує близько 50 тис. осіб. Церква для українців є об’єднуючим чинником: здебільшого українці підтримують між собою контакти завдяки церкві.

Українські громадські організації Чехії: 1. *Українська ініціатива в Чеській Республіці; 2. Об’єднання українців та прихильників України в Чеській Республіці; 3. Форум українців в Чеській Республіці; 4. Об’єднання українок в Чеській Республіці.*

Українська діаспора Італії. Про українську присутність у Ватикані та Італії існують історичні свідчення. У Ватиканській бібліотеці зберігаються найдавніші українські пам’ятки: листи Папи Григорія VII до Київського князя Ізяслава, датовані 1075

роком, служебник і будинок Київського митрополита Ізидора XV століття, документи Берестейської унії. Ректором Болонського університету був у XIV ст. Юрій Дрогобич, в Італії навчався Петро Могила та багато інших відомих українців. В університеті Падуї з XIV по XVIII століття навчалось близько 600 студентів з України. Серед них – полковник Богдана Хмельницького – Станіслав Морозенко. Перша українська колонія в Римі з'явилася наприкінці XVI століття. Це були студенти, що навчалися в Грецькій колегії (поблизу площі Іспанії). Серед них – Феофан Прокопович. Багато місць у Ватикані та в Італії пов'язано з іменами митрополита Андрея Шептицького та кардинала Йосипа Сліпого. У передмісті Палермо на Сицилії є цікава згадка про українських козаків. Вона датується 1622 роком. Врятувавшись із турецької неволі, українські козаки прибули сюди на тривесельному човні. Оселились, збудували церкву на честь покровительниці Сицилії Святої Розалії. Про цю подію нагадує відповідний напис на мармуровій дошці і прикріплена поруч срібна модель тривесельного козацького човна. Багато українців перебувало у Флоренції. Серед них: Михайло Драгоманов та Семен Гулак-Артемівський. У Мілані навчалася славетна Соломія Крушельницька. У Римі на вулиці Сістіна в 1838 – 1842 рр. жив Микола Гоголь. В елітному кафе Греко, що було місцем зустрічей письменників та художників, зберігається його мініатюрний портрет.

Центром духовного життя сучасної Української громади в Римі є комплекс інституцій на північно-західній околиці міста. Передусім це – розбудований стараннями патріарха Йосипа Сліпого в 1967 – 1969 рр. собор Святої Софії, за стилем та мозаїчним оздобленням близький до Святої Софії Київської. Поруч – Український католицький університет (УКУ) імені Папи Климента та Українська Мала Семінарія. У приміщенні УКУ є архів, де зберігаються рукописи та інші цінні документи, наприклад, особистий паспорт родини Михайла Грушевського. У Святій Софії проводяться богослужіння, які відвідують українські мігранти-заробітчани. У співпраці з Католицькою Церквою Українська Греко-Католицька Церква опікується українськими заробітчанами, проводячи богослужіння

українською мовою в католицьких храмах більш як 50 міст Італії. Богослужіння відправляють українські студенти римських університетів, які поєднують навчання з пасторською діяльністю.

Українські громадські організації Італії: *1. Християнське товариство українців в Італії; 2. Апостольська візіатура Української Греко-Католицької церкви в Італії.*

Українська діаспора Польщі. У Польщі проживає 300-350 тисяч українців. Вони становлять тут національну меншину, предки якої споконвіку проживали в історичних областях Бойківщини, Лемківщини, Підляшші, Холмщині, Надсянні. У 1947 році за рішенням польського уряду була проведена акція “Вісла” – примусове переселення українців з південно-східних земель вглиб Польщі: на північні та північно-західні землі. Акція мотивувалася тим, що українське населення становило для загонів УПА велику матеріальну і людську базу, що утруднювало їхню ліквідацію. Основна маса українського населення ще й досі живе розсіяно на західних і особливо північних територіях – в Ольштинському, Гданському. Кошалінському та інших воеводствах. Українці Польщі дбають про свої національні корені. Тут діють українські громадські організації, видається газета “Наше слово”, українознавчі факультети у вищих навчальних закладах. Основна частина українського населення, 5-10 тис. українців, живе у Варшаві, близько 3 тис. – у Кракові.

Українські громадські організації Польщі: *1. Об'єднання українців у Польщі (ОУП); 2. Союз українців Підляшшя (СУП); 3. Об'єднання лемків (ОЛ); 4. Союз українок Польщі; 5. Організація української молоді Пласт у Польщі; 6. Союз незалежної української молоді (СНУМ).*

Українська діаспора Румунії. З історичного погляду українське населення Румунії поділяється на декілька категорій. Найдавнішою і найчисельнішою з них є автохтонне українське населення повітів Марамуреш і Сучава, яке проживає на цій території приблизно з XII століття, про що свідчать різноманітні історичні пам'ятки. Основу другої групи українців Румунії

складають запорозькі козаки: перша хвиля імміграції виникла після Полтавської битви 1709 року, коли російський цар Петро I, розпочавши репресії, використовував полонених козаків на роботах зі спорудження Санкт-Петербурга. Ті, хто врятувався, частково осіли в Добруджі (територія, що знаходилася під отаманським протекторатом). Друга хвиля міграції козаків утворилася після 1775 року, коли цариця Катерина II зруйнувала Запорозьку Січ. Близько 8000 запорозьких козаків втекли в район Дунайської Дельти, але не дійшовши згоди з турецькою владою, вони на запрошення Австро-Угорської імперії оселилися в зоні впадіння в Дунай річки Тиси (нинішня Воеводина). Третю категорію українського населення в Румунії складають жителі 8-10 сіл Східного Банату. В основному це – вихідці з Закарпаття – лемки, бойки, гуцули – які мігрували сюди в другій половині XVII століття в пошуках вільної землі після того, як Австрійська імперія змусила Туреччину залишити цю територію. Ще одна група українців з'явилася в Румунії внаслідок поразки національно-визвольного руху 1917-1920 років в Україні. Румунія наприкінці 1920 року стала одним з центрів української політичної еміграції з території Наддніпрянської України.

Нині, більша частина українського населення Румунії компактно проживає у регіонах країни – Південній Буковині, Мараморщині, Східному Банаті та Північній Добруджі. За даними 1992 року в Румунії проживає 65764 українця, що становить 0,3% від усього населення країни.

Українські громадські організації в Румунії:
Демократичний союз українців Румунії (член УВКР), Союз українців Румунії (член УВКР). Періодичні видання: Український вісник (Ukrainskey Visnek), Вільне Слово (Vilne Slovo), Наш голос (Nas Holos), Curierul Ukrainean.

Українська діаспора Хорватії. Перші поселення українців у Хорватії датують 1745 роком, з моменту переселення русинів-українців у Бачку, пізніше у Срієм, Славонію та Боснію. Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. відбувся другий етап переселень, тоді в основному з Галичини, які поселилися на сучасній території Славонії, а саме Бродсько-Посавської та Сісачко-Мославачкої жупанії (області). Всі

переселенці обох періодів були греко-католики. За переписом 1991 року в Хорватії проживає 3253 русинів, які до сьогоднішнього дня зберегли свою регіональну культурну ідентифікацію з сильно або слабше помітною українською самосвідомістю, та 2494 українців з третьої хвилі переселень XIX-XX ст. вже з українською свідомістю та мовою.

Українські громадські організації Хорватії: *1. Союз русинів і українців Республіки Хорватія; 2. Культурно-мистецьке товариство ім. Якіма Гарді.*

Українська діаспора Угорщини. За угорськими історичними архівами українці-русини (рутени) почали переселятися на територію сучасної Угорщини з Галичини у XII столітті. Грамота 1326 року свідчить про те, що жителів селища Надьоросі (область Новградська) запросив до Угорщини сам король Кальман. У XVIII столітті в місті Макко була окрема частина міста, де проживали українці (рутенці) – переселенці з Галичини, про це свідчать старі назви вулиць і так зване “руське кладовище”. За переписом населення у XVIII ст. тільки в області Саболч в 13-ти поселеннях проживали українці, що склали більшість населення. Загалом в Угорщині тоді проживало 30 тисяч українців. Згідно з Законом 1993 року про національні та етнічні меншини в Угорщині українці та русини були розділені на дві окремі меншини. Сьогодні українська діаспора складає близько 3 тис. чол.

Українські громадські організації Угорщини: *1. Товариство української культури Угорщини; 2. Товариство угорських русинів; 3. Товариство української інтелігенції в Угорщині; 4. Державний орган самоврядування українців Угорщини; 5. Наукове товариство україністики в Угорщині.*

Українська діаспора в Іспанії. Формування української діаспори в Іспанії розпочалося після Другої світової війни, коли у важкі повоєнні роки перша група українців-студентів прибула до Мадрида в пошуках кращої долі. Саме тоді утворилося перше українське товариство “Обнова” релігійно-конфесійного спрямування. У період так званих „застійних” років еміграція в Іспанію мала здебільшого політичний характер і була

нечисленною. На початку 1990-х років, після розвалу СРСР, виникла нова хвиля міграції на захід, в тому числі до Іспанії, яка набувала вже економічних ознак. Остання „четверта” хвиля припадає приблизно на середину 1990-х років і зумовлюється економічними причинами – втратою робочих місць, доходів населення, особливо в сільській місцевості, комерціалізацією відносин тощо.

Останнім часом іспанське законодавство значно обмежило іноземну присутність у країні, проте українська діаспора чисельно зростає, в першу чергу за рахунок „трудових” мігрантів, та вже нараховує за оцінками іспанської сторони понад 100 тис. осіб (жінки – 65%, чоловіки – 35%). З цієї кількості 50% мають легальний статус, інші є нелегалами. Близько 70% – вихідці з Західної України. Найбільше українців у містах: Мадрид, Барселона, Валенсія, Альбасете, Аліканте, Торев’еха, Мурсія, Малага, Марбелья, Уельва, Севілья, Хіхон.

Українські організації в Іспанії: Федерація українських асоціацій Іспанії (ФУАІ).

Українці в Росії. Присутність українців на території сучасної Росії починається від часів Київської Русі. По суті, це власне руси (русичі)-українці з берегів Дніпра принесли на північні і східні терени Русі християнську культуру. Але тоді вони виступали частіше як завойовники і підкорювачі нових земель і народів, а священники – як місіонери. Зрозуміло, що частина княжих дружинників-дніпрян, священнослужителі-християни часто назавжди залишалися на північно-східних землях Київської Русі. З приходом татаро-монгол (1243-1480 рр.) цей потік людей та культури з Дніпра на Північний-Схід практично припинився. Друга хвиля русько-української людності на землі тепер уже Московського царства припадає на добу Козаччини. Українські козаки у різні часи і ходили походами на цю державу (похід 20-тисячного війська Гетьмана Петра Сагайдачного на Москву у 1618 р.), і виступали як союзні війська разом з московськими стрільцями (війни проти Польщі та Туреччини), інколи назавжди переселялися на вільні землі на схід, несли військову службу за винагороду. Крім того, Україна виступала культурним і науковим донором для Московії, бо

саме тут знаходилися єдині в Східній Європі вищі школи – Острозька (з 1576 р.) та Києво-Могилянська Академії (з 1632 р.), вихованці яких часто жили і діяли на сучасних російських землях. Запрошуючи з України "лучших людей", тобто кваліфікованих спеціалістів, російська адміністрація заохочувала їх переїздити зі всім своїм статком, назавжди. Після Переяславської угоди з'являються і політичні в'язні – полковник Іван Нечай, зять Богдана Хмельницького, гетьмани Петро Дорошенко, Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович, козацькі старшини, особливо ті, хто підтримав Гетьмана Івана Мазепу і незалежність України.

За даними російського дослідника К.В.Харламовича серед 127 архиєреїв, які в 1700-1762 роках обіймали російські кафедри – 70 – українці, 43 – росіяни, 3 – греки, 3 – румуни, 2 – серби, 2 – грузини. П'ять українців були митрополитами, причому Дмитрія Ростовського, Іосафа Білгородського, Інокентія Іркутського канонізовано, як святих. До 1758 р. на 10 кафедр призначено 9 українців і лише 1 росіянин. За статистичними підрахунками О. Брюкнера, український вплив європеїзував Москву. Але відірвані від основного народного українського дерева переселенці самі асимілювали. Однак, саме їхня копітка праця на широких просторах Російської імперії визначила саме європейський шлях розвитку Росії.

За офіційними статистичними джерелами у 1719 р., чисельність українців в Росії становила 262,9 тис. ос., у 1795 р. вона зросла до 810,9 тис. ос. Згідно перепису число українців в Росії у 1897 р. досягло 3,6211 млн, а у 1926 р. – 7,873 млн. У повоєнні роки українці чисельно становили всього 3,359 млн, у 1989 р. – 4,4 млн. Найбільше українців проживає у Москві, Санкт-Петербурзі, в районах Курська, Воронежа, Саратова, Самари, Астрахані, Владивостока, Кубані (Краснодарський край), Дону, від Оренбурга до Тихого океану, в Закаспійській області, в Приморському Краї над рікою Усурі, в Амурській області («Зелений Клин»).

Ряд авторів та організацій вважають офіційні оцінки чисельності українців в Росії заниженими. Альтернативні джерела (газета "Лига Наций", 2000 р.) дають приблизно 5 млн українців. Триває швидка асиміляція українців. Найбільш

стародавні компактні поселення українців – у Воронежській, Курській і Білгородській областях. Після "розкуркулювання" в 1930-х роках їх число з 800 тис. – 1 млн. населення тут сильно змінилось і сьогодні складає 200 тис. українців. На Північному Кавказі проживає 460 тис. українців. Найбільш компактно в цьому регіоні українці проживають в Краснодарському краї та Ростовській обл. У нафтових і газових районах Півночі та Західному Сибіру проживають: В Тюменській обл. – 260 тис.; Ханти-Мансійському автономному окрузі – 150 тис.; Республіці Комі – 100 тис.; Всього в Сибіру та на Далекому Сході проживає 1,5 млн. українців. В областях і республіках Урало-Поволзького регіону (Челябінська, Оренбургська, Саратовська обл.) – 800 тис. українців. У Москві та Московській області проживають до 500 тис. українців. В Санкт-Петербурзі та Ленінградській області до 250 тис. українців. З 1991 року триває процес трудової еміграції українців до Росії. Офіційно за період 1991-2002 рр. це 1,244 млн чол. Неофіційно у Росії сьогодні оціночно близько 7 млн українців.

Практично в усіх регіонах створені українські культурно-національні організації. Всі ці регіональні організації входять у *"Об'єднання українців в Росії"*.

Українська діаспора в Грузії. Стародавній літопис свідчить, що знайомство українського й грузинського народів відбулося ще в X – XI століттях. У взаємному зацікавленні та зближенні двох народів велику роль відіграли політичні, воєнні, релігійні та інші фактори. Поява перших українців, які поселилися в Грузії, датується другою половиною XVIII століття, коли російська цариця Катерина II розігнала непокірну Запорозьку Січ. Тоді чимало козаків були змушені тікати на Південь, а частина з них опинилася в Грузії. У другій половині XIX століття в Грузії відбулися події, які привели до появи вільних земельних територій і, зокрема, в Абхазії. Внаслідок їх заселення тут з'явилися російські, українські, вірменські, грецькі та інші села.

За даними першого загального перепису населення російської імперії 1897 року, на території Грузії мешкало близько 8,5 тисяч українців, з яких близько 64% у містах, а 36%

– у сільській місцевості. Притік українського населення до Грузії не стихав і продовжувалося переселення українців різних верств, у тому числі й інтелігенції. Із середини ХІХ століття у Тбілісі існувала невелика українська колонія. У 1917 році тут відбувся Український Військовий з'їзд, на якому було створено Українську Військову Раду Закавказзя й Українську Раду в м. Тбілісі. З 1926 року починається новий, більш насичений етап переселення українців до Грузії. Він охоплює роки довоєнних п'ятирічок. Цьому сприяли високі темпи розвитку господарства, промисловості, розширення мереж курортних установ і залучення до цього значної кількості кваліфікованих спеціалістів з України.

У 1992 р. створено Асоціацію Українців – мешканців Грузії. У 2001 р. в Тбілісі відбувся Форум представників українських організацій в Грузії. Форум створив Координаційну Раду Українців Грузії. Однією зі знакових подій останніх років для української діаспори в Грузії стало відкриття Першої української школи імені Михайла Грушевського. Школа фінансується з бюджету Грузії. Програма у школі – українська. Міністерство освіти України надіслало з Києва букварі, підручники, методики, карти. Випускники отримують два дипломи про середню освіту – українського та грузинського зразків.

Українські громадські організації Грузії: 1. *Культурно-просвітнє товариство українців “Славутич”*; 2. *Міжнародний український Центр дружби і культури “Світлиця”*; 3. *Товариство українців м. Зугдіді “Олеся”*; 4. *Товариство українців м. Каспі “Червона калина”*; 5. *Грузино-українська культурно-просвітня асоціація “Дружба”*; 6. *Грузино-українське культурно-просвітнє товариство ім. Л.Українки*; 7. *Українська Жіноча Рада Грузії* та ін.

Українська діаспора в Казахстані за своєю чисельністю одна з найбільших серед українських громад світу (після української діаспори в Російській Федерації та США). У 1989 р. в Казахстані проживало 896,2 тис. українців (5,4% населення республіки). У 1998 р. близько 796 тис. громадян Казахстану самоідентифікували себе українцями. Українці розселені

переважно на півночі Казахстану. Значний відсоток їх проживає в Караганді, Астані, Павлодарі, Семипалатинську, Талди-Кургани, Шортанди й Алмати, а також у місцевостях навколо цих міст.

Першими українцями на казахській землі вважаються заслані до північного Казахстану (Західного Сибіру) учасники придушеного 1768 р. гайдамацького руху, відомого в історії під назвою "Коліївщина". Більш активне формування української етнічної групи в Казахстані починається з другої половини ХІХ ст., коли сюди в пошуках вільних земель стали прибувати переселенці з Таврійської, Катеринославської, Херсонської, Харківської, Полтавської, Київської, Чернігівської, Подільської та Волинської губерній. На початок ХХ ст. до Казахстану й Середньої Азії переселилося понад 100 тис. українців. Значно посилювався український переселенський рух до Казахстану після столипінської аграрної реформи. Питома вага українців у всьому населенні Казахстану зростає з 1,9% в 1897 р. до 10,5% в 1917, причому переважна їх більшість концентрувалася в Акмолинській (7,5% населення в 1897 р. і 29,5% – в 1917) і Тургайській (відповідно 1,0 та 21,6%) областях.

У 1930-і рр. значні міграційні потоки спрямовувалися в новостворювані промислові центри Казахстану. З розгортанням суцільної колективізації розпочався також процес примусового виселення з України так званих розкуркулених селян. Протягом 1930-1931 рр. у північні та східні райони СРСР, зокрема до Казахстану, було виселено майже 64 тис. українських родин. Значна кількість українців була переселена до Казахстану в 1939-1940 рр. внаслідок депортації із Західної України. 1941 р. з України евакуйовано чимало заводів та десятки тисяч фахівців. Багато з них залишилися в Казахстані на постійне проживання. Протягом 1941-1942 рр. з України евакуйовано до Казахстану також 52 дитбудинки. Частина дітей було передано на патрунування та всиновлення, інших працевлаштовано – в колгоспах, радгоспах, на промислових підприємствах. Наприкінці Другої світової війни тюрми й концтабори Караганди, Джекказгана поповнювалися в'язнями-українцями, переважно тими, хто звинувачувався в належності до ОУН-УПА. На січень 1953 р. на спецпоселенні в Казахстані,

переважно в Карагандинській області, перебувало 7,9 тис. українців. Чимало українців залишилися в Казахстані в період освоєння цілини в 1954-1960 рр. Робітничі колективи ряду новостворених радгоспів у Кустанайській та Акмолинській областях майже повністю склалися з українців.

На початку 1930 р. в республіці на українську мову викладання переводилося 400 шкіл, готувалися до випуску підручники, стали виходити українські газети. В Октябринському районі, де абсолютно переважали українці, всі школи мали бути переведені на українську мову навчання. Однак невдовзі політика українізації в Казахстані була згорнута, школи в українських селах переведено на російську мову викладання, українські газети закрито. За відсутності практично будь-яких умов для національно-культурного розвитку українська спільнота Казахстану поступово втрачала свою етнічність. Найбільш виразно це проявлялося в ставленні до мови: своєю рідною мовою назвали українську в 1926 р. 78,7% українців Казахстану, у 1959 – 60,4%, у 1970 – 51,5%, у 1979 – 41,3%, у 1989 – 36,6%. Соціологічне дослідження засвідчило, що, незважаючи на тривале перебування українців в іншоетнічному середовищі (а 27% їх народилися вже в Казахстані), вони в цілому зберегли етнічну самобутність. Так, українською мовою володіє переважна більшість опитаних: 36% – вільно, 24 – досить вільно, 16 – із певними труднощами, 15 – можуть порозумітися і лише 8 не володіють зовсім. 61% опитаних зазначив, що хотів би мати можливість дати своїм дітям середню освіту в школах із українською мовою навчання.

Сьогодні відбувається активний процес національно-культурного відродження української спільноти, яке спирається на положення Конституції (ухвалена Верховною Радою Республіки Казахстан у січні 1993 р.) щодо вільного розвитку культур етносів країни. Найбільш активні громади українців діють в Астані, Караганді, Павлодарі й Семипалатинську.

Громадські організації Українців у Казахстані об'єднує Асоціація “Українці Казахстану”, у складі якої понад 10 культурних центрів та товариств, 6 творчих колективів, українська гімназія в Астані, українські школи, бібліотеки. Виходить тижневик українською мовою „Українські новини”.

Українська діаспора в Узбекистані. У 1989 р., в Узбекистані проживало 153,2 тис. українців (0,8% населення країни). Це найбільша за чисельністю українська діаспора в країнах Центральної (Середньої) Азії. Більше половини українців проживало в Ташкенті (60,0 тис.; 2,9% населення столиці) та в столичній області (26,6 тис.; 1,2% населення). Відносно мало українців було в інших областях. Українці проживають в Самаркандській (14,2 тис.), Бухарській (12,9 тис.), Ферганській (11,1 тис.) областях. Вважало своєю рідною мовою українську 49,2% українців Узбекистану.

Українська діаспора в Узбекистані сформувалася в основному в ХХ ст., переважно в період після Другої світової війни. Перші українці починають оселятися тут ще в 1860-х рр., коли почалася колонізація цієї території Росією. Окремі українські поселення з'являються на передгірських землях переважно поблизу Ташкента після спорудження в 1900-х рр. залізниці Оренбург-Арись, завдяки чому згодом переселення стало масовим. Значне число українців у 1920-х-1930-х рр. було примусово переселено до Узбекистану за опір колективізації та інші форми неприйняття політики радянської влади. У період індустріалізації республіки сюди стали прибувати великі групи українських робітників і спеціалістів для роботи на машинобудівних заводах та інших промислових підприємствах. За радянських часів умов для національно-культурного розвитку українців в Узбекистані не було. Ситуація стала змінюватися в 1990-х рр. після розпаду СРСР і здобуття Узбекистаном незалежності. Протягом 1992-1996 рр. з Узбекистану в Україну на постійне місце проживання прибуло 93,8 тис. осіб, виїхало у зворотному напрямі 13,2 тис. Позитивне для України сальдо за результатами міграційного обміну населенням з Узбекистаном сягнуло за ці роки 80,5 тис. чоловік. Абсолютну більшість їх становили українці.

У 1993 р. в Ташкенті було засновано Український культурний центр "Батьківщина", який з 1996 р. випускає вісник "Батьківщина". Значну частину ефірного часу телебачення присвячує популяризації української культури. У Ташкенті відкрито українську недільну школу. В середній школі імені Т.Шевченка, збудованій після землетрусу українськими

будівельниками, здійснюється викладання української мови та літератури.

Українські громадські організації Узбекистану: 1. *Республіканський український культурний центр “Славутич”*; 2. *Товариство дружби “Узбекистан-Україна”*; 3. *Український культурний центр “Батьківщина” в м. Ташкенті*; 4. *Український культурний центр “Надія”* та ін.

Українська діаспора в Киргизстані – друга за чисельністю серед країн Центральної (Середньої) Азії – колишніх республік СРСР. У 1989 р. тут проживало 108,3 тис., а в 1997 р. 71,2 тис. українців. В основному це місто Бішкек (34,3 тис.), Ошська (18,4 тис.) та Іссик-Кульська (7,7 тис.) області. Тільки 34,1% українців вважали українську мову своєю рідною і ще 5,9% вільно нею володіли.

Українці починають оселятися на території Киргизстану в другій половині XIX ст. одночасно з росіянами, відразу ж після прийняття киргизами підданства Росії в кінці 1860-х рр. Масове переселення українських селян до Киргизстану починається в другій половині 1890-х рр. Певний час до цього регіону спрямовується основний потік аграрних переселенців із Росії та України. У 1897 р. на території Киргизстану вже нараховувалося 18,6 тис. українців. Перепис 1926 р. зафіксував у Киргизстані 64,1 тис. українців, які становили 6,5% всього населення тодішньої Киргизької АРСР, а в районах їх проживання – 29% населення. Українці, як і росіяни, зосереджувалися переважно в містах – Бішкеку, Токмаку, Караколі, а також у долині річки Чу та Іссик-Кульській улоговині. Тут проживало понад 4/5 всього російського й українського населення. Воно становило 65,2% міського населення північних районів (основну масу городян на півдні Киргизстану становили узбеки). Фактор індустріалізації збільшив частку українців – у 1939 – 137,3 тис. (9,4% населення). За браком будь-яких умов для національно-культурного розвитку етнічна ідентичність українців втрачалася. Внаслідок цього частка осіб, які вважають українську мову своєю рідною, неухильно скорочувалась: якщо в 1926 р. вона становила 97,1%, то в 1959 – вже 49,2%, у 1989 – 34,1%.

Протягом 1989-1997 рр. із Киргизстану емігрувало майже півмільйона осіб, головню слов'янських національностей, а також німців і євреїв. Незважаючи на втрату поважною частиною українців Киргизстану своїх етнічних особливостей, існує зацікавленість у відродженні української етнічної культури й мови. 52,4% українців висловили бажання, щоб їхні діти вільно володіли українською мовою, 38,2% хотіли б, щоб у їхньому населеному пункті був український дитячий садочок, 41,2% схвалюють включення до шкільної програми уроків української мови, літератури, історії, народознавства. Крім того, майже половина опитаних (48,8%) висловили бажання, щоб їхні діти отримали вищу освіту в Україні. **Українські організації в Киргизстані: Український культурний центр "Берегиня".**

Резюмуючи загальний стан справ в українському зарубіжжі, зауважимо, що трансформаційні процеси української діаспори в основному пов'язані з *прискореною асиміляцією*, яка стимулюється, *по-перше*, фактором появи (як то не здається парадоксально на перший погляд) незалежної держави України, що призвело до **втрати основної місії української діаспори – носія національної ідеї та репрезентанта вільного українства, борця за державність, незалежність, за цивілізоване місце України, українського народу, держави, нації в світі.** Всі ці функції (не будемо зупинятися, наскільки успішно) перебрала на себе незалежна Україна, а сучасна діаспора не виробила іншої нової *надії* свого існування.

По-друге, прискорена асиміляція стимулюється настроями розчарування західної діаспори сучасними українським реаліями, відсутністю суттєвих успіхів України в економіці, політиці, скочуванням країни до рівня посередніх держав.

По-третє, асиміляція українців обумовлюється природними процесами зміни поколінь.

По-четверте, слід констатувати незацікавленість (якщо не більше) ряду державних чиновників на Сході і Заході (в Росії, Польщі, Словаччині і т.д.) розвитком української діаспори. Показово, що асиміляційні процеси в середовищі західної і східної діаспор відмінні – в східній діаспорі, зокрема, в останнє

десятиліття спостерігається активізація деяких центрів (приклад – Москва).

В цілому можна констатувати, що сьогодні, на жаль, триває процес *вмирання старої української діаспори Заходу* з політико-культурними і ностальгічними домінантами і *народження нової її генерації*, заангажованої на Україну швидше прагматично, економічно і децю політично, без яскравої ознаки українського етновизначення. На Сході тривають аналогічні процеси. При цьому слід очікувати, що етновизначення, політично-економічна заангажованість на Україну в новій генерації діаспори як на Сході, так і на Заході *буде пропорційною успіхам України як держави*.

3. Основні міжнародні громадські організації світового і закордонного українства

Українська Всесвітня Координаційна Рада (УВКР)

створена на підставі відповідного рішення I-го Всесвітнього Форуму українців, що відбувся у серпні 1992 р. у Києві. Організацію зареєстровано Мінюстом України 3 травня 1993 р.

Головна мета діяльності УВКР – “сприяння зміцненню й розбудові незалежної, соборної, демократичної Української держави, утвердженню інтересів України та світового українства у всіх сферах світового простору – економічній, політичній, правовій, науково-технологічній, освітній, інформаційній, етно-культурній, спортивній та ін. – шляхом координації діяльності громадських організацій в Україні й українській діаспорі та співпраці з вітчизняними і закордонними урядовими, підприємницькими та громадськими структурами”.

Членами УВКР є українські громадські організації в Україні та за кордоном. За результатами III Форуму, УВКР нараховує більше 382 членів-організацій. Вищим органом управління УВКР є Всесвітній Форум Українців, який відбувається один раз на чотири роки. З моменту утворення організації відбулося три Форуми – у 1992, 1997, 2001 і 2006 рр. У період між Всесвітніми Форумами Українців вищим органом управління УВКР є *Загальні збори представників організацій-членів УВКР (Збори УВКР)*. Збори скликаються не рідше одного

разу на рік. Практично склалося так, що Збори УВКР відбуваються один раз у півріччя. В свою чергу, у періоди між Зборами УВКР органом управління є Президія УВКР, що скликається Головою УВКР в міру необхідності, а в періоди між засіданнями Президії УВКР – Голова УВКР.

Головою УВКР на IV Всесвітньому Форумі Українців, що відбувся у Києві 18-20 серпня 2006 р., було обрано Павличка Дмитра Васильовича. Постійно діючим виконавчим органом УВКР є Секретаріат УВКР, який очолює Голова Секретаріату УВКР.

До складу Президії УВКР входять 36 представників організацій-членів УВКР – по 12 представників від власне України та Західної і Східної Діаспори.

*За Статутом УВКР не претендує на централізоване керівництво жодними українськими організаціями й не бере участі у політичній діяльності. Водночас, активно сприяючи розбудові в Україні громадянського суспільства, УВКР інсталує збереження національної ідентичності й задоволення національно-культурних потреб українців у країнах поселення, розгортання співпраці України з закордонним українством, вивчення та поглиблення зв'язків українських громад закордоння з Україною. Однією з технологій такого вивчення є безпосередні контакти членів УВКР з українськими громадами й організаціями українців у місцях їх компактного проживання. УВКР здійснила робочі ознайомчо-координаційні поїздки до *Угорщини* (збори організацій Європейського Конгресу Українців), *Криму* (вивчення проблем мовного будівництва і ролі державних та громадських інституцій у їх вирішенні), *Берестейщини* (дослідження стану громад українців Білорусі та їх взаємодії), *Польщі* (ознайомлення зі станом української громади Польщі та україно-польських відносин), *Москви* (участь у III Конгресі українців Росії), *Таллінна* (участь у конференції європейських осередків Світової Федерації Українських Жіночих Організацій). УВКР взяла активну участь в організації і фінансуванні нової і масштабної форми інтеграції українських громад та співпраці України з українськими громадами у країнах поселення – “*Каравану*” українських журналістів країн Східної Європи під назвою “*Разом у**

Європі". Учасники "каравану" відвідали понад 10 східноєвропейських країн (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Україна, Словаччина, Румунія, Сербія, Хорватія, Болгарія, Франція, Швеція, Росія (від Східної Слобожанщини і Кубані до Далекого Сходу), Молдова). Захід викликав негайний і сильний резонанс на найвищому державному рівні всіх країн, територією яких пролягав маршрут каравану, стимулював посилення міждержавних контактів щодо врегулювання проблем українців у країнах поселення. Хроніку подій каравану, відповідні репортажі та відеоматеріали транслювали протягом травня-червня фактично всі центральні телеканали України. Відповідну інформацію впродовж того ж періоду публікували численні центральні газети. Крім того, видавничий відділ Секретаріату УВКР розпочав підготовку до видання ілюстрованого щоденника "каравану".

За сприяння УВКР виходять друком книги про українську діаспору, різні довідкові матеріали про життя закордонних українців. Для молоді як закордоння, так і України організовувалися і проводилися різні конкурси, зустрічі, концерти, творчі виставки, презентації книг. Виходять друком та в електронній формі на веб-сайті УВКР *„Вісник УВКР”* та *„Науково-практичні студії УВКР”*. УВКР разом з товариством „Україна – світ” продовжує видавати газету *„Український форум”*. За фінансової підтримки УВКР також виходять друком один з кращих журналів України *„Сучасність”* та журнал для закордонних освітян *„Рідні джерела”*. УВКР видали друком: книгу Андрія Попка і Станіслава Лазебника *„Історична батьківщина – діаспора: європейський досвід взаємин”*, збірники матеріалів науково-практичних конференцій *„Українська діаспора в Росії: стан, проблеми, перспективи”* та *„Українці: світова нація перед викликами ХХІ століття”*. Надруковано довідкові матеріали *„Закордонному українцю”* і фотоальбом *„Ми – українці”* та ін.

Товариство зв'язків з українцями за межами України (Товариство „Україна-Світ”) – всеукраїнська громадська організація, метою діяльності якої є розвиток співпраці з українцями за кордоном, зміцнення їхніх зв'язків з

прабатьківщиною та об'єднання зусиль світового українства в розбудові Української держави. Голова Товариства „Україна-Світ” – *Драч Іван Федорович*, громадсько-політичний діяч, України, письменник.

Товариство „Україна-Світ” має відділення в усіх областях України та в Автономній Республіці Крим. Головними структурними складовими Товариства є такі відділи: культурно-освітній (співпраця з українськими громадами зарубіжжя в культурно-мистецькій та освітній сферах); інформаційно-аналітичний (пошук, збирання, систематизація й поширення інформації про закордонне українство); відділ координації Федерації товариств зв'язків з країнами зарубіжжя (виконавча структура Федерації товариств зв'язків із зарубіжними країнами, яку було створено 1992 р. як правонаступника Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами і яка налічує нині 62 суб'єкти).

Товариство „Україна-Світ” є співзасновником газети світового українства „*Український форум*” (замість газети „Вісті з України”) та засновником журналу „*Український Світ*”. Ці видання висвітлюють різні аспекти життя України й закордонного українства і розсилаються в місцеві відділення Товариства та в українські осередки за кордоном. Товариство було одним з ініціаторів розробки та прийняття в 1996 р. Державної програми „Українська діаспора на період до 2000 року” та Національної програми „Закордонне українство” на період до 2005 р. та аналогічної програми на період до 2010 р.

У доробку Товариства протягом останніх років: організація і проведення щорічних семінарів для вчителів українського зарубіжжя в Києві та виїзних семінарів в українських освітніх закладах за кордоном, зокрема у сільських школах Придністров'я; організація й проведення конференції керівників українських закордонних мас-медій; організація і проведення міжнародної науково-практичної конференції „Геополітичне значення етнополітичних процесів в Україні й українському зарубіжжі” та I Міжнародної науково-практичної конференції „Освіта в українському зарубіжжі”. Мистецька секція Товариства з ініціювала постійно діючий Фестиваль мистецтв українського зарубіжжя „Український

спів у світі”, перший підсумковий концерт якого відбувся 1999 р. в Києві у рамках Всеукраїнського огляду народної творчості. Другий підсумковий концерт фестивалю пройшов під час проведення III Всесвітнього Форуму українців і був присвячений 10-й річниці незалежності України.

Товариство створило й постійно наповнює універсальний україномовний web-сайт „Україна-Світ” у ініційованій ним Українській Світовій Інформаційній Мережі (УСІМ); допомагає забезпеченню українських закордонних громад та освітніх інституцій підручниками, навчальними посібниками, методичною літературою, організовує виступи за кордоном вітчизняних мистецьких колективів та поїздки в Україну представників українського зарубіжжя, зокрема, вчителів і учнів. За участю Товариства підготовлено й видано інформаційні каталоги „Зарубіжне українство”, бібліографічний покажчик літератури „Українське зарубіжжя”; навчальний посібник з української літератури для шкіл Кубані „Козак Мамай”, «Слобожанська хвиля» для шкіл Слобожанщини; двотомне видання „Пантелеймон Куліш. Іван Пулюй – подвижники нації” та „Іван Пулюй. Молитовник. Псалтир”; збірку новел українського письменника з Югославії Михайла Ковача „Тихі води” (до 90-річчя автора); збірник проблемних статей „Україна на порозі XXI століття”. Товариство спільно з Національною радіокомпанією України на добровільних засадах здійснили аудіозапис і випустили у світ (компакт-диск і касету) до III Всесвітнього форуму українців – Антологію української хорової музики „Диригує Павло Муравський”.

У 2000 р. з метою відзначення осіб за їхній вагомий внесок у розвиток співпраці України із закордонним українством та їхню активну участь у процесі розбудови Української незалежної держави й зміцнення міжнародного авторитету України засновано Почесну відзнаку Товариства „Україна-Світ” під гаслом „Єднання у співпраці”.

Світовий Конгрес Українців (СКУ) – всесвітня громадська самоврядна організація, метою діяльності якої є співпраця з українцями за кордоном, зміцнення їхніх зв’язків з Україною та об’єднання зусиль світового українства в розбудові

Української держави. Президент СКУ з 2008 р. – **Євген Чолій**, у 1998-2008 рр. – **Аскольд Лозинський** (США). З часу заснування в 1967 році (Нью-Йорк, США) Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ) намагається відігравати серед світового українства консолідуючу роль, допомагаючи громадським організаціям українців, які живуть за межами України, та зміцнюючи їхні зв'язки з Батьківщиною. Після проголошення незалежності України Світовий Конгрес вилучив зі своєї назви слово „вільних”, оскільки Україна стала суверенною державою. Нині СКУ об'єднує понад сто українських громадських організацій в 25 країнах світу. Найвищий законодавчий орган – Конгрес, який проходить раз на п'ять років. Сім з них були проведені в Нью-Йорку і Торонто. 2003 року Конгрес уперше відбувся в Києві. Виконавчим органом організації є Секретаріат, президія якого складається з рад і комісій. СКУ завжди уважно слідкує за подіями в Україні, а його лідери при нагоді зустрічаються з українськими високопосадовцями для вирішення діаспорних проблем. Головою представництва СКУ в нашій державі є колишній президент Української Народної Республіки в екзилі **Микола Плав'юк** (один з перших президентів Конгресу). Хоча інтереси СКУ в Україні покликана відстоювати і реалізовувати УВКР, нині Конгрес намагається офіційно зареєструватися як українська міжнародна організація, щоб утвердити свої інтереси не тільки за межами, але й власне в українській державі.

Європейський Конгрес Українців (ЄКУ) – міжнародна спілка українських організацій, яка була створена для організації роботи українських громад Західної Європи з метою утвердження їх провідної ролі в питанні правдивого пояснення української національної справи в країнах проживання українців та проведення кропіткої просвітянсько-агітаційної діяльності серед корінного населення стосовно віковичної української ідеї – здобуття українським народом незалежності і створення самостійної, соборної української держави. Голова ЄКУ – **Ярослава Хортяні** (Угорщина, Будапешт). Генеральний Секретар ЄКУ – **Любомир Мазур** (Великобританія, Лондон). 31 грудня 1948 року – 4 січня 1949 року в Лондоні відбулася

У Конференція українських громадських допомогівих комітетів Європи, учасники якої створили Українське міжкрайове суспільно-громадське об'єднання для виборів керівних органів першого Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних Установ (КОУГЦУ). Останній у січні 1949 року отримав повноваження від українських суспільно-громадських установ Європи, Азії та Африки представляти і захищати національні і громадські інтереси майже двохсоттисячної спільноти українських емігрантів. У 1949–1991 роках КОУГЦУ представляв національні та громадські інтереси українців і українських громад у 21 країні Європи. У 1994 році в Празі (Чехія), на VIII-му З'їзді Координаційного Осередку Українських Громадських Центральних Установ, членами якого в той час були 12 українських громадських організацій з 8-ми країн західної Європи, КОУГЦУ був переіменований на Європейський Конгрес Українців (ЄКУ).

Нині ЄКУ захищає національні інтереси й координує діяльність 30-ти українських суспільно-громадських організацій у 23 державах Європи: Бельгії, Болгарії, Боснії і Герцеговині, Великобританії, Голландії, Греції, Данії, Іспанії, Естонії, Латвії, Литви, Німеччині, Польщі, Румунії, Сербії і Чорногорії, Словаччині, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швеції. ЄКУ є організатором різних заходів загальнонародного та європейського рівня. Зокрема, 22-23 жовтня 1999 року у Будапешті ЄКУ організував Першу європейську конференцію української молоді під гаслом „Українська молодь Європи на порозі XXI століття”. Таким чином, 55 років діяльність ЄКУ – найстаршої міжкрайової української координаційної організації в Європі – спрямована на захист національних прав українців і координацію роботи українських громад в окремих європейських державах.

Міжнародна громадська організація „Нова хвиля”
утворена установчою конференцією, яка відбулася в м. Києві 18 серпня 2006 року з метою розв'язання великого комплексу проблем, з якими стикаються за кордоном українці *четвертої хвилі еміграції* та їхні родини, передусім діти, в Україні, а також для об'єднання й координації зусиль українських громадян за

кордоном та сприяння їхньому поверненню на Батьківщину. Голова МГО „Нова хвиля” – **Шокало Олександр Андрійович**, голова Секретаріату – **Рябенко Валерій Олександрович**. Новостворена організація через своє центральне представництво і місцеві осередки налагоджує широку систематичну співпрацю із структурами державного і недержавного секторів України та країн перебування українців за кордоном для розв’язання наявних проблем четвертої хвилі української еміграції. З метою забезпечення правового захисту та реалізації громадянських прав громадян України, які постійно чи довготривало проживають за кордоном, МГО „Нова хвиля” сприяє формуванню в середовищі українських громадян мережі фахових, профспілкових, допомогових, інформаційно-культурних, спортивних, дитячо-молодіжних, благодійних та інших організацій. Для реалізації цих завдань МГО „Нова хвиля” формує власну базу даних про українців четвертої хвилі еміграції за країнами їх перебування та загальнонаціональний центр її опрацювання. Сприяє розробці, прийняттю й реалізації відповідних законодавчих актів України та цільових програм захисту й підтримки громадян України, які проживають за кордоном.

***Дмитро ПАВЛИЧКО,**
поет, державний і громадський діяч,
народний депутат України,
голова Української Всесвітньої
Координаційної Ради*

УКРАЇНА ТА СВІТОВИЙ КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ

Головна подія сорокаліття, яке проминуло з часу створення Світового Конгресу Вільних Українців, – відновлення української державності 1991 року. Це була перемога нашого народу, розбудженого Народним Рухом, який під гаслом боротьби за перебудову виступив проти всевладдя комуністичної партії та русифікаційної політики червоної

Москви і створив атмосферу, в якій неухильними історичними актами стали розвал СРСР та постання незалежної України.

То була спільна перемога ув'язненого, але нескореного народу, і вільного, але внутрішньо прикутого до страждань своєї нації українства західного світу. На ту безкровну перемогу працювало найжорстокіше для української нації ХХ століття, коли після віків неволі українська державність тричі відроджувалась (1917, 1939, 1941) і тричі була потоплена в крові наших батьків і дідів. На ту перемогу працювала невмируща легенда Української Повстанської Армії, що вплинула на формування національної неподатливості й гідності української студентської молоді, переслідуваної, але духовно не переможеної тоталітарним комуністичним ладом.

Організатори СКВУ вписали дату утворення світового центру українства до традицій боротьби за нашу державу, перекинули блакитно-злотну райдугу з 1967-го у 1917 рік, але програму своєї діяльності спрямували не в минуле, а в майбутнє України. Підготовка до створення СКВУ у вільному світі тривала довго, але час для реалізації геніального, ще Петлюриноного задуму, вибраний був надзвичайно вдало. Думаю, на політичну дозрілість ініціаторів створення СКВУ впливали обставини, які свідчили про зростання антирадянських настроїв, пробудження державницьких устремлінь серед української інтелігенції та жорстоких репресій проти неї в УРСР. Після хрущовської відлиги наступали брежньовські холоди. Але обернути в кригу вільну думку не здатний жоден мороз. А та вільна думка приходила в Україну з діаспори; це були книжки, які потрапляли до рук нашої молоді. Деякі з них варто назвати: «Україна і українська політика Москви» Мирослава Прокопа, «Сучасна література в УРСР» Івана Кошелівця, «Розстріляне відродження» Юрія Лавріненка, «Вивід прав України» Богдана Кравціва, номери журналу «Сучасність». Саме ці видання були конфісковані в заарештованих українських інтелектуалів, яким судилося відіграти видатну роль в боротьбі на нашу державність.

1967-го року в тюрмі сиділи Ярослав Геврич, Іван Гель, Ігор Герета, Богдан Горинь, Михайло Горинь, Микола Гринь, Панас Заливаха, Мирослава Зваричевська, Дмитро Івашенко,

Святослав Караванський, Євгенія Кузнецова, Олександр Мартиненко, Михайло Масютко, Ярослава Менкуш, Валентин Мороз, Михайло Озерний, Михайло Осадчий, Іван Русин, Мефодій Чубатий, Анатолій Шевчук. А це були не тільки вчителі і письменники, а й науковці, техніки та інженери. Того ж 1967 року вийшла в Парижі книжка «Лихо з розуму» В'ячеслава Чорновола: перевидана багатьма мовами, вона давала правдиву інформацію про дисидентський рух в Україні. Українці вільного світу повинні були реагувати на події в Україні, і вони зробили це, закликавши до єдності свої роздрібнені сили. Сталося чудо. Українці, здатні до об'єднання в неволі, а на свободі схильні до виплоджування гетьманів і нескінченних міжусобиць, об'єдналися.

Належить віддати шану ініціаторам створення та учасникам першого СКВУ: отцеві Василеві Кушніру, Володимирові Кохану, Йосифові Лисогору, Матвію Стахіву, Миколі Плав'юку, Гнатові Білинському та митрополитам Мстиславу Скрипнику і Максимові Германюку за їхню рішучість і витривалість, мудрість і терпеливість, без чого було б неможливо об'єднати численні громадські, конфесійні та політичні організації, надихані взаємною недовірою і навіть ворожнечею партійні угруповання, поставити понад їхні суперечки і чвари ідею цілеспрямованої боротьби за визволення України з комуністичного рабства.

На правителів Москви та її слухняний уряд у Києві поява СКВУ подіяла, як на биків червона плахта. Світова організація українців, які в державах свого нового поселення мають власних представників у парламентах та урядах, своїх учених, митців та бізнесменів, високі становища з освітньої, правничої, фінансової, військової сферах, володіють немалою нерухомістю в містах і великими грунтами біля фермерських садіб, мають свої храми, народні доми, школи, наукові заклади, музеї, бібліотеки, видавництва, газети й журнали, – така організація, здогадувались кремлівські ідеологи, матиме вплив на міжнародні політичні установи і взагалі на західний світ. Вони не помилилися. Політичну вагу СКВУ засвідчила участь у його перших зборах прем'єр-міністра Канади Джона Діфінбейкера. І хоч президент США Ніксон не брав участі у першому СКВУ,

нема сумніву, що всі наступні лідери Америки, та й сам Ніксон, який відвідав у 1990 році Спілку письменників у Києві, де мав зустріч з керівниками Руху, відчували завдяки СКВУ присутність у світі України, яка бореться за свою політичну свободу. Коли президент Рейган зробив заяву з приводу смерті Валерія Марченка і сказав, що «його загибель ставить нас перед фактом трагічного становища людських прав у Радянському Союзі – становища, яке рішуче засуджують усі американці», цілий світ дослухався до його слів, а ми в Україні знали, що це сталося завдяки СКВУ.

Документи, схвалені на першому СКВУ, мали прицільне, точне і пророче опрацювання. Вони не втратили свого значення за сорок літ, і сьогодні над ними треба задуматись керівництву самостійної України, бо там охарактеризована та дійсність, з якої виникла наша ментальна спадщина від імперії, рабська при звичаєність колонії дивитися на метрополію очима залежних, меншовартісних душ.

Маю на увазі «Меморандум до Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй». На кількох сторінках викладена правдива історія України й дана глибока оцінка радянській брехливій демократії. Читаємо: «Советсько-російський режим в Україні безжалісно переслідує всіх українських патріотів, які стоять за незалежність України, зокрема членів ОУН та УПА, незважаючи на те, що советська конституція гарантує Україні повну «суверенність та рівність». Крім того, конституція СРСР забезпечує право Українській та іншим союзним республікам на «вільне відокремлення» від СРСР. Проте насправді кожен прояв до справжньої незалежності, навіть у межах советської конституції, трактується як зрада і жорстоко карається. Справжніх українських патріотів советсько-російський уряд зневажливо клеймує як українських буржуазних націоналістів та «ворогів советської держави». Багатозначним є факт, що советський уряд не переслідує російських буржуазних націоналістів, а навпаки, російський шовінізм ототожнюється з російським патріотизмом».

Тут варто зауважити, що СКВУ бив у самісіньке серце шовіністичної політики як царської, так і секретарської Росії. Це саме писали у своїх книжках і говорили видатні українські

дисиденти, героїчна когорта, на чолі якої – Василь Стус, а поруч Юрій Бадзьо, Олесь Бердник, Богдан та Михайло Горині, Іван Дзюба, Михайлина Коцюбинська, Василь Лісовий, Левко Лук'яненко, Віталій Марченко, Оксана Мешко, Василь Овсієнко, Євген Пронюк, Микола Руденко, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Олекса Тихий. У поетичних творах шістдесятників так само розвінчувалась комуністична ідея як маска великодержавного російського шовінізму. З того Меморандуму СКВУ до ООН, писаного сорок років тому, хочу навести ще одну важливу цитату, її повинні знати політики в сучасній Україні.

Отже: «Советський уряд послідовно й насильно застосовує політику русифікації, метою якої є зрусифікувати український народ і таким чином зламати його національний спротив. Русифікація силою проводиться в українських школах, зокрема, українських університетах, в адміністрації та в армії... Російська меншина в Україні має російську школу та пресу. Мільйони українців за межами України, зокрема в РРФСР, позбавлені українських шкіл, української преси, української книжки й українського культурного життя взагалі». Все, що тут пишеться про Україну та Росію, стосується теперішнього часу. В незалежній Українській державі русифікація продовжується під виглядом «демократії». Інформаційний простір окупований російськомовними засобами масової інформації; пропорційно на тисячу російськомовних газет – десять україномовних. Якщо взяти журнали, то їх, наприклад, в Донецькій області 59 російськомовних, 32 – двомовних і тільки 14 україномовних. Якщо за радянських часів не було церковної русифікаційної скоби, яка прибивала б українців до російської мови, то тепер така могутня клямра з'явилася. Це так звана Українська православна церква Московського патріархату, яка захопила Печерську і Почаївську лаври – найголовніші релігійні центри нашого народу – і поводить на українській землі як справжній завойовник, озброєний не християнською наукою, а ненавистю до українських церков і традицій, до української державницької історії і навіть до будівничого храмів, у яких вона молиться, гетьмана Івана Мазепи.

Звернення першого СКВУ до українського народу та до ООН насторожило радянських вождів, але розлютила та роздратувала їх практична діяльність Конгресу, а саме: встановлення при ООН свого інформаційного бюро. За прикладом українців такі інформаційні установи при ООН організували представництва поневолених прибалтійських народів і білорусів. СКВУ згуртував навколо себе політичні антирадянські сили інших народів, у тому числі і росіян.

Перший відгук радянської преси на появу СКВУ з'явився негайно. Це була стаття «Чуття рідної землі» письменника Юрія Смолича, голови Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном, в газеті «Радянська Україна» (15.12.1967). У статті СКВУ не згадано, але йдеться про нього. «І нині, – пише Смолич, – коли свято нашого п'ятдесятиріччя (автор має на увазі п'ятдесятиріччя Жовтневої революції. – Д. П.) особливо нервує реакційні кола в капіталістичному світі і декотрі заправили контрреволюційного націоналізму, вислужуючись перед ними, намагаються зняти в емігрантських колах черговий антирадянський галас, – в широких верствах емігрантів вони не знаходять підтримки».

А все було якраз навпаки, бо той же Смолич у газеті «Вісті з України» (жовтень 1973 р.), вже напередодні другого СКВУ, береться аналізувати діяльність СКВУ за шість років і пише довжелезний памфлет на цю тему. Товариство, кероване Смоличем, було фактично відділенням КДБ України, воно видавало книжки, присвячені викриттю «українського буржуазного націоналізму» і користувалося суворо забороненою в УРСР націоналістичною літературою.

Смолич був допущений до неї. Він, знаючи статут СКВУ, викривав начебто недемократичність цього документа, вказував, що в СКВУ «представники політичних партій діють від імені організацій громадського статусу. Тому і секретаріат СКВУ, – пише Смолич, – обрав собі таку тактику: усі свої жадані «накази», «обіжники», «вказівки» розсилає по націоналістичних організаціях тільки як «пропозиції». Вловлюєте знову цю «зверхдемократичну» облуду?» – щиро вигукує Смолич. Радянська людина не могла уявити собі, що політична партія може щось *тільки пропонувати*. А Смолич знав, що за кожним

словом комуністичної партії ховається наказова форма, тому вважав «облудою» нормальні взаємини в політично-плюралістичній організації, яким був СКВУ.

Хоч в організуванні СКВУ були активними лідери різних патріотичних, в тому числі націоналістичних угруповань, Конгрес не прийняв жодної політичної односторонності, і все те, що радянська публіцистика трактувала як непримиренну боротьбу всередині СКВУ, мусило бути й було дискусією, яка не розвалила Конгрес, а навпаки, зміцнила та утривалила його діяльність, урізноманітнила його структуру відповідно до завдань світового українства.

Смолич належав до покірних літераторів, але слід сказати, що в книзі спогадів «Розповіді про неспокій» він наважився подати деякі правдиві моменти життя письменників, яких було репресовано в 30-х роках, деякі речі, що про них міг знати тільки співробітник ГПУ. Сьогодні вже встановлено (це довів Олег Микитенко, редактор «Всесвіту»), що Юрій Смолич, колишній старшина армії УНР, охоплений страхом відповідальності за свою патріотичну молодість, став агентом ГПУ та НКВС, писав «доброзичливі» доноси на Олександра Довженка та інших діячів української культури. Це була обдарована чуттям слова, культурна людина, але з поламанною душею. Коли вся літературна громадськість після появи роману «Собор» намагалася зберегти його автора Олесея Гончара на посаді голови правління письменників України, Смолич погодився посісти його крісло. Це була примусова служба за вказівкою згори. Совість його мучила. У спогадах він сказав немало правди про страшні 30-ті роки, але щоб якось виправдатися перед радянською владою, обливав брудом СКВУ. Думаю, Смолич не був зляканим антинаціоналістом. Він жив усе життя в переляку. Та не тільки він! Серед класиків радянської поезії майже немає таких, які не захищалися від тюрми і смерті інвективами на адресу націоналістів. Але це вже не таке просте, щоб його пояснити тільки боязливістю художніх натур. У класиків радянської поезії було що згадати про УНР, діяла болісна, доведена до розпуки скарга на політиків, які через свої вождівські міжусобиці довели незалежну Україну до упадку. А в деяких шістдесятників, в тому числі і в мене,

грішного, священними націоналістами були тільки такі, як Роман Шухевич, які не ховалися за кордон, а йшли свідомо на смерть за Україну. Я помилявся, визнаю, бо не завжди зумів жити за вимогами, які ставив до інших.

З лайливими статтями на адресу СКВУ виступали дрібні газетярі-скоробрехи, які вульгарною, пересипаною злостивими дотепами, брудною писаниною робили кар'єру. Ставали редакторами видань, членами обласних та республіканських комітетів компартії, діставали ордени та можливість купувати дефіцитні товари (а до таких насамперед належала ковбаса), отож були вони готові, як писав Тарас, віддати рідну матір «за шмат гнилої ковбаси». У радянських газетах та журналах таких писань було немало. Але низький рівень культури тих опусів не дозволяє мені цитувати їх.

Комуністичні ідеологи розуміли, що той друкований мотлох не викликає до себе інтересу студентської молоді, а саме на ту радянську начитану та допитливу молодь і мала бути (та й була) скерована антинаціоналістична пропаганда. Загально-відомо було, що на Заході ніхто серйозно не сприймає публікацій політичного змісту з країни, де встановлена залізна цензура і таємний нагляд за всіма письменниками та видавцями. Отже, боротьбу з ідейно ворожими українськими центрами на Заході треба було підняти на «науковий» марксистський рівень, що й намагалися спецслужби СРСР зробити.

У працях співробітників інституту історії та інституту філософії АН УРСР, присвячених боротьбі з «українським буржуазним націоналізмом», з'явилися цитати з робіт видатних західних мислителів, зокрема з твору Арнольда Тойнбі «Дослідження історії», де сказано, що «пролетаріат сучасного західного суспільства виявив себе повністю неспроможним створити якісь нові релігії вищого порядку», де обстоюється цивілізаційна творча енергія національної держави. Цікаво, що власне Тойнбі висловлював суголосну думку з тим, що писали українські дисиденти і що мовилося в резолюціях СКВУ: «...в російській атмосфері марксизм перетворено на емоційну і інтелектуальну заміну православного християнства, де Маркс виступає в ролі Мойсея, а Ленін – як Месія, а зібрання їхніх творів визнано за Святе Письмо цієї нової агресивної церкви».

До речі, в сучасній Росії нічого нового в ідеології не придумано, зник марксизм, а на його місце повернулося те саме, що було: «православ'є, самодержав'є і народність».

А наші велемудрі українські марксистки, які в людині бачили тільки шлункове, тваринне начало, проти Тойнбі та інших західних філософів нічого не могли виставити, крім фальшивого «раю» – насправді голодоморного і кривавого режиму, побудованого диктатурою пролетаріату в СРСР. Вони без кінця громили теорію нації в тому вигляді, як її сповідували фашисти, виривали з історичного контексту політику ОУН напередодні Другої світової війни, оголошували прислужниками Гітлера навіть тих українських патріотів, хто загинув у фашистських концтаборах. Ніде жодним словом вони не згадали, що УПА була створена 1942 року як збройна сила українців проти німецько-фашистської окупації. Бувши на службі у червоної імперії, вони сприймали націоналістичні організації українців не інакше, як за своєю власною рабською подобою.

Відомий політичний діяч та історик Ісаак Мазепа в книжці «Підстава нашого відродження» (1949) також піддавав аналізу та критиці державотворчі рецепти Донцова та Липинського, але робив це з позиції демократичного націоналізму. А служителі комуністичної ідеї в УРСР – головні антиподи українського націоналізму – проклинають Донцова та всіх речників української національної ідеї як фашистів. Комунисти називали і називають українських патріотів «буржуазними націоналістами» і «фашистами». Тим часом уся українська буржуазія – це були декілька синів та внуків Артема Терещенка, які не виявляли особливої національної свідомості, а один з них був міністром в уряді Керенського. Сьогодні дії Президента України Віктора Ющенка, спрямовані на очищення України від пам'ятників часів неволі, комунисти називають неофашизмом, замовчуючи та заперечуючи голодомор в Україні, організований червоними фашистами.

Та повернімось до викривачів СКВУ, знаменитих докторів наук. Що вони писали про Конгрес?

Віталій Чередниченко (справжнє прізвище та ім'я Віктор Чернявський), доктор історичних наук і водночас співробітник

КДБ, у книжці «Націоналізм проти нації» (1970) видає бажане за дійсне: «Великі надії в антикомуністичній боротьбі покладали українські націоналісти та їх імперіалістичні покровителі на так званий «Світовий Конгрес Вільних Українців», що відбувся в Нью-Йорку в листопаді 1967 року. Та, незважаючи на тривалі готування до нього, конгрес не досяг поставленої мети. Він не тільки не мобілізував українську еміграцію на антикомуністичну боротьбу, а, навпаки, перетворився на збіговисько ворогуючих між собою політичних авантюристів, виявив їх ідейну порожнечу та моральне убозтво, розпалив пристрасті та ворожнечу між ними».

Те ж саме, що говорить про СКВУ Чередниченко, говорив у своїх численних книжках доктор філософських наук Юрій Римаренко. Його найбільше втішало те, що керівники СКВУ самі бояться розколу в організації і закликають до єдності, «якої нема й не може бути», оскільки, на його думку, партійна ворожнеча є вирішальним чинником в українському емігрантському житті.

Викривачі «українського буржуазного націоналізму», рекрутовані владою з наукових сфер, виконували замовлення, користуючись допомогою спецслужб СРСР, які подавали докторам наук достовірну текстуальну інформацію, націоналістичну пресу і навіть, як видно з книжок Римаренка, промови, записані на бенкетах СКВУ. Агентура КДБ СРСР вивчала не лише кожну фразу, а й кожну крапку й кому у виступах на з'їздах та в кулуарах СКВУ.

Цікава деталь. Доктор історичних наук Рем Симоненко в статті «Антирадянське спілкування українського буржуазного націоналізму із сіонізмом» (1974) буквально ловить на гарячому перекладача промови Льва Добрянського на першому СКВУ. Промова, проголошена англійською, була надрукована в перекладі українською мовою. Хтось записав її живцем, хтось передав англійський текст ученому, щоб він міг порівняти оригінал з перекладом. А там вираз «світовий сіонізм» перекладено як «світовий приклад». Не розумію, навіщо було приховувати добру пораду Льва Добрянського вчитися у творців єврейської держави, адже Іван Франко сприйняв ідею відбудови Ізраїлю, як начебто рідну сестру відродження Української

держави, що було імпульсом до написання поеми «Мойсей». Але сам по собі цей епізод є знаком того, що СКВУ мав грізного ворога в личині спецслужб СРСР, який прагнув будь що дискредитувати центр світового українства, вдаючись до різних підступів, аж до втягування родини того чи іншого активного діяча СКВУ в тенета своїх злочинних планів.

Всевидяще око КДБ СРСР стежило за кожним учасником СКВУ, з особливою ж пильністю – за його керівниками. Довжелезна стаття «Під чужими порогами» в кількох номерах газети «Вісті з України» за травень 1973 року, присвячена Миколі Плав'юку, свідчить, що її автор Олег Тимошенко (мабуть, псевдонім якогось офіцера КДБ) мав ґрунтовну обізнаність із життям видатного діяча націоналістичного руху та СКВУ.

Факти з життя Миколи Плав'юка подаються загорнутими в зневажливо-іронічні фрази, що проникнуті ненавистю до людини, яка на чужині зуміла здобути вищу освіту, закінчити економічний факультет Мюнхенського університету, а згодом – торговельне відділення університету в Монреалі. Але як тільки автор викривальної статті починає цитувати промови Плав'юка та листи в Україну до брата Ярослава, благородне обличчя «ворога радянської держави» неможливо затерти.

20 січня 1968 року в аудиторії «Просвіти» у Форт-Вільям (Канада), на відзначенні 50-річчя IV Універсалу Центральної Ради, Микола Плав'юк сказав: «І сьогодні наш народ там і ми тут своїми діями і працею доводимо, що ми державники». Точно й коротко визначив суть історичного завдання української еміграції у вільному світі і предмет державницьких уболівань української інтелігенції в УРСР.

Цікаво, що листи Ярослава Плав'юка до брата Миколи товариш Тимошенко не цитує. Вони були йому потрібні, щоб дістатися до глибини душі свого ворога. Вони й писалися на вимогу або й під диктовку агентів КДБ. Але, взявшись безсоромно розкривати кореспонденцію між братами, КДБ одержало з Канади гідні відповіді, перейняті правдою й щирістю. «Не ворогам я тут служу, – пише Микола Плав'юк до брата 2 серпня 1960 року, – тільки виконую свою працю для добра нашої спільноти в Канаді і на Україні». І далі в тому ж

листи: «Ти мене хочеш переконати, що лише деякі соціальні верстви поневолювали нас. Славку, пусті намагання. Я був у польській школі, я був у німецькій, і бачив інші країни. Не класовий, але національний шовінізм нас поневолює... Не дури себе, що з пролетарями легше, чим з капіталістами. Одні і другі – наші вороги».

Очевидно, брат з України чи, радше, той, хто надиктовував йому листи до брата в Канаду, хотів переконати Миколу Плав'юка в тому, що російські чи польські пролетарі були союзниками українського народу в боротьбі за його національні права. Насправді ж – і ми це добре засвоїли з уроків нашої історії та з життя в СРСР – шовінізми панівних націй позбавлені класової природи. На одну мову наступає інша мова, намагаючись захопити її територію і знищити її живий організм, історичні та культурні цінності одного народу силоміць мають бути замінені історичними та культурними цінностями іншого народу. Український націоналізм на практиці ніколи не був шовіністичним, його збройні сили ніколи не діяли на чужій території. Він завжди виникав як оборона права української нації на свою державу, бо тільки національна держава була і завжди буде вільною формою життя і розвитку духу, що його береже як своє безсмертя народжений мовою, землею та історією окремішній народ.

Згадаймо напруження, яке виникло ще на третьому СКВУ у зв'язку з виступом правозахисника генерала Петра Григоренка, який, може, занадто різко, але по суті правильно питався, за якою ідеологічною настановою діятиме Конгрес уже в незалежній Україні і задля неї в цілому світі. А згадавши, маємо визнати вірність СКВУ ідеї нашого державництва. Українська держава з перших днів свого існування відчула неоціненну допомогу української діаспори на західній півкулі планети. Про це детально говорив 18.VIII.2001 р. президент СКУ Аскольд Лозинський. Ще у вересні 1991 року, до підтвердження на референдумі 1-го грудня того ж року Акта проголошення незалежності України, СКВУ організував могутню маніфестацію перед Білим Домом у Вашингтоні за визнання молодій Українській державі. Канада разом з Польщею та Угорщиною перша визнала самостійну Україну, не запізнилася

й Аргентина з таким же визнанням. І це була заслуга українських громад у тих державах – і, ясна річ, заслуга СКВУ.

Керівництво Світового Конгресу Вільних Українців зуміло швидко ще за совітських часів знайти контакти з Народною Радою у парламенті України. Вже тоді з'явилася ідея заснування Української Всесвітньої Координаційної Ради як громадського органу, що мав перебрати від СКУ його функції. Слава Богу, цього не сталося, бо молода Українська держава з багатьох причин не здатна була і, на жаль, досі ще не здатна забезпечити всім необхідним громадський світовий український уряд. Але планетарні форуми українців, які інспірував СКУ, стали своєрідним світовим парламентом української нації, де обговорюються найболісніші проблеми нашого державного життя і життя українських громад за межами України.

За роки існування незалежної України (і великою мірою завдяки принциповій патріотичній позиції та енергії Аскольда Лозинського) СКУ поширив свою діяльність і в самій Україні на регіони, де русифікація залишила найглибші рани, і на всі частини Божого суходолу, де живуть українські громади. Президент СКУ побував у майже всіх країнах, де можна почути українську мову. Членами СКУ стали громади українців з усіх колишніх республік імперії. Наша східна діаспора сьогодні сприймає Україну як свою надію і свою духовну вітчизну. І це більше завдяки діяльності СКУ, ніж діям нашої державної влади.

Скажемо відверто: те, що повинна б виконувати Українська Всесвітня Координаційна Рада, виконує СКУ. Його діяльність не втрачає, навпаки, набирає значення єдиної світової української організації, здатної позитивно впливати на утвердження й формування самостійної, соборної, демократичної європейської України.

Наша держава переживає трудні часи. Настала доба загострення боротьби між політичними силами національно-демократичного спрямування та силами, зорієнтованими на єдиний економічний, фактично єдиномовний та єдиноінформаційний простір України й Росії. Помаранчева революція розбудила національний дух в широких масах українського народу, засвідчила незворотність його державницького розвитку. Надії на віднову колоніальної

залежності Києва від Москви розбиті – та не до кінця! Комуністи та їхні союзники з партії регіонів знову розворушили теорію непримиренності між Сходом і Заходом України й під облудними закликами об'єднання нації намагаються нав'язати їй другу державну мову. Вибори 30 вересня до Верховної Ради України – це було голосування фактично ЗА або ПРОТИ єдиної української державної мови. Воїтелям за другу державну мову йдеться не про право й можливість користуватися російською мовою, якою російськомовні громадяни вільно користуються, а про право не знати та ігнорувати мову корінного народу, мовно відмежуватися від нього – і, зрештою, розколоти Україну, так, як це сталося завдяки другій державній мові у Молдові.

Мовне питання болісне, складне, спекулятивне, але доки українська влада не діятиме рішуче в дусі Конституції, яка визнає українську мову державною, – доти русифікація України не припиниться. Доки українською мовою всуціль не заговорять наш парламент і Кабінет Міністрів та їх апарат, доки не закінчиться загравання українських безхребетних політиків з російськомовним міщанством, доки вчителі й викладачі української мови на Сході й Півдні України не одержуватимуть підвищеної зарплати, доки українськомовна преса й книжка не матимуть пільг порівняно з «вітчизняною», але чужомовною книжкою та пресою – доти наша мова не почуватиметься душею держави, як це заведено в Росії для російської, а в Польщі для польської мови.

Та все ж вибори 30 вересня підтвердили незаперечний факт: в Україні діють сили, які успішно змагаються з реакційними, промосковськими партіями. Кристалізація всенародної демократичної і національної свідомості триває. Все говорить за те, що Україна більш ніколи не буде нічиєю колонією, а буде назавжди в колі країн європейського континенту, вільною і з кожним роком економічно й культурно зростаючою державою.

Не покидаючи українського материка, а саме з його допомогою СКУ в теперішній ситуації мав би поставити своєю метою згуртування навколо сучасних завдань нашої держави велетенського зарубіжного українського космосу. Громадські організації, які від імені двадцяти мільйонів закордонного

українства входять до СКУ, перебувають у слабкому зв'язку, бо замало визнавати СКУ своїм центром, ходити до нього за порадами і допомогою. Необхідно, щоб Конгрес мав своє постійне представництво в Києві, при УВКР, щоб поступово привчати українців світу чути столицю України, а в перспективі Київ має стати осідком штаб-квартири СКУ. Треба нам разом не раз на рік, а щодня і спільно підганяти українську владу до розв'язання проблем життя планетарної української громади.

Два мільйони українців, які сьогодні живуть у Греції, Італії, Іспанії та Португалії, – сумне, але не трагічне явище. Якщо наші земляки у країнах, де донедавна присутність українців була мізерною, зуміють організуватися так, як це зробила свого часу українська еміграція в Канаді, США, Латинській Америці та Австралії, то Україна набуде додаткову, і, може, навіть вирішальну силу в своєму стратегічному намаганні приєднатися до Європейського Союзу і НАТО.

Побувавши недавно серед українців Іспанії та Португалії, я відчув гарячу необхідність негайно створити загальноєвропейську українську газету. Вона повинна виходити в Україні, розповсюджуватися в українських громадах Європи, бути органом Європейського Конгресу Українців, видаватись паралельно мовами тих народів, серед яких знайшли порятунок від напівжебрацького життя сотні тисяч наших робітників. Така газета продемонструє Європі те, чим уже сьогодні захоплюються політики в Греції, Італії, Іспанії та Португалії – працьовитість, високу культуру і моральну чистоту українських мігрантів.

Я закликаю Світовий Конгрес Українців боротися за остаточну перемогу нашої мови як єдиної державної мови в Україні, а ще більше сприяти всіма способами збереженню національної ідентичності українців за межами України. Вірю – українська мова в Україні перемаже. Знаю: українці в Західній Європі – не просто тимчасові заробітчани. Це громади, які незабаром матимуть усе, щоб зберегти свій національний дух і запізнати народи Європейського Середземномор'я з українською історією та культурою. Знаю: наша східна діаспора, в закавказьких та тюркомовних країнах, в Китаї та в інших державах Азії, на Близькому й Далекому Сході та особливо в

Росії піднімається до повноцінного національного життя, долає перешкоди та труднощі, які ставить перед нею шовіністичне докiлля.

Знаю, та все ж закликаю, бо хочу, щоб усе те сталося ще за життя мого покоління і за життя тих людей, які сорок років тому прийшли студентами на перший СКВУ, а тепер стали на чолі цієї безсмертної організації.

*Олександр ШОКАЛО,
голова ВГО «Українська Взаємодопомога» та
МГОУ «Четверта Хвиля»*

ЧЕТВЕРТА МІГРАЦІЙНО-ЕМІГРАЦІЙНА ХВИЛЯ З УКРАЇНИ

Особливістю новітньої хвилі трудової міграції й еміграції з України, названої «четвертою хвилею», є те, що люди живуть одночасно у двох світах: не поривають живих зв'язків з Україною, бо в більшості там залишилися батьки, діти, близькі й далекі родичі, друзі, а також вживаються в суспільне життя країн свого перебування.

На відміну від попередніх хвиль, новітня хвиля міграції й еміграції з України (а також іміграція до неї) дуже тісно пов'язана зі світовими міграційними процесами – від часів Великого переселення народів у IV столітті світ не знав такого масового переміщення людей.

Нині у світі, за різними даними, від 150 до 175 млн. осіб (понад 3% населення планети), проживають за межами країн свого походження. З них близько 70 млн. – мігранти. Участь українців у глобальних світових міграційних процесах – вражаюча: понад 45% нашого люду живе за межами України. Понад 30% (близько 20 млн.) усіх українців світу (близько 65 млн.) живуть за межами України як закордонні українці, які є громадянами інших держав і глибоко інтегровані в їх суспільства. А новітні українські мігранти й емігранти становлять близько 25% громадян України (близько 8 млн.), а це понад 10% (!) від загальної кількості мігрантів у світі. А в

сезонний пік чисельність українських мігрантів збільшується майже удвічі. Частка українських емігрантів і трудових мігрантів, відносно до загальної чисельності українського соціуму, найвища в світі. Цей показник особливо тривожний на тлі депопуляції українського етносу – низької народжуваності й високої смертності та масової імміграції в Україну (нині в нас транзитом перебуває понад 7 млн. іноземців).

За кількістю іммігрантів Україна займає 4-е місце в світі – після США, Німеччини та Росії. Україна, як і великі держави Західного світу, перетворюється на глобалізовану країну: у багатьох містах України відкрито китайські школи, є громади афганців, африканців, не кажучи вже про народи колишнього СРСР. За наполяганням Євросоюзу, в західних областях України, зокрема Чернівецькій, створюються табори для депортованих нелегалів із держав Євросоюзу, що ляже тягарем на український бюджет та посилить епідеміологічну й криміногенну загрозу нашій країні.

Міграційні процеси мають глибокі негативні наслідки морально-психологічного й соціального характерів. Один із найнегативніших у соціальному плані – втрата висококваліфікованих спеціалістів, передусім наукових кадрів. У зв'язку з виїздом науковців та висококваліфікованих спеціалістів втрати України становлять понад 1 млрд. доларів США на рік. (Для довідки: підготовка фахівця з вищою освітою технічного й природничого профілів обходиться Україні близько 10 тис. доларів США, а в розвинутих країнах ці затрати більші в 10 разів). Таким чином, Україна інвестує свій живий інтелектуальний капітал в економіку практично всіх розвинутих країн світу.

Найбільшою проблемою четвертої міграційної хвилі, особливо нелегальних мігрантів, є їхня правова незахищеність ні з боку України, ні тим паче з боку країн їхнього перебування. А якщо врахувати масштаби цього явища, то можна досягнути всю глибину морально-психологічних деформацій українських мігрантів за кордоном та їхніх сімей в Україні, а також катастрофічність демографічної ситуації в українському соціумі в цілому. Соціальна структура нинішнього українського суспільства неповноцінна, бо український середній клас

фактично формується за кордоном із трудових мігрантів. Нині в середовищі українських трудових мігрантів простежується ще одна тривожна тенденція: не маючи належного захисту від України, наші громадяни безперешкодно отримують російське громадянство через консульські установи Росії в країнах перебування.

З огляду на критичність ситуації у сфері міграційних процесів в Україні, до розв'язання цілого комплексу проблем українців новітньої хвилі еміграції, в тім числі й нелегальних мігрантів, беруться українські громадські організації за кордоном і в Україні. На початку 2004 р. при Світовому Конгресі Українців у Канаді створено спеціальну Комісію для боротьби з торгівлею українцями. Ця Комісія працює в складі Комісії людських і громадянських прав СКУ і на початку березня 2004 р. оприлюднила на 48-й Сесії ООН заяву, де наголошено: **«Україна є одним з найбільших джерел людей, які стають жертвами торгівлі».** Щорічно на ринку работоргівлі обертається стільки ж грошей, скільки заробляють українські трудові мігранти.

Проблемами української работоргівлі, яка стала типовим явищем глобалізаційних процесів у світі, займаються жіноча правозахисна організація «Ла страда» й Міжнародна Організація з Міграції (ІОМ).

З України організаційно-правову підтримку своїм співгромадянам за кордоном надає **Всеукраїнська громадська організація «Українська Взаємодопомога»** (діє з 2003 р.), яка стала співзасновником **Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля»** (2006), що об'єднує понад 50 громадських утворень у 23 країнах. Партнерською науково-дослідницькою структурою цих обох організацій є Лабораторія соціальних досліджень Центру підтримки приватної ініціативи у Львові. Нині Лабораторія здійснює проект дослідження соціального середовища сучасних українських трудових мігрантів у країнах перебування. Проект охоплює стосунки трудових мігрантів між собою та з трудовими мігрантами з інших країн; з роботодавцями, громадянами та владою країн перебування; мотиви і способи виїзду з України до інших країн на заробітки і працевлаштування там, розвиток мігрантських

мереж за участю українців, самоорганізацію українців у країнах перебування і їх зв'язки з батьківщиною.

За різними джерелами й за інформацією громадських структур ВГО «Українська Взаємодопомога», МГОУ «Четверта Хвиля» та Лабораторії соціальних досліджень, на початок 2008 року за кордоном перебувало близько 8 млн. громадян України. Основна кількість наших мігрантів зосереджена в країнах Європи та Америки: Аргентинська Республіка – 150 тис., Федеративна Республіка Бразилія – 250 тис., Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – 100 тис., Грецька Республіка – 250 тис., Держава Ізраїль – 150 тис., Королівство Іспанія – 400 тис., Італійська Республіка – понад 800 тис., Канада – 150 тис., Федеративна Республіка Німеччина – 250 тис., Республіка Польща – понад 400 тис., Португальська Республіка – 200 тис., Російська Федерація – понад 4 млн., Словацька Республіка – 200 тис., Сполучені Штати Америки – 500 тис., Турецька Республіка – 50 тис., Французька Республіка – 40 тис., Чеська Республіка – 400 тис. З усієї кількості громадян України за кордоном легалізовано владою країн перебування – близько 10 %, усі інші перебувають на нелегальному становищі.

Четверта міграційно-еміграційна хвиля розсіяла українців по 37 країнах.

На відміну від третьої хвилі еміграції, загалом політичної, четверта хвиля переважно – фахова, з найбільшою часткою людей із вищою освітою.

За результатами соціологічних досліджень, проведених громадськими організаціями «Четвертої хвилі» в різних штатах Америки: 54% емігрантів працювали в Україні за своїм фахом, набутиим у вищих навчальних закладах або середньому професійному навчальному закладі; 60% емігрантів здобули в Україні вищу освіту; в Америці 16% працюють за своїм фахом, 45% набули нового фаху; 80% емігрантів – у працездатному віці.

За підрахунками громадських структур СКУ, внесок мігрантів і емігрантів в економіку України сягає 23% сукупного внутрішнього продукту – такою є загальна сума грошових переказів, якими мігранти й емігранти підтримують своїх родичів або друзів.

Еміграція з України останньої хвили являє собою значну професійну та інтелектуальну силу й її можливості необхідно використовувати на користь Україні. Українські громадські організації за кордоном постійно вносять пропозиції щодо співпраці державних органів України з середовищем мігрантів та емігрантів. Першочергове завдання – розв’язання правових проблем: допомога у легалізації, захисті майнових інтересів емігрантів в Україні, впорядкування роботи у посольствах та консульствах, приведення законодавства у відповідність із нормами СОТ. А також – сприяння співпраці по лінії професійних та культурних обмінів, зв’язку українських шкіл за кордоном із школами в Україні.

Та основне завдання, яке стоїть перед суспільством і державними інституціями України: зупинити депрофесіоналізацію здібного українського люду й *повести державну політику так, аби четверта міграційно-еміграційна хвиля стала останньою хвилею відпливу нашого люду на чужину й першою хвилею повернення додому.*

Депрофесіоналізація великою мірою спричиняє міграційні процеси. А сама міграція посилює депрофесіоналізацію й поглиблює денационалізацію. Професіоналізація забезпечує розвиток духовно-інтелектуального й соціального ресурсів нації: тільки професійні відносини формують соціально здорове, структуроване суспільство. Депрофесіоналізація – прихована політика геноциду, бо вона позбавляє людей професійних засобів життєзабезпечення й самореалізації в «спорідненій праці»: *«Відняти від душі споріднене діяння – означає позбавити її живності своєї. Ця смерть є люта. Знаю, що збережеш тіло, але вбиваєш душу»* (Г. Сковорода).

Четверта міграційно-еміграційна хвиля неминуче повинна стати поворотною, аби українська людність не змарнувала своїх професійних здібностей і життєвих ресурсів на чужині й не лишилась пропашою силою для України.

*Валерій РЯБЕНКО,
кандидат філософських наук,
голова Секретаріату ВГО «Українська Взаємодопомога»,
виконавчий директор МГОУ «Четверта Хвиля»*

СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ВГО «УКРАЇНСЬКА ВЗАЄМОДОПОМОГА» ТА МГОУ «ЧЕТВЕРТА ХВИЛЯ»

У статті систематизуються причини створення громадських організацій новітньої міграційної та еміграційної хвилі з України – ВГО «Українська Взаємодопомога» і МГОУ «Четверта Хвиля», – висвітлюється історія їх створення, нинішній стан, завдання, головні напрями і результати діяльності.

Різка зміна суспільно-економічного укладу, яка сталася після розпаду Радянського Союзу, крім всього іншого, завдала потужного удару по українському соціуму. В результаті нація, нове громадянське суспільство, які щойно почали формуватися, вже на самому початку свого існування розкололися на два величезні сегменти – громаду, яка живе і розвивається на вітчизняних теренах, і, знов таки, величезну, небачену до цього, масу українських громадян, які тривалий час (до десяти-сімнадцяти років) перебувають за кордоном. Зміна світових геополітичних співвідношень, антинародна і антидержавницька політика керівництва країни, інші причини зумовили унікальну ситуацію – понад вісім мільйонів громадян України дітородного і працездатного віку змушені постійно перебувати та працювати на чужині, значною мірою підтримуючи з-за меж країни і свої сім'ї, і вітчизняну економіку. Такий розкол української громадськості висвітлив не лише певні проблеми розвитку, організації і координації громадського руху в Україні та українському зарубіжжі, але й спонукав до усвідомлення і організації відповідних громадських дій та заходів. Якщо до 2002-2003 року українська трудова міграція була надзвичайно драглистою, неорганізованою, стихійною «масою», то з цього

часу (а особливо – з кінця 2004 року) її обличчя корінним чином змінюється. Повсякденні труднощі перебування за кордоном наодинці, необхідність пристосування до тамтешнього способу життя, чужої культури, потреба посилення стійкості у конкурентній боротьбі з вихідцями з інших країн примушували все більшу кількість наших громадян все більшою мірою об'єднуватися для захисту своїх інтересів і прав у рамках відповідних громадських організацій. Впродовж 2002-2003 років українські трудові мігранти створили у країнах перебування до двох десятків громадських об'єднань. Реєстрація Всеукраїнської громадської організації «Українська Взаємодопомога» (квітень 2004 року) та Міжнародної громадської організації українців «Четверта Хвиля» (квітень 2005 року) завершила цей перший, певною мірою, стихійний етап інституалізації закордонного сегменту українського громадянського суспільства і поклала початок етапові його скоординованого розвитку та посилення інтеграції з внутрішнім сегментом українського громадянського суспільства.

Однак, серед числа причин, що спонукали до створення ВГО «Українська Взаємодопомога» і МГОУ «Четверта Хвиля», крім чисто організаційних, слід зазначити значно глибші чинники демографічного, економічного, соціального, правничого, громадсько-політичного, інформаційного, етнокультурного, морально-етичного і навіть геополітичного характеру.

Насамперед – **міграційно-демографічний чинник**. Створення зазначених організацій стало реакцією на вкрай гостру потребу української громадськості відповісти своїми, власне громадськими засобами, на **катастрофічне великомасштабне і значною мірою незворотне знелюднення України** шляхом масового виїзду людей працездатного та дітородного віку за кордон на заробітки або на постійне місце проживання. Тому за своїм концептуальним задумом обидві організації в першу чергу спрямовують свою діяльність на розробку і реалізацію крупномасштабних загальнонаціональних і міжнародних програм припинення міграції та еміграції населення. Водночас їх поява є відповіддю української громадськості на відсутність будь-якої цілеспрямованої

діяльності держави щодо ліквідації причин, які породжують масове знелюднення країни, трудову міграцію та еміграцію до інших країн. У зв'язку з цим ВГО «Українська Взаємодопомога» і МГОУ «Четверта Хвиля» створено для організації та координації посилення впливу української громадськості на формування і реалізацію демографічної й міграційної політики української держави.

Наступним чинником, який зумовив появу і діяльність всеукраїнської та міжнародної організацій українських трудових мігрантів, є **економічні причини**. Передусім – це глибинна потреба суспільства щодо організаційних інструментів громадського спонукання держави до корінної модернізації економіки країни, яка ґрунтувалася б на принципах створення економічних умов негайного повернення своєї робочої та інтелектуальної сили з-за кордону, науково виваженого і геополітично поміркованого визначення та дієвого забезпечення гідного місця української нації у міжнародному поділі праці.

У числі **соціальних причин** створення ВГО «Українська Взаємодопомога» і МГОУ «Четверта Хвиля» насамперед слід зазначити **необхідність налагодження громадської та державної системи соціального захисту** людей в Україні, українських громадян, які перебувають за кордоном, та представників новітньої еміграційної хвилі з України. Серед цих необхідностей перше місце займають: нагальна потреба створення системи профспілкового захисту наших громадян у країнах перебування, а також негайне формування системи справедливого пенсійного забезпечення громадян України, які тривалий час працювали за кордоном і повернулися на Батьківщину, та людей, які заробили пенсію або частину пенсії в Україні і тепер тимчасово працюють за кордоном, або стали громадянами інших країн, виїхавши туди з метою постійного проживання. Важливою проблемою є соціальний захист членів родин українських заробітчан, які залишаються в Україні і зазнають обструкції, гонінь, позбавляються пільг, втрачають житло або інше майно у результаті підступних бюрократичних оборудок чи відверто злочинних дій тощо.

Серед правозахисних потреб і причин, що спонукали появу всеукраїнської та міжнародної організації українських трудових мігрантів, на першому місці стоїть необхідність розгортання потужних систем громадського і державного захисту прав українських громадян, які перебувають за кордоном, та українських емігрантів новітньої хвилі. Не менш важливою і нагальною є боротьба з сучасною работорівлею як в Україні, так і в країнах перебування українських громадян і нових українських емігрантів. Це також боротьба з торгівлею людськими органами, іншими порушеннями прав українських громадян і новітніх вихідців з України – майнових, соціальних (зокрема – сімейних), професійних, гуманітарних.

Важливу частину чинників цього штибу складають проблеми захисту конституційних і громадянських прав українських громадян, які перебувають за кордоном. Особливе місце серед них займає проблема забезпечення виборчого права українського громадянина у будь-якій точці світу. Значна, якщо не більша, частина зазначених проблем не може бути вирішена лише засобами і ресурсами державних органів і представництв. Як показує вітчизняна і світова практика, у переважній більшості випадків позитивного результату тут можна досягти лише за допомогою специфічних засобів і заходів громадськості, громадських організацій.

Надзвичайно важливим чинником виникнення та діяльності ВГО «Українська Взаємодопомога» і МГОУ «Четверта Хвиля» стали **громадсько-політичні причини**. Серед них насамперед варто зазначити проблему об'єднання десятків і сотень громадських організацій, створених по світах представниками четвертої хвилі, а також проблему цілеспрямованого формування, розвитку та координації на громадському рівні нових громадських структур закордонної частини українського громадянського суспільства, яка за своєю чисельністю сягає восьми, а в піковий сезон (початок травня-кінець жовтня) десяти-дванадцяти мільйонів осіб.

Крім того, це – завдання подолання міжособистісних та міжорганізаційних суперечностей, як в самій хвилі новітньої міграції та еміграції з України, так і глибоких суперечностей між старими еміграційними хвилями та представниками

четвертої хвилі. Багато хто з представників і керівників організацій попередніх хвиль української еміграції, а також дехто з представників четвертої хвилі намагаються спростувати існування таких суперечностей. Однак більшість незалежних один від одного представників четвертої хвилі і деякі помірковані керівники емігрантських організацій старої генерації наводять численні факти скосування ініціативи новоприбулих, намагання замовчати, а то й, навпаки, від самих себе приховати факт існування цих новоприбулих, їхніх організацій та їхнього потужного потенціалу. Це – також факти ізоляції представників четвертої хвилі та їхніх організацій від україномовних засобів масової інформації, створених представниками попередньої хвилі української еміграції, намагання спинити процес організації громадських організацій з числа представників власне четвертої хвилі, трактування цих об'єднань як організацій-конкурентів, організацій-розкольників тощо. Вирішення цих і багатьох інших проблем такого ґатунку під силу лише добре організованим й ідеологічно озброєним всеукраїнській та всесвітній громадській організації.

До числа **медико-психологічних причин** появи всеукраїнської та міжнародної організацій українських трудових мігрантів належить проблема захисту фізичного і психологічного здоров'я українських громадян, які знаходяться за кордоном, а також членів їхніх сімей, які залишаються в Україні. З неї органічно виростає потреба громадської координації створення і реалізації масштабних міжнародних проектів надання психологічної підтримки й допомоги українським громадянам, які потрапили у скрутне становище, перебуваючи за кордоном, боротьба з суїцидом, алкоголізмом, наркоманією та іншими збоченнями серед українських громадян, які знаходяться за межами України. До числа проблем цієї категорії належить і завдання створення всесвітньої гарячої лінії для термінового надання допомоги українським громадянам, які потрапили в проблемну ситуацію або біду, а також розробка і реалізація проектів з організації і функціонування психолого-реабілітаційних центрів для людей,

які повертаються в Україну після тривалих заробітків за кордоном.

До групи **інформаційно-пропагандистських причин** створення громадських організацій всеукраїнського і міжнародного масштабу насамперед належить необхідність розгортання широкої, масованої, тематично і жанрово різноманітної громадської та державної пропагандистської кампанії або системи кампаній, спрямованих проти масового виїзду людей на заробітки, на усунення причин, які спонукають їх до цього, на застереження щодо небезпек, які чекають на чужині, на застереження щодо злочинних схем торгівлі людьми, людськими органами та різноманітних форм сучасного рабства. Велику і особливу групу проблем та задач у цьому плані складають потреби, пов'язані з інформаційним забезпеченням українських трудових мігрантів й емігрантів за кордоном.

Серед числа **етнокультурних причин** насамперед слід назвати проблеми і завдання, пов'язані зі збереженням етнокультурної ідентичності громадян України та представників четвертої хвилі у країнах перебування.

З етнокультурними тісно пов'язані морально-етичні чинники, до числа яких передусім належать, численні проблеми, зумовлені розпадом сімей, що спричиняється тривалим перебуванням чоловіка або жінки на чужині; проблеми порушення нормальних стосунків між дітьми і батьками, які тривалий час знаходяться на заробітках; деморалізація членів сімей, які залишаються в Україні, розповсюдження у їх середовищі споживацьких настроїв, соціальної апатії, падіння їх моральності; утвердження аморальності, розбещеності, злочинних орієнтацій серед певної частини заробітчан тощо.

І насамкінець, **геополітичні чинники**. Кількість емігрантів четвертої хвилі вже зараз в 10 разів більша, ніж число представників попередніх хвиль української еміграції. Як і стара еміграція „нові прибулі” є суттєвим геополітичним чинником, який може виконувати лобістські, політичні, економічні, інформаційні, місіонерсько-іміджеві, культурологічні та інші

функції в процесі утвердження України в сучасному світі, на світових ринках та у світовому культурному просторі.

Відповідь, яку українське суспільство має негайно давати на зазначені виклики та проблеми, не може бути забезпечена лише на державно-урядовому рівні. У світі, в якому все більшу роль відіграє третій, недержавний сектор, тобто структури громадянського суспільства, велике значення мають громадські організації, координація діяльності міжнародної української громадськості на власне громадському рівні.

Цю функцію у середовищі українських громадян, які перебувають за кордоном, а також серед членів їхніх сімей, рідних, близьких і земляків, які залишаються в Україні, й покликані виконувати ВГО „Українська Взаємодопомога” та ВГОУ „Четверта Хвиля”.

Формування і початок діяльності цих організацій припадає на 2003-2004 рр. У лютому 2003 року, за поданням Секретаріату Української всесвітньої Координаційної Ради (УВКР) чергові Збори представників колективних членів УВКР (нині – Президія УВКР) прийняли рішення (пункт 8 відповідної Ухвали Зборів УВКР) щодо посилення організаційної роботи з українськими заробітчанами за кордоном та представниками нинішньої („четвертої”) еміграційної хвилі з України.

У квітні 2003 року відбулася зустріч Голови УВКР Михайла Гориня, Голови Секретаріату УВКР Валерія Рябенка, народного депутата, голови Постійно діючої комісії із зв'язків з українцями за кордоном (Комітет Верховної ради України у закордонних справах) Оксани Білозір і помічника народного депутата О.Білозір – Олександра Шокала. Під час зустрічі обговорювався стан і перспективи роботи із закордонним українством і, зокрема, – з представниками четвертої хвилі. Секретаріат УВКР запропонував реалізацію двох насущних проєктів – 1) ініціювання, підготовку і прийняття Верховною Радою України „Національної концепції державної політики щодо закордонного українства” і 2) створення нової міжнародної організації українців з назвою „Четверта Хвиля”, головною метою якої мали стати об'єднання закордонних організацій українських громадян та координація їхньої

діяльності справі їх повернення на Батьківщину та захисту їхніх прав у країнах перебування.

На цій же зустрічі було вирішено, що нове міжнародне громадське об'єднання має бути тісно пов'язане з Україною і українським громадським (третім) сектором. Відповідні функції мала виконати нова всеукраїнська громадська організація під назвою „Українська Взаємодопомога”. Їй належало на наступному – об'єднувачому – етапі інтеграційного розвитку організацій четвертої хвилі увійти до новостворюваного всесвітнього об'єднання „Четверта Хвиля”.

19 серпня 2003 року, під час роботи VIII Конгресу СКУ (м. Київ, Будинок Вчителя), Оксана Білозір (Україна), Василь Шайтанюк (Португалія), Мирон Матківський (Іспанія), Роман Лунь (США), Ростислав Кисіль (Канада) підписали Меморандум про проведення навесні 2004 року „Всесвітнього з'їзду українців „Четвертої Хвилі” і створення однойменного всесвітнього громадського об'єднання.

Створенням Всеукраїнської громадської організації „Українська Взаємодопомога” безпосередньо займалися В. Рябенко та О.Шокала. Протягом травня-листопада 2003 року їхніми зусиллями було створено 19 обласних осередків майбутньої організації, а також розроблено проект Статуту. Наразі організація має свої осередки у 24 областях України, в тому числі у м. Києві.

17 листопада 2003 року в м. Києві, у приміщенні Спілки журналістів України відбулася установча конференція Всеукраїнської громадської організації „Українська Взаємодопомога”. Свідоцтво про державну реєстрацію ВГО „Українська Взаємодопомога” одержала 2 квітня 2004 року.

Головою ВГО „Українська Взаємодопомога” було обрано О. Білозір, її заступником – О. Шокала, а Головою Секретаріату – В. Рябенка.

17 серпня 2006 року, напередодні IV Всесвітнього форуму українців, у м. Києві, в Українському Домі відбулася звітно-виборча конференція ВГО „Українська Взаємодопомога”, під час якої було переобрано керівні органи організації, обрано 23 делегатів від України на Установчий з'їзд Всесвітньої громадської організації „Четверта Хвиля”, а також прийнято

рішення про вступ ВГО „Українська Взаємодопомога” до числа колективних членів Української Всесвітньої Координаційної Ради (УВКР) та до числа колективних членів новоствореної МГОУ „Четверта Хвиля”. Головою ВГО „Українська Взаємодопомога” було обрано О. Шокала, а Головою Секретаріату переобрано В. Рябенка.

18-19 серпня 2006 року, напередодні і частково в рамках IV Всесвітнього форуму українців відбувся Всесвітній Установчий з’їзд Всесвітньої громадської організації „Четверта Хвиля”. У роботі з’їзду взяли участь 65 делегатів від 27 країн світу й України. На з’їзді було проголошено про створення нового міжнародного громадського об’єднання українців, прийнято статутні документи, обрано керівні органи, профільні комісії (див. нижче) і 50 делегатів на IV Всесвітній форум українців. З’їзд також ухвалив рішення та відповідну заяву про вступ ВГОУ „Четверта Хвиля” до числа колективних членів УВКР.

Установчий з’їзд ВГОУ „Четверта Хвиля” обрав Раду представників Організації у складі 13 осіб, яка керує діяльністю організації у період між з’їздами, а також Голову організації – Олександра Шокала.

На першому засіданні Ради представників, яке відбулося 19 серпня 2006 року, було затверджено кандидатуру керівника Дирекції (Секретаріату) – Виконавчого директора МГОУ „Четверта Хвиля” – Валерія Рябенка. На цьому ж засіданні було започатковано діяльність дев’яти профільних структурних підрозділів (комісій) організації, формування і діяльність яких були зумовлені і проблемним полем, окресленим вище, і статутними завданнями новоствореного громадського об’єднання:

1. Комісія «Українська Світова Інформаційна Мережа» (УСІМ).

2. Комісія «Центр ділового й науково-технічного співробітництва» та «Українська Світова Економічна Мережа» (УСЕМ).

3. Науково-дослідницька Комісія “Світове українство”.

4. Комісія з проблем збереження етнокультурної самобутності українців.

5. Комісія з правого захисту трудових мігрантів.
6. Комісія з соціальних проблем і праці.
7. Комісія з питань дитячо-молодіжного руху та освіти.
8. Комісія з питань охорони здоров'я і медичної допомоги.
9. Рада видавничого центру.

30 листопада 2006 року чергові збори Президії УВКР прийняли ВГО „Українська Взаємодопомога” і МГОУ «Четверта Хвиля» до числа колективних членів УВКР. Президія УВКР ухвалила, що всі питання роботи з четвертою хвилею в рамках УВКР візьмуть на себе МГОУ „Четверта Хвиля” та ВГО „Українська Взаємодопомога”.

Долаючи великі матеріальні і фінансові труднощі, обидві організації гідно виконують свої статутні завдання. Водночас вималювалась певна відмінність між напрямками їх діяльності. Так, ВГО «Українська Взаємодопомога» більшою мірою націлена на діяльність всередині країни і зосереджується на роботі з членами сімей трудових мігрантів, центральною та місцевою владою, на вирішенні питань посилення зв'язків між вітчизняними і закордонними організаціями українських громадян та координації їх діяльності тощо. Натомість МГОУ «Четверта Хвиля» спеціалізується на організаційно-координаційній роботі у середовищі українських громадян, що перебувають за кордоном, зосереджується на громадському ініціюванні розробки міждержавних механізмів посилення їх професійного, соціального і правового захисту, запроваджує різноманітні форми громадського розвитку ділової та професійної взаємодії громадян України, що знаходяться за кордоном, з Вітчизною, а також сприяє покращенню міжнародного іміджу нашого народу і держави за допомогою своїх закордонних членських організацій.

Серед найважливіших та найрезонансніших проектів, які було реалізовано обома організаціями впродовж 2004-2008 років насамперед варто зазначити такі:

1. Розробка першого варіанту «Національної концепції державної політики щодо закордонного українства» та сприяння ініціюванню цього документу в якості законодавчої ініціативи у Верховній Раді України. 2 вересня 2003 року проект

«Національної концепції державної політики щодо закордонного українства» було зареєстровано як законодавчу ініціативу. Від громадськості до міжвідомчої робочої групи з доопрацювання тексту концепції були залучені О. Шокало і В. Рябенко. Однак, початок президентських передвиборчих перегонів ще до середини літа 2004 року назавжди поклав кінець діяльності цієї групи. Україна, яка має одну із найбільших у світі діаспор і чи не найбільшу кількість своїх громадян, які перебувають за кордоном, до сьогоднішнього дня не має науково й геополітично обґрунтованої та оформленої у вигляді закону концепції державної політики щодо закордонного українства і громадян, які перебувають за кордоном.

2. Проект „Сприяння реалізації виборчих прав громадян України за кордоном під час виборів Президента України 2004 року”. Він здійснювався спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, Інститутом євроатлантичного співробітництва та іншими громадськими організаціями. Це був проект з мобілізації українських виборців за кордоном та збільшення їхньої виборчої активності. Проект здійснювався у 39 ключових країнах світу. У рамках проекту ВГО „Українська Взаємодопомога” виконувала основну частину роботи: щоденний контакт з осередками українських громадян за кордоном, розповсюдженням за їх допомогою мобілізаційних матеріалів, роз’яснення закордонним виборцям їхніх прав, здійснення повсякденної роботи щодо поповнення списків виборців на закордонних виборчих дільницях, громадський контроль за демократичністю виборчих процедур на закордонних виборчих дільницях, збір протоколів з „мокрими” печатками з цих дільниць. Керівництво ОБСЄ визнало цей проект найуспішнішим проектом, з числа заходів, які реалізовувалися ОБСЄ в Україні.

3. Проект по створенню нового всесвітнього об’єднання громадських організацій українських громадян, які перебувають за кордоном, і представників новітньої еміграційної хвилі з України. У результаті реалізації цього проекту 18-19 серпня 2006 року на I Всесвітньому з’їзді було створено нову Міжнародну громадську організацію українців „Четверта

Хвиля”. МГО „Українська Взаємодопомога” увійшла до числа колективних членів цієї організації.

4. Проект зі створення і постійної (щотижневої) підтримки всесвітньої новинної стрічки «УСІМ» – «Новини з-за кордону», за допомогою якої здійснюється обмін інформацією про життя, проблеми, досягнення і плани українських трудових мігрантів, представників новітньої еміграційної хвилі у всіх країнах світу. Наразі підготовлено і розташовано в Інтернеті 97 випусків «Новини з-за кордону».

5. Круглий стіл “Проблеми української мови в діаспорі” за участю українських і зарубіжних учених, митців та культурно-громадських діячів. Захід проводився 28-29 листопада 2007 року у м. Києві за сприяння Міністерства культури і туризму України, понад 50 учасників).

6. Проект «Сприяння організації, проведенню і фінансуванню українськими підприємцями-представниками новітньої міграційної хвилі громадського екзит-полу «Соціовімір-2007» під час дострокових виборів до Верховної Ради України (серпень-вересень 2007 р.).

7. Залучення до роботи в Україні понад 300 закордонних спостерігачів під час дострокових виборів до Верховної Ради України (серпень-вересень 2007 р.).

8. Проект «І Економічний форум українців світу». Захід готувався спільно з УВКР протягом 2006-2007 рр. і був проведений 30 листопада – 1 грудня 2007 р. У роботі Форуму взяли участь понад 200 учасників з України та 15 країн світу. У підсумкових документах зібрання та у зверненнях до владних структур України зокрема визначено місце української економіки в глобальному світовому господарстві та запропоновано стратегічний шлях розвитку українського суспільства через основний відновлюваний національний ресурс – агрокультуру, означено перспективні напрями розвитку українського малого й середнього бізнесу. Форум запропонував концепцію стратегії стійкого розвитку українського суспільства на засадах державницької ідеології та моральних принципах взаємодопомоги й спільної дії, а також створив координаційно-діловий центр підтримки малого й середнього бізнесу для залучення вітчизняних і закордонних інвестицій. Крім

економічних документів, учасники форуму запропонували інноваційну модель формування системи суспільного управління як дієвого механізму стратегії національного розвитку.

9. Проект «Міжнародний пленер українських художників та фотохудожників з-за кордону «Центр Європи» (Спільно з Міністерством закордонних справ України). Пленер відбувся у червні 2008 року в Закарпатті. Участь у заході взяли художники і фотохудожники українського походження з 6 країн (Молдови, Німеччини, Словаччини, Польщі, Чехії, України).

На жаль обмежені обсяги статті не дають змоги висвітлити всі завдання, напрями і результати діяльності ВГО «Українська Взаємодопомога» та МГОУ «Четверта Хвиля» більш детально і рельєфно. Втім, висловлених вище міркувань і стислого опису основних напрямів і заходів цих організацій більш ніж достатньо для того, щоб зробити висновок про те, наскільки перспективною і багатоплановою є і, тим більше, – може бути громадська робота з громадянами України, які з різних причин перебувають за кордоном, та з представниками новітньої еміграційної хвилі. Перспективність і необхідність цієї роботи зумовлена також тією обставиною, що нинішня міграційно-еміграційна хвиля з України – одна з найбільших у сучасному світі. Через 5-10 років у системі нинішньої власне української діаспори, представники теперішньої міграційної хвилі утворять головну і, знов таки, дуже масову діаспору, яка є потужним геополітичним чинником, за допомогою якого можна вирішувати численні і досить складні міжнародні проблеми та питання зовнішньополітичної діяльності української держави.

Павло ОРЛЕНКО,
*заслужений журналіст України,
лауреат премії "Незалежність"*

З ІСТОРІЇ ТОВАРИСТВА "УКРАЇНА-СВІТ"

У жовтні 2000 року Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном («Україна – Світ»), відзначило своє 40-

річчя. 1 жовтня 1960 року це досить своєрідне і унікальне утворення було засноване на установчих зборах представників громадськості у Києві з ініціативи групи письменників та інших громадських діячів для встановлення зв'язків з українцями, що мешкають за кордоном, всебічних і насамперед культурних зв'язків. Біля витоків Товариства стояв український письменник Юрій Корнійович Смолич, який до кінця своїх днів був спочатку головою, а потім незмінним його президентом. Людина великого таланту й ерудиції, інтелігент старого гатунку, він зумів всупереч намірам вищих партійних органів і директивним вказівкам згори створити дієздатний і талановитий колектив ентузіастів, не зациклених на комуністичних догмах, і атмосферу дружніх і довірливих взаємин із зарубіжними земляками. Йому вдавалося навіть "пробивати" їх поїздки до областей і районів, закритих на той час для відвідування іноземцями.

І співробітники, і зарубіжні співвітчизники, яким пощастило спілкуватися з Юрієм Смоличем, були однаковими, коли йшлося про риси, притаманні його особистості – доброту і сердечність, рідкісну ерудицію і небайдужість до людських доль. А ще Юрій Корнійович мав неабиякий дипломатичний хист, витончений такт, що великою мірою сприяло утвердженню авторитету очолюваної ним громадської організації серед зарубіжної громадськості [1].

На жаль, багатоманітна діяльність Товариства того часу, та й не тільки, і нині невідома широкому загалу. І цьому є об'єктивні причини, насамперед через його спрямованість назовні. Адже тоді Україна не мала власних закордонних дипломатичних утворень, окрім представництва в **ООН** та **ЮНЕСКО**, та й то під протекторатом Москви.

Товариству доводилося працювати в досить непростих умовах, коли в українському зарубіжжі не було єдності, а політичні угруповання, партії, організації були вороже налаштовані одні до одних, поділяючись на "націоналістів" та "прогресистів", на бізнесменів та робітників тощо. Аби хоч якось знівелювати такі відносини, було висунуте кредо: якої б політичної орієнтації не дотримувався гість, який би соціальний

статус він не мав, він буде радо зустрінутий в Україні, якщо прибув до неї з відкритим серцем [2].

Отже, доводилося вдаватися до "народної дипломатії", яка полягала в обміні делегаціями, участі видатних українських митців у різноманітних мистецьких та культурних заходах, влаштовуваних діаспорою, широкому обміні інформацією тощо. Адресами поїздок делегацій були США, Канада, рідше – Австралія, Аргентина, ФРН, Франція, Великобританія та інші країни з компактним проживанням українців.

Про рівень такої дипломатії можна судити хоча б з того, що в різний час Товариство очолювали такі відомі постаті, як дипломат і публіцист Валентин Цуркан, дипломат і журналіст Анатолій Кисіль, поет і драматург Олександр Підсуха, поети Володимир Бровченко та Іван Драч.

Товариство організувало поїздки відомих українських митців на щорічні фестивалі "Фольклорама" та "Мозаїка" до Канади, на "Український день" та Карпато-руський фестиваль до США, виступи яких користувалися великою популярністю і сприяли поширенню знань про Україну, встановленню дружніх взаємин не лише між українцями, а й представниками інших націй – громадян цих країн [3].

У свою чергу Товариство приймало й влаштовувало поїздки по Україні мистецьким колективам українського зарубіжжя, скажімо, хору імені Кошиця з Канади, танцювальному ансамблю "Запорожці" з Франції тощо. Кожного року стипендіати Товариства – зарубіжна молодь – навчалися української мови у Київському університеті, воно організувало семінари з хореографії для самодіяльних мистецьких колективів США і Канади, відпочинок у Криму для дітей членів Ліги американських українців, Лемко-Союзу, Товариства карпато-руських канадців, Товариства об'єднаних українських канадців, Робітничого заповомого товариства [4]. Тобто, об'єктивно робило чимало добрих справ, чим, безумовно, привертало ширі симпатії багатьох зарубіжних українців.

Досить активно діяли відділення Товариства в областях та створені при них секції і комісії – літературні, педагогічні, медичні, образотворчого мистецтва, молодіжні. Крім індивідуальних членів Товариству допомагало у роботі понад

200 колективних членів – промислових та сільсько-господарських підприємств, навчальних закладів, творчих спілок, науково-дослідних інститутів, театральних колективів тощо.

Уявлення про українське образотворче мистецтво давали численні виставки за кордоном живописних робіт В. Касіяна, М. Глуценка та багатьох інших і натомість – виставки художників-емігрантів В. Курилика, О. Грищенка, А. Маневича в Україні.

Товариство регулярно надсилало для навчальних закладів, бібліотек, інших культурних осередків за кордоном велику кількість художньої літератури, довідників, підручників, платівок, нот, фотовиставок, кінофільмів [5].

До речі, Товариство спеціально для земляків замовляло на студіях України хронікально-документальні, науково-популярні і навіть художні фільми. Серед них – "Лиси й озера Волині", "Іду до тебе", "Обличчям до зорі" про М. Рильського та Лесю Українку, "Трояка ружа" – про розвиток українського народного мистецтва, "Розмовляйте українською", "Чуєш, брате мій...", хронікальні випуски "Україна сьогодні" тощо.

"Народна дипломатія" яскраво виявилася і в тому, що землю ряду держав прикрасили чудові пам'ятники великим українцям роботи видатних українських скульпторів, як дарунки України країнам поселення наших земляків – бюст Великого Кобзаря в Арров-парку (США) та його скульптурний портрет у Шалетт-сюр-Дюені (Франція), скульптурний портрет Василя Стефаника в Едмонтоні (Канада), погруддя організаторів Лемко-Союзу Д. Вислоцького та С. Пижа в Лемкорезорті (США), пам'ятник Лесі Українці на території Саскачеванського університету (Канада) [6].

Суттєвою частиною дипломатичної діяльності Товариства стало створення досить потужного інформаційного потоку, здійснюваного працею талановитих журналістів – як працівників Товариства, так і запрошуваних до співпраці. Воно видавало тижневики "Вісті з України" (редактори Павло Єрмак, Левко Стефанович), "Ньюс фром Юкрейн" (редактори Василь Білий, Віктор Стельмах, Валерій Грузин, Володимир Канащ), мало редакційно-видавничий відділ (завідуючі Борис Іванов,

автор цих рядків, Анатолій Романенко, Микола Чубук), що випускав численні брошури про різні сторони життя України для закордону, а також (чого гріха таїти) з критикою, звичайно, однобокою, "українського буржуазного націоналізму". Крім того відділ відправляв для публікації у зарубіжних засобах масової інформації сотні обсягових статей, нарисів кореспонденцій, інтерв'ю, які охоче друкувалися. Адресами таких матеріалів були газети та часописи "Життя і слово", "Юкрейніен Кенедіен" (редактори Петро Кравчук, Марія Скрипник), "Українські вісті", "Юкрейніен Америкен", "Гуцулія", "Карпатська Русь" (редактори Михайло Ганусяк, Еміль Сенюк, Микола Домашевський, Василь Адамяк), а також до аргентинського "Рідного краю", австралійської "Дружби", німецького "Форуму", канадського "Ми і світ" та інших.

Специфіка підготовки матеріалів полягала в тому, що журналісти враховували особливості психології зарубіжного читача, який не сприймав, не вірив статтям, написаним лише в рожевих тонах. Треба було вводити і критику, замахуючись навіть на існуючий лад, що було в тодішній вітчизняній пресі нечуваним злочином. Вони ще мали викликати ностальгію за Рідним Краєм.

Одна промовиста деталь. У Товаристві існував відділ преси, працівники якого займалися аналізом зарубіжних видань і складанням аналітичних довідок для вищого керівництва республіки. І до цього неприступного для решти смертних масиву мали доступ журналісти редакційно-видавничого відділу. Складалася така колізія, що під впливом тієї літератури замість того, щоб ставати переконаними критиками націоналізму, вони поступово перетворювалися на прихильників національної ідеї, національних цінностей і незалежності України, хоч би які переконання до того вони мали.

Тематика публікацій була здебільшого культурницькою, хоча не оминалися й теми економіки, політики, історії.

Брошури також мали в основному пізнавальний характер і присвячувалися висвітленню життя усіх областей України, видатним діячам літератури й мистецтва, релігійним конфесіям тощо, їх авторами були відомі журналісти, публіцисти, вчені, такі як Полікарп Шафета, Зіновія Франко [7], Іван Дзюба [8],

Іван Лепша [9], Степан Пушик, Віталій Русанівський [10], Борис Зрезарцев [11] та багато інших.

Звичайно ж, у той радянський час Товариство не могло не перебувати під пильним оком КДБ. Проте слід віддати належне працівникам спецслужб – матеріали, які ні за яких умов не могли б бути надруковані в республіканській пресі, головліт пропускав без усяких купюр і ускладнень. Набагато більше неприємностей Товариство мало від міжнародного відділу ЦК КПУ через претензії чи вказівки, які, на мою думку, часто не сприяли, а ускладнювали встановлення нормальних зв'язків із зарубіжними співвітчизниками.

Після проголошення незалежності України, здавалося б, діяльність Товариства, у тому числі й інформаційна, мала б розширитися, набувши, природно, нових форм і напрямів, позбувшись набридливої опіки директивних органів. Обмежень для нього вже не існувало. Проте так не сталося, хоча у плані розбудови мережі недержавних інституцій товариство мало б усі підстави на координуючу роль у співпраці України із закордонним українством.

З 1993 року було припинено фінансування діяльності Товариства з державного бюджету, яке раніше було стовідсотковим. Це призвело до закриття газети "Ньюс фром Юкрейн" та газети "Вісті з України". Натомість виходить на громадських засадах газета "Український форум" до того ж нерегулярно. Різко скоротилися й зарубіжні зв'язки Товариства. Журналістів залишилися лічені одиниці. Інформаційно-видавничий відділ Товариства разом з громадською організацією "Інформаційна культура" готують і розповсюджують у діаспорі каналами Інтернет "Вісник Товариства Україна-Світ" і Української Всесвітньої Координаційної Ради". З початком 2000 року в мережі Інтернет (також на громадських засадах) створено веб-сайт "Україна-Світ", в якому подається інформація про діяльність Товариства та його обласних відділень, про закордонні українські громади тощо. На веб-сайті подається також електронний варіант газети "Український форум".

Що ж до видавничої діяльності, то вона звелася до випуску ряду довідкових та інформаційних видань з ініціативи і за сприяння Товариства, а не на його базі, як було раніше [12].

Хоча, слід віддати належне Товариству – якщо раніше воно практично опікувалося лише українцями західного світу, то після розвалу Радянського Союзу Товариство задекларувало ширення і зміцнення зв'язків з українцями, що мешкають у державах – колишніх республіках СРСР, а їх понад 10 мільйонів – в Російській Федерації, Казахстані, державах Прибалтики тощо. Проте ця робота ведеться мляво й неефективно, причиною чого є відсутність відповідних коштів.

Дійшло до того, що Президія Ради Товариства "Україна-Світ", констатуючи, що за таких умов Товариство далі не може існувати, прийняла ухвалу звернутися до Президента та Прем'єр-міністра України з вимогою поставити на рівень державної політики роботу із зарубіжним українством, сформувати нову державну програму співпраці з українським зарубіжжям, яка б здійснювалася під опікою Президента [13].

Ініціатива Товариства здобула державну підтримку й за дорученням Кабінету Міністрів України розроблено Національну програму "Закордонне українство на період до 2005 року" (аналогічна програма прийнята і до 2010 р. – прим. ред.) з відповідним фінансовим підґрунтям.

Хочеться висловити сподівання, що Товариство зробить ще багато добрих справ, спираючись і на минулий досвід, і на сьогоднішні реалії, і все ж посяде гідне місце у взаєминах із зарубіжними земляками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Юрія Смолича. Спогади. статті, листи. – К., 1980. Підсуха О. Лауреати моєї душі. – К., 1982. – С. 61. Орленко П. Серце Юрія Смолича//Українські вісті. – Нью-Йорк, 27 листопада 1980. – С. 2.
2. Товариство «Україна» – 77. – К., 1977. – С. 20.
3. Там само. – С. 23.
4. Товариство «Україна» – 75. – К. – С. 17.
5. Там само. – С. 18.
6. Товариство «Україна» – К., 1974. – С. 27.

7. Франко З. Слово, мов криця. – К., 1990.
8. Дзюба І. Грані кристала. – К., 1976.
9. Лепша І, Чубук М. Струни серця. – К., 1985.
10. Русанівський В. Наша мова калинова. – К., 1985.
11. Зрезарцев Б. За мир – голосом мільйонів. – К., 1981.
12. Зарубіжне українство. Інформаційний каталог. – К., 1999.
- Україна на межі тисячоліть. – К., 1998. Ковач М. Тихі води. – К., 1999.
- Козак Мамай. Навчальний посібник-хрестоматія з української літератури. – Київ – Донецьк – Краснодар, 1988. Винниченко І. Україна, Берестейщина, Підляшшя й Холмщина в першій половині ХХ століття. Хроніка подій. – К., 1997. Невідома Україна. Інформаційний буклет. – К., 1997. Пулюй-Куліш. Подвижники нації. – К., 1997.
13. Як вижити Товариству «Україна-Світ»? // Український форум. – 21-28 березня 2000. – С. 2.

СЕКЦІЯ 1.

**ДОНЕЧЧИНА І СВІТОВЕ
УКРАЇНСТВО**

*Світлана КУЗНЕЦОВА,
начальник відділу у справах національностей
Донецької обласної державної адміністрації*

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ДОНЕЧЧИНИ У СФЕРІ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ ЗАКОРДОННИМ УКРАЇНСТВОМ

Державна політика України щодо закордонних українців ґрунтується на визнанні їх невід'ємною частиною світової української спільноти і здійснюється на основі відповідних положень Конституції України, Закону України «Про правовий статус закордонних українців», нормативно-правових актів України з урахуванням законодавства держав громадянства, проживання закордонних українців. Перебування української діаспори за кордоном, численність якої за приблизними підрахунками, становить від 16-ти до 20-ти мільйонів, розглядається як фактор реалізації національних інтересів України, що забезпечує економічну, культурну та мовну присутність у країнах. Розвиток співпраці з діаспорою за кордоном є чинником зміцнення зв'язків України з тими країнами, де мешкають українські громади, через посилення ролі культурно-гуманітарної, правової та економічної складових у двосторонніх відносинах.

Національні інтереси України вимагають підтримки нашою державою самоідентифікації діаспори, що включає забезпечення на належному рівні її прав і свобод, сприяння збереженню української мови та культури у середовищі діаспори, допомогу в реалізації освітніх програм та проектів у межах українських громад у країнах перебування, а також надання можливостей для отримання освіти в Україні.

Інтересам України відповідає політична, економічна та соціальна інтеграція закордонного українства в країнах проживання при збереженні національної ідентичності та повному забезпеченні культурно-мовних, освітніх та інформаційних потреб. Для ефективного розвитку двосторонніх відносин України важливе значення має налагодження клімату

доброзичливості та взаєморозуміння між діаспорою і державою її проживання.

Починаючи з 1995 року з метою розроблення ефективного механізму правового захисту українців, що опинилися свого часу за кордоном унаслідок різних причин, в державі були прийняті заходи програми „Українська діаспора”, розраховані до 2000 року. Національна програма „Закордонне українство” на період до 2005 року” за своїми напрямками охопила майже усі сфери життєдіяльності: економіку, науку, освіту, культуру, інформаційний простір тощо. Продовженням вищезазначеної програми стала затверджена постановою Кабінету Міністрів України Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року, мета якої полягає у реалізації державної політики співпраці із закордонними українцями, у збереженні їх етнічної ідентичності та національно-культурної самобутності, використанні інтелектуального, ділового та духовного потенціалу, зміцненні зв'язків з Україною.

Створивши належні умови для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, що проживають за межами держави, подальшої підтримки та розвитку зв'язків між ними та Донеччиною розпорядженням голови Донецької облдержадміністрації від 29 листопада 2006 року № 578, було затверджено заходи щодо реалізації завдань зазначеної програми, які складено за такими пріоритетними напрямками:

- правові засади співробітництва із закордонними українцями;

- організаційно-координаційна робота;

- науково-освітня діяльність;

- історико-культурна та мистецька діяльність;

- видавнича діяльність;

- інформаційна діяльність;

- торговельно-економічна та науково-технічна діяльність;

- робота з молоддю, спортивно-туристична діяльність.

З метою удосконалення організаційно-координаційної роботи з виконання зазначених заходів при облдержадміністрації було створено робочу групу, до складу якої увійшли представники галузевих структурних підрозділів

облдержадміністрації, громадських об'єднань, що активно працюють з українською діаспорою: Донецька обласна організація Всеукраїнського товариства „Україна – Світ” (Білецький В.С.), Донецький відділ Союзу українок України (Огнева Л.Р.), Донецька обласна організація Всеукраїнського товариства „Просвіта” ім. Т.Г. Шевченка (Шевченко В.П.), які беруть участь у реалізації державної політики співпраці із закордонними українцями. За їх ініціативи проведено в області та за її межами конференції, виставки, зустрічі, присвячені розвитку та поглибленню зв'язків між закордонними українцями та мешканцями регіону.

Починаючи з 2006 року, на території області проводилась змістовна та значна за обсягами робота щодо розвитку та поширення зв'язків мешканців Донецької області з українцями, що проживають за кордоном.

З прийняттям загальнодержавного документу в області продовжено практику співпраці Донецької обласної наукової універсальної бібліотеки ім. Н. К. Крупської з Фундацією Українознавчих студій Австралії, Україно-американським благодійним фондом „Сейбр-Світло”, окремими представниками закордонного українства: Є. Стецьківом (Сарасота, США), М. Дзядиком (Пітсбург, США), Б. Казанівським (Мериленд, США), від яких до бібліотеки надійшло 264 книги, 20 журналів, 12 назв газет, 15 компакт-дисків, 7 аудіокасет.

Надходження зарубіжної україніки поповнюють фонди бібліотеки Канадсько-українського центру, створеного за сприяння Товариства „Канадські приятелі України” (осередок Торонто, Канада). Бібліотека діє у складі обласної книгозбірні і забезпечує вільний доступ мешканців Донеччини до своїх фондів. Для більш широкого інформування читачів нові надходження зарубіжної україніки відбиваються в електронному каталозі. Дублетні примірники подарованих видань розподіляються між бібліотеками області, зокрема, бібліотеки Канадсько-українського центру функціонують у м. Маріуполі, Харцизьку, Ясинуватій.

Донецькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Н.К. Крупської продовжується робота з формування

електронного каталогу бібліотеки Канадсько-Українського Центру.

Постійно в бібліотеках області проводяться книжкові виставки, перегляди літератури, інформаційні години, тематичні вечори тощо з циклів заходів „Закордонне українство”, „Ми – різні, ми – рідні”, „Україна на планеті Земля”. Діяльність бібліотек з цього напрямку висвітлюється в засобах масової інформації, в тому числі на шпальтах газети „Свобода”.

Управлінням культури і туризму облдержадміністрації було організовано та проведено міжнародний фестиваль слов'янського мистецтва „Квітневий благовіст”, міжнародний фестиваль сучасної пісні „Донецькі самоцвіти”. Представники Донецької області взяли участь у Міжнародному фестивалі українського фольклору, який проходив в м. Луцьку Волинської області.

Управління освіти і науки облдержадміністрації проводить значну роботу у сфері співробітництва вузів Донецької області із студентами і викладачами вузів країн компактного проживання закордонних українців. Протягом року за участю вузів Донецької області було проведено низку зустрічей, конференцій, які сприяли обміну досвідом у сфері освітньої, наукової діяльності, а також обміну науковою та інформаційною літературою.

Донецьким національним університетом проводиться обмін студентами з закордонних вищих навчальних закладів, залучаються фахівці з числа закордонних українців до редагування, рецензування наукових збірників, монографій, наукових праць тощо, а також викладачі, аспіранти закордонних вищих навчальних закладів мають змогу пройти стажування в університеті.

У Горлівському державному педагогічному інституті іноземних мов було проведено творчий вечір „Літературна Україна” за участю „Центру популяризації і підтримки української мови та культури”. Крім того, між вузом та вузами країн компактного проживання закордонних українців відбувається обмін художньою літературою. Донецький національний університет підтримує стосунки та співпрацює з діаспорами країн: Польщі, Чехії, Росії, Білорусії.

Щорічно протягом листопада-грудня в усіх загальноосвітніх закладах Донецької області проводиться Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яцика. Управлінням освіти і науки облдержадміністрації проводиться організаційно-методична робота щодо участі школярів у Міжнародному конкурсі з українознавства.

Управління у справах преси та інформації облдержадміністрації в рамках заходів щодо виконання Державної програми співпраці із закордонними українцями сприяло висвітленню друкованими ЗМІ області соціально-політичного, культурно-мистецького, наукового та ділового життя закордонних українців. У рамках налагодження співпраці телерадіокомпаній області з телерадіокомпаніями прикордонних областей Російської Федерації 2 березня 2007 р. відбулася зустріч з представниками російських ЗМІ створеної робочої групи з питання налагодження співпраці Донецької обласної телерадіокомпанії „Регіон” з телерадіокомпаніями Ростовської області в м. Ростов-на-Дону.

Структурним підрозділом продовжується створення телевізійних передач за участю науковців, юристів, відомих політичних та громадських діячів, присвячених питанням співпраці із закордонними українцями.

З прийняттям загальнодержавного документу в області продовжено роботу з висвітлення соціально-політичного, культурно-мистецького, наукового та ділового життя закордонних українців у засобах масової інформації області, здійснюються заходи з організації стажування в області представників україномовних засобів масової інформації іноземних держав.

Книговидавничі підприємства області беруть участь в проведенні презентацій української книги на міжнародних книжкових виставках-ярмарках, які організуються в державах компактного проживання закордонних українців.

У 2007 році на сайті Донецької облдержадміністрації у рубриці „Донеччина” було відкрито підрубрику „Донеччина і закордонне українство”, яка постійно оновлюється матеріалами про співпрацю органів виконавчої влади та громадських

організацій регіону із співвітчизниками, які проживають за межами України.

Управління у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації продовжило роботу щодо співпраці жіночих громадських організацій області зі Світовою федерацією українських жіночих організацій, обласним відділенням Всеукраїнського союзу українок та українськими жіночими організаціями іноземних держав через проведення спільних заходів і програм. Постійно проводяться заходи та реалізуються проекти жіночих громадських організацій, які направлені на відродження національних традицій, та соціальні проекти підтримки жінок. Управління продовжує сприяти співпраці молодіжних громадських організацій області з молодіжними громадськими організаціями іноземних держав, а також обміну групами дітей та молоді з метою проведення спортивних змагань, спільного відпочинку, оздоровлення, конкурсів для дітей і молоді тощо.

Спільно з Донецькою міською громадською організацією „Альянс” реалізовано проект „Молодь Донбасу прямує до Європи”, метою якого було поглиблення процесів інтеграції молоді до європейського співтовариства, розвиток зв'язків між молодіжними організаціями Донеччини та країн зарубіжжя. В межах проекту виданий інформаційний довідник „Твої права, молодь”.

Управлінням фінансово підтримана участь представників Донецької міської громадської організації „Альянс” в міжнародному семінарі „Участь молоді у прийнятті рішень на місцевому рівні” (м. Таргу Жу, Румунія).

Донецьким міським управлінням у справах сім'ї, молоді та міжнародних зв'язків щорічно проводиться обмін делегаціями молодіжних організацій з м. Бохум (Німеччина) – побратимом м. Донецька. На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 № 1251 „Про затвердження Порядку організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення” управлінням у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації здійснюється організація виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення.

Управління з питань фізичної культури та спорту Донецької облдержадміністрації розвиває співробітництво у

сфері фізичної культури і спорту з українцями зарубіжжя. На взаємовигідних умовах, з метою підвищення спортивної майстерності, визначення передових технологій проведення учбово-тренувального процесу постійно проводиться обмін спортивних делегацій, запрошуються команди з Російської Федерації (Курської, Белгородської, Воронежської та Ростовської областей) для участі в міжнародних змаганнях. Переважна частина складу команд – українці, колишні мешканці Донецької області.

Прикладом співпраці з українськими діаспорами країн далекого зарубіжжя є щорічне проведення у м. Донецьку Міжнародного турніру з дзюдо на честь заслуженого тренера Ю.М. Зусера, який мешкає в США. Участь у змаганнях беруть понад 300 спортсменів з Польщі, Словенії, Греції, Грузії, Азербайджану, Росії.

Щорічно у лютому проводиться Міжнародний легкоатлетичний турнір „Цептер – зірки жердини”, в якому беруть участь спортсмени з Австралії, Бразилії, Болгарії, Німеччини, Ізраїлю, Польщі, Росії, США, Швеції та інших країн.

Управління й надалі буде сприяти проведенню спортивних заходів, головною метою яких є підвищення спортивної майстерності, ознайомлення з методиками підготовки спортсменів зарубіжних країн та країн СНД, підтримка взаємовідносин з країнами компактного проживання українців.

Змістовна робота у сфері торговельно-економічної та науково-технічної діяльності проводилась Головним управлінням промисловості та інфраструктури облдержадміністрації.

Завдяки управлінню налагоджено плідне співробітництво між промисловими підприємствами Донецької області та Російської Федерації. На території Російської Федерації відкриті представництва акціонерних товариств: „Артемівський машзавод „Вістек” у м. Новокузнецьку; „Ясинуватський машзавод” та „Краматорський завод тяжкого верстатобудування” у м. Москві; мають дилерів: АТВТ „Донецький завод „Продмаш” – компанію ТОВ „Компак” у м. Електросталь Московської області, ЗАТ „Бетонмаш” – у м. Москва та у

м. Новочеркаську; ВАТ „Сніжнянськхімаш” – „Торговельний будинок” у м. Белгороді.

Головним управлінням економіки облдержадміністрації опрацьовуються основні напрями взаємовигідного економічного, науково-технічного та гуманітарного співробітництва між Донецькою областю і областями компактного проживання закордонних українців.

Так, Донецькою облдержадміністрацією укладені Угоди про торгово-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво з 9 регіонами Російської Федерації: Московською, Курською, Новосибірською, Орловською, Ростовською, Саратовською, Свердловською, Нижегородською, Белгородською областями та Урядом міста Москви.

У Донецькій області, як і в усій Україні, триває активна робота з реалізації Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року. Виконання зазначеної програми дасть змогу не тільки продовжувати роботу з подальшого розвитку і поглиблення зв'язків між закордонними українцями, задовольняти культурні, інформаційні та мовні потреби закордонних українців, зберегти їх етнічну ідентичність і національно-культурну самобутність, але й посилити правовий захист закордонних українців, ширше використовувати їх духовний, культурний і науковий потенціал для зміцнення міжнародного іміджу України у світі.

Володимир БЛЕЦЬКИЙ,

*голова Донецького обласного відділення Товариства
“Україна-Світ”, професор Донецького національного
технічного університету, доктор технічних наук*

ОДИНАДЦЯТЬ РОКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДОНЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО ВІДДІЛЕННЯ ТОВАРИСТВА «УКРАЇНА-СВІТ»

На Донеччині відділення Товариства утворене в 1997 р. на базі Донецького Українського культурологічного центру. На той час Центр разом з Товариством української мови Донеччини вже мав суттєвий досвід роботи з діаспорою (ще від 1989 р.).

Разом з тим, і УКЦентр, і ТУМ Донеччини мали і мають великий діапазон напрямків діяльності. З виникненням Донецького відділення Товариства “Україна-Світ” саме ця організація взяла на себе функцію розвитку співпраці з українцями за кордоном, в першу чергу, вихідцями з Донеччини, Донбасу, об’єднання зусиль світового українства в розбудові Української держави. Голова Донецького відділення Товариства “Україна-Світ” – професор В.С. Білецький, заступник голови – доцент, письменник В.В. Оліфіренко.

Свою роботу Донецьке відділення Товариства “Україна-Світ” веде в декількох **напрямах-програмах**, в кожному з яких виконуються конкретні **проекти**. Огляд цих програм і проектів – найкращий спосіб розкрити суть і результати діяльності Товариства.

Видавнична програма включає пошук, підготовку до друку, друк і розповсюдження включно з презентаційно-інформаційними заходами нових видань, в першу чергу навчальних посібників з творчістю української діаспори. Їх призначення універсальне – для самої діаспори і для України. Спрямування – для шкіл та вузів, тобто для нової української генерації в Україні і діаспорі. В цьому напрямі ми вже здійснили декілька проектів.

Перший проект – «Підручники і посібники для Східної діаспори». За цим проектом підготовлено і видано декілька посібників-хрестоматій:

1. Для шкіл Кубані: **«Козак Мамай»**, автори-укладачі: В.В. Оліфіренко, В.К. Чумаченко, 1998, 225 с., наклад 3000.

2. Для шкіл Белгородської, Курської та Воронежської областей (Східна і Північна Слобожанщина): **«Слобожанська хвиля»**, автори-укладачі: В.В. Оліфіренко, С.М. Оліфіренко, 2005, 280 с., наклад 2000.

3. Для шкіл і вузів України: **«Празька школа»**, автор-укладач В.А. Просалова, 2003, 236 с., наклад 300.

Організації-творці цих видань: Донецьке відділення Товариства «Україна-Світ», Освітня секція Товариства «Україна-Світ» (Київ), Донецьке відділення Наукового товариства ім. Шевченка, Український Культурологічний Центр (Донецьк), Краснодарське регіональне відділення Міжнародної

академії інформатизації, Відділ у справах національностей та Управління культури Донецької обласної державної адміністрації.

«Козак Мамай» – по суті перший посібник для шкіл Кубані, Подоння, Приазов'я, де вперше системно подається матеріал з української літератури саме Кубані і для Кубані. Ареал розповсюдження книги охопив в першу чергу Кубань, школи, вузи і бібліотеки цього краю. Частина 3-тисячного накладу книги (до 25%) розповсюджена в Україні – Крим, Донбас, основні бібліотеки України, Київ – та за кордоном. «Козак Мамай» – без сумніву успішний проект, упорядники якого – В.В. Оліфіренко (Донецьк) та В.К. Чумаченко (Краснодар) за вагомий внесок у розвиток співпраці України із закордонним українством нагороджені Почесною відзнакою Товариства «Україна-Світ» (2000). Позитивні відгуки на посібник «Козак Мамай» надійшли з Нью-Йорка (журнал «Рідна школа», березень 1999), Філадельфії (газета «Мета», січень-лютий 2000), Кубані (Вісник Товариства української культури Кубані, 2001, № 2), Ліверпуля (журнал «Визвольний шлях», вересень 1999) та ін.

«Слобожанська хвиля» за поданням Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» увійшла окремим пунктом до Національної Програми «Закордонне українство» на період до 2005 року. В рамках завершального етапу підготовки матеріалів до цієї книги у 2004 році представниками Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» здійснена творча експедиція на Східну Слобожанщину (в Курську, Белгородську та Воронежську області, літо 2004, В.В. Оліфіренко та С.М. Оліфіренко). Книга, так само, як і попередня, є першим посібником для шкіл Північної Слобожанщини. У її підготовці взяли участь журналісти і освітяни з Курщини, Белгородщини та Вороніжчини, де, головним чином, і розповсюджене видання через авторів, учасників проекту, зокрема Товариство «Україна-Світ» та Книжкову Палату України.

«Празька школа» – унікальне видання творів письменників першої половини ХХ ст., – Юрія Липи, Юрія Клена, Оксани Лятуринської, Галини Мазуренко, Олега Ольжича, Олени Теліги, які, не прийнявши більшовицького режиму в Україні,

емігрували і утворили своє творче діаспорне середовище – «Празьку школу» в Чехії.

Другий проект – «Художні твори» включає спільну роботу з діаспорою з підготовки і випуску художніх книг. За цим проектом підготовлено і видано:

1. У 1999 р. поетичну збірку шахтарського поета І. Герасименка, який родом з с. Біла, що на межі Курської та Білгородської області, оспівує в своїх віршах цей край, його людей, природу.

2. Разом з українцями Хабаровська поетичної добірки Г. Гордасевич “Право на пісню” (2003).

3. Разом з нашим земляком – відомим українським поетом, журналістом, членом Спілки письменників України Володимиром Біляївим, який жив у США, підготували і видали друком в Україні його поетичні збірки: “Осінь обнова” (2001), “Доля і шлях” (2005).

Дослідницько-видавнича програма включає оригінальні дослідження культури української діаспори, окремих особистостей, діяльності окремих організацій у діаспорі і підготовку та друк на цій основі наукових та науково-публіцистичних розвідок. За цією програмою виконано такі **проекти**:

1. Разом з кафедрою української філології Варшавського університету (С.П.Козак) наукова розвідка проф. В.О.Соболь “12 подорожей у країну давнього письменства” (2003).

2. Наукова розвідка В.О.Соболь про Дм. Туптала закінчена версткою в Україні (Донецьк) і у 2004 р. вийшла друком у Варшаві.

3. Публіцистична книга В.І.Біляїва (США) “На неокраїнім крилі...” (штрихи до літературних портретів західної діаспори), 2003 р. Презентація відбулася в рамках культурної програми Посольства України в США (Вашингтон), в Донецькому відділенні НСПУ, цими книгами нагороджені переможці донецької регіональної частини всеукраїнського конкурсу знавців української мови ім. П. Яцика (2004 і 2005 рр.).

4. Наукова монографія заступника голови Донецького відділення Товариства “Україна-Світ”, кандидата педагогічних наук В. Оліфіренка “Підручник з української літератури: історія і теорія” (2003), в якій ґрунтовно опрацьовано розділ “Підручники з літератури в українському зарубіжжі”. Це перша така робота в українській педагогічній та українознавчій науці. Здійснена вона за підтримки Канадського інституту українських студій Альбертського університету та ТУМ-Чикаго.

5. Збірник рецензій на поетичну творчість Володимира Біляйва – “Слово і відгомін”, 2006 р. Укладачі – Доротея Біляйва, Алла Роджерс, Джіна і Стівен Лонг (всі – США).

6. Нариси з історії Товариства української мови Чикаго “Мости в Україну”, 2005 р. Укладачі – Володимир Білецький (Україна), Віра Боднарук, Богдан Боднарук (США).

7. Літературно-історична розвідка “Літературні вечори в Українському інституті Модерного Мистецтва Чикаго”, 2006 р. Укладачі – Віра Боднарук (США), Вол. Білецький (Україна).

Пресова програма. Тривалий час в журналі «Схід», який видає Український Культурологічний Центр (Донецьк), ми готуємо і друкуємо в рубриці «Діаспора» матеріали про життя і діяльність відомих українських політичних і культурних діячів за кордоном, надаємо їм слово, знайомлячи донбаський та й всеукраїнський читацький загал зі світом діаспори. Так побачили світ статті В.Біляйва з Вашингтона, Л. Храпливої-Щур з Канади, В.Чумаченка з Краснодару, В.Білинського зі США, М.Бірюка та В.Іскри з Воронежа, В.Мокрого з Кракова та багато інших. Статті фахового рівня, суто ексклюзивні, деякі є певного роду відкриттями – як, скажімо, перша публікація спогадів Ерастова – чільного діяча українства Кубані на початку століття.

Важливі й актуальні публікації в журналі “Схід” та “Донецькому віснику НТШ” у 2000-2003 рр. стосовно проблеми формування, існування, розвитку та ролі українських наукових еміграційних центрів у Чехословаччині (в 20-40-х роках ХХ ст.).

“Донецький вісник НТШ” (серія “Історія”) протягом ряду останніх років (2004, 2005, 2007) вміщує добірки статей авторів з Кубані, які тематично охоплюють історію українства на Кубані.

В рамках можливостей журналу «Схід» ми опрацювали план спецвипуску «Донбас і українська діаспора», підготували і видали його в кольорі до III Всесвітнього форуму українців (2001). Це унікальне видання, яке створили В.Білецький (шеф-редактор), С.Єременко (редактор до 2004 р.), Н.Лоєнко (концепт-дизайн), О.Новікова та І.Кучук (комп'ютер) охопило понад 12-річний (з 1989 року) період контактів та співпраці на рівні громадських організацій (так званого «третього сектору») Донеччини із західною та східною українською діаспорою. Видання побачило світ завдяки активності Донецького відділення Товариства «Україна-Світ», «Українського культурологічного центру» в Донецьку та фінансової підтримки Донецької облдержадміністрації. Воно було широко розповсюджено на III Всесвітньому форумі українців і надійшло в понад 40 країн світу, де мешкають сьогодні українські громади. Спеціальний номер аналітичного журналу «Схід» (2001 р.) разом з матеріалами Науково-практичної конференції «Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям» (2004 р.) залишається найбільш повним зібранням матеріалів про культурні, громадські, фахові виміри контактів шахтарського краю зі східною і західною українською діаспорою. Без сумніву, випуск цих видань – чи не найуспішніші наші проекти в «Пресовій програмі».

Крім того, ще у 2000 році разом з художньо-публіцистичним журналом «Донбас» (редактор В.С. Логачов) підготовлено і випущено друком спеціальний випуск журналу, в якому біля 50% матеріалів висвітлюють співпрацю «Донеччина-Кубань», стан справ з української культури на Кубані.

Програма громадсько-культурних зв'язків з діаспорою. Різнопланова робота членів Донецького Товариства включає, образно кажучи, відкриття України і Донеччини для діаспори і відкриття діаспори та світу для донеччан. Використовуючи грантові можливості, члени Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» та Українського культурологічного центру здійснили творчі контакти з представниками української діаспори в країнах їх проживання (США, Росії, Польщі, Чехії, Канаді, Угорщині та ін.), а також приймали в себе гостей зі США, Канади, Росії. З ранніх акцій слід згадати і лекторії

В.Тихої з української літератури на Воронежчині, виставку там же української вишивки, і допомогу С.-Петербурзькому українському Товариству в проведенні шевченківського свята (В. Рижкова), і широку акцію «Українська книга – українцям Росії», яку ми провадили ряд років і в рамках якої надіслали до східної української діаспори тисячі книг. У жовтні 2000 р. ми приймали у Донецьку делегацію представників української діаспори з Бані Луки (Югославія).

Представники Донецького відділення Товариства взяли участь у ряді конференцій: міжнародній конференції «Українська діаспора в Росії», 7-8 квітня 2000 р., м. Москва (доповідь В. Оліфіренка «Навчальна книга для східної діаспори (досвід Донеччини)»), всеукраїнській конференції з проблем інформаційного простору та ролі в ньому української діаспори (при Державному Комітеті інформації) – березень 2000 р. (учасники конференції – В.С. Білецький та В.В. Оліфіренко), підготували і провели звітно-виборчі конференції Донецького обласного відділення Товариства «Україна-Світ» (2000, 2003 рр.), взяли участь у презентаційному прийомі з нагоди щорічної конференції Вашингтонської групи (українська діаспора в Америці) – жовтень 2000 р., посольство України в Вашингтоні, в науково-практичній конференції Товариства «Україна-Світ» «Освіта в українському зарубіжжі» – 1-4 листопада 2000 р., м. Київ, та в цьогорічній конференції (7-8 грудня 2004 р. в Києві), багаторазово відвідали «Фундацію Володимира Великого – Хрестителя Руси-України» в Кракові і налагодили з нею обмен виданнями (1999, 2004, 2006, 2008 рр.), редакція журналу «Схід» у 2007 р. здійснила цільову поїздку в «Українську бібліотеку» м. Москви за сприяння українських громадських організацій Російської Федерації та Посольства України в Росії (В.С. Білецький, Г.В. Сімченко).

Початок же представлення Донецького відділення Товариства “Україна-Світ” на міжнародних конференціях бере початок з року його утворення – 1997, коли ми заявили про себе на конференції у Воронежі “Россия и Украина на пороге XXI века...”.

Донецьке відділення Товариства «Україна-Світ» підтримує постійні контакти з українцями Польщі (Краків,

Варшава), Франції (Париж, Сарсель), США (Філадельфія, Чикаго, Вашингтон, Пітсбург та інш.), Канади, Англії, Росії (Москва, С.-Петербург, Вороніж, Краснодар та інші).

Воно й далі працює на базі більш сильної громадської організації – Українського культурологічного центру, тісно співпрацює з Донецькою облдержадміністрацією, зустрічаючи тут розуміння і підтримку. Вважаємо правильним шлях конкретних вагомих акцій, проектів, зокрема, видавничих, тих, які потрібні нашому сучасному суспільству, вченим, науковцям, студентам, учителям і учням – всім, хто бажає знати про минуле і сучасне феномену світового українства.

Великі перспективи бачаться в підключенні до роботи з діаспорою вищих навчальних закладів, середніх шкіл, гімназій, ліцеїв. Значний потенціал співпраці, ще не реалізований, має економіка, бізнес, туризм. При цьому пропозиція співпраці може знайти відгук у «молодої» генерації вихідців з України, які вже питомо інтегровані у середовище країн проживання, часто вже погано володіють українською мовою, але зберігають українську історичну пам'ять, відчувають себе нащадками українців і тому зберігають інтерес до України.

Щодо засобів контактів, тут якісно нові можливості відкриває Інтернет, чати, спільні проекти (наприклад «Вікіпедія»), яка вже сьогодні твориться понад 250 мовами, й український сектор якої формують українці з України, Європи, Азії, Америки, Австралії).

Досвід Донецького відділення Товариства «Україна-Світ» показує, що у співпраці з українським зарубіжжям, як, до речі, і у сфері міжнародної співпраці, цінується конкретна і кваліфікована робота, готовність до взаємодії у сфері культури, науки, освіти та інших, високі ідеали любові до Вітчизни, знання її історії, культури, мистецтва, уміння бути справжнім носієм своєї національної культури, послом свого народу, держави, своєї землі і водночас толерантність до інших культур, мов, релігій.

Нашу ж місію ми бачимо у творчому, культурному та комунікативному об'єднанні світового українства в єдину потугу.

*Віра БОДНАРУК,
професор Іллінойського університету,
голова Товариства Української Мови м. Чикаго (США)*

ЗВ'ЯЗКИ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ-ЧИКАГО В УКРАЇНІ

Товариство Української Мови Чикаго (ТУМ – Чикаго) було засноване в 1990 році з метою допомагати Україні українськими книжками та журналами, які вийшли в діяспорі і не були доступними українцям в Україні. Книжки висилаємо до всіх обласних та деяких місцевих центрів ТУМ та ВУТ-„Просвіта” в Україні, як також до деяких шкіл і університетів. Також висилаємо кошти на видавничу діяльність та стипендії в Україні.

Члени Товариства в більшості професійні люди, які мають почуття приналежності до українського народу і активно працюють в місцевих українських громадах в США та Канаді. Товариство існує завдяки річним членським внескам та спонсорству українських установ.

За весь час діяльності було вислано 900 пачок української літератури, біля 115,860 одиниць, вартістю близько \$1,000,000 доларів. Книжки наші передаються до шкіл, до бібліотек, до читалень „Просвіти”. Міста, до яких висилаємо нашу літературу, це: Київ, Харків, Полтава, Чернігів, Суми, Запоріжжя, Черкаси, Кіровоград, Дніпропетровськ, Миколаїв, Одеса, Вінниця, Хмельницький, Житомир, Тернопіль, Рівне, Луцьк, Ів. Франківськ, Львів, Чернівці, Ужгород, Херсон, Крим (Сімферопіль і Севастопіль), Луганськ і Донецьк, як також **Слов'янськ, Сівердонецьк, Свердловськ, Морозівка і Чорноморськ**. Також висилали книжки до університету „Києво-Могилянська Академія”, „Острозька Академія”, «Миколаївський університет ім. Петра Могили», «Київський Національний університет ім. Т.Г. Шевченка», до Української Гімназії в Миколаєві та в Ялті, до Полтавської Обласної Дитячої Бібліотеки та до **Обласної Бібліотеки в Донецьку**. Отримуємо багато листів від читачів нашої літератури, які висловлюють глибоку вдячність за

надіслані матеріали. Студенти з університетів дякують за нашу літературу, яку вони використовують у своїх наукових працях.

Крім коштів на видавничу діяльність, також висилаємо стипендії для студентів, які вивчають україністику. А останнім часом висилаємо поміч для колишніх політв'язнів-літераторів.

На розвиток наукових бібліотек при університетах „Киево-Могилянська Академія”, „Острозька Академія” та для Університету ім. Петра Могили в Миколаєві було вислано рідкісні цінні українські видання, як також надано фінансову поміч на технічне обладнання бібліотек. Для Дитячої Обласної Бібліотеки в Полтаві, яка втратила своє приміщення, було вислано не тільки українські і американські книжки для дітей і молоді, але також кошти на потрібні адміністративні видатки. Для Обласної Бібліотеки в Донецьку було вислано багато пачок української літератури в минулі роки.

Щоб заохочувати українську молодь слухати українську музику та її виконавців, наше Товариство від початку існування фестивалю молоді в Полтаві „Мазепа-фест” підтримує їх фінансово. А недавно було передано кошти на будову в Полтаві пам'ятника великому гетьманові України – Іванові Мазепі.

Співпрацюємо по виданню українських книжок і журналів в Донецьку з Українським Культурологічним Центром. На підручник з фармакології в українській мові для студентів університету в Донецьку були передані кошти в минулі роки (О.П.Швайка). В перші роки незалежності України наше Товариство підтримувало фінансово „Східний часопис” який виходив в Донецьку. Також надавали поміч для заснування журналу „Схід” (1995 р.), який друкується в Донецьку.

Про нашу співпрацю з обласними „Просвітами” було видано книжку під назвою „Мости в Україну”, яка вийшла в 2005 році в Донецьку, з близькою співпрацею д-ра Володимира Білецького.

Окрім наших зв'язків з усіма обласними товариствами „Просвіта” та „Товариствами Української Мови” в Україні ми також улаштовували разом із іншими організаціями в діаспорі (Союз Українок Америки, Український Інститут Модерного Мистецтва) літературні вечори на честь українських

письменників, які творчо працювали в діаспорі і в Україні. В 2006 році була надрукована книжка про наші вечори під назвою „Літературні Вечори в Інституті, Чикаго, 1973-2006”. Книжка була підготовлена і надрукована в Донецьку за співавторством і посередництвом проф. Віри Боднарук (Ілліной) і д-ра Володимира Білецького (Донецьк). І ця книжка, і „Мости в Україну” були розіслані до всіх обласних осередків „Просвіта” та до багатьох бібліотек в Україні.

З нагоди відзначення у 2008 році 75 роковин великої трагедії України – „Голодомор 33”, наше Товариство передало кошти на друкування книжок про Голодомор 1933 року, зокрема на дослідження цієї великої трагедії України.

Минає вже 18 років, як почалася наша праця на поміч Україні. Думали, що це потриває короткий час, і Україна стане на власні ноги – маючи великий інтелектуальний і економічний потенціал. Але що сталося? Хоч конституція України утвердила українську мову – державною, все-ж цей закон ігнорується численними урядовцями і навіть деякими народними депутатами України. Вони користуються мовою сусіда, ще й домагаються зробити її другою державною мовою! Мова сусіда часто витискає державну мову українського народу! Невже цим українським депутатам за 18 років не можна навчитися державної мови – української?

Нас, в діаспорі, дуже турбує те, що державні працівники України часто, як ми бачимо, зневажають свою рідну мову. Більшість членів нашого Товариства Української Мови-Чикаго виростили поза межами України, вчилися і працюють в англослов'янському світі, але не зважаючи на це навчилися вдома і в суботніх школах української мови, вивчають українську літературу, історію, культуру. Наші діти і внуки, народжені в Америці чи Канаді, ходять до суботніх українських шкіл протягом 10-12 років, здають іспити зрілості з українських предметів українською мовою. То чому-ж в Україні не скрізь належно вчать української мови? Чи люди такі байдужі до рідної мови?

Разом з тим, ми глибоко впевнені, що українська мова, українська культура – це явище непересічне, історичне, явище на тисячоліття. Сьогодні світове українство входить в новий етап розвитку – не тільки у етап відродження, а і подальшого

сходження, прагнення нових висот, нових здобутків. Українство, Українська держава все впевненіше заявляє про себе як потужну силу слов'янського світу, Європи, світової цивілізації. І ми всі – світове українство розкидане по світах – єдині в цьому пориві розвою.

Віталій РАДЧУК,

кандидат філологічних наук, доцент Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка

VI КОНГРЕС МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНІСТІВ У ДОНЕЦЬКУ

Міжнародну Асоціацію Україністів (МАУ) засновано 1989 р. на установчій конференції в Неаполі. З того часу проведено шість Міжнародних конгресів україністів – у 1990 р. (Київ), у 1993 р. (Львів), у 1996 р. (Харків), у 1999 р. (Одеса), у 2002 р. (Чернівці), у 2005 р. (Донецьк). Шостий Міжнародний конгрес україністів організовано МАУ, Національною Академією наук України за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури і туризму України і проведено у 2005 р. на базі Донецького національного університету. До програми конгресу включено 678 доповідей та повідомлень учених із 36 країн.

Шостий міжнародний конгрес україністів, що проходив з 28 червня по 1 липня 2005 року в Донецькому національному університеті, зібрав 611 науковців з 26 країн світу, з них 126 приїхало з-поза меж України – головним чином з ряду українознавчих центрів, заснованих у Старому і Новому Світі українською діаспорою. Працювало понад сто секцій, з півтора десятка „круглих столів”, відбулися презентації кількох десятків нових видань, концерти, виставки, диспути, зокрема й неформальні, щодо шляхів розвитку Міжнародної асоціації україністів, вибори керівництва МАУ тощо. Новим головою МАУ став академік НАН України Ярослав Яцків – знаний вчений-астроном, голова Українського міжнародного комітету з питань науки і культури. Асоціацію україністів України, більш

відому як Національна асоціація українознавців (НАУ), продовжує очолювати директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського член-кореспондент НАН України Ганна Скрипник. НАУ має намір запровадити фіксоване членство зі щорічними внесками і структурувати свою роботу галузево й регіонально. На конгресі вручено дипломи Почесного доктора Донецького національного університету академіку Івану Дзюбі і професору Українського Вільного Університету в Мюнхені Богдану Осадчуку.

Коли коротко, то оце й увесь офіційний звіт про захід, як би його могли подати газети. Мій колега з Інституту журналістики професор Микола Тимошик обійшов у центрі Донецька всі кіоски, набрав оберемок місцевих газет і з сумом констатував, що ані словом жодна з них про конгрес не обмовилася. Утім, донецькі філологи таки знайшли йому пару спецвипусків багатотиражок та ще один офіційний друкований орган місцевої влади, де про подію фанфарно було написано на першій шпальті.

Я з дитинства прив'язаний до Донбасу, де двоє моїх дядьків здобували собі насущний хліб тяжкою працею, але з 1991 року в самому Донецьку не бував. Місто вразило мене блиском своєї модернізації, незвичної для наших обласних центрів, у чомусь і показушної (чого доволі і в столиці).

Для приїжджих місто починається з вокзалу й готелю. Ні те, ні інше не зачепила доба української незалежності. Напис „Донецьк” на старому будинку вокзалу в рік 2005-й – мовою сусідньої Росії, усі вивіски разом з назвою в готелі „Шахтар”, куди нас поселили, – так само, як у Рязані чи Єлабузі. Готельну анкету пропонують заповнювати тільки російськомовну, хоча за всіма правовими канонами підпис під текстом неофіційною мовою чи двомовною мішанкою (коли відповіді проставлено іншою мовою) взагалі не посвідчує, що це є документ, який би мав до чогось зобов'язувати. Напевно готель не попередили, що приїдуть ті, хто говорить по-українському... Перемикаючи готельні телевізори, ми зробили відкриття, що на Донбасі П'ятий телеканал досі заборонено, зате власне московських та прицільно колоніальних – більше, либонь, ніж своїх. Думалося: чому тоді немає білоруських, грузинських, польських,

румунських, татарських, грецьких? Ми з моїм приятелем Олексою Дубовиком, що живе на вулиці „Інтер-націоналістів” у Сумах і очолює Сумську спілку патріотів, позначаємо такий „інтер-націоналізм” дефісом, протиставляючи йому порозуміння рівних і гідних дітей різних народів на ґрунті любові кожного до питомого голосу своєї історичної батьківщини і єднання через мову свого громадянства.

Довідка: за час від 1926 по 1937 рік чисельність населення за офіційними (вважаймо, прийнятними для влади) даними переписів зросла в УРСР тільки в одній області – Сталінській (на 154,5%), тоді як решта була знелюднена великим голодомором-етноцидом 1932-33 років. За цей самий період кількість росіян у Радянському Союзі зросла з 77 791 тисячі до 93 933 тисяч, а українців зменшилася з 31 194 тисяч до 26 421 тисячі (див.: Всесоюзная перепись населения 1937 г. Краткие итоги. – Москва, 1991, с. 44-45, 97). За переписом 2001 року в Донецьку проживало 493 тисячі росіян і 478 тисяч українців (разом 96% від 1 025 тисяч городян), мову своєї національності визнало рідною 99,3% росіян і лише 23% українців, тоді як українську назвало рідною тільки 0,7% росіян, а російську – 76,9% українців. Як бачимо, російщення переважає українізацію в понад сто разів. Хто ж кого тут силоміць асимілює? Хто досі так запопадливо втілює сталінську ідею „злиття націй”? Певна річ, – влада! Вона у місті Сталіно досі належить сортирним мочилам. Казали бо в Давньому Римі: чия влада, того й мова.

Згадаймо й кумира „Третього Риму” Костянтина Багрянородного, який вважав нормою режим одномовності в державі і схилення всіх народів перед ромеями та імперією, які могли тільки дарувати свою дружбу всім іншим, називаючи їх підлеглими, рабами і варварами. За помаранчевої управи офіційний і тіньовий Донецьк (де тут межа – досі не певні й самі донеччани) так само розіграє мовну карту, а з нею і політичну гру в одновекторну „дружбу народів” великоцарсько-совдепівського штибу. Вулиці, назви яких складають рафіновану сталінсько-брежневську ідейну семіосферу (пройдете по Р.Люксембург або Щорса, повернете на Ватутіна і дійдете до Артема, а там вже рукою подати до 50-річчя СРСР), обвішано плакатами з вимогою одержавити в Україні мову Росії.

На цих плакатах – портрет О.Пушкіна, якому навхрест заклеєно рота, щоб усі знали, що в Донбасі російськомовлян хтось ущемлює і переслідує. От тільки хто – невідомо. Підозра, мабуть, має впасти на Київ, який нагадує тут про себе хіба що знятим на подарунок з Майдану Незалежності пам'ятником Архистратигові Михаїлу. Портретів Т.Шевченка із заклеєним ротом у Донецьку – жодного. Слід гадати, й місцеві українофіли та й просто порядні люди не бачать для такої форми протесту жодних підстав. Залякані криміналітетом? Чи відсутністю української влади? Прикметно, що навіть на „театрі кіно” ім. Т.Шевченка його ім'я подано у великодержавній фонетиці. Саме ж кіно, сиріч фокус, полягає у відверто „потоїбічному” репертуарі. Убивства, насилля, збочення, брутальний секс, сумнівні розваги – усе це під іменем Кобзаря!

Є у Донецьку театр, назва якого поєднує аж шість означень і тим символізує не так цінності мистецтва (порівняймо: „Ла Скала”, „Глобус”, „Березіль”), як недорікуватість чиновників: Донецький обласний академічний український музично-драматичний. Учасникам конгресу люб'язно показали в цьому театрі п'єсу М.Старицького „За двома зайцями”. Точніше – пародію на українців і драматурга, режисерське передвиборче тлумачення, з якого випливає, що десь там у помаранчевому Києві (а сучасники Голохвостого і Сірків – кияни) віддавна мешкають якісь всуціль аморальні, меркантильні й бридкі опудала. Їхню смішну малоросійсько-недоросійську суржикомовність, підсилену модерними англіцизмами й жаргончиком „нових українців”, відтінює чиста російська мова свідомо введених у п'єсу шекспірівських героїв: Клеопатри, Дездемони, Джульєтти та інших, – що втілюють молитовний книжний ідеал Проні Прокопівни, повчають і судять. У М.Старицького героєм і суддею є сам народ – носій здорової моралі. Це зберіг і відомий фільм. Навіть антигерої у класика живі і викликають не так відразу, як жалісливе співчуття. Адже на сміх він виставляє не особистість, не верству, тим паче не етнос, а людську ваду. Його комедія в найвищому сенсі трагедійна і не ставить на простій людині тавро гідоти. Вочевидь, яскраві позитивні типи п'єси заважали режисеру глумитися над українством. Тому він їх або

звів до карикатури (як-от Галю, Химку), або зовсім прибрав. Хіба міг у такій постановці фігурувати друг і захисник дівчини коваль – образ сили народу?.. Не дивно, що дехто з обурених глядачів до кінця вистави так і не досидів.

Гостинно прийняв гостей Донецький університет. Це було дуже помітно, як викладачі, а з ними й студенти старалися показати, що край свідомий своїх козацьких традицій і його український дух або, як тепер модно казати, менталітет, не зводиться до захоплення пісенним фольклором, танцями й вишивкою. Ректор Володимир Шевченко, однак, не робив таємниці з того, що грошей на проведення велелюдного зібрання держбюджет не передбачив і університету довелося брати півмільйонну позику. Певно, у такій скруті „нова” місцева влада за бажання могла б неабияк підсобити, а головне – продемонструвати свою прихильність і зацікавленість. Чільні особи таки прийшли. Щоб трохи потусуватися зі схожими весільними генералами в президії на урочистому відкритті конгресу, сказати вітальне слово і швиденько щезнути.

Власне, президія спорожніла наполовину вельми скоро. І приклад подав сам віце-прем'єр Микола Томенко, який, виголосивши свій соціологічний експромт, без жодних вибачень, ніби так і треба, пішов, не ставши слухати доповіді президента МАУ професора Марка фон Гагена – відомого вченого, який започаткував фундаментальну україністику в Колумбійському університеті і подолав тисячі кілометрів задля участі в конгресі. Такий от собі у нашої європолюбної влади на її гуманітарній гілці „вишуканий” політес!

Жодних зустрічей з громадськими спілками Донбасу, з пресою (який там прес-реліз!) чи газетними кіоскерами, з шахтарями чи бібліотекарями, влаштовано не було. Це при тому, що програма конгресу разом з додатком складала двісті сторінок і технічно цей тематично-іменний „путівник” було виконано майже бездоганно. Франкознавці зі Львова подивувалися, що в їхній секції самі тільки львів'яни. Тож вони сіли собі, погугорили в тісному колі та й поїхали, так і не пояснивши собі, навіщо їм було двічі їхати через усю країну. Директор донецького Українського культурологічного центру доктор технічних наук Володимир Білецький, який лише

завдяки своїй титанічній волі й працездатності видає на хронічному безгрошів'ї журнал „Схід”, „Гірничу енциклопедію”, десятки українськомовних книжок, нарікав на брак у програмі серйозної східноукраїнської проблематики. Якщо на секцію Донбасу, казав він, прийшли четверо донеччан і один киянин, то навіщо їм МАУ? Що, власне, дав цей форум області й місту, крім клопоту? Що дала учасникам зустріч саме в Донецьку, а не деінде? Що дасть наступний конгрес Сімферополю чи Дніпропетровську, коли він там збереться через 3-4 роки? Звичайно, науковий форум – не мітинговий майдан і повинен бути, як каже технологія, fool-proof – захищеним від дилетанта й дурня. Але не може він бути і багатоголосим монологом у насторожено-глухому контексті. Утім, хто б там на що не нарікав, особисто я вважаю, що мені дуже повезло, бо відчув фаховий інтерес донеччан і мав унікальну нагоду чотири дні поспіль говорити про словесність зі своїми колегами з Академії наук та київських університетів.

Нагадаю, що досі конгрес скликався кожні три роки: 1990-го – у Києві, 1993-го – у Львові, 1996-го – у Харкові, 1999-го – в Одесі, 2002-го – у Чернівцях. Ті, хто був на всіх конгресах, притьмом зауважували, що контакт із місцевим середовищем деінде був ширший і кращий. Чи може, надавши заходу камерності, нас оберігали від провокацій? Адже неподалік на площі Леніна нібито українська міліція дозволяла жовчно й злісно глумитися над Україною і людською гідністю, не зважаючи на те, що такий глум підпадав під цілу вервечку статей кримінального кодексу. Там на шатрі-„приймальні” біля кількох пустих наметів начепили плакатів з написами на взір: „У Донецьку люблять дивитися „Дорожній патруль”, тому що там показують мертвих киян”, „Галичина, забирайся в Польщу!” „Ще не вмерла Україна, але вже доходить! А із західних країв запашок виходить”. „Люди! Побудуймо стіну на лівому березі Дніпра!” „Ющенко зроблять на обличчі операцію в Ізраїлі і він стане жидівською мордою”. „Прочитав новину: Юлія Тимошенко – українська Жанна д'Арк. Коли ж її будуть спалювати на вогні?” Люмпенська дикість такої аргументації чимось нагадувала совдепівські туалетні кабінки без дверцят...

Ізольованим, герметичним виявився не лише Донецьк, а й сам конгрес. Деякі секції, як-от „Народна культура за соціалізму й опісля” або „Капіталізм у Донбасі” вже у програмі було оголошено всуціль англомовними. З якого це дива? Справді, мова Шекспіра – міжнародна, глобальна, але тут вона – бар’єр для порозуміння, справжній Вавилон. Без перекладачів, про яких ніхто так і не згадав, англізація форуму виглядає так само цілком недоречною, як і сверблячка російщення Тарасового краю, котра найжачує проти себе багатьох. Недарма ж у резолюції конгресу мовна проблема домінує якраз у цьому розрізі і пропозиції для її розв’язання виписано найбільш обсяжно, виразно й конкретно.

Зокрема, 6-й Конгрес наголосив, що „уряд не виконує статті 10 Конституції України” і запропонував створити Комітет з мовної політики при Кабміні для „випрацювання програми та механізмів упровадження державної мови в усі сфери життя”. Також – оновити склад Правописної комісії на засадах фаховості, увести постійний контроль над виконанням мовного законодавства в ЗМІ, українізувати комп’ютери в державних установах і навчальних закладах, створити служби української мови при всіх державних управах і спеціалізовану мережу поширення українського друкованого слова тощо. Слід сподіватися, що 7-й Конгрес підсумує, як виконано ухвали попередніх шістьох. І насамперед – наскільки ефективними були звернення вченого світу до установ держави.

*Галина СІМЧЕНКО,
редактор журналу „Схід”*

*Володимир БІЛЕЦЬКИЙ,
голова Донецького обласного відділення Товариства
“Україна-Світ”, професор Донецького національного
технічного університету, доктор технічних наук*

ПРЕЗЕНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ У МОСКВІ

12 жовтня 2007 р. у "Бібліотеці української літератури в Москві" відбулася презентація видань дослідно-видавничої

фундації "Український культурологічний центр" (м. Донецьк) та Донецького відділення Наукового товариства ім. Шевченка. Разом ці дві організації, які головним чином позиціонують свою роботу в науковій сфері, мають у своєму доробку близько 200 друкованих одиниць – монографій, енциклопедій, навчальної літератури, журналів, збірників наукових праць тощо.

"Бібліотека української літератури в Москві" веде свою історію від 20-х років минулого сторіччя, коли існувала "Центральна українська бібліотека при робітничому клубі в Москві". Вона має складну і назагал повчальну історію. У 1937 (1938?) році у зв'язку з реконструкцією вулиці Горького (колишньої та вже нинішньої Тверської), будинок, в якому розташовувалися клуб та бібліотека, було знесено. Книжковий фонд було передано до "бібліотеки № 85 Радянського району Москви з українським відділом", яка з 1938 року розташовується в будинку по Великій Грузинській вулиці, 37. Надалі вона неодноразово змінювала номер, переїздила з одного приміщення в інше, "розпорошувалася" по інших книгозбірнях. Так, у 1943 році частину книг на прохання Народного комісаріату освіти УРСР було передано Українському державному університету, який на той час працював у евакуації в місті Кизил-Орда в Казахстані. У грудні 1949 року 6408 книг, що залишалися в фонді бібліотеки № 68, було передано до Наукової бібліотеки Львівського державного університету імені І. Франка. І з цього часу на довгих 40 років українська бібліотека в Москві припиняє своє існування.

І ось під час нової "весни народів", на хвилі національного відродження на теренах колишнього СРСР, в останні роки його існування – у жовтні 1988 року в затишній московській кав'ярні "У Никитских ворот" на одній із перших зустрічей "Українського молодіжного клубу" виникла ідея створити нову українську бібліотеку в м. Москві. Займалася цим спершу група ентузіастів, яка звернулася через українські газети та журнали ("Друг читача", "Літературна Україна", "Дніпро" та інші) до видавництва, бібліотек України, до книголюбів та всіх українців із проханням надіслати українські книги для майбутньої бібліотеки. Одночасно вона, за підтримки голови Товариства української культури "Славутич", льотчика-космонавта СРСР

Павла Поповича, попросила Головне управління культури Мосміськвиконкому відкрити в Москві українську бібліотеку. Начальник Калінінського районного відділу культури Москви К.М.Слесарева, запросила українців саме до центральної бібліотеки району, що мала гарне приміщення, і була досить зручно розташована. Директорка цієї бібліотеки Т.Б.Рудінова згодилася прийняти українців та українські книги "під своє крило". Довгі роки українська бібліотека, урочисте відкриття якої відбулося 17 грудня 1989 року, зростала, розвивалася саме в цих вимірах.

Нині фонд бібліотеки містить понад 25 000 одиниць. Кількість читачів перевищує 2 000 чоловік. Велику кількість книг та періодики отримали не тільки з України, а й від українців діаспори – з Австралії, Аргентини, Білорусі, Бразилії, Ватикану, Великої Британії, Естонії, Італії, Канади, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, США, Франції, Хорватії, Чехії, колишньої Югославії. Значну допомогу в комплектуванні фонду у 1989–1991 роках надали й бібліотеки Російської Федерації. Зокрема, понад 400 книг передав відділ літератур мовами народів СРСР Центральної міської бібліотеки Москви імені М.О.Некрасова. Значну частину видань було отримано з обмінних фондів Російської державної бібліотеки, Державної історичної бібліотеки та бібліотеки Центрального будинку літераторів. Сотні книг та літературно-художніх часописів було передано радою з питань української літератури Спілки письменників СРСР. Комплектування фондів Бібліотеки здійснювалось, переважно, шляхом придбання літератури (коштом міського бюджету Москви), а також безоплатної передачі літератури бібліотеками та видавництвами України, дарунків громадських організацій та приватних осіб. Міжнародний фонд "Відродження" у 1997 та 1999 роках передав Бібліотеці велику кількість українських музичних компакт-дисків, а також книжкових видань, що вийшли за його підтримки.

Із 1994 року Бібліотека є постійним учасником найбільшої в Україні книжкової виставки-ярмарку – Форуму видавців у Львові. Протягом багатьох років постійну допомогу Бібліотеці надають Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва,

Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Державна бібліотека України для дітей, Державна бібліотека України для юнацтва, бібліотека Української Правничої Фундації, об'єднання „Укркнига”. Систематично надсилають свої нові книги в дарунок Бібліотеці видавництва “Каменярь”, “Либідь”, “Мистецтво”, “Східний видавничий дім”.

Українська бібліотека в м. Москві є активним осередком громадського життя. Тут проводяться зустрічі із гостями з України – політиками, письменниками, журналістами, українськими дипломатами, представниками західної української діаспори. Проводяться літературні вечори. Із 1991 по 1995 рік у Бібліотеці щочетверга збирались члени Українського молодіжного клубу, а оскільки відвідування клубу було вільним, то разом із молоддю приходили й люди соліднішого віку. Вільне спілкування за чашкою чаю або кави було неодмінною частиною кожного “клубівського четверга”. У 1996-2002 роках щонеділі у Бібліотеці проводились заняття окремих груп недільної школи Українського національно-освітнього центру. Діти вивчали українську мову, літературу, історію, а також англійську мову, вчилися працювати на комп'ютерах. Найцікавішими заходами стали вечори до 100-річчя В. Поліщука, 100-річчя Є. Плужника, 190-річчя О. Бодяньського, літературно-музичний вечір, присвячений 200-річчю “Енеїди” І. П. Котляревського, зустрічі з письменником Ю. Андруховичем, завідувачем відділу рукописів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України С. Гальченком, директором Дніпропетровського історичного музею імені Д. І. Яворницького Н. Капустіною, головним редактором газети “Літературна Україна” В. Плющем, Дні видавництва України. Із 1995 року при проведенні заходів систематично використовуються відеопрограми з фонду Бібліотеки. Регулярно проводяться книжково-ілюстративні виставки, тематичні експозиції, присвячені пам'ятним датам української історії, українським письменникам та діячам культури.

У 1997, 1999 та 2002 роках на матеріалах фонду Бібліотеки було організовано виставки “Україна книжкова” у найбільшій

бібліотеці країни – Російській державній; у 1999 році – “Україна–2000: від чумацького воза до Чумацького шляху” – у Зоряному містечку. Виставки газет українських організацій Росії двічі експонувались у Києві: в 1997 році в Публічній бібліотеці імені Лесі Українки, у 1999 – в Міністерстві інформації України. Деякі виставки в Посольстві України було організовано спільно з іншими бібліотеками Москви: “Історія Козаччини” – з Державною історичною бібліотекою Російської Федерації; “Голодомор–33” – з Російською державною бібліотекою.

Бібліотека здійснює і видавничу діяльність. Насамперед, це вже відома серія “Палати Мазепи”, яка, незважаючи на фінансові та інші труднощі, продовжуватиметься. У 1992–93 роках працівники Бібліотеки брали активну участь у підготовці та випуску Інформаційного бюлетеня Об’єднання українців Москви. Із 1997 року щомісяця виходить бюлетень нових надходжень до Бібліотеки, який надсилається до бібліотек та інших зацікавлених організацій. У 2000 році до 100-річчя від дня народження видатної української художниці Катерини Білокур спільно з Інститутом слов’янознавства Російської академії наук та Культурним центром України видано брошуру про її життя і творчість “Краса України”.

Із 1994 року широко використовуються можливості електронної пошти та Інтернету в цілому. У 1994–97 роках споживачам періодично розсилався електронний “Інформаційний бюлетень”, який інформував про заходи, що проводилися не тільки Бібліотекою, а й українськими громадськими організаціями, установами культури. З грудня 1996 року на Web-сторінці Бібліотеки публікуються актуальні тематичні списки видань та аудіовізуальних матеріалів, нових надходжень, створені на основі відповідних баз даних, новини та оголошення, інша інформація.

Звичайно, сучасна історія української бібліотеки в м. Москві, як і попередня (з 1920-х років) не встелена трояндами. Як і будь-яка по-справжньому вагома справа вона досить важко торує собі шлях у майбутнє. Українська світова громадськість знайома з серією публікацій стосовно приміщення бібліотеки, зараз “каменем спотикання” стало кадрове питання – особливо дотично до тих людей, які тривалий час віддавали і віддають

свої сили і енергію для створення і поповнення книжкового фонду, розвитку бібліотеки. Зрозуміло, що це питання в першу чергу української громади самої Москви, але у ширшому вимірі – і всього українства, оскільки бібліотека стала його вагомим фактором у східній діаспорі.

Місія Українського культурологічного центру Донецька та Донецького відділення НТШ, які представляли у Москві голова цих організацій проф. Володимир Білецький та редактор аналітично-інформаційного журналу "Схід" Галина Сімченко, полягала у ознайомленні читацької громади з виданнями УКЦентру та НТШ-Донецьк, зокрема презентації фахового журналу "Схід". В дар бібліотеці передано понад 150 книг та журналів. Від першої масової громадської організації Донеччини – Донецького обласного товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка за плідну працю на ниві української культури були нагороджені "Золотою Грамотою" чільні працівники бібліотеки, зокрема її багатолітній активіст Ю.Г. Кононенко, В.Г. Крикуненко, В.В. Слюсарчук та інші.

Загалом ми стали свідками продовження непростого процесу становлення і розвитку "Бібліотеки української літератури в Москві", пошуку свого шляху, свого місця в сучасній реальності, яка включає і політичні, і глобалізаційні, і технічні аспекти. Без сумніву, "Бібліотека української літератури в Москві" – важливий культурний посол України в Росії. Але водночас, юридично – це російська державна установа міста Москви. Знайти правильні кадрові, ресурсні, організаційні рішення в плані розвитку і бібліотечного фонду, і уваги читача до бібліотеки, стати "над" частими політичними колізіями – ось в чому мудрість російської і української сторони процесу. Адже уряди і президенти приходять і йдуть, а культура залишається як непересічна і об'єктивна цінність поколінь.

*Галина СІМЧЕНКО,
редактор журналу „Схід”*

**„ЛІТЕРАТУРНІ ВЕЧОРИ В ІНСТИТУТІ
МОДЕРНОГО МИСТЕЦТВА ЧИКАГО”
УКЛАДЕНО В ДОНЕЦЬКУ**

У 2006 році Український культурологічний центр у Донецьку та товариство Української мови в Чикаго започаткували і вдало реалізували амбітний проект – уклали і видали мемуарний альбом „Літературні вечори в Інституті модерного мистецтва Чикаго¹” Його сторінки – це зустріч з відомими людьми – письменниками, мистцями, науковцями, які

¹ Український Інститут Модерного Мистецтва був заснований у 1971 році д-ром Ахілем Хрептовським і мистцями Константином Мілонадісом і Михайлом Урбаном. Підставою цього унікального задуму була думка зберегти українське культурне надбання діаспори. Саме тому Інститут взяв собі за обов'язок поширювати цю ідею в сучаснім мистецтві, літературі і музиці модерного напрямку.

У Чиказькому мистецькому журналі "The New Art Examiner" Венді Гофман, мистецький критик, написала: "Мистецтво, яке виставляється в УІММ, викликає стан душевного задоволення після його оглядин. УІММ уславлює своєю мистецькою програмою український район і місто Чикаго, тут можна наснажитися творчістю чистого мистецтва."

Літературні вечори в УІММ почалися майже одночасно з його заснуванням у 1973 р., з виступу поета Ю. Тарнавського.

Програма літературних вечорів у більшості охоплює поетів і письменників, які пишуть українською мовою, і авторів українського походження, які пишуть свої твори англійською мовою. Серед них Василь Барка, Улас Самчук, Аскольд Мельничук, Ірена Забитко та багато інших.

Провідне завдання УІММ – зберігати мистецькі твори мистців з України і мистців українського походження, плекати знання і розуміння сучасного мистецтва, дати змогу українським літераторам прочитати свої твори перед українською публікою заприятити українську діаспору з сучасною модерною музикою та її виконавцями. УІММ – це центр модерних напрямків українського Чикаго.

впродовж тривалого часу відкривали свій творчий світ і презентувати літературний доробок в Українському Інституті Модерного Мистецтва (Чикаго).

Ідея книги, яка вийшла у рік 35-річчя Інституту, належить його давнім працівникам, перш за все багаторічному керівнику літературної секції УІММ професору Вірі Боднарук. Її особистий архів, а також архів УІММ стали основними джерелами інформації. Другий укладач – проф. В.С. Білецький з Донецька залучив до роботи такі потужні інформаційні ресурси як світова мережа Інтернет, і книги та періодика Українсько-Канадської бібліотеки при Донецькій універсальній науковій бібліотеці, яка увібрала в себе багаторічні систематичні надсилання від ТУМ-Чикаго, бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові та Донецьку. Багато героїв книг-альбому також стали учасниками проекту, надавши додаткові матеріали і фото, що, без сумніву, збагатило виклад.

Концепція видання передбачає блочний (модульний) виклад матеріалу щодо літературних вечорів в УІММ, де кожна імпреза подана окремим модулем. Змістовне його наповнення – це матеріали про подію, короткі дані з біографії мистця, його творчий доробок, оцінки фахівців, ілюстративний матеріал: фото, інформації-оголошення, заставки, інтерв'ю тощо, а також зразки поезій, іноді епістолярій. При цьому укладачі книги намагалися максимально використати оригінальний матеріал, пов'язаний з перебуванням мистця в Українському Інституті Модерного Мистецтва, перебігом самого творчого вечора, відгуками преси. І їм вдалося показати не тільки потенціал мистця, який відкрився на момент проведення творчого вечора, а дати набагато глибше повідомлення, завдяки залучаєнню сучасної інформації про його творчість.

Досить непростим питанням, як стверджують самі автори, став і вибір мови видання. Більшість викладів написано сучасною літературною українською мовою, якою виходить переважна більшість видань в Україні (книг, журналів, газет). Але в оригінальних текстах і в ряді інших випадків було ужито характерні форми, які враховують столітні традиції української орфографії, відбивають неспотворене українське слово і є ознакою літературного стилю деяких мистців.

Безпосередня реалізація задуму книги здійснена головним чином у дослідно-видавничій фундації "Український Культурологічний Центр" (м. Донецьк, Україна), який заснований і керується проф. Володимиром Білецьким з 1994 року. До здійснення проекту долучилися: Товариство української мови Чикаго, Донецьке обласне Товариство української мови, Наукове Товариство ім. Шевченка (Донецьке відділення), 84-й Відділ Союзу Українок Америки (Чикаго).

Таке поєднання зусиль українців в Україні і не в Україні вельми промовисте для нашого часу і є, на нашу думку, добрим прикладом співпраці Світового Українства для збереження і примноження культурних надбань нашого народу.

Проект цієї книги розглядається авторами як етапний і відкритий. Через рік його вже було продовжено у електронному вигляді на ряді сайтів і електронних бібліотек, і тепер можна оперативно подавати інформацію про сучасні зустрічі в УІММ, вдосконалювати вже існуючий банк даних. У перспективі – створення і підтримка постійно діючого сайту, на якому можна було б оперативно продовжувати літопис літературних вечорів УІММ.

Людмила МОЧАЛОВА,

завідувач канадсько-української бібліотеки в Донецьку

ВІДОМІ МИТЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ГОСТЯХ НА ДОНЕЧЧИНІ

Відомо, що література української діаспори – переважно художня та публіцистична, яка була створена українськими письменниками на теренах інших країн, де внаслідок певних умов протягом багатьох десятиліть розселилася значна частина представників українського народу.

У східній діаспорі розвивалося художнє слово відомих українських письменників: Миколи Костомарова, Костя Буревія, Євгена Плужника та ін.

Західна діаспора подарувала українській літературі таких відомих письменників, як Улас Самчук, Степан Горlach, Іван

Багрянний, Василь Барка, Докія Гуменна, Дмитро Нитченко (Чуб), Яр Славутич, Леся Храплива, та наших талановитих земляків Емму Андієвську, Василя Гайворонського (Гайдарівського), Володимира Біляїва, Миколу Руденка.

Проголошення незалежності України в 1991 році надало можливість деяким із згаданих письменників відвідувати свою далекую, але рідну Україну. Завжди дуже цікавою та привабливою для діаспорних митців була Донеччина – промисловий центр, який виплекав багато талановитих особистостей: Володимира Сосюру, Василя Стуса, Григорія Кривду, Івана Дзюбу, Олексу Тихого та багатьох інших.

Останнім часом значно зросла увага в Україні до духовних цінностей, збережених і розвинених українцями діаспори.

Світове українство подарувало Донеччині унікальну можливість доторкнутися до культурних набутків діаспорних авторів, створивши мережу Українсько-Канадських бібліотек, зокрема Бібліотеку канадсько-українського центру при Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці, де зібрані найкращі перлини українських письменників і поетів.

Серед українських діаспорних авторів, які мали можливість гостювати на Донеччині та зустрічатися із прихильниками своєї творчості, слід згадати Емму Андієвську, Володимира Біляїва, Степана Горлача та Яра Славутича.

Степан Горlach

Першим серед згаданих письменників Донеччину відвідав Степан Горlach – відомий український письменник з Канади. Він народився в м. Мелітополі, але судилося йому опинитися на канадській землі, де він розпочав свою громадську і творчу діяльність.

Протягом декількох років Степан Горlach був куратором Бібліотеки канадсько-українського центру на Донеччині. Завдяки творчому ентузіазму цієї людини фонд бібліотеки на сьогодні становить біля 30 тис. видань. Його перу належать такі відомі твори, як "Богдар" (роман про голод 1933 року), "Приповідки і афоризми канадських українців", "Стега і музи", "На острові Живуякхочу" та ін. Особливої уваги заслуговує видання "Хрестини незалежності", в якому автор розповідає про

здійснення власної фантастичної ідеї – символістичного хрещення незалежної самостійної України разом з українцем із Торонто Петром Скибою. Вони пішки перетнули Україну з півночі на південь та із заходу на схід, хрестами позначивши свій нелегкий шлях. Наслідком цієї подорожі стала книга – дорожній щоденник, сповнений глибоких вражень від численних зустрічей з різними людьми, роздумів про долю різної України.

У творі "Роздуми і думи", якого ще не побачила Україна, С. Горлач звертається з проханням до України:

*Молю тебе, моя ти доля – Україно,
Не пробуй знову полонити твого сина,
Бо народився вже закоханим у тебе.
Це знає рід мій і всеможна сила Неба.*

Як підкреслює один із дослідників творчості Степана Горлача Петро Сорока в монографії "Степан Горлач: літературний портрет", творчість його стає духовним набутком всеукраїнського читача. Одна за одною приходять до читача його книги, щоб відкрити світ непересічної людської душі, наснажити високим духом любові та відданості батьківщині.

Літературознавець і критик Петро Сорока мав рацію, висловлюючи таким чином свої думки про творчість Степана Горлача, а його твердження і численні літературні зустрічі, що відбулися на Донеччині в Донецькій обласній науковій бібліотеці, свідчать про те, що письменник сьогодні в розквіті творчих сил і бажає творити на добро Україні. Його твори несуть читачеві позитивну енергетику, найкращі почуття і тепло серця Великого українця, який опинився за межами України, проте безмежно любить свою Батьківщину і використовує кожну можливість, щоб відвідати рідний край, подарувати землякам свої твори.

Володимир Біляїв

Письменника, публіциста і журналіста Володимира Біляїва дала світу наша Донеччина. Доля кидала його по усьому світу, і завдяки цьому він більше, ніж будь-хто, набрався життєвих вражень. І вже завдяки йому – талановитому, непересічному – у багатьох куточках світу люди дізнавалися і про Україну, і про Донбас.

Письменник народився 25 червня 1925 року у Донецьку (Моспине) – в сім'ї гірничого інженера. Закінчив школу № 152. У роки сталінських репресій органи НКВС забрали його батька, який не повернувся з свого ув'язнення. У часи Другої Світової війни В. Біляїв був вивезений на примусові роботи до Німеччини. Після закінчення війни він в Україну не повернувся, а подався до Австралії. Там працював на металургійних заводах, а згодом переїхав до США, де розпочав роботу цивільним службовцем у повітряних силах США. Потім деякий час був співробітником газети "Українські вісті", часописів "Єдність" та "Вільна думка". Пізніше став редактором газети "Мета", а з 1991 року – керівником українського відділу радіостанції "Голос Америки".

Володимир Біляїв як поет почав друкуватися з 1948 р. в журналах Австралії, Німеччини та США. Він є автором збірок поезій "Поліття" (1970 р.), "По той бік щастя" (1979 р.). Особливої уваги заслуговують спогади письменника про українців діаспори "На неокраїнім крилі..." (2003 р.). У це видання письменника увійшли нариси про визначних українців майстрів слова – письменників та літературознавців західної діаспори.

Останнім часом саме у Донецьку вийшли друком такі видання В. Біляїва: "Осінь обнова" (2001 р.), "На неокраїнім крилі..." (2003 р.), "Доля і шлях" (2005 р.) завдяки Українському культурологічному центру, який очолює Володимир Білецький. Вихід у світ видань відомого поета, публіциста, журналіста на його Батьківщині є знаковою подією і свідчить про зацікавленість донеччан творчістю Володимира Біляїва.

Довгі роки ім'я Володимира Біляїва, його творчі доробки були невідомі у рідній Донеччині. Після проголошення в Україні незалежності письменник декілька разів приїздив до Києва, Донецька. Перші публікації та статті про його творчість з'являються в українських періодичних виданнях. Національна спілка письменників України приймає в свої ряди.

Із спогадів Романа Ференцевича відомо, що у Вашингтоні на телепрограмі "Вікно в Америку" В. Біляїв узяв інтерв'ю у відомого британського історика Роберта Конквеста, автора епохальної праці про голодомор в Україні 1932–1933 рр. "Жнива скорботи".

У своїх численних радіопередачах журналіст В. Біляїв знайомив радіослухачів з відомими українськими політиками і громадськими діячами: Л. Лук'яненком, І. Дзюбою, Л. Кравчуком, Л. Кучмою, І. Плющем, О. Морозом, П. Лазаренком та іншими.

Письменник відвідував Донеччину двічі – у 1993 та 1996 роках. Тут він мав можливість побувати у своєму рідному робітничому селищі Моспине. Про ці відвідини поет згадує у своєму вірші "Повернення":

Півсторіччя... Либонь, півсвіту я
Облітав, обійшов, об'їхав.
І не віриться, що відвідую
Рідний край – мої горе й втіху.
Ні, не сон і не мрія – ось воно,
Тут родитись мені судилось:
Рідне Моспине! Бідне Моспине!
Знов очам моїм ти відкрилось.

У далекій Америці з письменником зустрічалися наші відомі донецькі науковці Вадим Оліфіренко та Володимир Білецький. Вони привезли з Америки чимало архівних матеріалів, що висвітлюють життєвий та творчий шлях письменника і поета Володимира Біляїва. Багато літературних розвідок про творчість письменника зробив донецький письменник, літературознавець і краєзнавець Валерій Романько. Тривалий час В.Біляїв співпрацював з журналом «Донбас», був членом його редакційної колегії. Ім'я В. Біляїва поступово повертається у рідний степовий край, де він народився і де витоки його творчого натхнення. І Донеччина широко розкриває обійми для своїх синів та доньок, які довгі роки були відірвані від Батьківщини.

Емма Андієвська

Відома українська письменниця і художниця Емма Андієвська Донеччину відвідувала вже тричі на запрошення облдержадміністрації та директора Донецького обласного художнього музею Галини Володимирівни Чумак, з якою вона постійно листується.

Емма Андiєвська народилася 19 березня 1931 року в Донецьку, а в 1943 році емігрувала з родиною на Захід. Вона є автором поетичних збірок "Поезія", "Народження ідола", "Риба і розмір", "Базар", "Пісні без тексту", "Знаки". Відома також як автор збірок новел "Подорожі", "Тигри", "Джалапіта"; романів "Герострати", "Роман про добру людину", "Роман про людське призначення".

Вона більше знайома читачеві як поетеса, ніж як автор прозових творів. Тематичний світ Емми Андiєвської складається з сюрреалістичного краєвиду, вкоріненого в реальних описах природи, яку поетеса охоплює з різних площин.

Але Андiєвська відзначається також своїми прозовими творами. У її творах дуже яскраво простежується філософське осмислення життя. Особливо це відчувається в "Романі про добру людину", в якому письменниця розповідає про складні взаємини людей і в якому утверджує перемогу добра над злом.

В усіх творах Емми Андiєвської відчувається знання різноманітних течій та сучасної літературної техніки. А тому можна стверджувати, що її поетична і прозова творчість є однією з найцікавіших в сучасній літературі. Як сказав про неї відомий літературознавець і критик Григорій Костюк: "є література української діаспори, а є Емма Андiєвська". Це неординарна особистість, такою є і її творчість.

Крім цього Андiєвська є авторкою багатьох картин. Вона також ілюструє власні видання. Творчі виставки художниці були в Мюнхені, Нью-Йорку, Канаді, Франції, Бразилії, Чехії та в Україні, зокрема у Донецьку.

Особистий світ, який Емма Андiєвська створила у своїх творах, вона дарує читачам як поетеса, прозаїк, художник, піднімаючи своїх читачів та прихильників малярської майстерності на нові орбіти особливого сприйняття і осмислення світу і самих себе в сучасному світі.

Відомий критик і літературознавець Петро Осадчук підкреслив, що "Вся її творчість – диво непроминуше, що переходить у нас, наснажує, додає енергії, щоб нарешті цей замацаний світ перетворити за законами поезії. Якщо не весь довколишній, то принаймні внутрішній світ у собі".

Свій внутрішній світ поетеса передає у численних книжкових виданнях, які вона постійно пересилає на Донеччину з далекого Мюнхена. Останнім часом надійшли такі нові видання Емми Андіївської: "Хід конем. Поезії" (К., 2004); "Атракціони з орбітами й без" (Львів, 2000); "Межиріччя. Сонети" (К., 1998); "Півкулі і консули. Сонети" (К., 2006); "Фульгурити. Сонети" (К., 2008); "Рожеві казани. Сонети" (К., 2007); "Погляд з кручі. Сонети" (К., 2006); а також "Твори" (два томи). Про життя і творчість Емми Андіївської писав всеукраїнський аналітично-інформаційний журнал «Схід», редакція якого працює у Донецьку.

Яр Славутич

Знайомство з Яром Славутичем донеччан відбулося у 1998 році, коли він прибув у Донецьк на запрошення Донецького національного університету на наукову конференцію, присвячену 60-річчю від дня народження Василя Стуса. Крім того він відвідав і Донецьку обласну універсальну наукову бібліотеку, ознайомившись із фондом Бібліотеки канадсько-українського центру.

Яр Славутич народився на Херсонщині. Як і Степану Горлачу, йому судилося також опинитися за кордоном.

Яр Славутич є доктором філологічних наук, автором збірок поезій "Гомін віків", "Правдоносці", "Спрага", "Мудрощі мандрів", "Живі смолоскипи", "Зібрані твори. 1938–1978", "Модерна українська поезія. 1900–1950" літературознавчих монографій "Розстріляна Муза", "Шевченкова поетика".

Крім того він є автором численних літературознавчих досліджень. Серед діаспорних авторів має найбільш виразне поетичне обличчя. Провідна тема поезій – запорізька. Чимало своїх творів присвятив рідній Україні, Києву, Херсону, Дніпру. Для поета, наприклад, Київ – це святе місце:

*Де б не жив ти і як не діяв,
По яких не блукав містах,
Твоя святість – твій рідний Київ,
Хоч ти сам – перелітний птах.*

Поет дуже влучно говорить про Чорне море і його роль в історії України:

*О Чорне море, запорозьке море,
Гіперборейський войовничий рух!
Твого походу вже ніхто не зборе,
Як не здолає український дух.*

Поезії Яра Славутича – це важливий внесок у розвиток сучасної української літератури. Проте він відомий не тільки як поет, літературознавець, критик, але й як видавець, є власником приватного видавництва "Славута". Йому належить ідея зібрати та надрукувати матеріал про репресованих українських письменників, і цю роботу він розпочав у 1949 році, коли потрапив до Америки.

Яр Славутич є лауреатом першої премії Літературного фонду ім. Івана Франка у 1982 році в Чикаго, отримав нагороду за свою письменницьку діяльність від Української Могилансько-Мазепинської Академії Наук у 1982 році, від Світової Федерації Українських Жінок тощо.

Поет співпрацює з багатьма композиторами, серед яких Роман Бородієвич, Сергій Яременко, Микола Фоменко, Ігор Білогруд та ін. "Музична Україна" випустила в світ "Вокальні твори на слова Яра Славутича", де його слова покладено на музику відомих в Україні композиторів – О. Білаша, П. Зіброва, В. Постолака.

Щирість і доброта Яра Славутича, його чудова поезія назавжди полонили серця донеччан. Зустрічі з цією неординарною людиною назавжди залишились у пам'яті.

Український закордонний світ поступово відкривається читачам Донбасу. А Донеччина завжди щиро зустрічатиме найкращих синів України, які долею вимушені були жити і творити твори за межами України, отих "перелітних птахів" за словами Яра Славутича, які чекають нових зустрічей і нових вражень на донецькій землі.

*Лілія КОЗИНЧЕНКО,
провідний бібліотекар Центральної бібліотеки
ім. В.Г.Короленка м. Маріуполя*

КАНАДСЬКО – УКРАЇНСЬКИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ЦЕНТР МІСТА МАРІУПОЛЯ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Зміцнення міжнародних зв'язків у суспільстві потребує проникнення в суть змін у сучасному світі. Спостерігаючи за процесами міжнародного життя в минулому і тепер, розумієш, що змінилися характер і тенденції формування світобудови, в якій належить жити, шукати своє місце і грати свою роль кожній людині, в тому числі й українцям.

Сьогодні для якісного обслуговування користувачів бібліотеки необхідно володіти вичерпною інформацією про інші країни, світові організації, можливості навчання за кордоном, новини культурного життя, тобто мати в своєму розпорядженні весь спектр матеріалів, які можуть стати в нагоді відвідувачам. Саме тому бібліотека ім. В.Г. Короленка, що в Маріуполі, надає великого значення розвитку міжнародних зв'язків зі світовими громадськими організаціями, фондами, діяльність яких так чи інакше пов'язана з інформацією, книгою, бібліотечною сферою. На сьогодні ми активно співпрацюємо з п'ятьма громадськими організаціями: Корпус Миру; Британська Рада, Міжнародний фонд „Відродження”; Німецький культурний центр – Гете-інститут, Канадське товариство Приятелів України (м. Торонто).

Вже не перший рік наша бібліотека розвиває свої міжнародні зв'язки, популяризує знання з україніки, бере участь у виконанні Державної програми співпраці з закордонними українцями. Але особливого значення набула діяльність бібліотеки ім. В.Г. Короленка з відкриттям канадсько-українського бібліотечного центру (КУБЦ).

Вже 6 років у бібліотеці працює канадсько-український бібліотечний центр, і за цей час він став невід'ємним структурним підрозділом.

Згадаємо, з чого ми починали.

З метою відродження національної культури України нашою бібліотекою проводилася робота з пошуку можливих додаткових джерел забезпечення бібліотечного фонду класичною українською літературою, історичними і публіцистичними виданнями. Розсилалися листи, запити до організацій, які працювали в рамках загальноукраїнської програми „Відродження”. Відгукнулося Канадське Товариство приятелів України. Результат – відкриття 17 травня 2002 року при бібліотеці ім. В.Г. Короленка канадсько-українського бібліотечного центру. Маріуполь став одинадцятим містом України, де було створено такий центр. На момент відкриття бібліотека отримала в дарунок книги й періодичні видання українською та англійською мовами з історії України, літератури та мовознавства, економіки, права, релігії та про життя українців за кордоном.

На урочистому відкритті (КУБЦ) були присутні закордонні гості – пан Степан Горлач, пан Микола Коробка, пан Ярослав Семчишин, пані Марія Фішер-Слиж.

Результатом плідної роботи двох країн стало підписання договору про співпрацю між Канадським Товариством Приятелів України та маріупольською бібліотекою ім. В.Г.Короленка. Головною метою діяльності КУБЦ є формування комплексної системи знань з питань україніки.

Основними напрямками роботи стало відродження національної культури України, виховання національної свідомості, патріотизму особистості, забезпечення доступності інформації про діаспору, розвиток міжнародних зв'язків бібліотеки ім. В.Г. Короленка в рамках КУБЦ.

КУБЦ є джерелом інформації про письменників діаспори, класиків української літератури, критичних матеріалів, історичної літератури, літератури англійською мовою.

Водночас КУБЦ є інформаційною базою для всіх, хто вивчає англійську мову. Серед бібліотек м. Маріуполя лише центр має унікальні англомовні енциклопедії, якими учнівська молодь користується майже щодня. Завдяки партнерству і співпраці з канадським „Товариством Приятелів України” зростають можливості центру в придбанні цінних спеціалізованих видань, поповнення фонду оригінальними російсько-

українськими словниками (у 8-ми томах), аналогів яких не має жоден вищий заклад міста. Це дозволяє задовольняти потреби користувачів-філологів у повному обсязі.

Дуже різноманітна художня література, основну частину якої складають твори українських письменників та письменників діаспори, а також література, заборонена в радянські часи.

Центр не обмежує свою діяльність співпрацею лише із закордонними організаціями. Налагоджені дружні зв'язки з кафедрою української мови та літератури Маріупольського державного гуманітарного університету (МДГУ, завідувач кафедри Кейда Ф.Ф.) З цим вузом в центрі склалися особливі стосунки. Студентам кафедри української мови та літератури надається література для вивчення творчого та життєвого шляху письменників діаспори, українських класиків, викладачі кафедри складають учбову програму, спираючись на літературу, наявну в фондах Канадсько-Українського Бібліотечного Центру. Працівниками центру надається допомога у доборі літератури для написання контрольних, курсових та дипломних робіт, надаються інформаційні консультації бібліографічного характеру, проводяться спільні заходи (літературні години, вечори).

У центрі налагоджені зв'язки з відділенням медико-соціальної реабілітації при міській лікарні №3. Для підопічних відділення проводяться заходи, в яких використовуються інноваційні методи: перегляди художніх фільмів за літературними творами, музичні композиції, вікторини, де переможці нагороджуються призами. Темі добираються з урахуванням вікових особливостей, інтересів підопічних.

Сьогодні головною прикметою часу є зміни, і ці зміни торкаються всіх сторін життя. Бібліотека не є винятком. Бібліотечні зміни – це необхідність адаптації вже існуючих засобів та розробки нових інноваційних методів, цікавих і незвичних форм роботи, які притягують читачів. Існує ще одна необхідність інновації – надання інформації користувачам бібліотеки на нових носіях інформації.

Протягом всього свого існування Канадсько-Українським Бібліотечним Центром завжди шукалися нові та неординарні

заходи, які б могли привернути до себе увагу і зацікавити користувачів бібліотеки. Так, у межах програми відродження українських національних традицій та звичаїв були розроблені два дуже цікавих перегляди. В них була представлена не лише література, яка розкривала зміст перегляду, а й експонати. Виставка „Новорічна колекція: нерозбита історія” представляла незвичайні експонати – новорічні листівки та ялинкові прикраси з особистих колекцій. Вік представлених експонатів становив понад 50-60 років. Виставка дала можливість здійснити миттєву подорож у минуле всім відвідувачам бібліотеки, відчутти, в якому середовищі зустрічали Новий рік наші бабусі та дідусі. Виставка викликала великий інтерес, враження від неї з’явилися у ЗМІ (газета „Ильичевец” та на телебаченні канал ТВ-7, „Новини”).

Ще однією родзинкою стала виставка-перегляд „Там, де натхнення...” (українські народні вироби, вишиванки, серветки, різьблення на деревині, картини з соломки та писані маслом, малюнки на камені тощо) до Дня працівників культури та аматорів народного мистецтва. На виставці увазі читачів бібліотеки були запропоновані експонати, зроблені руками людей, які не є професіоналами, але талант та почуття прекрасного дає їм можливість створювати справжні витвори мистецтва. Виставка була виставлена в холі бібліотеки і викликала неабиякий інтерес, знайшла своїх прихильників та бажаючих виставити свої роботи.

Ще одним з нових та пріоритетних напрямків у роботі центру є розробка та проведення щорічних заходів з ушанування пам’яті Т. Шевченка під назвою „Шевченківські дні”, що тривають протягом тижня. „Шевченківські дні” комплексно, глибоко і всебічно розкривають неординарну постать великого Кобзаря. Уявлення про роботу Канадсько-Українського центру в цій царині дає наступний короткий огляд його заходів.

Виставка однієї книги „Українські ночі, або родовід генія”

Віртуальний урок. Це подорож у світ мистецтва і поезії. Анімовані слайди із зображенням робіт художника і

підібраними в тему віршами Т. Шевченка. Кожен слайд супроводжується музикою та розповіддю про художні роботи Тараса Григоровича. В цілому, віртуальний урок складається з 48 слайдів і триває 25 хвилин. Це нова хвиля в нашій роботі вже зацікавила багатьох відвідувачів КУБЦ, а також викладачів шкіл та ліцеїв, бо, як показав досвід роботи, молодь з великим інтересом сприймає інформацію в подібній формі.

В найближчих планах розробити ще кілька віртуальних уроків: слайд-шоу „Володарі гетьманської булави”; слайд-шоу „Українська діаспора: історія та сучасність”.

Літературно-музична композиція „Шевченко в музиці”.

Уривки, наведені зі статей, композицій та лекцій, демонструють різнобічність матеріалу, представленого відвідувачам Канадсько-Українського Бібліотечного Центру. Під час проведення “Шевченківських днів” працівник центру намагався максимально повно й різнопланово донести до присутніх на заходах інформацію, нібито знану з дитинства. Низка проведених на „Шевченківських” днях форм роботи, інноваційність їхнього наповнення засвідчили, що будь-які відомості, навіть дуже знайомі, можна представити по-новому цікавими й захоплюючими.

Зрозуміло, що „Шевченківські дні” – це не єдина тема, над якою ведеться робота в центрі, але саме на цьому прикладі хотілося показати, як здійснюється популяризація української літератури, як комплексно розкривається і подається матеріал, які цілі ставляться і як реалізуються.

КУБЦ звертає увагу читачів і на інших українських письменників: Лесю Українку, Івана Карпенка-Карого, Василя Стуса, Олеса Гончара, Володимира Сосюру, Василя Барку та інших.

Інші пріоритетні теми в роботі Канадсько-Українського Бібліотечного Центру: Цикл „Ратники української землі” – (Козацтво); Українські письменники і поети (Життя та творчий шлях); Діаспора.

Інформація про роботу та зміст Канадсько-Українського Бібліотечного Центру регулярно надається до

місцевих ЗМІ: „Ильичевец”, «Вечерний Мариуполь», «Азовский машиностроитель», „Приазовский рабочий”.

Місцеві телевізійні канали „Сигма”, „ТВ-7”, „МТВ” вчасно і змістовно повідомляють жителів міста про події та заходи, які проходять у стінах бібліотеки та в КУБЦ. Це численні презентації масових заходів та книжкових виставок.

В КУБЦ розроблений і виданий комплекс рекламних матеріалів: буклет Канадсько-Українського бібліотечного центру, календар року з символікою Центру, буклети – рекомендаційні списки літератури до ювілейних та пам’ятних дат українських діячів історії, культури та літератури, підготовлена презентація цього відділу ЦБ у мультимедійному форматі. На початку січня 2008 року (зйомки відбулися наприкінці 2007 р.) в авторській телепрограмі С.Д. Булова “Мариуполь. Минуле” (ТРК “Сигма”) співпрацівник КУБЦ розповіла про діяльність відділу та найцікавіші книги, видані за межами України. Телефільм отримав назву “Подарунок канадських друзів”. Таким чином відбувається активна популяризація як самого центру, так і наявної в ньому літератури українознавчої тематики.

Це був не перший теледосвід. Так, в квітні 2007 року в програмі С.Д. Булова „Мариуполь. Былое” відбулася зйомка фільму „Шевченкова спадщина”, в якому в повній мірі були представлені книги, що віддзеркалюють життя та творчість великого Кобзаря.

Аналізуючи роботу Канадсько-Українського Бібліотечного Центру, доходимо висновку, що цей структурний підрозділ бібліотечної мережі є невід’ємною часткою, без якого вже не можливо уявити бібліотеку. КУБЦ просто необхідний нашому місту, бо саме тут знаходиться найповніше зібрання творів класиків української літератури та критичних матеріалів і статей як дореволюційного, так і сучасного періодів. Канадсько-Український Бібліотечний Центр і надалі є для мариупольців єдиним джерелом інформації про письменників діаспори. На окрему увагу заслуговує розділ КУБЦ, що представляє історичну літературу. В наш час спостерігаються зміни у трактуванні історичних подій, з’являються „нові імена”,

маловідомі або заборонені в радянські часи. Тому для населення міста є вельми корисною діаспорна література, на сторінках якої представлено альтернативний погляд на історію. Останнім часом спостерігається особливий інтерес до такої літератури як з боку людей похилого віку, свідків, так і з боку молоді, яка цікавиться історією своєї країни.

Ми намагаємося йти в ногу з часом, використовувати нові сучасні технології, освоювати нові форми роботи для більш якісного обслуговування сучасного користувача бібліотеки. КУБЦ залишає за собою основне завдання – задоволення запитів користувачів та перетворення відвідування центру на цікаву, корисну та приємну для кожного читача подію.

*Олена НЕГОДА,
вчитель історії ЗОШ № 80
ім. П. Колодіна, м. Донецьк*

НА УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ПАРАЛЕЛЯХ

Влітку на курсах підвищення кваліфікації вчителів історії мені пощастило спілкуватися з Валентиною Іванівною Курилів – канадкою українського походження, учителем-методистом, авторкою книги "Методика викладання історії".

Валентина Іванівна вже понад 30 років викладає всесвітню історію в державних школах Торонто (Канада), очолює історичний відділ, також є заступником директора в українській школі ім. Цюпи Паліїв у Торонто. Пані Валентина є авторкою навчальних матеріалів для шкіл Торонто. А протягом дванадцяти останніх років вона викладає в Україні авторський курс учителям-історикам. У 2004 році їй присвоєне звання "Відмінник освіти України".

У роки Другої світової війни батьків Валентини Іванівни примусово вивезли до Німеччини – там вони і зустрілися, там і народилася їхня донька Валя.

До Радянського Союзу вони не повернулися, а виїхали до Канади. У ті часи діяла міжнародна програма щодо біженців. Завдяки їй вони опинилися у Канаді.

Дитинство і юність Валентини Іванівни пройшли у Монреалі. У цьому місті вона здобула університетську освіту, а потім закінчила педагогічний інститут. Відтоді викладає історію. Має чоловіка Ігора. За походженням він українець з Галичини, та дітей – доньку та сина. Коли її чоловік ще навчався в університеті (за фахом він теж історик), то він працював у шахті, де видобувають нікель в місті Судбері (провінція Онтаріо). Звідси – родинна повага до праці шахтаря.

Батьки впродовж всього життя давали Валентині приклад любові до всього українського – народу, мови, культури та історії. Часто розповідали їй про події, свідками яких були, і які мають сьогодні непересічне історичне значення.

Коли її запитують, яка історична постать її найбільше приваблює і чому, то вона називає Сократа. Бо на запитання він ніколи не давав остаточної відповіді. А відповідав новим запитанням. Це в свою чергу сприяло інтелектуальному зростанню його учнів.

Про свою роботу в українській громаді Канади вона говорить буденно, без пафосу: „Нашою громадою було відкрито дитячі садки та школи з українською мовою навчання.

П'ять днів на тиждень діти відвідують англійську школу, а по суботах ідуть до української. Це важко, але при іспиті до університету наші діти мають лише іспит з української мови.

Силами української громади ми збирали кошти, щоб викупити українських полонених хлопців, які перебували у полоні афганських моджахедів. Хлопців викупили, а потім переховували кілька місяців”.

Насамкінець я запитую Валентину Іванівну про її особисті враження від нашого міста, від людей, яких вона тут зустріла:

– Місто дуже гарне, архітектура прекрасна. Мені дуже подобаються розкішні бульвари, які відповідають просторам України. Місто чисте, його ретельно доглядають.

Люди привітні. Приймали мене дуже щиро, навіть старалися розмовляти українською.

Я бажаю, щоб в Україні люди жили так, як у Канаді. Й щоб демократичні свободи були реальністю у вашій країні.

Вадим ОЛІФІРЕНКО,
*член Національної спілки письменників України,
кандидат педагогічних наук, заступник голови Донецького
обласного відділення Товариства «Україна-Світ»*

ГОЛОС ІЗ ДАЛЕКОГО АМУРУ: УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК І ВИДАВЕЦЬ ОЛЕКСАНДР ЛОЗИКОВ НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ

Олександр Олександрович Лозиков – поет і видавець, редактор хабаровського літературно-художнього й аналітичного журналу "Екумена" – походить родом з нашого Донбасу, з Макіївки. Свої твори він пише російською й українською мовами, перекладає в російську й українську мови вірші найкращих письменників, зокрема Гоши Бельди. Друкує на сторінках журналу "Екумена" твори українських письменників Далекого Сходу й з України, переважно з Донбасу. Мабуть, гостра ностальгія письменника-земляка знаходить розраду в його душі саме у цей спосіб – через ознайомлення у своєму друкованому органі далекосхідців з творами письменників-земляків з Донеччини – Василя Стуса, Миколи Руденка, Івана Світличного, Володимира Біляйва, Олега Орача, Василя Голобородька, Євгена Летюка, Григорія Кривди, Леоніда Талалая, Петра Бондарчука, Івана Білого, Анатолія Мироненка, Юрія Доценка, Олега Зав'язкіна та ін. Творчість Леоніда Талалая О. Лозиков подає у двох аспектах – як поета і як публіциста. Так, у номері 15-му за 2007 рік), крім віршів Талалая, наші далекосхідні земляки (східна діаспора) зможуть прочитати такий гостро публіцистичний нарис поета, як "Чи було слово Богом". Особливу увагу О. Лозиков, як редактор журналу "Екумена," приділяє творчості видатного літературознавця і політолога, вихідця з Донбасу Івана Дзюби.

У березневому номері "Екумени" (№ 15, 2007) надруковано такі гостросучасні нариси нашого земляка, як "Сучасне суспільне і церковне становище в Україні" і "Донбас – край українського слова".

Щоб новітній стан розвитку української поезії на Донеччині став для далекосхідців зрозумілішим, О.Лозиков друкує в “Екумені” критичний нарис В.Оліфіренка “Слово про поетів Донеччини” (Екумена” № 5).

А тепер дещо докладніше про особистість самого видавця, макіївчанина Олександра Лозикова – «від першої особи».

У листі до свого земляка В. Оліфіренка про своє життя він пише: *“Народила мене мати в Україні, в Україні де стети, мов небо, сині, замість серця дала квітку полум’яну, – Батьківщиною бо зветься, не зів’яне... Народився в 1939 році 10 березня в Макиївці, є там така шахта Ново-Бутівка. Макиївське РУ-3 зробило мене ковалем. Працював ковалем на шахті 6-14, тресту „Червоногвардійськвугілля”. Потім ГРОЗОМ («горно-рабочий очисного забою» – тобто безпосередньо в лаві, де видобувається вугілля), та прохідником на Ново-Бутівці. 5 років віддав ТОФу (Тихоокеанському флоту). Служив на десантному кораблі. Офіцер запасу.*

Коли в шахті трохи покалічило, збагнув, що прямувати до Музи треба не в забої, а, як писав Олег Орач, – під „гордим небом”. Взяв голову в руки, та й попрямував на схід сонця. В геологічній експедиції шофером об’їздив Мяо-Чан (Далекий Схід), а наприкінці 1968 року пішов у журналістику. Бо до того мої вірші, оповідання та нариси друкувалися в газетах та часописах. Телебачення зробило декілька кінонарисів про українського поета, який пише вірші, сидючи за баранкою спочатку МАЗа, а потім і КРАЗа. На Хабаровському телебаченні і на радіо в 1960-і роки читав вірші українською мовою, та, на жаль, тоді ніхто вірші українською мовою не друкував. Вперше під рубрикою „Рік України в Росії”, вірші, свої та інших авторів, українською мовою почав друкувати у започаткованій мною газеті „Солнышко” у 2000-2002 роки.

На початок 1984 року одержав запрошення до крайової газети „Тихоокеанська зірка”, За два роки, окрім газетних матеріалів, написав дві документальні повісті, і в січні 1986-го вже працював старшим редактором Хабаровського книжково-видавництва.

Потім посідав місце начальника відділу масово-політичної літератури. А разом з тим друкував книжки поезій та прози:

„Серебряные травы” – 1986, „Всепрощающий свет” – 1988, „Стопроцентный мужчина” три повісті – 1990 г., „Поэты для друзей” – 1991 рік, а в 1993-му разом з митцями видавництва зареєстрували фірму „Літера”. Книжки друкували, але що з ними робити не знали. Продавати було соромно. З 1995 року зареєстрував газету „Дамы и господа”, вийшло аж сім номерів накладом в 5000 примірників. Поштарі газети продали, але грошей я так і не бачив. Двічі ходив: „Олександре, борги!” „Сашуню, дівчата по краплині получку одержали!” Тоді зрозумів я, що не моє це діло – зароблені гроші з бідних людей одержувати. Пішов головним редактором у видавництво „Приамурські відомості”, потім директором видавництва при медичній Академії, а вже далі відповідав за дві сторінки в газеті „Хабаровський експрес” та в газеті „Солнышко”. А книжок видано стільки, що жаль і писати. Чотири з тридцяти – українською мовою. З 1976-го року – член Спілки журналістів СРСР, з 1994 – Спілки письменників Росії.

*Ото й все, а що поза часом та простором – у моїх віршах.
Сестри Рая, Ніна, їх діти та онуки живуть в Макіївці.*

До уваги читачів пропонуємо вірші нашого земляка
Олександра Лозикова.

НА АМУРІ – УКРАЇНА

На Амурі України
Легкий подих відчуваю,
У садочку при долині
В Україні спочиваю.

Горобці тріщать на мові
При долині у садочку.
Не нахмурить місяць брови,
Коли я на нього скочу.

Ой ти, місяцю ясненький,
Добрий коник мій швиденький,
Ти неси мене до неньки,
Від веселки до веселки.

Над донецькими степами,
В небі хмар рожеві плями,
Від макіївських ливарень
Рожевіють в небі хмари.

Смачно плямкає губами
Повнотіла дужа домна,
Легкий вітер ковилами
Ходить весело, як вдома.

По Амуру хвилю гонить
Вітер лагідний місцевий.
І не сопки вже, а домни
Варять нам куліш крицевий.

Де заграва упівнеба,
(Добрі фарби у ливарні)
Літаки малюють ребра,
Білі ребра чорній хмарі.

...Хтось сміється, я зітхаю,
А чого вже й сам не знаю.
Лиш заплющу очі з хати
Зве додому рідна мати.

Василь ГОРБАЧУК,
кандидат педагогічних наук, професор,
Ольга КОРАБЛЬОВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
Слов'янський державний педагогічний університет

РОЛЬ ДІАСПОРИ У СПРАВІ ВІДНОВЛЕННЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Вже більше десяти років, як відновлено філологічний факультет у структурі Слов'янського державного педагогічного університету. Його відродження пов'язане з ім'ям професора В. Т. Горбачука, який став першим деканом факультету, створеного на основі двох відділень – українського та іноземного; через рік було відкрито російсько-українське відділення. Становлення факультету відбувалося в той час, коли в Україні панувала економічна криза, коштів на розбудову науково-технічної бази факультету не вистачало: бракувало необхідних підручників, художніх текстів тощо.

І в той час надзвичайно вагомою і своєчасною була допомога українців з діаспори. Влітку 1994 року в наше місто до родичів приїхав професор Ратгерського університету (Нью-Йорк) пан Віталій Кейс. Його батьки, уроджені слов'янці (мати – вчителька української мови та літератури, батько – інженер), під час Другої світової війни емігрували до Америки, залишивши у Слов'янську родичів. Пан Кейс завітав на кафедру української мови та літератури, де познайомився з професором Горбачуком, який саме опікувався організацією навчального процесу на факультеті. Професор Кейс отримав запрошення прочитати лекційні курси з англійської мови та української літератури діаспори. Погодившись, В. Кейс восени 1995 року приїхав із США, привіз для факультету значну кількість літератури. Цієї ж осені кафедра української мови та літератури отримала чималу посилку книг від української поетеси з діаспори

Ганни Черінь (Флорида, США). Вона ще кілька разів надсилала свої твори.

Лекції професора Кейса справили незабутнє враження на слухачів, адже концептуальний підхід у висвітленні навчального матеріалу у нього був зовсім не таким, який у нас традиційно склався ще в радянські часи. Повернувшись до Америки, він через пресу і особисті контакти повідомив діаспорну спільноту про проблеми нашого факультету. Невдовзі рідкісні наукові праці зі славістики, історії української мови, видання власних наукових творів надіслав відомий вчений-мовознавець, професор Українського вільного університету у Мюнхені Олекса Горбач (Німеччина), надійшли книжки і від Ади Кулик та відомого критика, літературознавця Григорія Костюка із Вашингтона, від громадського діяча, американця українського походження Володимира Воловодюка з Нью-Гейвена (США), а також надійшли книжкові посилки із Канади: від Марії Білоус-Гарасевич, від Яра Славутича та Богдана Маціва.

Оскільки Віталій Кейс не тільки сформував основну частину книжкового фонду, а разом зі своєю сестрою Тетяною Халупою (Каліфорнія, США) пожертвували кошти на утримання цієї бібліотеки, вирішено було присвоїти бібліотеці згідно з бажанням фундаторів ім'я їхніх батьків – Олександри та Олексія Кейсів.

На кінець 90-х років це була єдина спеціалізована бібліотека на всю південно-східну Україну. Цей фонд літератури дав можливість забезпечити викладання курсу «Українська література діаспори» та історії української літератури ХХ століття, оскільки університетська бібліотека не забезпечувала художніми творами студентів щойно створеного факультету в потрібній кількості.

Завдяки фондам цієї бібліотеки студенти та викладачі філологічного факультету отримали можливість ознайомитися з творчістю раніше табуйованих талановитих представників «розстріляного відродження» та українських письменників з діаспори, стали свідками дивовижного феномена, коли два річища літературного процесу – еміграційного й материкового – з'єдналися в одне. У фондах цієї книгозбірні представлено славетне сузір'я імен, багато з яких уже ввійшло до чинної

шкільної програми: Євген Маланюк, Лев Силенко, Дмитро Донцов, Юрій Клен, Тодось Осьмачка, Іван Багряний, Василь Барка, Емма Андієвська, Богдан-Ігор Антонич, Улас Самчук, Олександр Олесь, Олег Ольжич, Олена Теліга, Богдан Кравців, Яр Славутич, Богдан Рубчак, Віра Вовк, Богдан Бойчук, Олекса Стефанович, Григорій Костюк, Ганна Черінь, Оксана Лятуринська, Наталя Ливицька-Холодна, Михайло Орест, Олег Зуєвський, Юрій Гарнавський, Марія Білоус-Гарасевич та ін.

На базі цієї бібліотеки (з 2005 року вона влилася в загальноуніверситетську бібліотеку) виконуються дипломні роботи студентами й кандидатські дисертації нашими аспірантами. Захищена кандидатська дисертація за темою «Мовна особистість Уласа Самчука: зв'язок мовотворчості зі світоглядними орієнтаціями письменника» (В. Ф. Стецій).

Завдяки матеріальній підтримці організованого професором В. Кейсом у США «Комітету допомоги школам Донбасу» проведено ряд експедицій науково-дослідного центру «Південна Слобожанщина» (науковий керівник – професор В. Т. Горбачук), створеного при факультеті, завдання якого полягає в ліквідації білих плям на карті України (північ Донецької і Луганської областей та південь Харківської області) в діалектному, фольклорному та етнографічному аспектах. У цих експедиціях брали участь, крім наших викладачів і студентів, наукові співробітники НАН України: Л. Г. Орел, Л. Г. Пономар, О.Ю. Млечко, Х. М. Ткач, З. С. Гудченко, О. В. Курочкін, Л. Г. Анісімова. Зібраний внаслідок польових досліджень фактичний матеріал було використано в дисертаційних дослідженнях. Вже захищені кандидатські дисертації «Вербальна магія та способи її трансмісії» (С.М. Швидкий), «Типологія змін лексики південнослобожанських говірок» (С. М. Семанчак), «Побутова лексика говірок Південної Слобожанщини» (Л. М. Тищенко). Готова до захисту дисертація «Розвиток ойконімії Слобожанщини протягом 17-20 століть» (Є. М. Ткаченко).

З великою вдячністю згадуємо моральну й матеріальну допомогу, яка надійшла з-за меж материкової України. Бізнесмен і меценат із США Іван Заковоротний спонсорував видання книги В. Т. Горбачука «Барви української мови». Поповнити факультет технічними засобами допоміг Володимир

Воловодюк. Це також фінансова підтримка Теодора Костюка (США), сина відомого літературознавця Г. Костюка. Упродовж восьми років Об'єднання Українських Православних Сестрицтв у США, яке очолюють Надія Мірчук та Валентина Кузьмич, із пожертв громадян США українського походження надало нашим студентам-відмінникам 152 іменні стипендії. У 1997 році українська православна парафія у Філадельфії (Ольга Рурська) надіслала 528 доларів для надання допомоги «найбільш потребуючим та ідейним студентам».

Оскільки наш філологічний факультет знаходиться в стадії свого становлення, то велика увага приділяється виробленню й утвердженню хороших традицій, піднесенню загальної культури студентів, забезпеченню високого рівня викладання фахових дисциплін. Безкорислива допомога і увага до нас світового українства сприяє формуванню факультету і кафедри української мови та літератури як осередку «національного гуманітарного простору» (Л. Костенко), сприяє вихованню національної свідомості, а в умовах зрусифікованого Донбасу це надзвичайно складний і zarazом відповідальний аспект нашої роботи.

Як яскраві події на факультеті пам'ятаємо зустрічі з науковцями, бізнесменами, меценатами з діаспори: з паном Віталієм і Тетяною Кейсами, Іваном Заковоротним, Теодором Костюком та іншими. Незабутня атмосфера цих зустрічей назавжди залишилася в наших серцях. Відчуваємо почуття духовного зв'язку з українцями з діаспори, вдячність за те, що вони зберігають українську мову, культуру, сприяють розвиткові філологічної освіти в нашому навчальному закладі. Усе це назавжди увійшло в історію буття філологічного факультету.

Галина ЧУМАК,

директор Донецького художнього музею

ПОВЕРНЕННЯ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ НА ДОНБАС

10 березня 2006 року у Донецькому обласному художньому музеї відкрилася виставка широко відомої в світі письменниці і художниці, яскравої представниці українського авангарду Емми Андієвської. Вона народилася у 1931 році у

місті Донецьку, який ще тоді називався Сталіно. Але через об'єктивні обставини покинула місто, а згодом і Україну ще у 1943 році. Відтоді її повернення в Україну і на Донбас відбувається переважно через живописні роботи, збірки її поезій і враження відомих людей, які мають щастя знати цю дивовижну жінку, спілкуватися з нею.

Щодо звань та посад Емми Андієвської, то найпочесніші з них – Член ПЕН-клубу і Вільної Академії у Мюнхені. Нагороджена престижною премією Фундації Омеляна й Тетяни Антоновичів за «Роман про людське призначення» (1984), має відзнаку «Інтелектуальна мужність» (журнал «І» – Львів, 2003), міжнародну літературну премію «Тріумф» (2003) та інші. Сьогодні у її творчому доробку 19 книжок поезії та 8 прози. Оригінальна поетеса і малярка, вона посіла помітне місце в українській культурі ХХ-ХХІ століть.

Сьогодні до кола прихильників її творчості приєднуються все нові й нові шанувальники. Для одних – це нове ім'я, інші все з більшим зацікавленням занурюються у неординарний творчий світ мисткині.

Чи могла я передбачити, що я, донечанка, навесні 2003 року у Національному музеї літератури в Києві, зустрінуся з великим талантом, доробком надзвичайно цікавої, самотньої української мисткині з Мюнхена, а насправді – уроженки нашого Донбасу – Емми Андієвської? Вражало все, але найголовнішим було те, що вона виявилася моєю землячкою, оскільки народилася у м. Сталіно. У таких випадках я відчуваю страшний сором і здивування: як це пройшло повз мене?

Після приїзду додому відразу знайшла про неї матеріал у обласній універсальній науковій бібліотеці. І з'ясувала наступне: Емма Андієвська, громадянка США, мешкає у Мюнхені, українка, письменниця, поетеса, художниця, досить відома в світі і найменше – на батьківщині.

Друга зустріч з Еммою Андієвською подарувала мені не тільки радість і гордість, але й виняткову можливість спілкування, нехай і заочного.

Це сталося у грудні 2004 року, коли мене було призначено директором Донецького обласного художнього музею. Зовсім

несподівано з'ясувалося, що у фонді музею зберігаються подаровані Андіївською картини, збірки поезій, каталог, листівки. Я зраділа так, начебто отримала неймовірно очікуваний подарунок, і з того моменту почала обдумувати ідею виставки. Не забули ми в музеї також і про те, що у березні 2006 року нашій ушавленій землячці мало виповнитися 75 років, і ще за рік до того написали їй листа із запрошенням приїхати на батьківщину. На жаль, обставини цьому завадили, і вперше поспілкуватися телефоном з Еммою Іванівною вдалося буквально за тиждень до відкриття виставки. Все почуте тільки підтвердило мої враження від її книжок, художніх полотен і спогадів тих, хто мав щастя особисто з нею спілкуватися. Дійсно, це "людина-оркестр", "людина-тайфун", як сказав про неї хтось з журналістів. Додам від себе, це – стихія, яка підхоплює тебе у бурхливий потік своєї енергії, наповнює міццю свого духу, духовно заряджає настільки, що несподівано ти відчуваєш себе десь у піднебесі або ж в стані абсолютного щастя чи Божої благодаті.

Щирість і відкритість пані Емми не має меж, принаймні, це відчувається з першої хвилини спілкування, завдяки чому з'ясувалися деякі подробиці її життя, які до того мені не були відомі.

Народилася Емма Андіївська 19 березня 1931 року у родині хіміка-винахідника Андіївського Івана Корнійовича. Батько її був росіянином, а мати Емілія Гаврилівна Роздайбіда походила із старовинного козацького роду з Полтавщини. До 5 років маленька Емма отримувала виключно російсько орієнтовану освіту. У шестирічному віці дівчинка жорстоко захворіла на дизентерію через місцеву воду і лікарі стали наполягати, щоб її вивезли з Донеччини. Родина переїхала до Вишгорода, що на Київщині. Там уперше Емма занурилася в українську стихію, українську мову, культуру. Можливо, розповіді родичів і близьких, оточення, чарівні українські пісні так вплинули на неї, що вона сама собі сказала, що віднині буде українкою і розмовляти буде лише українською. Далі краще цитувати саму пані Емму: "Мати знала, якщо я прийняла якесь рішення, то мене можна було вбити, четвертувати, але я не відмовлюся від свого. Це моя "помста Ганнібала" – бути

українкою. Я вирішила, що завжди буду на Україні, бо вона просто вскочила у моє серце”.

Холодні вітри Другої світової війни закинули родину Андіївських до Західної Європи. З 1943 року Емма Андіївська зростала і виховувалася спершу у Німеччині, потім – у США. І здається, що якби писала німецькою, англійською, французькою, то, певно, мала б значно більшу популярність у світі й читацьку аудиторію. Та для неї писати українською, поширювати і популяризувати українську мову і культуру стало справою честі. І на всі «резони», начебто українська мова приречена на небуття, вона й сьогодні відповідає, що саме це її й заохочує: якщо приречена – то я піду одна проти всього світу, але не дам їй зникнути. І, живучи в чужомовному оточенні, досконало володіючи іншими європейськими мовами, вона була й залишається сучасною українською письменницею, підкреслюючи: «Я свою Україну ношу, як равлик свою хатку, я в ній живу – інакше би я пішла в інші культури, як багато хто з-поміж дуже талановитих людей».

Недаремно Емму Андіївську називають “протогоністкою української мови” у світі. Її перу належать непересічні і достойні навіть Нобелівської премії художні твори. Через усе життя вона пронесла у собі Україну. Вона упевнена: “Моя мова тут, на Заході, – це бацила духу!” А духу їй вистачить на декілька життів!

Так само "бацилою духу" можна назвати і малярські роботи Андіївської. Вони, так само як і її поезії, – перевтілення за своїми власними законами світобачення. Краще за мене, мабуть, скажуть відгуки відвідувачів нашої виставки, які зайвий раз переконують, що непересічність особистості художниці здатна справляти неабиякий вплив на людей різних поколінь і світоглядів:

“... Ничего лучшего я не видела. Больше всего мне понравилась работа “Південь”, 1996 год... потому что она самая яркая, наполнена эмоциями, светом и радостью. Остальные картины тоже очень необычные. Они очень яркие, красочные, с необычной тематикой, цветовой гаммой, с необычной расцветкой и контурами». Це написала учениця 4 класу. А ось ще один відгук, залишений студентками Донецького національного університету: «Дякуємо за неповторні емоції і

яскраві враження. Можливо, всі люди саме так бачать світ, коли живуть ще в мамі. Напевне, ми забуваємо той світ, а є люди, які нам його нагадують. Це – саме такий випадок...”.

Малярство, за словами самої Андієвської, зацікавило її змалечку, адже спершу сприйняття світу, за самою Андієвською, "відбувається через око", лише тоді з'являється слово. Однак першу виставку пані Емма мала в Мюнхені лише 1956 року, коли вже була досвідченою поетесою з власною поетичною збіркою. Тобто у неї розвивалися і проявлялися два таланти – малярський і поетичний, але все ж, як записано у високій книзі "спершу було слово..." Далі, починаючи з 1989 року і до сьогодні її малярські роботи виставляються у найкращих музеях та виставкових залах світу. «Тепер я дуже інтенсивно малюю, – розповідає пані Емма. – Я просто мушу малювати – в мене десь там у підкірці зберігаються всі картини, які тільки треба «витягти» пензликом, і я це намагаюся робити. Виставок мені справді не бракувало. Публіка в Німеччині тепер не дуже купує, то зиску це не приносить, зате задоволення... Вислів у творчості – це не просто хліб, а повітря, без якого я би задихнулася. Кожен, хто творить, має це відчуття. Малярство мало дуже великий вплив на мою поезію. А щодо моїх малярських студій... у мене рука підключена просто до шлунку підсвідомості, вона сама все знає. Я там, нагорі, в мозку, нічого не знаю, але рука моя дуже точно знає, і тому я можу малювати й розмовляти одночасно. Для мене це завжди розгортання метафори. Я дуже люблю фарбу. Звичайно, можна вдатися і до самого рисунка, але то, як на мене, належить більше до сфери розумової, то радше конструкція, а мої малярські роботи більш безпосередні. Я скрізь люблю ходити без доріг, точніше, скакати...»

Один раз побачивши її малярські роботи – ніколи не сплутаєш їх ні з чіми іншими. І – що особливо важливо – ніколи їх не забудеш. І тут річ не тільки в особливих образотворенні та художній стилістиці, своєрідній колористиці, а ще й у тому, що вони несуть потужну добротворчу енергетику – якщо, звичайно, за доказ цього можна прийняти той незаперечний факт, що її дивовижні фантастично-сюрреалістичні малюнки завжди знімають із глядача емоційне напруження й викликають добру усмішку – навіть попри те, що

спонукають до роботи, часом напруженої, його уяву, аби збагнути мистецький задум автора.

У телефонній розмові я перепитала пані Емму, скільки ж картин є нині в її творчому доробку? І почула у відповідь: «Та ж понад вісім тисяч!». І далі: «Я поспішаю малювати, щоб устигнути все, відпущене мені творчою долею – малюю, поки малюється...».

Її малярські роботи зберігаються в багатьох музеях світу та приватних колекціях (має вона й солідні каталоги), неодноразово експонувалися в США, Канаді, Франції, Бразилії, Швейцарії, Австрії, Чехії... З початку 1990-х ім'я Емми Андієвської – як поета, прозаїка і, звичайно ж, художниці – прийшло в Україну.

Надзвичайно хвилююча сторінка в мистецькій біографії Емми Андієвської – її участь в інтернаціональному Баварському кінофестивалі 2001 року. На ньому 80-річчя всесвітньо відомого кінорежисера Франческо Розі вшанували картиною Емми Андієвської «Золотий Христос» (розп'яття, 100x80 см, папір, акрил) – нині це полотно (з українською посвятою на звороті) прикрашає віллу Франческо Розі в Римі.

Про неповторні малярські роботи художниці часто пише зарубіжна преса, численні публікації щедро ілюструються репродукціями її картин. Тому Емму Андієвську можна вважати своєрідним послом України в світі, її візитною карткою.

Виставка творів Емми Андієвської у нашому музеї, на мій погляд, нерядова подія. Якщо врахувати те, що у Чернівцях будують музей нашої землячки-донецчанки, що полотна цієї художниці знаходяться у музеях 12 країн світу, що вона є автором 30 книжок та 10 каталогів, то, гадаю, наша виставка повинна відкрити перш за все для донецчан і всіх, хто не байдужий до української культури і до України, нову, ще нікому тут у нас не відому сторінку життя, можливо, найвидатнішої співвітчизниці і сучасниці Емми Андієвської. Може, вибухне ця виставка таким зарядом, що і наше місто знайде можливість для відкриття музею видатної мисткині в її присутності, про що вона мріє все своє життя – повернутися в дитинство, побачити рідні місця. Подарувати тепер вже в Донецьку свої твори. Вона вірить, що це здійсниться.

СЕКЦІЯ 2.

**ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД
У СВІТІ**

*Аскольд ЛОЗИНСЬКИЙ**,
Президент Світового Конгресу Українців (1998-2008 рр.)

СВІТОВИЙ КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ: У СВІТІ І УКРАЇНІ

Коли у середині 60-х років у Канаді та Сполучених Штатах було створено Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ), який після утворення Української держави трансформувався у Світовий Конгрес Українців (СКУ) та поширив свій вплив на європейські країни і держави, що утворилися на теренах колишнього СРСР, його президентом у 1998-2008 рр. довелося бути мені. Сьогодні, поряд з Українською Всесвітньою Координаційною Радою, Світовий Конгрес Українців є ще однією міжнародною організацією, покликаною об'єднувати українців.

Світовий Конгрес – це виключно діаспорна фундація, він об'єднує крайові організації практично з усіх країн світу, де мешкають українці. Це понад 100 громадських, релігійних, наукових і молодіжних організацій з 30 країн світу (Австралія, Аргентина, Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Вірменія, Греція, Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Казахстан, Канада, Латвія, Литва, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Російська Федерація, Румунія, Сербія і Чорногорія, Словацька Республіка, Сполучені Штати Америки, Узбекистан, Угорщина, Франція, Чеська Республіка, Хорватія, Швейцарія) та підтримує контакти з українськими громадами 7 держав (Австрія, Білорусь, Боснія, Мозамбік, Норвегія, Парагвай, Швеція).

* Аскольд Лозинський є членом правління багатьох українсько-американських та світових українських організацій, а також професійних асоціацій США. Проводить активну роботу по об'єднанню світової української спільноти за кордоном. З цією метою неодноразово зустрічався з президентами США, України і Польщі. Нагороджений орденем України "За заслуги" та відзнаками організацій українців у світі.

1967 року на базі діючої після Другої світової війни Пан-Американської Української Конференції утворився Світовий Конгрес Українців (спочатку Світовий Конгрес Вільних Українців), який об'єднав у єдину організацію українців, які жили за межами Радянського Союзу.

Основні завдання Світового Конгресу Українців:

- представляти українців діаспори;
- зберігати національну ідентичність, духовність, мову, культуру та інші надбання українців за межами України;
- координувати діяльність українських організацій, членів СКУ, згідно з визначеними напрямками діяльності;
- мобілізувати громадську думку українців у країнах поселення для посилення прихильного ставлення до України та її державної, духовної та економічної розбудови;
- згідно з Універсальною Декларацією Прав Людини охороняти права українців незалежно від місця їхнього проживання.

У рамках Світового Конгресу Українців сьогодні працюють такі ради і комісії: Комісія Людських і Громадянських Прав, Конференція Українських Молодечих Організацій, Рада Організації Об'єднаних Націй, Рада Допомоги Громадянам України за Кордоном, Рада проти Торгівлі Людьми, Рада Засобів Масової Інформації, Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада, Світова Наукова Рада, Рада Культури, Світова Рада Суспільної Служби, Спортова Комісія, Українська Світова Кооперативна Рада та Комітет СКУ по відзначенню Голодомору.

Наскільки ефективною є діяльність СКУ на користь України? Концепція дії нашої організації полягає в тому, що люди, які є громадянами інших держав, але входять до українських діаспорових осередків, мають більший вплив на керівництво своїх країн щодо ставлення до України, ніж ті посадовці, які відряджені Україною представляти її інтереси за кордоном.

Наприклад, Д. Павличко – відома людина у всьому світі, але його звернення до президента Америки може закінчитися нічим, тоді як звернення американських громадян до свого президента може мати успіх. Наведу такий приклад. У 1994 році зустріч президента України Л. Д. Кучми у Вашингтоні

планувалася як робоча, тобто мали підписуватися якісь документи, але не було урочистостей з приводу приїзду українського президента, тоді як російського президента Б.Єльцина вітали у Вашингтоні із дотриманням всіх церемоній. Українська громада, тобто Український Конгресовий Комітет Америки, звернула на це особливу увагу, розповсюдивши через засоби масової інформації думку про те, що Америка є русофільською, а голові української держави не надається належних почесностей... І це дало свій позитивний результат – президента України зустрічали на найвищому рівні.

СКУ сьогодні має зв'язки з українськими організаціями у 40 країнах. Вони не всі мають членство в СКУ, тому що наш статут не дозволяє приймати одноосередкову організацію. Скажімо в Іспанії, де величезна українська діаспора, базова організація знаходиться в Мадриді, і є ще одне відділення у Барселоні.

За нашими правилами, вона не може бути нашим членом, бо для того треба мати щонайменше три відділи. У такій великій країні як Росія теж може бути декілька членів СКУ. Але на разі маємо тільки одного члена СКУ, який представляє всіх українців Росії – Федерація культурно-національної автономії. Візьмімо інший приклад.

В Америці існує такий молодіжно-громадський рух як "Пласт". Ця організація має поважну історію і безліч осередків по всьому світу, у тому числі і в Україні. Але тільки та частина "Пласту", що знаходиться за межами України, може належати до нас.

Членство у Світовому Конгресі має і Наукове Товариство Шевченка в Америці, хоча воно відновлене і в Україні.

Отже, ми, СКУ об'єднуємо тільки закордонних українців, їх громади.

А є ще країни, де взагалі осередки українців розташовані тільки в столиці, наприклад, як у Мозамбіку. І хоча вони не можуть бути нашими членами за Статутом, але ми знаходимося з ними на щоденному зв'язку, запрошуємо їх навіть на річні наради директорів і вони присилають нам свої доповіді для усвідомлення їхньої праці.

Чим ми займаємося? Займалися захистом людських прав, зокрема це мало місце перед набуттям Україною незалежності, обороною дисидентів. Окрім того, ми маємо різні референтури, ради, комісії – наприклад, Освітню Раду, або Наукову Раду. Вже з назви їх зрозуміло, чим вони займаються. Так само маємо Раду з культурних зв'язків і опікуємося фольклорними та іншими колективами, хоча наші можливості дуже обмежені через брак коштів. Наприклад, у Росії є блискучий хор (я сам його чув), але ми не можемо запросити таку велику кількість виконавців до себе в Америку, бо ж то сорок осіб. І хоча ми не такі бідні, але СКУ не організує масові тури або виступи (гастролі) численних колективів в інших країнах.

Хочу сказати декілька слів про залучення нами коштів на витрати СКУ. Хоча ми дуже активно діємо у таких країнах, скажімо, як Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Німеччина, але тенденція сплачування членських внесків там взагалі не простежується. Навпаки, новітні емігранти та ті, хто виїхав до Європи на заробітки, до нас ходять із простягнутою рукою, хоча, за статистикою, гроші, які вони переводять своїм родинам в Україну, становлять немалі суми. Отже, хай вибачають мене європейські наші відділення за те, що я так говорю, але 57 % допомоги надходить від громадян американського континенту – переважно США та Канади. Цікаво також і те, що серед тих, хто складає пожертви – люди переважно старшого віку – 80- та 90-літні дідуся та бабусі, тоді як люди молодшого покоління (навіть 50-60 років) намагаються жити в основному для себе.

Остаточо, на мою думку, Світовий Конгрес Українців має переїхати до Європи, адже Європа в найближчому майбутньому стане найбільшим поселенням українців. Європейські країни для України географічно найближче, та й економіко-політична обстановка зараз така, що Європа ще довго буде залишатися світовим лідером.

Ми боїмося, що гроші, які надходять від громадян Америки, у разі перенесення центрального офісу СКУ до Європи, суттєво зменшаться. Адже ми маємо і в США, і в Канаді, і в Австралії фінансові кредитні спілки, які, за статистикою, мають активи близько мільярда доларів.

Ми дістаємо гроші в основному від приватних пожертв, а не державних програм. Є випадки, коли людина лишає заповіт на користь СКУ.

На жаль, Україна майже не підтримує діаспору матеріально, як це роблять інші країни. Я візьму Польщу. У різних країнах, де проживають поляки, Польща має урядові структури, які підтримують діаспору, у тому числі й фінансово. За останній рік на потреби польської діаспори виділено 57 млн доларів. У порівнянні з цим Україна обіцяла десь 10 млн грн. на діаспорові програми, але вони згорнуті і зараз фінансування не відбувається взагалі. Я був у Томську (Росія) у ліцеї, який має український і польський класи. Польський клас обладнаний різною технікою, має 6 чи 7 комп'ютерів, а в українському класі є тільки столи – нічого іншого немає. А колись кошти виділялися, але то було до прем'єра Януковича і віце-прем'єра Табачника, які взагалі викреслили з бюджету цю статтю витрат. Отже, на разі, ми допомагаємо Україні, а не вона нам.

Я переконаний, що у справі збереження своєї ідентичності дуже багато важить сім'я, церква, громада. Але у сучасному прагматичному світі без матеріального забезпечення діяльності організацій вони мало чого варті. Тому ми приділяємо велику увагу коштам, ресурсам, допомозі українцям, які виїхали жити або працювати за кордон. Наприклад, візьмімо Іспанію. Ми бачили негативне ставлення іспанських урядових структур до мігрантів з України. Але коли іспанські чиновники зрозуміли, що така серйозна діаспорова організація як СКУ, цікавиться справами українців, ставлення змінилося на ліпше. У такій площині допомоги, я думаю, ми найбільш корисні. Ці самі проблеми постають перед нами і ми їх розв'язуємо в Італії і в Португалії.

З боку урядових організацій України ставлення до СКУ теж суттєво змінилося. До українських посольств прийшла молода генерація дипломатів, які по-іншому ставляться до своїх громадян за кордоном.

Сьогодні маємо явище трудової еміграції з України – так звану «четверту хвилю». Існує сумна статистика: сьогодні 13 мільйонів українців бажають покинути свою країну назавжди. І це ж не старі люди, це половина працездатної України.

Очевидно, що за 10 років етнічний склад України при тих тенденціях, які спостерігаються зараз, суттєво зміниться. І не на користь українців. Але хочеться вірити, що це тимчасово. Який вихід? Треба в Україні створити такі обставини, щоб припинити потік трудової еміграції. А такі обставини можна влаштувати, коли влада припинить красти. Помаранчева влада зробила щодо демократії багато, але щодо корупції - нічого. Ті самі злочини з виконавчої влади перейшли до Верховної Ради... І це навіть більша проблема, на мою думку, ніж те, що на Донеччині розмовляють російською.

Тут мусить бути незалежне законодавство, тут мусить бути незалежне судівництво. Я, до речі, категорично проти вашого виборчого закону: пропорційна система голосування уможливила ситуацію, за якої найбільші бандити проходять до Верховної Ради, і ніхто ні за що не відповідає. А депутат мусить поїхати на своє село чи місто і там звітувати перед виборцями - що він зробив чи не зробив, подбати, щоб там дороги були побудовані тощо. А тут немає жодної відповідальності.

У діаспорі зараз і УНСоюз (найбільш масова організація українців у США), й інші організації займаються переважно своїми внутрішніми справами, бо існує велика проблема у збереженні діаспори як такої - відходить старе покоління, нове покоління є дещо індивідуальним до української справи, хоча і англомовні українці зберегли ментальний зв'язок з землею батьків.

Але попри складні процеси, які проходять в тілі самої діаспори, ми продовжуємо плідно співпрацювати з організаціями в Україні, з посольствами України за кордоном. Навіть більше скажу, сьогодні, зустрічаючись з послом України в Канаді чи в США, я маю більше довіри до тієї людини, оскільки її формування відбувалося вже на нових, більш демократичних засадах. Якщо оцінювати, чого досягнула Україна за 16 років незалежності, то можна сказати, що зроблено дуже багато, хоча немало ще треба зробити. Для цього всім треба мати загострене почуття ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ – перед Законом, перед Людьми, перед Історією.

Олексій КОНОВАЛ,
голова Фундації ім. Івана Багряного, США, Чикаго

ФУНДАЦІЯ ІМ. ІВАНА БАГРЯНОГО: ЗА КОРДОНОМ ТА В УКРАЇНІ

Фундацію ім. Івана Багряного створено на 7-му з'їзді Української Революційно-Демократичної Партії /УРДП/, яку довгий час очолював Іван Багрянний, в кінці травня 1975 року в Торонто, в Канаді. Тоді ставилось шість основних організаційних справ, на які було потрібно фінанси, а саме:

1. Допомогати всіма способами визвольним процесам, що відбуваються в Україні.

2. Включити молоде покоління діаспори, вихідців зі східних та центральних земель України, в політичне та громадське життя.

3. Видати історію УРДП та історію виходу на еміграцію, розповісти світові про голод 1933 року, про тюрми, заслання, розстріли, розкуркулювання, русифікацію та інші "блага" комуністичної системи, яку вони особисто пережили й залишилися живими. Видати праці про примусову репатріацію на "родину" та затримати якнайдовше видавничу діяльність Багрянівського руху, розповісти про великий вклад праці створених за ініціативою членства УРДП, таких як Демократичне Об'єднання Бувших Репресованих Українців Советами /ДОБРУС/, Союзу Українців Жертв Російсько-Комуністичного Терору /СУЖЕРО/, Легіон ім. Симона Петлюри, Товариство Прихильників УНР та Об'єднання Демократичної Української Молоді /ОДУМ/.

4. Зібрати й видати друком публіцистику Івана Багряного та перевидати його твори.

5. Видати цінні національно – патріотичні праці осіб, причетних до середовища УРДП.

6. Фінансово допомагати газеті "Українські вісті", яка в той час ще була в Німеччині, але в 1978 році була перенесена до Детройту, США.

Першим головою Фундації була Галина Воскобійник до 1982 року, а пізніше її очолювали Анатолій Лисий (1982-2000),

Олександр Скоп (2000-2003), Галина Воскобійник від вересня 2003 року до кінця квітня 2004 року, а з травня 2004 року знову Анатолій Лисий.

За короткий час існування Фондації видано довгограючу платівку українських народних пісень у виконанні Ганни Шерей, «Збірник на пошану Григорія Китастого – бандуриста й композитора, дві книги Василя Гришка про голод в Україні 1933 року: «Український голокост 1933» українською й англійською мовами та «Замах на життя нації», книги дисидентів: генерала Петра Григоренка «Спогади» та «Пережите й передумане» Данила Шумука, фінансувала книгу «The Tragedy of Vynnytsia» про масові розстріли у Вінниці. Також Фондація дала фінансову допомогу Дмитрові Нитченкові на видання повісті «Смерть» Бориса Антоненка-Давидовича, Дмитрові Кислиці на видання його спогадів «Світе ясний», Маркові Царинникові на видання великої книги бібліографічних матеріалів англійською мовою про 1933 рік з документів про голод англійського уряду, на створення фільму про розстріли в Биковні, Ростиславові Василенкові на касетку «З Багряним по Україні» та надана допомога багатьом іншим.

За головування Анатолія Лисого зроблено великий поступ в діяльності Фондації в допомозі Україні. Фондація видала чи фінансувала понад сотню різних книг в Україні. Коштом Фондації вислано та розповсюджено, як подарунок, тисячі книжок випущених Багрянівським середовищем в діаспорі про колективізацію, розкуркулювання арешти, заслання, розстріли, голодомор та русифікацію в різні міста України всіх областей до бібліотек, наукових установ, університетів, музеїв та архівів.

За роки незалежності України з 1991 року до середини 2008 року з каси Фондації видано фінансову підтримку для патріотичних газет, журналів, наукових установ та організацій та видання книг в Україні – загалом 1 500 000,00 дол. (півтора мільйони). Головним джерелом прибутків Фондації були і є пожертви Колишніх членів УРДП – УДРП, ДОБРУС-у, СУЖЕРО, ОДУМ-у, членів та прихильників Фондації. Ряд осіб залишили Фондації поважні суми в заповітах. Варто згадати осіб та організацій, які дали чи залишили в заповітах тисячі доларів, якими є особи з США, Канади та Англії, а саме Микола

Громницький, Віктор Мартин, Кузьма Тимченко, Володимир Кравченко, Василь Ростун, Зоя Солод, Петро Кирилюк, Софія й Олександр Скоп, Галина й Олексій Воскобійники, Анатолій Лисий, Український громадський клуб в Англії та філія ОДУМ-у і корпорація втримання дому ОДУМ-у в Чикаго.

Фундація видала в Україні у видавництві «Смолоскип» п'ять великих книг, а це «Публіцистика» та два томи «Листування» Івана Багряного, «Збірник матеріалів та документів УРДП – УДРП», «Розстріляне відродження» Юрія Лаврінєнка (Дивнича), й «Музична Україна» – збірник пісень «Вставай, народе!» Григорія Китастого. Олександр Шугай – представник Фундації в Києві зібрав спадщину Ів. Багряного та дані про його життя в Україні й приготував до видання книги «Іван Багряний, або через терни Гетсиманського саду», «Під знаком скорпіона» та «Золотий бумеранг», який містить всі Багряного вірші, поеми, роман «Скелька», повість про Ді-Пі «Антон Біда – герой труда», пісні, сатиру та інші поезії в одній книзі.

Фундація фінансувала видання «Сталінізм в Україні» Григорія Костюка, «Другий зимовий похід» Юрія Тютюнника, «Велика вітчизняна війна» Федора Пігідо, «Диявольська гра» Юрія Красношока, «Історики України» Андрія Іванка, «В боях за волю України» – матеріали конференції на Кіровоградщині, «1937 – книга документ про репресії комуністичної доби на Черкащині Левка Хмельковського, «Страта голодом» Семена Старіва, «Вінниця: злочин без кари», «Нашадки прадідів» Бориса Антоненка-Давидовича – матеріали, які зібрав і підготував до друку Леонід Бойко.

Фундація допомогла видати такі праці: «Іван Мазепа і Москва» Михайла Слабошпицького, «Якби ми вчилися так, як треба» Анатолія Погрібного, «Я – українка» Ніни Бей, «На шляхах роздоріжжя» Б. Антоненка-Давидовича, «Вогонь з попелу» Івана Драча, «Розвіяні по чужині» Петра Ротача, «Біла книга про злочини Москви», «Масовий терор як засіб державного управління в СРСР» Сергія Білоконя, «Ізгой» Олександра Галкіна, «Кобзар» який видала «Просвіта», «Манастирі на Рівенщині», «З усіх чужин» та «Живий Осьмачка» Сергія Козака, «Нестор Городовенко» Григорія Шибанова та ін. Вадим Усань, представник Фундації в Харкові приготував і подбав про видання

хрестоматії "Вірю !" Івана Багряного, двоє видань, які містять поезії, пісні, сатиричні вірші, уривки творів прози та публіцистику й розіслав їх до середніх шкіл та університетів України. Перше видання вийшло за кошти Фондації, а друге покрили спільно Фондація та ОДУМ США і Канади.

В 2004 та 2005 роках Фондація видала, чи дала гроші повністю, чи частинно, на видання книг, що появилися у видавництвах «Смолоскип», «Юніверсум», «Києво-могилянська Академія», «Універсум», "Бористен", «Просвіта» та ін.: «Москва сльозам не вірить» Василя Гришка про трагічний 1933 рік, «З когорти одержимих» та «Подвижник духу» Леоніда Бойка про життя і творчість письменника і політ'язня Бориса Антоненка-Давидовича, «Український некрополь» Віктора Жадька про поховання відомих осіб України в Україні та в діяспорі, «Нова релігійність» Івана Багряного» Максима Балаклацького, «Українське життя в Америці» Левка Хмельковського, «Три літа» Тараса Шевченка, «Так! Українці перемагають сміючись» Олега Черногуза, «Помаранчеві оповідання» Фіделя Сухоноса, «Сповідь приреченого» Луки Гусака, «Тернистий шлях» Василя Теслюченка, «Рядки за рядками, літа за літами» Петра Ротача, «Український голокост 1933» от. Юрія Мицика книги – свідчення тих хто вижив, том другий та дала гроші на видання тому 3-го, і 6-го тому, «Марш молодости» журналіста и політика діяспори Віталія Бендера, збірник пісень для капелі та ансамблів бандуристів України «Грай моя, бандуро», яку упорядкував Микола Гвоздь художній керівник національної капелі бандуристів ім. Г.Майбороди, «Поза межами суєти» Андрія Кондратюка, який в 60-их роках був відлучений від літературного процесу і праці за фахом, «Тигролови» Ів. Багряного, «Наша боротьба та наші позиції» видання Багрянівського руху партії УРДП – УДРП в двох томах, дано гроші на видання статей журналу «Універсум», «Повість моїх літ» Олексія Вокобійника та до 100-річчя Ів. Багряного двотомника його творів: «Буйний вітер», «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло» та «Розгром». книгу Мар'яна Дального та "Українська інтелігенція на Соловках" Семена Підгайного.

Фондація збрала й передала сотні тисяч доларів на різні цілі й потреби в Україні, а саме на ремонт резиденції гетьмана

Богдана Хмельницького, Києво-Могилянській Академії, різним школам, музеям, сиротинцям, студентам степендії, родинам дисидентів, на різні премії та конкурси знавців української мови, на побудову пам'ятника Тараса Шевченка в Ялті та багатьом особам та організаціям України.

Фундація стала постійним членом Ліги Українських Меценатів й платить річно по п'ять тисяч доларів членських внесків. Належну увагу приділяла Фундація, за роки свого існування, різним газетам та журналам, особливо в східних та центральних областях України. Фундація допомагала таким пресовим органам України: «Літературна Україна» (Київ), «Східний часопис» (Донецьк), "Українській газета", "Сіверщина», «Наша віра», «Громада», «Дніпро», "Універсум», який розсилається на кошти Фундації коло 500 бібліотек України, «Бористен", "Березіль», «Історичний календар», Інститут досліджень діаспори", "Зоря», «Дзвін Севастополя», «Кримська світлиця», «Молода нація», видання УПЦ Київського патріярхату та ін.

За назалежності України Фундація Багряного видала дипломи та по одній тисячі доларів премії лавреатам Івана Багряного Іванові Дзюбі, Олександрові Шугаєві, Євгенові Сверстюкові, Вадимові Усаню, Леонідові Череватенкові, Анатолієві Погрібному, Леонідові Бойкові, Олегові Черногузові, Юрієві Краснощоківі та Михайлові Слабошпицькому.

З рамені УРДП та її прихильників в діаспорі було засновано ряд суспільних громадських організацій та організацію молоді ОДУМ, яка об'єднувала дітей і молодь батьків вихідців зі східних та центральних земель України або як часто називали – східняків, чи вихідців з Великої України. Ці організації видавали свої газети, журнали, бюлетені, інформаційні листки та інші пресові органи. Річники газети «Українські вісті», що виходила протягом 55 років, «Український Прометей», «Прометей», «Ми ще повернемось!», «Особожденіє» та журнали «Нові дні», «Молода Україна», «Наша боротьба», «Наші позиції» та багато інших видань старанням Фундації були передані до Конгресової Бібліотеки США у Вашингтоні, яка з вдячності дала Фундації мікрофільми з усіх річників газети «Українські вісті», які передані до

Державного архіву – музею в Києві. Багато річників вище згаданих видань передано до Українського Національного Музею в Чикаго, до архіву УВАН в Нью Йорку, до української секції Іллінойського університету в Урбана-Шампейн, до Імміграційного історично – дослідчого центру при Міннесотському університеті, до Українського Культурного і Освітнього Центру у Вінніпезі в Канаді, до бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, до Українського Вільного Університету в Нью Йорку та ін.

Ті ж самі видання та багато архівів вислано в Україну в Києво-Могилянську Академію, Острозьку Академію, в Державний архів – музей Києва, до музею Тараса Шевченка в Києві та в Каневі, в Переяслав-Хмельницький, в музей діаспори в Львові, до бібліотек Полтави, Харкова, Одеси, Миколаєва, Дніпропетровська, Луганська, Охтирки, Сум, Симферополя, Ялти, Миргорода та інших міст України.

Фундація видає раз на місяць сторінку Фундації при найстарішому українському часописі Українського Народного Союзу «Свобода», який появляється українською мовою в США з 1893 року та квартално дванадцяти сторінковий «Бюлетень Фундації ім. Ів. Багряного». В 2004 році управа Фундації вирішила збільшити преставників Фундації в Україні, бо з самих початків незалежності України представниками були лише Олександр Шугай – поет, прозаїк, есеїст та перекладач в Києві та Вадим Усань, який очолював літературно-мистецький клуб та провадив просвітницьку діяльність серед молоді Харкова. Новими представниками є: Петро Антоненко – журналіст, редактор всеукраїнської газети «Сіверщина" в Чернігові, Олександр Капітоненко – краєзнавець, літератор, співголова Фундації ім. Д. Бурлюка в Симферополі, Олег Романчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Львівського національного університету ім. Ів. Франка в Львові та редактор журналу політології, футурології, економіки, науки та культури «Універсум» та Фідель Сухоніс – редактор журналу «Бористен», письменник, головний редактор художніх програм студії телебачення Дніпропетровської обласної державної теле-радіокомпанії в Дніпропетровську.

Після смерті Вадима Усаня, який помер в грудні 2006 року, представником Фундації на Харківщину дав згоду бути поет, драматург і публіцист Леонід Тома.

Сергій Козак, який після закінчення факультету журналістики в Києві працював в «Літературній Україні», в 1991 році Фундація запросила його працювати в «Українських вістях» в Детройті США і з 1994 року був він головним редактором «Українських вістей». Після закриття газети 2000 року він повернувся в Україну й розпочав працю над індексацією газети, яку він редагував останні роки.

Фундація ім. Ів Багряного, члени управи, які працюють на громадських засадах, без жодної платні, дбала впродовж свого існування про Україну, український народ, його мову, культуру, історію, а як стала Україна незалежною державою підтримувала, і далі підтримує, демократичні українські сили, популяризує демократію, правду, справедливість та робила все, що в її силах, щоб Україна мала чесний український уряд, що дбатиме за Україну економічно сильною, демократичною **УКРАЇНСЬКОЮ УКРАЇНОЮ!**

Стефан ПАНЯК,

*член Комісії людських та громадянських прав
Світового Конгресу Українців, член президії
Української Всесвітньої Координаційної Ради*

УКРАЇНЦІ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

З доповіді на конференції Комісії людських та громадянських прав під час IX Світового Конгресу Українців в Києві 20 серпня.

За останнім переписом 2002 року, в Росії проживає майже 3 млн. українців, що складає 2 відс. населення. Вони посідають третє місце після росіян і татар. Сьогодні в Росії нараховується близько 100 міських і регіональних національно-культурних українських громад у 58 регіонах. Вони згуртовані в двох організаціях федерального рівня. У 1993 році було створено „Об'єднання українців Росії" (ОУР) а в 1996 році – Федеральну національно-культурну автономію „Українці Росії" (ФНКА).

За останні п'ять років на тлі відомого тиску російської влади на всі громадські об'єднання і некомерційні організації з однієї сторони, і відсутності реальної підтримки з боку Києва, активність українських громад, на мій погляд, поволі падає. Діяльність керівних органів федерального рівня паралізована. Ентузіазм активістів першої хвилі згасає, а масового молодіжного руху немає. Звичайно, є винятки.

В Росії вже ряд років спостерігається явний відхід від демократичних процесів перших років після розпаду СРСР. На мій погляд, така тенденція пов'язана з приходом до влади так званих „силовиків“, для яких в країні не може існувати опозиції. Ситуація все більше нагадує радянську, коли існувала одна партія і одна ідеологія, а все, що було за межами такої єдності, вважалося ворожим і нібито підтримуваним з-за кордону. Всі мої колеги відчують, м'яко кажучи, прискіпливу увагу контролюючих організацій.

Ситуація на рівні федерального керівництва ОУР і ФНКА у Москві завжди була складною.

У квітні 2005 року делегати IV конгресу ОУР та III з'їзду ФНКА обрали співголовами згаданих організацій Василя Бабенка (Уфа) та Валерія Семененка (Москва), а головою Координаційної ради Василя Думу.

Пізніше, методом електронного опитування, В. Думу було обрано головою Об'єднаної ради обох організацій. Але у зв'язку з тим, що протоколи опитування не були оголошені і затверджені, легітимність В. Думи, як голови двох організацій, була поставлена багатьма членами ради під сумнів. З цього часу в організаціях федерального рівня почалося беззладдя.

Статут організації постійно порушувався, щорічні засідання ради не збиралися. Колективні рішення перестали прийматися. Напрямок діяльності, визначені з'їздом, були змінені, комісія зі співпраці з Церквою була ліквідована. В. Бабенко у такій ситуації був змушений написати заяву про вихід з керівництва. Системна робота на федеральному рівні була паралізована. Конкретна праця велася, як і раніше, головним чином, на регіональному рівні.

З ініціативи В. Семененка 2 лютого у Москві відбулося засідання правління обох організацій федерального рівня, метою

якого було відновити легітимне керівництво організаціями. На мій погляд, засідання відбувалося в демократичній атмосфері, без глибоких внутрішніх суперечок. Правління майже одностайно рекомендувало Раді поновити рішення, які були затверджені на форумах організацій у 2005 році. Таке рішення правління було підтвержене електронним опитуванням. Тому на сьогоднішній день легітимними співголовами українських організацій федерального рівня треба вважати В. Бабенка і В. Семененка, а головою Координаційної ради – В. Думу. Але тепер необхідно скликати Об'єднану раду обох організацій і затвердити нові керівні органи, в легітимності яких не було б сумнівів.

Історичний досвід показує, що діаспора не може зберегти свою національну ідентичність без своєї церкви і школи. А що має у цьому найбільша українська діаспора у світі? Сучасний стан і проблеми українських церков в Росії недавно дослідив Заслужений журналіст України, головний редактор інтернет-сайту „Кобза” Андрій Бондаренко.

Згідно з його дослідженнями на теренах Росії існує три єпархії Української Православної Церкви Київського патріархату (УПЦ КП): Богородська (Московська обл.), Білгородсько-Обоянська (Білгородська обл.) і Тобольська Сибірської митрополії, а також 10 греко-католицьких церков під опікою ординарія для католиків візантійського обряду Єпископа Йосифа Верта (Новосибірськ). Дослідження показало, що фактичне функціонування громад УПЦ КП маємо лише в Богородській єпархії, завдяки невтомній праці подвижника, Митрополита Адріана. У двох інших єпархіях релігійного життя майже немає, або воно проявляється тимчасово і проходить в приватних приміщеннях напівлегально. Зареєструвати релігійну громаду, отримати приміщення або земельну ділянку під храм за останні роки стало неможливо. До речі, серед організаторів церкви УПЦ КП у Владивостоці був Анатолій Криль, вбитий пізніше невідомими злочинцями.

Греко-католицькі церкви працюють в Кемеровській, Томській, Тюменській, Новосибірській, Омській і Челябінській областях.

В Московській області греко-католиками, заробітчанами, опікується о. Олександр Сімченко, на якого за останні роки

було зроблено п'ять нападів. Основу прихожан греко-католицьких церков складають колишні галичани і їхні нащадки з числа вивезених у Сибір в 1939-1959 роках.

Федеральний закон Росії про свободу совісти і релігійні об'єднання від 26 вересня 1997 року, який визначив пріоритетною „особливу роль православ'я в Росії“, ускладнив реєстрацію релігійних громад. То ж чи можуть нормально працювати церкви в РФ, якщо сама українська державність розглядається тут як „український сепаратизм“ чи „українська хвороба російської нації“?

Ситуація з українськими школами в РФ ще гірша, ніж з церквою. Окремі гуртки подавалися як школи. Подібне діється і з пресовими виданнями: разовим інформаційним листкам малого формату надавався статус українських газет. В результаті у російських шовіністичних виданнях появилася інформація про десятки українських шкіл і газет. Пізніше цю інформацію використовувала російська влада в дискусіях з представниками України.

А що ж є насправді? Успіхи в українському шкільництві має В. Бабенко в Башкортостані, є спроби створення українських класів у Москві, де проживають сотні тисяч етнічних українців. В ноги треба вклонитися ентузіастам, які за власні кошти випускали газети, організовували шкільні гуртки тощо.

Але не треба фантазій. У сьогоднішній атмосфері РФ знайти легальних спонсорів для підтримання українських товариств майже неможливо. А з недавніх часів ми мусимо регулярно писати у контролюючі органи чи не отримували, випадково, грошей з-за кордону. Так що я, наприклад, боюся отримати фінансову підтримку з України.

Щодо проблеми українського інформаційного простору в Росії, Україні треба брати приклад з Росії. В Україні помітно посилюється російський інформаційний тиск, особливо в західних областях. Тут появилася багато нових російських радіо- і телеканалів, про які я не чув навіть в Росії.

А що робиться на книжкових розвалах у Львові! Тут на прилавках можна зустріти провокаційні видання, які трактують українську історію з позицій російських шовіністів. Коли я запитав звідки ці книги, мені відповіли: „Привезли з Росії за

безцінь і наказали, щоб ці книги були у кожній галицькій хаті". А у Москві єдину українську бібліотеку недавно „зачистили": вивезли на смітник все, що не вкладається в прокрустове ложе згаданої „істини в останній інстанції", якою володіє посадник Москви Юрій Лужков. На теренах Росії лише через супутникову антенну можна піймати окремі українські телеканали, а такі можливості сьогодні мають одиниці. Оце весь інформаційний простір України в Росії. Треба згадати про єдиний постійнодіючий незалежний інтернет-сайт „Кобза-Українці Росії", який служить джерелом інформації для багатьох наших співвітчизників.

Без всякого сумніву можемо констатувати кричущу неадекватність етнокультурних умов проживання українців Росії з аналогічними умовами росіян в Україні. І справа, звичайно, не в тому, що росіяни сьогодні борються за свої права, а українці – ні. Від таких тверджень російських шовіністів пахне расизмом.

Така напівправда є наслідком імперської русифікації і радянської „советизації", коли російські школи відкривалися навіть там, де росіяни не проживали, а бажання вивчати українську мову приводило у мордовські табори.

Можна тільки радіти тому, що росіяни в Україні мають можливість зберігати свою національну ідентичність на культурному і релігійному рівні. Але неможливо ігнорувати очевидну проблему згаданої неадекватності, бо вона не на користь добрим взаєминам між державами.

*Людмила НАЙДЕНКО,
Заступник голови МНКА УТ „Вербиченька”
м. Нижньокамськ, Татарстан, Росія*

ЛІТЕРАТУРНО-МУЗИЧНА ВІТАЛЬНЯ, ПРИСВЯЧЕНА ТВОРЧОСТІ ОКСАНИ ПЕТРУСЕНКО: У ТАТАРСТАНИ ТА УКРАЇНІ

Чутки про добрі справи поширюються в широких колах швидко. Вже кілька разів проводило товариство „Вербиченька” заходи, присвячені видатній українській співачці Оксані Петрусенко, шануючи її пам'ять на теренах Татарстану й Росії. Нещодавно ми одержали запрошення від голови Фондації

„Україна-діаспора” пана Пономаревського провести присвячений Петрусенко захід в Україні, у Чернігівському державному університеті, який очолює Микола Олексійович Носко. Чернігів саме в середині вересня відзначав 1100-річчя з часу першої літописної згадки цього міста. А „Вербиченька” відзначає свою 13-ту річницю з дня заснування. Нелегкою була підготовка до цієї подорожі. Хочеться висловити щиру подяку всім, хто допоміг її влаштувати. В першу чергу це Почесний член товариства „Вербиченька”, заступник керівника українського товариства м. Москви „Славутич”, професор Дудко Тарас Миколайович. Відчутною була допомога керівника виконавчого комітету Асамблеї народів Татарстану Миколи Владімірова. І товариство вирушило в Україну.

Заздалегідь делегацією було узгоджено багато питань проведення заходу, зустрічі товариства, а також культурної програми перебування „Вербиченьки” на Чернігівщині. 12 вересня гостинно відчинилися двері літературно-музичної вітальні в актовій залі Чернігівського університету, що на вулиці Полуботка. Вільних місць у залі не було. Особливо приємно було бачити серед присутніх багато молодих зацікавлених облич.

Літературно-біографічну частину, в якій докладно йшлося про життєвий шлях Оксани Петрусенко, читав Євген Савенко, перемежалася вона виконанням музичних творів з репертуару співачки, яке взяли на себе Лідія Воробйова, Тамара Дубровіна, Віктор Іллін, хоровий колектив „Вербиченька”, акомпонував Геннадій Мещанінов. Успіх був великий, глядачі слухали затамувавши подих, потім шалено аплодували. Ми ще раз переконалися, що молоді цікаві не тільки сучасна попса і шлягери, наша історія і її діячі цікаві не менше.

Підтримати український колектив з Татарстану, приїхав татарський колектив з Києва „Асил’яр”, з яким підтримуємо теплі стосунки вже довгий час. На початку літа дівчатка цього колективу на чолі з Альфією Шевченко відвідали Казань, де приймали участь у відкритті меморіальної дошки Оксані Петрусенко, і наш Нижнекамськ, де дали чудовий концерт. Нині ми зустрілись в Україні, на Чернігівщині. Не знаю, чи багато татарських пісень лунало з університетської сцени, але „Ти ж мене підманула” татарською мовою, впевнена, вперше.

Якою могла б бути зустріч без участі в ній українського жіноцтва? Чернігівський осередок Всеукраїнського товариства імені Олени Теліги приймав безпосередню участь у програмі вітальні. Вокальне виконання перемежалось чудовими віршами Тетяни Грабовець, доречно доповнювалося прозою. На завершення тріо „теліжаночок” у складі Тетяни Скойбеди, Катерини Кудрик та Ніни Швачки виконало цілу низку чудових українських народних пісень і духовних творів, романс на вірші Олени Теліги і Олеся Ольжича, Івана Мазепи. Але справжнім відкриттям для нас стала пісня на слова чернігівської селянки Ганни Романів (улюбленої пісні Симона Петлюри).

Все було бездоганно й доречно, цікаво й незвичайно. Саме це відзначалося в численних вдячних відгуках глядачів, які по завершенні заходу просто засипали наші колективи питаннями і залишили вітальні записи в Почесній книзі.

Від „Вербиченьки” одному з основних організаторів свята Станіславу Пономаревському було вручено традиційний татарський чак-чак, ансамблю „Асил’яр” ми привезли цілий ящик подарунків від хазрата Нижнєкамської мечеті, „теліжаночкам” подарували примірник книги „Українки в історії”, які одержали в дарунок від керівника Союзу українок Америки пані Наталки Даниленко. В подячному слові самі одержали чудові подарунки для бібліотеки товариства і недільної школи.

В кінці заходу на сцені зібралися всі учасники. Урочисто залунав Гімн України, виструнчився весь зал. Був піднесений настрій, море квітів і вдячних слів. Далі було фото на добру згадку і святкова вечера.

А наступного дня „Вербиченька”, „Асил’яр” і „теліжаночки” під патронатом Станіслава Борисовича відправилися знайомитися з красотою Чернігівщини в Тростянець, в маєток графа Скоропадського. Після сучасного, чистенького, але просякнутого викидами нафтохімічного комбінату Нижнєкамська нам було що відчутти в чудовому природному заповіднику з чистими озерами, віковичними соснами, та п’янким повітрям, настоящим на ароматах ялівцю й інших рослин. Вербичани ознайомилися зі святковим Черніговом, відвідали парк, Дитинець, числені храми й пам’ятки архітектури, придбали на згадку сувеніри.

Настав час розставання з Україною. Проводжати нас у дорогу приїхали до гуртожитку „теліжаночки”. Привезли цілу корзину яблук, пакунок картоплі, миску вареників з чорниціями, спекли пиріг розміром мало не на пів-автобуса та ще багато гостинців. А коли автобус вирушав у дорогу – заспівали нам „Молитву”. Сльози витиснули з очей не тільки членів товариства, а й з водіїв. Дощ припинився. Тільки виїхали за Чернігів – попереду шляху до обрію розкинулось чисте блакитне небо і веселка-райдуга! Така краса! Щойно вмите сонечко так яскраво посміхалося, проводжаючи нас!

Доїхали до митниці. Хвилюємось (адже їдучи в Україну витратили на кордоні 4 години). Телефонують Тетяна Скойбеда: „Ну як вам їдеться? Ми, проведивши вас, пішли в Катерининську церкву, поставили за вас свічку, заспівали на хорах молитву, а зараз сидимо з дівчатами і „гладимо вам доріжку”. Цього разу за 45 хвилин перескочили українську митницю, і за 45 хвилин російську! Своєрідний рекорд.

Хочеться подякувати водіям Володимиру Хрущову та Євгену Дмитрієву, і не лише за високий професіоналізм у роботі, а й за людяність, тепле ставлення до нашого колективу, підтримку під час заходів.

Ми черговий раз вшанували пам'ять видатної українки, налагодили стосунки з материковою Україною, відчували, що ми їй цікаві й потрібні, одержали нового натхнення на подальшу роботу. Такі події залишаються в людській пам'яті назавжди. Сподіваємось, вони будуть ще.

*Романія ЯВІР,
голова Федерації Українців Вірменії*

ДІЯЛЬНІСТЬ ФЕДЕРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ВІРМЕНІЇ „УКРАЇНА”*

Федерація українців Вірменії "Україна"(далі "Федерація") діє на основі Статуту, зареєстрованого Державним реєстром Республіки Вірменія (NOVA 062539 від 03.11. 2003 року).

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

"Федерація" діє в рамках законів Вірменії за принципом добровільного і рівноправного самоврядування та гласності з філіями в містах: Гюмрі, Ванадзор, Севан, Раздан, Іджеван. Голова Федерації – Романія ЯВІР.

"Федерація" є членом: УВКР – Української всесвітньої координаційної ради (центр – м. Київ), СКУ – Світового Конгресу Українців (центр – м. Торонто), Координаційної Ради з питань національних меншин при Президентові Вірменії, Координаційної Ради з питань національних меншин при Національних зборах Вірменії, РНВ – Ради національностей Вірменії (центр – м. Єреван).

"Федерація" має власний друкований орган: двомовну (українською та вірменською) газету "Дніпро-Славутич", засновану в 1997 р.

"Федерація" організувала: українські недільні школи в містах: Єреван, Ванадзор, Севан, Гюмрі, чотири аматорські колективи: ансамбль української пісні "Дніпро" – м. Єреван; дитячий ансамбль "Дзвіночок" – м. Єреван; вокальний ансамбль "Вербиченька" – м. Ванадзор; дитячий хореографічний ансамбль "Малятко" – м. Єреван.

Для здійснення своєї мети та задач "Федерація" співпрацює з державним керівництвом і урядовими органами, з громадськими і релігійними організаціями, з приватними фірмами і окремими громадянами.

Федерація українців Вірменії "Україна" проводить свою діяльність сплановано, виходячи із нагальних потреб громади, календарних дат та з урахуванням традиційних українських свят.

Обсяг роботи Федерації можна простежити на прикладі 2007 р.

ТРАДИЦІЙНІ СВЯТА

Традиційно кожен рік "Федерація" відзначає Різдво Христове, Великдень, Спаса, Святого Миколая. Традиційні свята громада відзначає великою українською родиною, весело та змістовно, з метою передати все українське своїм нащадкам. Так, 7 січня 2007 р. громада разом з представниками Посольства України у РВ і запрошеним священником отцем Петром відзначила Різдво Христове у ресторані "Кавказ". 7 квітня 2007 р. в орендованому банкетному залі громада разом з дітьми

святкувала Великдень, який є найочікуваніший для українців Вірменії, куди були запрошені представники уряду Вірменії, Посольства України в РВ, представники нацменшин тощо.

КАЛЕНДАРНІ ДАТИ

Календарні дати, серед яких Новий рік, Шевченківські дні, Геноцид вірменів, День Чорнобиля, День Перемоги, День слов'янської писемності, День захисту дітей, День Конституції України, День Незалежності України та День Голодомору 1932-1933 років в Україні тощо.

- 22 січня 2007 р. в залі АОКСу громада відзначила День соборності України – Акт злуки УНР та ЗУНР. У заході брали участь Посольство України в РВ, товариство "Вірменія-Україна", ЗМІ, інтелігенція міста, студенти Єреванського державного університету, Єреванського державного лінгвістичного університету ім. В. Брюсова та Єреванської філії Тернопільського національного економічного університету.

Багатогранність поезії Тараса Шевченка дозволяє відзначати його дату під різними гаслами.

- 9 березня 2007 року 193-річницю від дня народження Тараса Шевченка "Федерація" відзначила під гаслом "Людина з універсальним талантом: живописець, драматург, прозаїк, гравер, філософ, критик і передовсім – геніальний поет".

- 24 квітня 2007 р. були покладені вінки до Меморіалу жертв геноциду вірмен "Ціцернакаберд".

- 26 квітня 2007 р. українська громада разом з членами асоціації "Чорнобиль", представниками Посольства України в РВ на чолі з Надзвичайним та Повноважним Послом Олександром Божком провели мітинг та вшанували пам'ять загиблих ліквідаторів-чорнобильців. Мітинг проходив біля пам'ятного знаку, де буде споруджено пам'ятник ліквідаторам-чорнобильцям.

- 9 травня, в День Перемоги у Великій вітчизняній війні, "Федерація" щорічно бере участь у церемонії покладення вінків до могили Невідомого солдата.

- 15 травня ансамбль "Дніпро" невеликим концертом поздоровив ветеранів війни та визволителів Карабаху з днем захисників Вітчизни.

- 22 вересня в малому залі Філармонії ім. А. Бабаджаняна, провели ВЕЛИКИЙ КОНЦЕРТ, присвячений 15-й річниці Незалежності України і Вірменії, а також 10-річчю відкриття Посольства України в Республіці Вірменія.

- Остання субота листопада – вшанування пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій в Україні. Панахида в церкві Сурб Саркіс. У заході брали участь: Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Вірменія Олександр Божко та працівники Посольства, члени Федерації українців Вірменії, громадяни України, які тимчасово перебувають в Єревані, а також представники національних меншин Вірменії. Під час літургії український ансамбль "Дніпро" виконав "Отче наш" українською мовою.

- 1 червня 2007 року діти "Федерації" з концертною програмою виступили на святі, присвяченому Дню захисту дітей. Захід проходив у Будинку Москви.

- 4 липня в Єреванському Музеї народної творчості "Федерація" брала участь у виставці, присвяченій 15-й річниці Незалежності Вірменії, разом з представниками інших національностей та етнічних спільнот, які населяють територію Вірменії. Спонсором виставки виступило Міністерство культури Вірменії. За матеріалами виставки був створений відеофільм, який з успіхом демонструють на різних форумах та конференціях як у Вірменії, так і в інших країнах.

- 28 червня в залі Культурного центру нацменшин громада разом з Посольством України та товариством "Вірменія-Україна" відзначили 11-ту річницю Конституції України. Силами художніх колективів "Федерації" був організований концерт української пісні.

ЮВІЛЕЙНІ ДАТИ

Ювілейні дати видатних українських поетів, письменників, діячів та історичні події України, а також ювілейні дати в житті української діаспори громада відзначає урочисто і великими концертами.

- 23 жовтня провели в м. Іджеван вечір, присвячений 150-ій річниці від дня народження Івана Франка.

- 3 грудня в Малому залі Філармонії відбувся концерт, присвячений 135-річчю від дня народження Лесі Українки.

- 15 травня в залі Культурного центру нацменшин Федерація українців Вірменії відзначила 10-ту річницю своєї газети "Дніпро-Славутич" – першого на теренах Південного Кавказу україномовного видання.

- Ювілейні дати історичних та культурних подій в Україні, які не охоплені заходами громади, висвітлюються на сторінках газети "Дніпро-Славутич".

Наприклад, читачі за минулий рік та тепер ознайомилися з матеріалами до 350-річчя Переяславської угоди, 65-річчя Карпатської України, 75-річчя Організації українських націоналістів, 130-річчя від дня народження Президента Карпатської України О. Августина Волошина, 125-річчя від дня народження Симона Петлюри, 100-річчя від дня народження О.Ольжича (Олега Кандиби) – відомого вченого, політичного діяча та поета України, 100-річчя від дня народження головного конструктора ракетної техніки і космічних кораблів колишнього Союзу Сергія Павловича Корольова, видатного українця Івана Дзюби – Кавалера Японського Ордена Вранішнього Сонця, золотих променів із Розеттою, 100-річчя часопису "Україна", а також офіційні матеріали України, виступи Президента України В. Ющенка та його Укази, державні Акти, повідомлення тощо.

СПІЛЬНІ ЗАХОДИ В РАМКАХ КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ НАЦМЕНШИН ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ ВІРМЕНІЇ (КРпПВ) та РАДИ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ВІРМЕНІЇ (РНВ)
Оскільки "Федерація" є членом КРпПВ та РНВ, то ювілейні дати інших національних громад та їх традиційні свята українська громада проводить разом з ними.

- 23 жовтня участь дитячого ансамблю "Дзвіночок" у проведенні дня подяки в Російсько-Вірменському (Слов'янському) державному університеті (РАУ).

- 4-5 листопада 2006 р. в Будинку творчості письменників (м. Цахкадзор, Вірменія) відбувся семінар для членів Координаційної ради національних меншин при Президентові Вірменії, присвячений обговоренню проєкту "Закону нацменшин Вірменії". У семінарі брали участь радник Президента Вірменії Серго Єрціян, його помічник Нара Гулян, начальник Управління з питань нацменшин та релігії при Уряді Вірменії Грануш Харатян, представниками ЗМІ та інші.

- 23 грудня взяли участь у заході під назвою "На перехресті культур" з молоддю клубу "Студент 2020". Показ святкування Нового року та Різдва Христового представниками 7 держав. Участь дитячого ансамблю "Дзвіночок" у дитячій музичній програмі "Срібний ключ" з подальшим виступом в Новорічній концертній програмі на телебаченні "Гайренік".

- Щорічно в рамках КРПВ та РНВ громада бере участь у Фестивалях мистецтв та народної творчості народів, які мешкають на території Вірменії.

- 14 квітня 2007 року в м. Арташаті відбувся перший тур Фестивалю національних меншин "Наш дім – Вірменія". У цьому фестивалі взяли участь ансамблі української пісні "Дніпро" та "Вербиченька". Організатор та спонсор фестивалю – благодійна громадська організація "Гаяне" із м. Ванadzору.

25 травня та 24 червня відбувся другий тур (в м. Гюмрі) та третій тур в м. Ванadzорі з засіданнями "круглих столів", на які організатори винесли питання сьогодення національних меншин, їх проблеми та перспективні плани діяльності громадських організацій.

15 червня в Першопрестольному Ечміадзині пройшла зустріч Його Святості Католикоса Всіх Вірмен Гарегіна II з представниками Координаційної ради нацменшин при Президентові Вірменії. Організатором зустрічі виступив радник Президента Вірменії Серго Єрціян, який координує питання нацменшин Вірменії.

Католикос уважно прослухав виступи своїх гостей і, в свою чергу, висловив задоволення станом міжнародних відносин у його країні. Глава Вірменської Апостольської церкви запевнив присутніх про свою підтримку їх діяльності.

Зустріч пройшла в атмосфері повної довіри, взаємоповаги та взаєморозуміння.

ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДІАСПОРИ

Громада проводить велику роботу з виховання та оздоровлення дітей, як і в питаннях освіти молодого покоління. У вузи України на сьогодні було направлено 20 студентів діаспори, 10 із яких уже закінчили навчання. Решта продовжує навчання. Доречно сказати, що уже 10 дітей нашої діаспори

здобувають вищу освіту в філії Тернопільського національного економічного університету в м. Єревані.

Для дітей "Федерація" влаштовує щорічні відпочинки в Міжнародному таборі "Артек" та в таборах Вірменії.

Діти "Дзвіночка" три роки поспіль стають Лауреатами (III місце) конкурсу-фестивалю дитячої та юнацької творчості "Наша земля – Україна".

Крім фестивалів та виставок, "Федерація" паралельно долучає свою молодь до мистецьких програм як у Вірменії, так і в Україні.

- 8-29 серпня 2006 р. за сприяння "Федерації" був організований відпочинок дітей в МДЦ "Артек".

- Липень-серпень 2006 р. та червень-липень-серпень 2007 р. – за сприяння "Федерації" був організований відпочинок дітей в Єгекнадзорському таборі (Вірменія) "Сірануш".

- 29 грудня 2006 р. проведене свято ялинки в Посольстві України для дітей "Федерації".

- У м. Цахкадзорі (Вірменія) в січні був організований відпочинок для молоді, в якому необхідно було проявити як музичні, так і спортивні здібності.

- З 25 червня по 2 липня 2007 р. в Цахкадзорі був організований міжнародний фестиваль молоді із 13 країн під гаслом "Діалог культур". Молодь (студенти та випускники вузів) "Федерації" охоче бере участь в подібних заходах, де вміло можна представити Батьківщину своїх бабусь та батьків.

- З 17 липня по 6 серпня 2007 р. – відпочинок дітей "Федерації" в україномовному таборі "Молода гвардія" в м. Одеса.

НЕЗАВЕРШЕНІ ПЛАНИ ТА ПРОЕКТИ

Продовжується робота зі спорудження пам'ятника Тарасу Шевченку в м. Єреван. Створена релігійна православна громада. Святійший Патріарх Києва і всієї Русі-України Філарет затвердив її Статут. У проекті – побудова української православної церкви Київського патріархату. Ведуться відповідні роботи по проекту.

Віра КОНИК,
*голова Українського земляцтва Естонії,
голова Конгресу українців Естонії*

КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ ЕСТОНІЇ*

У Естонії проживає 29 тис. українців, половина з них мешкає у Таллінні. На даний момент у всіх регіонах країни діють українські організації, більшість з них входять до Конгресу. При Конгресі українців Естонії діє 6 самодіяльних творчих колективів: хори „Мрія” (Таллінн), „Родина” (Нарва), вокальні ансамблі „Відлуння” (Таллінн), „Червона калина” (Раквере), „Смерічка” (Ойзу), ансамбль авторської пісні „Надвечір’я” (Таллінн); а також професійна фолк-рок група „Свята ватра”.

Культурно-просвітницька робота є одним з головних напрямків діяльності КУЕ. За період з червня 2006 по червень 2007 року товариства Конгресу українців Естонії з метою пропагування української культури серед широких верств естонського населення організовували багато концертів, виставок, вечорів:

– липень 2006 р. – виставки картин українського художника Добровольського в Таллінні та Куурессааре (Союз українок Естонії за сприяння МЗС України);

– вересень 2006 р. – виставка картин-аплікацій народної художниці Ніни Винник в Культурному центрі міста Тюрі (Українське земляцтво Естонії та Українське Товариство „Смерічка”);

– вересень 2006 р. – виставка гуцульського костюма в приміщенні Нарвського замку (Українське земляцтво Нарви разом з Центром української культури Таллінна);

– квітень 2007 р. – виставка робіт Ніни Винник в приміщенні Естонської національної бібліотеки (Центр української культури та Посольство України в ЕР). В Українському музеї Таллінна експонується постійна виставка гуцульської писанки, гуцульського костюму та колекції „Червона книга Естонії”.

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

Концерти

КУЕ були організовані Дні української культури в місті Куурессааре (липень 2006 р.); вони включали великий концерт за участю місцевих українських колективів та хореографічного ансамблю з України „Перлина”. На відзначення 150-річчя Івана Франка за підтримки Львівської обласної державної адміністрації Українське земляцтво організувало в престижній залі Таллінна урочистий вечір за участю артистів із Львівської філармонії. Шевченківські дні були відзначені у всіх товариствах Шевченківськими читаннями; у Таллінні відбулася виставка робіт Ніни Винник „Мій Шевченко” та концерт з виконанням творів Кобзаря (хор „Мрія”).

У різних містах Естонії проведено понад 10 концертів українських творчих колективів. Крім того, всі колективи брали участь у Міжнародному фестивалі національних меншин в місті Йихві (липень 2006 р.), Сорочинському ярмарку в Маарду (вересень 2006 р.), а також у Днях міста, які організовуються органами міського самоврядування по всій Естонії.

Хори „Мрія” і „Родина” були учасниками Слов’янського вінка (травень 2007 р.). Талліннська вокальна група „Відлуння” репрезентувала українську діаспору Естонії на Всесвітньому фестивалі в Києві „Український спів у світі” (серпень 2006 р.), Міжнародному фестивалі української музики у Вільнюсі „Балтійська трембіта” (липень 2006 р.), Міжнародному фестивалі „Українська весна в Петербурзі” (травень 2007 р.); група також виступила в Талліннській ратуші перед учасниками Європейського конгресу національних меншин Європи. Святковими концертами було відзначено 5 років заснування Українського земляцтва „Веселка” (Іда-Вірумаа) і „Смерічка” (Ойзу).

У Центрі української культури (Таллінн) традиційно проходить один із днів фестивалю „Тріалогос” – одного з найпрестижніших культурних явищ Естонії. У грудні товариство міста Нарва організувало перебування трупи Івано-Франківського лялькового театру, які дали декілька вистав у різних містах Естонії.

Лекції

На відзначення 145-річчя Михайла Грушевського КУЕ разом з Союзом українок Естонії організував приїзд

українського історика Володимира Сергійчука, який провів лекції з історії України у Таллінні і Тарту; за сприяння Тартуської мерії було організовано зустріч В. Сергійчука з професурою Тартуського університету; відбулася також зустріч з директором Естонського музею окупації.

Відзначення знаменних дат і свят

У своїй діяльності КУЕ тим чи іншим чином намагається відзначати визначні дати української історії. В Українській греко-католицькій церкві традиційно проходять панахиди за жертвами Голодомору та політичних репресій в Україні (листопад) та жертвами Чорнобильської катастрофи (квітень). Молебнем за процвітання України відзначається День соборності.

Також традиційно відзначається День незалежності України та Естонії. У серпні 2006 р. до 15-річчя незалежності України Посольство України в ЕР разом з українськими організаціями Естонії організували концерти Камерного ансамблю „Київські солісти”, які відбулися у найпрестижніших залах Таллінна, Нарви, Тарту.

Значне місце у діяльності КУЕ займає відзначення традиційних свят – Різдва, Великодня, Івана Купала та ін. У всіх товариствах проходять святкові вечорниці з дотриманням українських традицій. З метою ознайомлення з українською традиційною культурою естонців КУЕ організував також заходи для широкої естонської громадськості. Вокальна група „Відлуння” виступила з концертом українських колядок у талліннській лютеранській церкві Святого духа; в грудні у лютеранських церквах Таллінна, Нарви, Йихві відбулись виступи Камерного хору „Пектораль” Київського будинку вчителя, який виконував українську духовну музику. У Центрі української культури Таллінна також відбувся цикл різдвяних концертів. У приміщенні посольства України було організовано дитяче свято Святого Миколая. Щороку в травні у всіх українських осередках відзначається свято матері, в Таллінні в День матері відбувся великий дитячий концерт, організований Союзом українок Естонії. А восени в містах Нарва, Ойзу, Раквере українські осередки показують перед місцевим населенням стародавній український обряд обжинок.

Публікації та презентації

У листопаді 2006 р. в Українській церкві відбулася презентація колекції ікон „Святі в природі”, написаних львівським художником Андрієм Гуменюком. У червні 2007 року також в УГКЦ була представлена ікона Матері Божої Тиручиці – покровительки Естонії та колекція картин „Червоної книги Естонії”, а в червні 2007 р. – презентація видання „Червона книга Естонії”; книга викликала великий резонанс серед естонської інтелігенції. Ідея написання картин та видання книги належить керівнику Центру української культури художнику Анатолію Лютюку.

Гості

У грудні 2006 р. напередодні візиту до Естонії Віктора Ющенка Центр української культури відвідав президент Естонії Томас Хендрик Ільвес з дружиною. Високі гості ознайомилися з ЦУК, зустрілися з представниками української громади: для гостей був даний концерт. Під час офіційного візиту до Естонії Центр української культури відвідав Президент України Віктор Ющенко з дружиною; глава Української держави та Катерина Ющенко зустрілися з представниками української діаспори та ознайомилися з діяльністю ЦУК. В. Ющенко подарував для Українського музею український національний костюм.

У лютому 2007 р. після свого візиту в Україну ЦУК відвідав прем'єр-міністр Естонії Андрус Ансіп, який, на прохання В. Ющенка, передав для музею український народний стрій – ще один подарунок Президента України. Крім офіційних делегацій, Центр української культури відвідує і багато інших гостей з України – художні колективи, групи спеціалістів, що проходять навчання в Естонії та ін.; ознайомитися з Центром української культури приходять численні екскурсії іноземних туристів та мешканців Естонії – учнів, студентів.

Робота з молодим поколінням та спортивна діяльність

У Маарду, Нарві, Ойзу, Таллінні постійно діють недільні школи, які відвідують діти різного віку. Вони вивчають українську мову, обряди, народні промисли, готують програми, з якими виступають на різних заходах. Скаутська організація „Пласт” також проводить заходи з дітьми та молоддю. Велике значення для виховання дітей мають контакти з Україною. У

серпні 2006 року, як і вже кілька років поспіль, 10 дітей з українських родин Естонії за сприяння Львівської обласної державної адміністрації відпочивали в українознавчому таборі на Львівщині. Діти недільних шкіл виступали для Президентів Естонії та України під час їхніх відвідин ЦУК.

Велика роль для залучення української молоді до української справи належить спорту. При КУЕ існує спортивний клуб „Дніпро” та футбольна команда з однойменною назвою. Вже п’ятий рік ФК „Дніпро” виступає за українську діаспору на чемпіонаті Естонії з футболу. У січні 2007 р. разом з Асоціацією народів Естонії „Дніпро” організував турнір на кубок АНЕ, який продовжуватиметься до вересня 2007 р.

Зв’язки зі світовим українством та Україною

Зв’язки з історичною батьківщиною КУЕ вважає пріоритетними. У 2006 р. 4 представники від КУЕ взяли участь у IV Форумі українців у Києві. Голова Союзу українок Лілія Чикальська була учасницею засідання СФУЖО. Голова КУЕ Віра Коник брала участь у Нараді директорів СКУ та Нараді ЕКУ у Загребі, вона була також запрошена до складу делегації Талліннської мерії на святкування 750-річчя Львова. Керівники двох художніх колективів при КУЕ відбули семінари, організовані у грудні 2006 р. Міністерством культури України в Києві. Два представники КУЕ Лілія та Богдан Чикальські взяли участь у Міжнародній конференції „Українці Балтії”, що проходила у грудні 2006 р. в Ризі. Віра Коник була учасницею конференції „Львівщина туристична”, що відбулася у квітні 2007 р. у Львові.

Мас-медіа

Питанню поширення інформації як про українську громаду, так і про Україну КУЕ надає особливу увагу; організація має добре налагоджені контакти з редакціями газет, радіо і телеканалами, інформагенствами як в Естонії, так в Україні та інших країнах. Представників Конгресу українців часто запрошують на радіоефір, зокрема, в передачу “Серебряная нить”, “Червона калина”. Інформація про діяльність та інтерв’ю з активістами передавалась по Радіо-2, Радіо-4, Національному радіо України, Львівському радіо, радіо „Ватикан”, на Естонському телебаченні – в передачі “Актуальная камера” як російською, так і естонською мовами, Перший

Балтійський канал, канал 3, STV, Канал 5, канал „Україна”. Регулярно з’являється інформація про нашу діяльність в естонських газетах – за звітний період було 7 публікацій. На Естонському радіо продовжують виходити україномовні радіопередачі “Червона калина” та „Люстерко”.

Участь у державних структурах і нагороди

Участь у державних структурах має велике значення для лобювання інтересів української громади в країні. Голова КУЕ є членом комісії національних меншин при мерії Таллінна, Круглого столу при парламенті країни, Галина Малярова – член регіонального Круглого столу національних меншин Іда-Вірумаа.

У минулому році кілька наших співітчизників були удостоєні нагород. Голова Союзу українок Естонії Лілія Чикальська була нагороджена грамотою Бюро міністра народонаселення Естонії; керівник вокальної групи „Відлуння” Раїса Демчук – грамотою Бюро міністра народонаселення та Міністерства культури України, голова Українського земляцтва міста Нарва Галина Малярова – грамотою міської мерії.

***Зенко ЛАСТОВЕЦЬКИЙ,**
голова Союзу Українців Британії
Федір КУРЛЯК,
Генеральний секретар*

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ*

1. Союз Українців у Великій Британії був заснований в 1946 р. в столиці Шотландії Единбурзі і в звітньому часі обходив свій алмазовий ювілей. Від 1947 р. СУБ є урядово зареєстрований як спілка з обмеженою відповідальністю і має свій власний статут і програму.

Організаційно СУБ складається з 60 клітин – 41 Відділ (Відділ має принаймні 12 членів СУБ), 19 Осередків (Осередок має менше 12 членів СУБ); 2 автономні Секції – Організація

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

Українських Жінок у Великій Британії, Спілка Українських Учителів і Виховників; 4 корпоративні члени – Об'єднання бувших Вояків Українців у ВБ, Спілка Української Молоді у ВБ, Українська Інформаційна Служба, Торговельна Спілка «Нова Фортуна». СУБ управляє 34 власними культурними центрами та 1 домом для людей похилого віку “Sydenhurst”. СУБ завідує єдиною українською книгарнею на британському терені і має свій друкований орган «Українська Думка» від 1945 р. СУБ є одним з основоположників і дійсним членом Європейського Конгресу Українців (заснований в 1949 р.), Світового Конгресу Українців (заснований в 1967 р.) і Української Всесвітньої Координаційної Ради (заснована в 1992 р.).

Від червня 2007 р. Почесний Голова СУБ – д-р Любомир Мазур, Діловий Голова СУБ – Зенко Ластовецький, 1-й заступник Голови СУБ – Ірина Терлецька, Генеральний секретар – Федір Курляк. Керівний орган – Рада СУБ, Виконавчий орган – Головна Управа СУБ. Координати Головного Бюро (Централу) СУБ: Association of Ukrainians in Great Britain Ltd, 49 Linden Gardens, Notting Hill Gate, London W2 4HG, England, UK; Tel. +44 20 7229 8392, Fax +44 20 7792 2499, email: enquiries@augb.co.uk

2. Місцевими Відділами СУБ управляють обрані поміж місцевого членства Голови і Управи, а Осередками СУБ управляють лише обрані Мужі Довір'я. Керівництво Відділів і Осередків СУБ діє відповідно до чинних Статуту і Правильників СУБ. Управи Відділів і Мужі Довір'я підзвітні Головній Управі СУБ, що означає: періодично виконують і надсилають ГУ СУБ протоколи з Річних звітно-виборчих загальних зборів членства Відділів СУБ, Реєстраційні списки, Організаційні листи, кварталні фінансові звіти Адміністраторів домів і Скарбників Відділів СУБ, збірки на Фонд Взаємної Помочі – «Коляда» і «Писанка».

Керівництво клітин СУБ беруть до уваги також напрямні Ради чи Головної Управи СУБ, що надсилаються час від часу обіжними письмами.

Усі Доми СУБ, якими управляють Управи Відділів СУБ, а зокрема місцеві Адміністратори дому СУБ та Господарчі референти, рахуються нерухомим майном СУБ. Залежно від кількості членів, фінансових спроможностей і потреб окремих

клітин СУБ, у Домах розміщуються: канцелярії Управ СУБ з потрібним устаткуванням, бібліотеки, музеї чи шафи зі зразками народного мистецтва, навчальними кімнатами для суботніх Шкіл Українознавства тощо.

Приміщеннями СУБ користуються теж місцеві суспільно-громадські організації, між ними ОБВУ, ОУЖ, УТК та інші. У бібліотеках Відділів СУБ можна читати чи позичати українські книжки, газети, журнали тощо. Деякі Відділи завдяки своїм невтормним кольпортерам розповсюджують українське друковане слово серед відборців. Завдяки старанням Відділів українські видання також знаходяться в англійських бібліотеках – міських, університетських чи інших інституціях.

Відділи щорічно відбувають свої Річні Звичайні Загальні звітно-виборчі Збори, на яких відповідно до Правильника Відділу обирають: Голову, Управу і Контрольну Комісію. В 99 100 обраних Управах діють принаймні: секретар, скарбник, культурно-освітній референт, суспільна опіка, зовнішня референтура, адміністратор і господар дому.

Засідання Управ Відділів відбуваються залежно від місцевих потреб. Протоколи та інша документація зберігаються в архівах Відділів. Проводяться також і координаційні засідання з іншими місцевими суспільно-громадськими установами. Для ширшого обговорення та вирішення актуальних, важливих і невідкладних справ Відділи влаштовують ширші сходи членства.

Відділи СУБ присвячують значну увагу культурним питанням. У співпраці з Управами і членством діючих інших місцевих організацій Управи Відділів СУБ улаштовують спільні Свят-вечір, Спільне «Свячене», релігійні й національні свята. Організують зустрічі для вшанування пам'яті жертв Великого Голодомору, видатних українських постатей – героїв новітньої історії України. Відзначають роковини відомих письменників – світочів української літератури, річниці проголошення незалежності і державності України. Для розмаїття й успішного проведення культурних заходів, до виконання святкових програм щораз частіше залучують різного віку новоприбулих з України. Влаштовують зустрічі й різні вечори

принагідно прибулим до їхніх громад державним посадовцям і мистецьким одиницям з України.

Управи і членство Відділів СУБ уважно ставляться, беруть активну участь та допомагають влаштовувати імпрези крайового засягу: наприклад «Свято Героїв», яке щорічно влаштовує Об'єднання бувших Вояків Українців на сумівському таборі “Тарасівка”, Крайовий Здвиг СУМ.

Дуже важливою є праця референтури Суспільної опіки, яка зводиться не лише до відвідування хворих у лікарнях і в приватних домах та допомоги у заповненні урядових анкет. Референти полагоджують справи похоронів, допомагають виготовляти останні волі – тестаменти, і часто буває так, що референти в співпраці з головами і секретарями Відділів самі є їх виконавцями. Пишуть некрологи для поміщення в часописі “Українська Думка”.

Допомагають родинам з України з приїздом і відвідинами могил їхніх родичів на англійських кладовищах. У деяких громадах (Брадфорд, Болтон, Лестер, Манчестер і Ноттінггам) у приміщеннях Відділів СУБ щотижнево відбуваються сходи емеритів з участю до 60 і більше сеньйорського віку членів місцевих громад. Програми сходин різноманітні: спільний гарячий обід, можливість пограти в “бінго”, подивитися українське телебачення чи цікавий відеозапис з України, раз чи двічі на рік поїхати на прогулянку в гарний куточок Англії та багато іншого.

Важливою ділянкою праці Управ Відділів була і далі є активна й успішна діяльність референтури зовнішніх зв'язків. Вдержано ділові зв'язки з представниками англійського політичного, наукового і журналістичного світу, включно з парламентаристами, посадниками міст та з проводами діючих місцевих установ і організацій.

3. У 2006 р. 58 осіб вступило в члени СУБ. Відсоткове відношення між членами СУБ з 1-го і 2-го (плюс 3-го) поколінь, як слідує: 57% членів СУБ представлено старшим поколінням, 43% представлено середнім та наймолодшим поколіннями. 88% всіх членів СУБ з 2-го/3-го поколінь зареєструвалися в члени СУБ від 1988 р. У звітному часі відійшло у вічність 152 особи, з яких 126 були в один час членами СУБ. На 31 грудня 2006 року

у СУБ було зареєстровано 1582 дійсних члени. До значних втрат в діловому році належить зарахувати бл. пам. Стефана Терлецького *СВЕ*. 21 лютого на 79 році життя помер відомий політично-громадський діяч, довголітній радник СУБ, член Президії Ради. Похований на кладовищі у Кардіф, Валії.

4. У 2006 р. завдяки особливим заходам, старанням і підготовці з боку радника Ірини Терлецької Рада СУБ відбула дводенне виїзне засідання у Відділі СУБ у Ноттінгамі. Під час засідання радники привернули специфічну увагу дальшому майбутньому СУБ і відбули всеобіймаючий стратегічний огляд стремльнь, структури, управління і діяльності СУБ з метою встановити дорожню карту для СУБ на чергові десятиліття. Рада поділилася своїм баченням і своїми висновками з делегатами 61-их річних звітно-виборчих делегатських зборів СУБ, що відбулися у залі Відділу СУБ 23 вересня 2006 р. у м. Аштоні.

5. Фонд Взаємної Помочі отримав 20,6% прибутків з щорічних загальних збірок на «Коляду» і «Писанку» (торік було 24,3% менше, від 2004 р.).

6. Прибутки в Книгарні СУБ зменшилися на 27,5% (торік 4,2%) від торічних і становили £ 6706.35.

7. У звітному році СУБ вперше почав видавати свій друкований орган «Українська Думка» у кольоровому форматі – 12-сторінкове видання, розміру А3. Рада СУБ доручила д-ру Людмилі Пекарській, завідуючій Бібліотекою і Архівом ім. Т. Шевченка, бути відповідальним редактором у звітному періоді. «УД» виходила регулярно як двотижневик упродовж звітного періоду. У звітному часі 46 осіб (торік 30) пронумерували «УД».

8. Незважаючи на те, що в звітному році завідувача Бібліотекою та Архівом ім. Тараса Шевченка д-р Людмила Пекарська погодилася прийняти на себе ще обов'язки Відповідального редактора «Української Думки», праця в Бібліотеці не зупинилася, а, навпаки, зобов'язання і навантаження зросли. За звітний час було 180 (торік 268) відвідувачів та поповнено бібліотечний фонд 270-ма (257) одиницями зберігання. Працював книжковий, архівний і мистецький відділи, розпочато інвентаризацію рукописного та книжкового фондів, проводилася науково-просвітницька робота,

подавалися консультації, проводилися екскурсії, готовилися довідки, влаштовано виставку до 20-річчя Чорнобильської аварії разом з Національним музеєм історії України імпрези, видано змістовний пропам'ятний каталог з тої нагоди, приймалася участь у наукових конференціях, тощо.

9. У звітному році Рада СУБ зокрема присвятила увагу господарським справам у Відділах СУБ – Дарбі, Кіхлей, Лідс, Лондон, Лютон, Манчестер, Мансфілд, Нортгамптон, Ноттінггам, Олдгам, Сток-он-Трент, Стокпорт, Челтенгам виділила їм допомогу з Фонду Домів СУБ у сумі £ 29,000. Рада також погодилася призначити £ 150,000 з Фонду Домів в 2007 р. на потреби дальшого розвитку новозакупленої громадської посілости Відділу СУБ у Ноттінггам.

10. У звітньому періоді Українська оселя “Sydenhurst” (заснована в 1949 р.) як дім для престарілих дальше знаходилася в розбудовному етапі і закінчила звітний час з ще більшими оборотами від попереднього року, проте зиск справді ще попереду. З початком року оселя доглядала потреби 31 резидента, а з кінцем року 36-ох резидентів. На початку року один з тогочасних резидентів вирішив, що хоче самостійніше жити, і вирішив скористатись цілком новою послугою, де резидентів надається мінімальна опікунська допомога, і то лише тоді, коли він її собі бажає. До кінця року кількість таких резидентів зросло до п'яти. З початком року 45% резидентів оселі були українського походження, а з кінцем року цей відсоток впав до 25%.

Іван ЛАБА,

*голова Центральної ради Союзу русинів-українців
Словацької Республіки*

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ*

Словаччина завдяки своєму географічному розташуванню в центрі Європи та складним історичним процесам є країною, в

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

якій, крім словаків, живуть також численні етнічні групи чи національні меншини.

Однією з них є й область північно-східної Словаччини, яку більш-менш компактно заселяє велика автохтонна українська етнічна група, відома під різними історичними та сучасними назвами: руснаки, рутени, руси, малоруси, карпатороси, угророси, русини, підкарпатські русини, закарпатські русини, лемки, українці тощо.

Вони разом зі словаками вже протягом багатьох століть живуть і творять в однаковому природно-географічному середовищі та в тих же самих державних утвореннях. Між ними не існує майже жодного мовного бар'єру, а історична неминучість звела їх до спільної долі в боротьбі за збереження національної ідентичності та соціальної рівності. Культурні надбання цієї етнічної групи є наразі невід'ємною та визначною частиною культурної спадщини Словаччини.

Об'єктом діяльності СРУСР є, отже, одна з автохтонних складових частин населення нинішньої Словацької Республіки, яка вже мінімально тисячу років заселяє зокрема східнославацьку територію цієї країни. Ця меншина наперекір довготривалому політичному відокремленню від свого матірнього народу, зберігає своєрідний побут та східнослов'янський чи український характер культури.

До найосновніших етноідентифікаційних ознак цієї спільноти належить мова, віросповідання та велика кількість проявів народних культурних традицій. На жаль, з багатьох причин цій етнічній меншині не пощастило сформуватися у сильну єдину національно чи етнічно визначену спільноту. З таким різноманітним поійменуванням одного й того ж етносу за порівняно короткий період навряд чи зустрінемось десь інде у світі. Ця етнічна група в Словаччині живе в понад 250 населених пунктах, переважно Пряшівського краю. Дійсну кількість цього населення можна підрахувати за кількістю тих сіл, котрі за всіма ознаками є русько-українськими. Дальших кілька десятків тисяч русинів-українців проживає в містах, зокрема окружних центрах Пряшівського та Кошицького країв та в Братиславі. Іншим показником можна вважати кількість віруючих греко-католицького та православного віросповідання, серед яких є

переважна більшість русинів-українців за походженням. За переписом населення 2001 р. жителів СР греко-католицького віросповідання є 219 831 осіб, 50 363 – православного.

У зв'язку з сучасною назвою та національною ідентифікацією цього населення слід сказати, що, наперекір історичним та науковим фактам щодо генезису української національної меншини в Словаччині, в останніх роках дійшло до її штучного адміністративного поділу. Наперекір тому що в Словаччині не існує жодного правового документу, який би таксативно назвав національні меншини, котрі існують на території держави, в статистиках наводяться дві окремі національності – русини й українці. Найстаршою та однією з найвизначніших організацій української національної меншини у Словаччині є СРУСР, центр якого розміщений у Пряшеві.

СРУСР є добровільним об'єднанням громадян Словаччини. Згуртує людей різного віку, професій, віросповідання і політичних поглядів, є кращим носієм громадсько-національного життя, культурних традицій українського населення Словаччини. Структуру СРУСР утворюють понад 100 первинних організацій з більш як 4 000 членами і 6 регіональних організацій з центрами в містах Пряшів, Кошиці, Гуменне, Свидник, Бардіїв, Стара Любовня. Діяльність Союзу русинів-українців має культурно-освітній характер. Ця діяльність проявляється в організуванні конкурсів, оглядів, фестивалів, літературних та музичних вечорів, художніх виставок, семінарів, наукових конференцій і т.п. Видає газету «Нове життя», дитячий журнал «Веселка» та літературно-мистецький та публіцистичний журнал «Дукля».

Наперекір постійним комплікаціям та перипетіям ця організація залишила за собою помітний слід на полі збереження та розвитку культурної спадщини русинів-українців. Завдяки результатам своєї діяльності вона завоювала собі тривале місце в мережі словацької культури.

Нашу організацію вважають визначним культурним центром, який є здобутком не тільки для місцевої культури, але є органічною частиною культури Словаччини, а також витримує вимогливих порівнянь з подібними організаціями за кордоном. СР ратифікувала Рамковий договір Ради Європи про охорону

національних меншин від 1995 р., який набув чинності у 1998 р., та Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, яка набула чинності 1 січня 2001 р.

На підставі закону про шкільництво в основних та середніх школах можна вивчати мови національних меншин. Закони про словацьке радіо та словацьке телебачення дозволяють громадсько-правовим медіа передавати радіо- та телепередачі мовою меншин.

У 2006/07 навчальному році нараховується 22 дитсадки з українською мовою виховання і 12 українських національних основних шкіл та 2 середні школи. У деяких дальших школах українська мова вивчається як необов'язковий предмет. Підготовка відповідних кадрів здійснюється на кафедрі української мови і літератури філософського факультету Пряшівського університету. Протягом чотирьох чи п'яти років кафедра приділяє особливу увагу практичному оволодінню сучасною українською літературною мовою. З цією метою щороку студенти-україністи мають можливість певний час навчатися у вузах України. Від 1994 року студенти мають можливість проводити навчання також на факультеті української філології Національного педагогічного університету ім. Драгоманова у Києві за рахунок стипендій Міністерства шкільництва СР. Кафедра щороку приймає студентів з названого університету.

У сучасних умовах діяльність проводять 47 колективів народної художньої творчості різних жанрів. Ці колективи об'єднують до 1470 членів і щорічно реалізують понад 600 виступів з нагоди різних культурно-суспільних подій. Щорічно здійснюється Конкурс з художнього читання «Струни серця», присвячений українській письменниці Ірині Невицькій. Кожного року в іншому регіоні Пряшівщини. Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича у Пряшеві та Меджилабірцях. Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини у Камійонці в окрузі Стара Любовня. Свято культури русинів-українців Словаччини у Свитнику. Фестиваль духовної пісні у Снині. Огляд українських народних пісень «Маковицька струна» в Бардієві, з яких щорічно бере участь більше як 22800 глядачів.

Крім того, було здійснено понад 110 фестивалів районного характеру, читацьких бесід, вечорів поезії та української пісні,

літературно-музичні вечори, присвячені Т. Шевченку, Івану Франку, виставки художників, Дні культури України в СР, виставки писанок, прикордонні зустрічі громадян Словаччини, України і Польщі, туристичні походи «Стежками О. Павловича», «Зелений велосипед» молоді Снинщини, наукові конференції і т.п.

Нашому населенню служить і ряд культурних установ. Корисну роботу проводить передусім Словацький національний музей – Музей української культури та його філія – Галерея ім. Дезидерія Миллого у Свиднику, Спілка українських письменників Словаччини, кафедра української мови та літератури філософського факультету Пряшівського університету.

Наш Союз розгортає свою діяльність з багатьма культурно-освітніми установами та організаціями України.

Активно співпрацюємо з Товариством культурних зв'язків з українцями за кордоном «Україна-Світ» у Києві, управлінням культури Закарпатської обласної державної адміністрації України в Ужгороді та Центром народної творчості в Ужгороді, через посередництво з ними з іншими творцями культури Закарпаття. Велике значення має співпраця Спілки українських письменників Словаччини з Національною Спілкою письменників України. Українська література в Словаччині є складовою частиною словацького літературного контексту та невід'ємною частиною великої української літератури.

Ми глибоко вдячні Міністерству культури, Міністерству закордонних справ України, Посольству України в СР, Надзвичайному і Повноважному Послу України в СР пані Інні Огнівець за їх моральну та матеріальну допомогу українській національній меншині в Словаччині.

Оцінюємо прояв сприяння України діяльності нашої організації. Це цінна підтримка наших зусиль, врешті, це велике свідчення допомоги і співробітництва.

Наперекір труднощам, проблемам і скромній допомозі держави, СРУСР продовжує проводити свою багатогранну діяльність. СРУСРЗ продовжує бути важливим елементом соціального і духовного буття, більшість його талановитих і самовідданих працівників бережуть одвічні духовні традиції нашої української національності. Він прагне щоденно примножувати їх, шукати і знаходити шляхи вирішення складних творчих завдань.

Тетяна КУЗИК,

Президент Асоціації українських жінок-робітниць в Італії

АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК–РОБІТНИЦЬ В ІТАЛІЇ*

Перші українські жінки-робітниці прилетіли в Італію 10 років назад. Саме тоді і народилась українська газета «Форум», яка є єдиним джерелом інформації для українців та Незалежна профспілка іноземних робітників в Італії, що надає легальний захист прав робітників. З кожним роком кількість українців збільшувалась. Виникла необхідність у створенні асоціацій. Першими українськими асоціаціями були культурна асоціація «Браво», яка запровадила «Українські вечорниці» (вечори дружби між українським та італійським народами), асоціація «Італія – Україна», головною метою якої є розвиток дружніх політичних та комерційних відносин між двома країнами та Асоціація Українських жінок-робітниць в Італії, яка займається соціальним та легальним захистом українських громадян.

Асоціація Українських жінок в Італії є складовою частиною СФУЖО (Світової Федерації Українських Жіночих Організацій) та разом з Профспілкою нараховує 12 регіональних українських організацій на території Італії. У центрі діяльності Асоціації є підтримка та допомога українським громадянам, які емігрували в Італію, захист їх людських, соціальних та економічних прав у співпраці з місцевими італійськими установами та соціальними службами, дотримуючись італійських та європейських законів.

Серед головних завдань Асоціації є також підтримка та розвиток культурної та духовної ідентичності українських громадян, захист їх цінностей та гідності як працівників, їх спільноти та представників із виборчих общин з метою їх повноцінної участі у громадському суспільстві. Асоціація

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

планує також підтримку інтеграції змішаних сімей, дітей у таких сім'ях, з батьками-українцями чи неукраїнцями.

Асоціація має доповнення у газеті „Форум”, яке складається з чотирьох сторінок під назвою „Українці, єднаймося!”, на сторінках якої один раз в місяць друкуються новини про заходи та маніфестації, які організуються Федерацією. За ці роки існування членами організацій стали понад 20000 українців, була організована Презентація Асоціації Українських Жінок в Італії у містах Римі та Джуліано, виставка української художниці Інни Малецької, концерт дуету «Зорепад», створено хор українських жінок «Берегиня».

Приємно відзначити, що недільна школа, створена у вересні 2004 року, продовжує своє існування. Заняття у школі для дітей 12-19 років проводяться кожної неділі з 12.00 до 14.00 у приміщенні редакції газети «Форум» за спеціальними програмами, які нам були надіслані Асоціацією Українських жінок у Великобританії. Діти мають змогу вивчати не тільки українську мову та літературу, історію та географію своєї Батьківщини, але й наближуватись до мистецтва, беручи участь у факультативних заняттях зі співу, художнього мистецтва та народного танцю.

Хочеться зазначити важливість нового проекту «Самопоміч», який запровадила Федерація українських організацій в Італії на зразок однойменної організації в українській діаспорі в Канаді, США, Великобританії, Іспанії та інших країнах, зв'язки з якими ми постійно підтримуємо.

«Самопоміч» – це перш за все матеріальна допомога одне одному між членами Асоціації. Вже кілька місяців члени Асоціації працюють над створенням сезонного ярмарку-продажу речей, одягу, книжок, музичних компакт-дисків та відеокасет по знижених цінах. Таким чином, «Самопоміч» дає допомогу людям, які мають у цьому необхідність і можливість всім іншим позбутися непотрібних речей за невеличку ціну, за яку в той же час можна придбати одяг для дітей, українські та російські книги, музичні та аудіокомпактдиски.

Кожного місяця в газеті «Форум» друкуються списки людей, які взяли участь у проекті «Самопоміч» та в одноразових акціях пересилання допомоги малозабезпеченим сім'ям,

інвалідам, сиротам та пенсіонерам в Україні. Для своїх членів Асоціація вирішує також питання перекладу та легалізації документів, підготовки повного пакету документів для укладення шлюбу, об'єднання сім'ї та підтвердження диплому, вступу до університетів в Італії. Допомогаємо у відкритті банківських рахунків, придбанні інтернаціональної картки та кредитів для придбання автомобілів, меблів та квартир.

У 2004-2005 році Асоціація українських жінок-робітниць в Італії започаткувала проект „Український жіночий рух Італії”. У зв'язку з цим Президент Асоціації Тетяна Кузик відвідала та передала необхідний матеріал (статут, шкільні програми недільної української школи, мандат та інформаційну та законодавчу інформацію) всім 14 філіалам Асоціації українських жінок-робітниць в Італії, які були відкриті, починаючи з вересня 2004 року. У трьох містах були відкриті українські школи: Рим, Неаполь, Джуліано. З липня по серпень 2005 року працював літній табір для дітей у місті Джуліано.

У вересні 2004 року було організовано Українську недільну школу у Римі, Неаполі, Джуліано, де діти мають змогу вивчати українську мову, літературу, історію, географію своєї Батьківщини, наближуватись до мистецтва, беручи участь у факультативних заняттях зі співу, художнього мистецтва та народного танцю.

Організовано «Спілку українських студентів», які навчаються у ВУЗАХ Італії або підтверджують свої українські дипломи. Надаємо допомогу у підготовці повного пакету документів для вступу до університетів Італії та підтвердження українських дипломів.

У Римі створено акапельний ансамбль Асоціації українських жінок в Італії «Берегиня» (місто Рим), який брав участь у організації свята Матері, яке відбулось 7-8 травня 2005 року у Римі. Асоціація українських жінок з вересня 2004 року видає додаток до газети «Форум» – «Українка в Італії».

Встановлено кореспондентські зв'язки з асоціацією «Жінка для жінки» у місті Львові та Асоціацією українських жінок Криму. У додатку «Українка в Італії» регулярно друкуються матеріали з українських організацій Росії, Сербії, Бельгії, Австралії, Великобританії, Канади, США, Іспанії.

Асоціація українських жінок-робітниць в Італії підтримує зв'язки та відвідує семінари, наради з партією «Donne d'Еуропа» (Жінки Європи) в Італії, Асоціацією Американських жінок в Римі (American Women's Association of Rome), Асоціацією професійних жінок Риму, Союзом російських співвітчизників міста Риму, Центром російської культури в Римі, Союзом польських жінок міста Риму, Асоціацією жінок Болгарії в Італії.

Наостанок зауважимо, що Італія для України давно не «terra incognita». Так, ще в давнину магістр п'яти університетів, знаний «король медицини» Мартин з Жиравиці (з-під Перемишля, помер у 1460 році), ще до Юрія Дрогобича досяг великих успіхів у Італії. У його учнів навчався Юрій Дрогобич в Болонському університеті.

Занадто довго ми, українці, залишалися осторонь імміграційного руху в Італії, вважаючи, що наші проблеми повинні вирішити влади різних держав, політики чи міжнародні асоціації інших національностей. Та ми живемо у 21 столітті. Змінився світ, тож повинні змінитись і ми, бо життя пройде повз нас, так і не зачепивши за живе, за рідне. Адже тільки ті, хто вміють змінюватись разом зі світовим суспільством, зуміють пронести свою національну гідність через покоління, так, як це роблять українці 50 країн світу Світового Конгресу Українців, зберігаючи і збагачуючи історичну, літературну та культурну спадщину нашої неньки – України.

Орися СУШКО,

Президент Конгресу Українців Канади

КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ КАНАДИ*

Конгрес Українців Канади охоплює шість Провінційних Рад (Онтаріо, Квебек, Манітоба, Саскачеван, Альберта і Британська Колумбія) та двадцять п'ять місцевих відділів. 29 крайових організацій входять до складу КУК, Цього року три організації вступили до КУК, а саме – Канадський Фонд "Дітям Чорнобиля",

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

Канадсько-Українська Торгова Палата і Ліга Українських Жінок Канади. Перепис населення свідчить, що в Канаді нараховується більше мільйона канадців українського походження.

Цілі і завдання КУК:

- бути авторитетним представником української канадської спільноти перед поселенням та урядом Канади;
- посилити і координувати участь українських канадців у канадському соціальному і культурному житті, базованому на християнських і демократичних принципах;
- проектувати та розробляти солідне суспільне життя українських канадців;
- заохочувати вироблення взаємних відносин і корисних зв'язків між Канадою і Україною;
- допомагати Україні в розбудові незалежної демократичної держави.

Яку конкретно діяльність провадить КУК? Це можна простежити, скажімо, по 2006-2007 року (детальніша інформація – на веб-сторінці КУК – www.ucc.ca)

1. СПРАВИ МІЖ КАНАДОЮ І УКРАЇНОЮ

Комітет зв'язків між Канадою і Україною

Одним із завдань Комітету зв'язків між Канадою і Україною є створення та нагляд над комітетом Місії Спостерігачів на парламентарські вибори.

Комітет провів Конференцію в жовтні 2006 р., яка відбулася в столиці Канади Оттаві, де було представлено і з'ясовано вклад канадських організацій та канадського федерального уряду в підтримку демократизації в Україні. У конференції взяли участь представники канадського уряду та української громади. Конференція організована в партнерстві із Домінік Арел, яка очолює Відділ Українських Студій при Оттавському Університеті, та завдяки фінансуванню СІДА (Канадська Міжнародна Допомогова Агенція при Канадському Уряді). Ярослав Балан, який очолює цей Комітет, брав активну участь у підготовці та презентації справ, які були представлені Міністру закордонних справ при Канадському Уряді, док. Пітеру МакКею, в жовтні 2006 р.

Канадсько-Українська Дорадча Рада

При Міністерстві закордонних справ Канади діє Канадсько-Українська Дорадча Рада для взаємного обміну думками і інформацією щодо партнерства між Канадою і Україною. До Ради входять представники КУК та Міністерства закордонних справ. За останній рік відбулося два спільних засідання цієї Ради.

15-та річниця Незалежності України

В Україні

На честь 15-ї річниці міжнародного визнання незалежності України Канадою та Польщею, що датується 2 грудня 1991 року, Міністерство закордонних справ та Дипломатична академія України разом з Посольствами Канади і Польської Республіки провели Міжнародний круглий стіл під назвою: "Рухаючись уперед, оглядаємось назад". У ньому взяли участь визначні політики, урядовці, вчені та політичні аналітики з Канади, Польщі та України.

Міжнародний круглий стіл відбувся 5 грудня 2006 року в Дипломатичній академії. Президент КУК Орися Сушко виступила з промовою про перспективи громади українців Канади в контексті 15 років незалежності України.

У Канаді

4 грудня 2006 р. на Парламентському Пагорбі в Оттаві зібрались парламентські групи канадсько-української та канадсько-польської дружби на чолі з Послом України в Канаді Ігорем Остаšem та Послом Республіки Польщі в Канаді Петром Огороджинським, щоб відзначити 15-ту річницю визнання Канадою незалежності України. Другий віце-президент Андрій Гладішевський представляв КУК на цьому зібранні та виголосив привітання із цієї нагоди.

Відзначення 75-ліття Голодомору в Україні у 1932-33 роках

КУК створив спеціальний комітет для цього важливого відзначення, який очолює Юрій Ключас. Найважливішою точкою цього відзначення є усвідомити українське і

загальноканадське суспільство та Федеральний уряд про жахливість та наслідки цієї страшної події в історії українського народу. Щоб відповідно виконати це завдання, проєктовано наступні точки:

- вироблення відповідного інформативного пакету для загального користування і усіх діях відзначення;

- домагання признання та проголошення федеральним та провінційними урядами Канади того, що Голодомор був геноцидом українського народу;

- офіційне проголошення інформації про це відзначення через односторінкове оголошення в найголовніших канадських часописах та медіі;

- координувати всеканадські проєкти, які відбудуться у всій Канаді в той самий час, наприклад – концерти, виставки, засвічення свічок, панахиди, походи, живий ланцюг тощо;

- працювати із канадським урядом відносно постійної виставки Голодомору в Музеї Людських Прав, який має бути зреалізований у Вінніпезі, та який уряд підтримує;

- координувати із канадсько-українською громадою зібрання інформації про імена потерпілих під час Голодомору та документації свідків та передати зібрані інформації до складу Меморіальної Книжки, яка видається в Україні;

- перевірити потенціал спорудження пам'ятника в Оттаві;

- координувати і підтримувати локальні відзначення;

- допомогти провінційним радам КУК в домаганнях, щоб тема Голодомору була включена в загальні шкільні програми;

- ангажувати молодь до активної участі в усіх згаданих проєктах;

- включити до веб-сторінки інформативний відділ про Голодомор, який включатиме інформації про відзначення, які відбуватимуться у Канаді, зразок інформаційного пакету, доповіді тощо.

Президент КУК входить до складу Комітету Голодомору Секретаріату Президента України, а також Всесвітнього комітету СКУ, брала участь у зустрічі з Президентом України Віктором Ющенком у березні. Також брала участь у зустрічі з дружиною президента, Катериною Ющенко, де було обговорено справу документації спогадів ще живих свідків Голодомору в

Україні за допомогою відеокамер, які КУК зберігає в Україні. У той час була нагода більш детально довідатися про проект "Україна 3000", який очолює дружина Президента.

Зустріч з Міністром закордонних справ України

Канадська громада з великою приємністю зустріла гостя з України, Міністра закордонних справ, док. Арсенія Яценюка, який мав офіційний візит до Канади на запрошення Канадського Міністра закордонних справ. Президент КУК була пристуня на офіційному прийомі в Оттаві з цієї нагоди.

2. СПРАВИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КАНАДСЬКИМ УРЯДОМ

Співпраця з Федеральним Урядом

КУК робить все можливе для того, щоб впливати на канадські справи, які є важливими для Канади взагалі і для українців зокрема, а також і на справи вироблення позитивних відносин між Канадою і Україною. КУК постійно інформує уряд, посилаючи їм різного роду відозви та пресові повідомлення відносно справ, над якими Конгрес працює з наміром, щоб вони були вповні поінформовані. Знову цього року президент та голови деяких комітетів мали зустрічі з міністрами у їхніх ділянках. Ці справи описані більш детально в окремих темах праці Конгресу.

Зустріч делегації КУК з Міністром закордонних справ Пітером МакКеем

10 листопада 2006 року представники Конгресу Українців Канади зустрілись в Оттаві з Міністром закордонних справ Канади Пітером МакКеем. Делегація КУК, яку очолила Президент Орися Сушко, виклала Міністру стислі пропозиції КУК стосовно питань у сфері канадсько-українських відносин (детальні матеріали можна переглянути на веб-сторінці КУК: www.ucc.ca).

У цьому документі КУК звертається до канадського уряду з проханням підтримати Україну у зв'язку з тиском на неї з боку інших країн, зокрема Росії. КУК наголосив на важливості підтримки Канадою України як держави, що перебуває на шляху

розвитку своєї демократії. Одним із способів, яким канадський уряд може сприяти підвищенню життєвого рівня в Україні і в той же час розвитку економіки Канади, є заохочення канадських інвестицій в Україну та торгівлі з нею. КУК переконливо говорив про необхідність створення в Канадському Посольстві у Києві посади державного службовця з питань торгівлі, а також торкнувся питання скорочення федеральним урядом фінансування громадської дипломатії. КУК наполягав на перегляді цього питання, а також підкреслив користь для Канади підтримання культурного, спортивного та наукового обміну з Україною та іншими країнами.

На 2007 рік припадає 75-та річниця Голодомору 1932-1933 років в Україні. У зв'язку з цим КУК звернувся до уряду Канади з проханням офіційно визнати цю трагедію як акт геноциду.

Під час зустрічі КУК закликав Міністра закордонних справ до дій, які б забезпечили провідну роль Канади у боротьбі з торгівлею людьми.

КУК залишився задоволений зустріччю та сподівається на подальший позитивний діалог з Міністром та Міністерством закордонних справ.

Імміграційні справи

Комітет, очолений президентом КУК Орисею Сушко (до нього входять представники кожної провінційної ради КУК, Канадської Української Імміграційної Служби та інші зацікавлені особи), успішно провів круглий стіл з різних імміграційних питань. Зустріч відбулась 11 листопада 2006 року у Оттаві. Завдяки цьому заходу члени Імміграційного Комітету КУК змогли особисто зустрітися для обговорення стратегії КУК відносно розв'язання реальних труднощів, які виникають у новоприбулих. Під час зустрічі між іншими було обговорено питання інтеграції нових іммігрантів у канадське суспільство та в українську канадську громаду. Наступні теми були дискутовані:

- а) уряди та імміграція: можливості та перешкоди;
- б) інтеграція іммігрантів: вдалий досвід та технології успіху;

в) четверта хвиля: вироблення стратегії для прийому та адаптації;

г) що позитивного для громади ми очікуємо від імміграції?

Представники Управління з питань громадянства та імміграції та Посольства України взяли участь у круглому столі, щоб поділитись окремими своїми міркуваннями з цих питань.

Вислід обговорених тем знаходиться в репортажі із цього форуму та був представлений Міністру Імміграції при Федеральному Уряді.

Міжнародна торгівля людьми

У 2006 р. КУК влаштував дві інформативні сесії на цю важливу тему, щоб громада була ознайомлена із цим злочином та таким способом могла вплинути на уряд для встановлення відповідних правил щодо тих осіб, які є винними у скоєнні цього злочину. У сесіях, які відбулися в Торонто і у Вінніпезі, брали участь представники Канадського уряду, а зокрема член парламенту, Джой Сміт, яка неполегливо працює над цією справою, Ірина Солтас, яка очолює канадську коаліцію знущання над людьми, Амбасадор Канади в Україні, доктор Абіна Денн, та президент КУК Оріся Сушко. Рівнож президент КУК Оріся Сушко мала виступ на цю тему перед комісією Статусу Жінок при Канадському уряді.

Громадянська Коаліція

Для кращого успіху в справі Денатуралізації і Депортації КУК ініціював створення Канадської Коаліції Громадянства. До цієї коаліції входять різні етнічні групи, які стурбовані питаннями законодавства відносно громадянства і пережили несправедливість у зв'язку з відкликанням громадянства та існуючим законодавством. Ця група продовжує старанно працювати над цими важливими справами.

Інтернування українських канадців

Протягом двадцяти років КУК шукав розв'язання питання щодо відшкодування урядом Канади за інтернування українських канадців в 1914-1920 рр. Одна із резолюцій, схвалена XXI Трирічним Конгресом, уповноважила

продовжувати цю діяльність як пріоритет КУК. Отож продовжувалися зустрічі, розмови і представлення урядові пропозицій КУК у цьому питанні. Із проголошенням федерального бюджету в лютому 2005 р. виділено \$25 мільйонів на цю справу (у тому числі й на розгляд справ інших національностей). З цієї суми КУК сподівався на поважну суму, яка мала б оформитись у спеціальний фонд при Українській Канадській Фундації ім. Тараса Шевченка, призначений на дослідження та вироблення освітніх матеріалів на теми інтернування і людських прав, а також на встановлення чотирьох постійних стипендій у ділянках: гуманітарних, юридичних, освіти і мистецтва. У додатку – влаштування пам'ятної таблиці в усіх 24-ох місцях інтернування.

Із зміною проводу уряду знову доводилося і далі доводитися обстоювати підписаний із попереднім урядом документ та наполягати, щоб договір був виконаний. Комітет інтернування, який очолює адвокат Андрій Гладішевський, зустрічається з відповідальними міністрами, щоб далі домагатися позитивного виконання попереднього договору.

Власне 16 лютого 2007 р. КУК разом з партнерами – Українським Канадським Товариством Громадянських Свобід (UCCLA) і Шевченківською Фундацією – зустрілися в Оттаві з державним секретарем з питань мультикультуралізму п. Джейсоном Кенні для обговорення необхідності скорого вирішення справи українського інтернування.

У всякому разі КУК далі домагається, щоб уряд дотримувався договору з попереднім урядом без жодних змін у виділенні бюджету на цю справу.

Багатокультурність

КУК дотримується ухвали від 2003 року, меморандуму, який виготовила Комісія Багатокультурности при КУК. Цей документ поміщений на веб-сторінці КУК під назвою: Канадська Багатокультурність: закон, дійсність і наше місце.

Канадське Міжнародне Радіо

КУК стурбований скороченням україномовних радіо-передач в Україну на Канадському Міжнародному Радіо,

незважаючи на різного роду прохання і з'ясування важливих потреб їх продовження. Зміни сталися після закінчення виборчого процесу в Україні – громада сподівалась, що уряд зрозуміє важливість їх продовження в критичний час для демократизації в Україні. Окрім попередніх домагань та листувань, ці прохання були викладені в жовтні 2006 р. під час зустрічі із Міністром закордонних справ.

КУК і Україна виановують Брайана Малруні

18 квітня 2007 року на урочистому банкеті, організованому Конгресом Українців Канади під патронатом Посольства України в Канаді, 18-ий Прем'єр-міністр Канади Брайан Малруні був удостоєний найвищої нагороди Конгресу Українців Канади – Шевченківської медалі, і найвищої відзнаки, якою Україна може нагороджувати іноземних громадян, – престижного ордена князя Ярослава Мудрого.

Ці визначні нагороди, що були вручені президентом КУК Орисею Сушко та послом України в Канаді Ігорем Остаšem у присутності нинішнього Прем'єр-міністра Стівена Гарпера і чотирнадцяти його міністрів, а також численних членів парламенту та колишнього Прем'єра Саскачевану Роя Романіва, архієпископа Української Православної Церкви в Канаді Юрія, єпископа Української Католицької Церкви Стефана Хмільяра відзначили рішення уряду Брайана Малруні зробити Канаду першою державою Заходу, що визнала незалежність України в грудні 1991 року.

Кількість представників канадських засобів масової інформації на банкеті вразила навіть звичних до оттавської політичної сцени. Дійсно, навряд чи будь-коли за всю історію української громади в Канаді відбувалось таке представницьке зібрання політиків і журналістів на Заході, організованого за сприяння КУК. У короткій промові п. Малруні згадав про значний внесок канадців українського походження у розбудову Канади і про увагу, що надавалась його урядом підтримці демократії і національного самовизначення народів Східної Європи і Радянського Союзу.

Зібрані під час банкету кошти виділені на підтримку проекту «Дитяча лікарня майбутнього», що розгортається на

Україні. Опікується проектом Міжнародний благодійний фонд «Україна 3000».

Мабуть, вперше в історії КУК відбулася така значна історична подія в присутності достойних членів уряду, загальноканадської та української громад.

Надзвичайний і повноважний Посол України в Канаді

Із прибуттям до Канади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Канаді Ігоря Осташа, президент КУК разом із делегацією відвідали Посла і офіційно та щиро привітали його з приїздом до Канади, ознайомили його із працею КУК та висловили надію на повну співпрацю у взаємних справах.

30 січня 2007 року Президент Конгресу Українців Канади була присутньою на церемонії в Рідо Голл (Rideau Hall) в Оттаві, де Посол вручив вірчі грамоти Генерал-губернатору Канади Мікаель Жан. Зі врученням вірчих грамот Посол Осташ офіційно набув позиції повноважного представника в Канаді. Із приводу цього історичного моменту президент КУК висловилася ось так: *"Конгрес Українців Канади щиро вітає Посла Осташа в Канаді та сподівається співпрацювати разом з ним з метою подальшого розвитку стосунків між Канадою і Україною. Ми впевнені, що ці стосунки будуть корисними для обох держав і віднайдуть нові аспекти наших давніших зв'язків. КУК буде продовжувати грати важливу роль в цьому процесі, що триває"*.

3. ЗАГАЛЬНОКАНАДСЬКІ СПРАВИ

Українські студії

Комітет Українських Студій має відповідальність подавати інформацію, рекомендації, займатися статистикою тощо відносно програм, які існують в Канадських вищих інституціях науки та взагалі сприяти поширенню українських студій у Канаді. Комітет очолює доктор Дарія Даревич.

З огляду на те, що є конечна потреба та бажання помочі у вихованні дітей і молоді в українському дусі, вирішено відновити Раду Українських Шкіл. Нова програма буде представлена під час XXII Конгресу, який відбудеться в жовтні 2007 р.

Молодь

З огляду на те що свідома молодь – це наші майбутні провідники, треба звернути особливу увагу на цю ділянку. Комітет, створений із представників усіх українських молодечих організацій Канади зреалізував проект впровадження програми студентського стажування в Парляменті Канади. Комітет провів широкомасштабну кампанію, щоб проінформувати студентів про існуючу програму. Було розглянуто понад двадцять кандидатур і троє із них були відібрані шляхом відкритого конкурсу. Ці вибрані студенти почали свою літню інтернатуру на Парляментському Пагорбі 3 травня 2007 року. Програма інтернатури в Парляменті знову розпочалася цього року після більш як десятилітньої перерви. Програма влаштовує молодь з усієї Канади до праці в кабінетах парламентарів в Оттаві протягом трьох місяців. Програма має на меті дати молодим українцям Канади можливість краще зрозуміти роботу федеральної політичної системи.

Ця програма фінансована щедрими пожертвами двох добровольців української громади. Надіємося, що вона буде продовжуватися кожного року та розвиватися кількісно. Співголовами комітету є Марія Баняс і доктор Христина Калічинська.

Комунікація

Для покращення свого іміджу в Канаді і в Україні Комітет Комунікації, який очолювала Рая Шадурська, а тепер очолює Ірка Мицак, довершує працю над створенням і впровадженням нової веб-сторінки.

Зв'язки з громадою

У зв'язку з тим, що потрібно нав'язати тісніші зв'язки із громадою, прийнято постанову проводити засідання Ради Директорів в різних місцевостях Канади. Метою цього є, щоб в той самий час організувати зустріч із громадою даної місцевості для обміну інформацією тощо. Відповідно до цієї постанови протягом останнього року зустріч відбулася в місті Монреалі, де пройшла загальна пленарна сесія із громадою, на якій була подана інформація про працю різних комітетів, під час якої

присутні мали нагоду на питання і дискусію. Ця подія є історичною, оскільки Рада Директорів вперше зустрілася у Квебеці. Посол України Ігор Осташ зустрівся з Радою Директорів, щоб обговорити канадсько-українські відносини.

Крім цього, президент КУК по можливості відвідує місцеві відділи КУК, щоб особисто інформувати громаду та прислухатися до порад і зауважень.

4. КУК І ІНШІ УСТАНОВИ

Шевченківська Фундація

Президент Української Канадської Фундації ім. Тараса Шевченка, адвокат Андрій Гладишевський, входить до складу Ради Директорів КУК з огляду на те, що Фундація є однією із складових організацій Конгресу. Рівночасно Рада Директорів КУК призначає всіх членів Ради Директорів Шевченківської Фундації. Завдяки ініціативі КУК Фундація була заснована актом парламенту в 1963 р. та існує для поширення і збереження канадської культурної спадщини та заохочення активного українського життя в Канаді.

Канадсько-Українська Фундація (КУФ)

Президент Канадської Української Фундації, професор Остап Гавалешка, входить до складу Ради Директорів КУК з огляду на те, що КУФ є складовою організацією КУК. КУФ був заснований у 1995 р. завдяки КУК для вироблення тісніших зв'язків між установами та громадянами Канади і України.

Канадська Етнокультурна Рада (КЕР)

КЕР є коаліцією тридцяти двох крайових етнокультурних організаційних надбудов. Вона була створена для позитивного впливу та розвитку багатокультурного характеру Канади. КУК як одна із основних організацій цієї установи активно включається у всі дії праці КЕР.

Світовий Конгрес Українців

Попередній президент КУК адвокат Євген Чолій займає позицію першого віце-президента СКУ. Президент КУК Оріся

Сушко і доктор Олег Романишин входять в Екзекутиву СКУ, пані Іроїда Винницька і адвокат Павло Грод входять до Дирекції, а до Контрольної Комісії входять Іван Підкович і інженер Ярослав Соколик. КУК старається брати активну участь у важливій праці, яку СКУ виконує в діаспорі.

Президент КУК, Оріся Сушко, мала честь бути ведучою програми під час бенкету з нагоди 40-ліття існування СКВУ/СКУ.

Приємно згадати, що цього року збірка в Канаді на потреби СКУ знову увінчалася успіхом, це свідчить про авторитет СКУ в Канаді.

Валентина ТАКАЄВА,

*голова українського культурного центру «Батьківщина»,
м. Ташкент, Республіка Узбекистан*

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР « БАТЬКІВЩИНА» В УЗБЕКИСТАНІ*

УКЦ «Батьківщина» м. Ташкент був організований у 1994 році і до цього часу є одним з найактивніших українських культурних центрів у Республіці Узбекистан. За період існування УКЦ «Батьківщина» була проведена велика робота по збереженню і відродженню української культури і мови, історії України, національних традицій, організації перших українських народних фестивалів в Узбекистані з метою показу широти і краси української культури. Найголовнішим завданням УКЦ «Батьківщина» стало виховання українських дітей і показ України як могутньої самостійної незалежної держави з її віковими обрядами і Шевченківським словом.

Саме за ініціативою УКЦ «Батьківщина» м. Ташкент та за підтримки Посольства України і місцевої влади була організована в 2002 році українська недільна школа, яка діє до

* За матеріалами доповіді в Донецьку на загальних річних зборах Ради Директорів Світового Конгресу Українців, 20-21 серпня 2007 р.

цього часу. Директор школи - голова УКЦ «Батьківщина» Валентина Такаєва, а вчителька української мови, літератури і історії України - Центр Наталка. В українській школі навчалось більше 100 дітей, 22 з них продовжили навчання у вищих навчальних закладах України. Клас з обладнанням для недільної школи виділено місцевою владою в школі-лицей №110 імені Т. Г. Шевченка, книгами забезпечив і допоміг Державний комітет нацміграції України. Інші витрати несе культурний центр. При недільній школі щорічно організуємо і проводимо Дні української мови, виставки дитячих малюнків «Мандрівка по Україні», запрошуємо дітей із 20 дитячих мистецьких студій м. Ташкент до спільної праці - до вивчення української культури, національного костюма, народних традицій, природи України очима дітей через малюнки. У виставках з великим задоволенням беруть участь діти різних національностей. Щорічно проводилося більше 3-6 виставок дитячого малюнка, фотовиставки (Державний музей мистецтв Узбекистану) у 2006 році проведено дві благодійні виставки дитячого малюнка в Республіканській дитячій бібліотеці і міжнародному виставочному залі «Караван-сарай». Дитячі малюнки на благодійній основі передані в Дитячий реабілітаційний центр і школу-лицей №110 ім. Т.Г. Шевченка. Самі знаходимо спонсорів, організаторів, допомагає Посольство України, тісно працюємо з Міжнародним Громадським фондом «За здорове покоління», жіночим фондом «Жіноче зібрання» і радіємо, що приносимо дітям радість, знаходимо здібних дітей – відзначаємо їх грамотами, подарунками. Одержано більше 25 листів-подяк від різних дитячих організацій та фондів на ім'я голови правління за необхідну благодійну і плідну роботу з дітьми (обов'язкову участь беруть діти-сироти).

До 15-річчя Незалежності України і Узбекистану було організовано фестиваль-конкурс дитячих колективів і дитячих малюнків «Разом дружна родина», у якому взяли участь діти 15 національностей з різних культурних центрів, організаторами стали ми і Інтернаціональний культурний центр Республіки Узбекистан, який координує роботу національних культурних центрів, сприяє зміцненню міжнаціональних відносин у країні, дружбі і злагоді між народами, які мешкають в Узбекистані.

За 2006-2007 рр. організовано і проведено більше 15 виставок дитячого малюнка на українську тематику, в якій взяли участь понад 2000 дітей.

Для учениці української недільної школи, художниці Оксани Бедрицької (16 років), організували 4 персональні виставки (м. Київ, м. Ташкент, м. Навої), вона є членом Академії мистецтв Узбекистану, стала переможцем міського конкурсу на премію «Зульфії», переможцем міжнародних конкурсів: опікуємося, допомагаємо, чим можемо.

Діти беруть активну участь у проведенні Шевченківських днів, днів української мови, слов'янської писемності, уроків Лесі Українки і Івана Франка, свята узбецько-української дружби, Дня Конституції, Дня Незалежності України, Різдва Христового, Пасхи, практично всіх державних свят України. Брала участь у конкурсі Міністерства освіти України на знання української мови. Частими гостями на уроках з дітьми є представники Посольства України. Діти активно беруть участь (співають, танцюють) в успішно діючому, організованому при УКЦ «Батьківщина» українському фольклорному ансамблі «Черемшина».

В Узбекистані за сприяння Посольства України за 4 роки організовано відправку 25 дітей української недільної школи міста Ташкент на навчання у вищі учбові заклади України.

Український ансамбль на сьогодні має велику популярність, в репертуарі центру народні пісні, національні постановки, ансамбль є переможцем міжнаціонального фестивалю, отримав багато грамот і відзнак Республіканського Інтернаціонального Культурного центру (РІКЦ), у складі якого більше 140 культурних центрів різних національностей. Український ансамбль яскраво представляє культуру України, бере участь практично у всіх заходах, які проводить РІКЦ, Посольство України, інші культурні центри. Всього за звітний період проведено більше 100 виступів і концертів. Проводимо благодійні концерти у домах престарілих, в махаллях, активно представляємо українську культуру на фестивалях, виступали в парках М. Горького, М.Улугбека, Бобура на святі «Навруз» у столиці Узбекистану. Ансамбль бере активну участь у відзначенні державних свят – Незалежності України і

Узбекистану, у святкуванні днів слов'янської писемності, національних культур, Різдва Христового, Пасхи, Міжнародного дня сім'ї, у відзначенні 150-річчя Івана Франка. Щорічно брали участь у зустрічах з делегацією слухачів Державного Інституту управління при Президенті України, з представниками державних делегацій (остання відбулася 28.04.2007 року з представниками Міністерств України під час приїзду державної делегації з Прем'єр-міністром України В.Ф. Януковичем) з покладанням квітів до пам'ятника Т.Г.Шевченку. Делегація в подарунок нам передала книги для потреб української діаспори.

На святкуванні Міжнародного Дня екології і 15-річчя організації Міжнародного Фонду «Екосан» (26.06.07) наш ансамбль спільно з Посольством України представляв Україну, і за рівнем підготовки одержав друге місце серед 20. Культурний центр брав участь у благодійних виставках-конкурсах, організованих МЗС Узбекистану серед акредитованих Посольств в Узбекистані, де проводились виставки національного мистецтва, кухні і національного співу, де Посольство України стало 4-м серед 26 акредитованих Посольств в Узбекистані.

Великий внесок в організацію роботи фольклорного ансамблю зробили керівник і організатор ансамблю поетеса Марія Гавриляк, Наталка Скирда, Інна Саматова, Ірина і Катерина Охрименко, Надія Чижова, Ірина Шульгіна, Олена Филатова, Олександра Хомченко, Зинаїда Пелипенко, Ольга Мамазова, Погребнова Мар'яна та інші, а також музичний керівник Марина Вавакіна, всі родом з України. Після розпаду СРСР вони залишились в Узбекистані, знають рідну мову і бережуть свої обряди та передають їх. Пропагандою української естрадної пісні займається заслужений учитель Узбекистану з вокалу Гульнара Мухтарова, яка підготувала і випустила молодь музичного коледжу ім. Хамзи, випускники якого є переможцями міжнародних фестивалів у м. Сочі, Москві, Мінську та в Узбекистані. Від Узбекистану постійно виступає на фестивалях у місті Києві член УКЦ «Батьківщина», студентка 3-го курсу Київської державної консерваторії Люба Макуха.

Великий внесок у розвиток української культури в Узбекистані зробили заслужений артист України Петров А. А.,

Соловей З. І., Гавриляк М., ветерани українського руху Такаєва В. М., Рябцев Л. Г., Рижова Т. І., Герасименко Є. М., Гайворонська І. І., Донець Г., Захарський В., Галущенко І. І., Молдованов М. Т., Динько М. П., Короленко А. П., Дмитракова О. В., Центр Н. В., Герман В. М., Батечко А. О., Бедрицький І. М., Гончаренко В. В., Коміренко О. І., Конопко З. М., Ковальчук В. і багато інших. Заслужений артист України, доцент Державної консерваторії Анатолій Петров є яскравим представником українського козацького роду, він представляє українську народну пісню на державних концертах Узбекистану, пропагує українську народну творчість, передає свій досвід молоді. Підтримував роботу УКЦ «Батьківщина» Навоїський гірничо-будівельний комбінат під керівництвом Героя Узбекистану ветерана українського руху - генерального директора Миколи Кучерського.

Центр займається також благодійною роботою: ми спільно з Міжнародним недержавним дитячим фондом «За здорове покоління» проводимо благодійні акції з концертними програмами, в т. ч. і для дітей-сиріт з 31-го дитячого будинку (у цьому нам допомагав наш земляк з Канади Роман Грубий).

Спільно працюємо з Союзом Українок Америки, який очолює пані Ірина Куровицька, а особливо зі Стипендійним Фондом Союзу Українок Америки з референткою Марією Полянською. Щорічно з Фонду ми отримуємо для мало-забезпечених дітей українського класу стипендії по 50 \$ на книжки, шкільний одяг. Самі організуємо збір одягу, взуття і передаємо малозабезпеченим сім'ям. За участю ансамблю організуються і проводяться дні пам'яті Голодомору 1932-1933 років, Чорнобильської трагедії.

Вся культурологічна робота організується УКЦ «Батьківщина» без будь-якої планової фінансової підтримки з України (без фінансування проєктів), а на добровільній ініціативі і праці членів УКЦ «Батьківщина». За 2006-2007 рр. одержана благодійна фінансова допомога з Міністерства Транспорту України «Укрзалізниці» в розмірі 15 тисяч доларів США згідно затвердженого кошторису і затрачена на організацію матеріально-технічної бази УКЦ «Батьківщина» м. Ташкент - офісу і обладнання для нього, організована «Добра

хата», «Батьківщина», де збираються члени української діаспори, діти, проходять засідання правління, репетиції.

Не забуваємо ми й про своїх ветеранів, особливо на День Пам'яті і Почесті, обов'язково щорічно організуємо концертні програми з врученням пам'ятних подарунків, харчових пайків за рахунок благодіїв.

До святкування 70-річчя визволення України була проведена виставка дитячих малюнків «Солдат Перемоги», дітям-переможцям вручили грамоти і подарунки, діти вітали ветеранів Великої вітчизняної війни і праці, нашу благодійну акцію підтримало Посольство України. Не забуваємо ми й про ветеранів українського руху в Узбекистані. Так, ми провели творчі вечори у зв'язку з 65-річчям з дня народження заслуженої артистки України і Узбекистану Соловей З.І. і з 60-річчям керівника фольклорного ансамблю «Черемшина» Гавриляк М.В., було відзначено почесними грамотами ветеранів української діаспори Герасименко Е. М., Скирду Н., Саматову І., Хомченко О. та інших, до 8 Березня – подарунками жінок-активісток.

У 2006 році організована фотовиставка Володимира Гончаренка «Світ природи і краси». Уся наша робота висвітлена на світлинах Володимира Гончаренка. Плануємо показати виставку в Україні, у Казахстані.

З 2003 року УКЦ «Батьківщина» активно допомагав у організації роботи РУКЦ «Славутич», а саме в організації українського філіалу в Республіці Каракалпакистан, члени від «Батьківщини» входили у правління РУКЦ «Славутич». На всі державні свята члени українського центру «Батьківщина» спільно з представниками Посольства України та членами РУКЦ «Славутич» влаштовують покладання квітів до пам'ятника Т.Г. Шевченку. До 10-річчя (2004 рік) організації українського культурного центру «Батьківщина» всіх ветеранів українського руху відзначено Почесними грамотами Держкомнацміграції України і Міністерства культури України, голову, Такаєву Валентину, нагороджено відзнакою «За розвиток світового українства».

За сприяння Посольства України делегація УКЦ «Батьківщина» і РУКЦ «Славутич» брали участь у Форумі

українців у 2006 році в місті Києві, а голова додатково звітувала на засіданні Річних Зборів Директорів СКУ.

У 2005 році силами центру підготували виставку старовинних українських костюмів кінця 19-го початку 20-го століття десяти областей України. Костюми пошили студенти Республіканського коледжу дизайну (20 штук) за рахунок центру, провели організацію і показ на фестивалі «Український спів в Узбекистані». Ми мріємо закінчити виготовлення даної колекції і створити музей української моди.

Усі заходи, які проводить УКЦ «Батьківщина», висвітлюються у центральних газетах («Правда Востока», «Новости Узбекистана», «Вечерний Ташкент») і журналах («Узбекистан»), а також на центральному телебаченні (передачі «Дружба» (Дустлік), «Ассолом, Узбекистан», «Tashkent» та інших). За активну роботу український культурний центр «Батьківщина» м. Ташкент відзначено Почесними грамотами і дипломами державних структур Республіки Узбекистан.

СЕКЦІЯ 3.

**„УКРАЇНА ПАМ’ЯТАЄ –
СВІТ ВИЗНАЄ!”**

Стефан РОМАНІВ,
*голова Міжнародного координаційного Комітету
Світового Конгресу Українців*

Ірка МИЦАК,
*секретар Міжнародного координаційного Комітету
Світового Конгресу Українців*

75-ТА РІЧНИЦЯ ВІДЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГЕНОЦИДУ 1932-1933: „УКРАЇНА ПАМ'ЯТАЄ – СВІТ ВИЗНАЄ!”

У 2008-му році виповнюється 75 років з того часу, коли голодна смерть у мирний час, на найродючішій землі у світі, обірвала мільйони людських доль.

Голодомор – один з найстрашніших злочинів в історії людства. Внаслідок свідомої і чітко спланованої політики тоталітарного комуністичного режиму знищено мільйони людських доль. За своїм вражаючим масштабом Голодомор перевищив навіть втрати українського народу під час Другої світової війни. Ми й досі переживаємо наслідки цього безжального терору.

Міжнародний Координаційний Комітет Світового Конгресу Українців проголосив Міжнародний тиждень відмічення Голодомору, який 2008 року проходив від 16-го до 23-го листопада. Наш намір – щоби цей тиждень щороку об'єднував не лише українців цілого світу, але й світове суспільство, довкола просвітницької кампанії і спільного вшанування жертв цієї трагедії.

У тісній співпраці з Секретаріатом Президента України, Міністерством Закордонних Справ України й Українським Інститутом Національної Пам'яті, Міжнародний Координаційний Комітет опрацював головні заходи, присвячені відзначенню 75-ої річниці Голодомору 1932-33 років під гаслом «Україна пам'ятає – світ визнає».

Впродовж цього року українці успішно звернули увагу політиків, науковців, журналістів і громадян на цей часто

забутий геноцид. Міжнародна Незгасима Свічка відвідала 34 країну світу із завершенням акції в Україні, починаючи з 1-го листопада. Голодомор визнано актом геноциду проти українського народу 13-ма країнами світу. В Україні відкрито архіви Служби Безпеки (СБУ), яка видала список відповідальних за Голодомор; формується Національна Книга пам'яті на основі реєстру жертв Голодомору та свідчень очевидців; організується спорудження Меморіального комплексу у місті Києві в пам'ять про жертви.

Все ж таки, залишилося ще багато для досягнення, і ми не сміємо зупинити свою діяльність з кінцем цього року. Мусимо продовжувати працю з міністерствами освіти, щоби запевнити включення теми Голодомору в шкільні програми навчання. Ми маємо моральний обов'язок запевнити, що свідчення очевидців Голодомору є належно документовані і збережені для майбутніх поколінь. На міжнародному рівні не зупинимо працю, доки Об'єднані Нації не визнають Голодомор геноцидом.

Закликаємо всіх –

* У суботу 22-го листопада 2008 р. і в наступні роки саме в цей день, разом з Україною вшановувати пам'ять жертв однохвилинною мовчанкою і запалити свічку в кожному українському домі.

* Взяти участь у богослужіннях і панахидах, які будуть відправлені у ваших церквах.

* Взяти участь у поминальних імпрезах, зорганізованих Вашою місцевою громадою.

Це необхідний мінімум, який ми, сучасні українці, маємо зробити не тільки для мільйонів загиблих, а скоріше для наших нащадків, які повинні завжди пам'ятати про Голодомор і робити все, щоби подібна трагедія ніколи не повторювалася.

Відкриймо світові правду про Голодомор!

*Леся ХРАПЛИВА-ЩУР,
Секретар Світової Координаційної
Виховно-Освітньої Ради Канади*

ВІДБЛИСК „НЕВГАСИМОЇ СВІЧІ”

„З журбою радість обнялась” – цю безсумнівну життєву правду, що її висловив був так чітко наш Олександр Олесь, можна свobodно примінити і до сьогоднішнього стану української Держави і української справи у світі. Хто шукає темних сторінок у всьому – має небувалу нагоду знаходити їх і в нашому державному, і у громадському житті – і зовсім виправдано! Хто ж шукає позитивних проявів – тому одначе теж не важко їх знаходити. Не будемо їх вичисляти. І може не так важливо навіть – старатися співставити і співмірити ясні й темні сторінки нашого життя, питаючи, котра переважає, (та така аналіза – і не мета цієї статті!), а важливо – щоб шукати, знаходити і доцільно та вміло використовувати позитивні осяги нашого українського сьогодення. Щоб не прогавити добрих нагод, проходячи неухважно попри них, а навпаки, вичерпувати повністю можливості, які вони приносять!

Одним таким безсумнівним прикладом успішного використання доброї нагоди – можемо сміливо назвати сучасне справді знаменне відзначення 75-ої річниці Великого Голодомору: задум, якого успіхи вже можемо ствердити і сьогодні. „Невгасима свіча” мандрує переможно – справді по всіх континентах глобальної України, еднаючи довкруги одної мети – українців на поселеннях безмежно далеких географічно просторів – із незабутнім „Краєм Хрещеним” та його долею.. Скріплення цієї духовної злуки – очевидне. Варто замітити: на кожному місці відзначення збираються **всі партії й установи, всі Церкви і „хвилі”** нашої діаспори. А сам невгасимий вогонь приносять громадянам у кожному поселенні – представники Держави – Українських Посольств чи Консулятів!

Пригляньмося ж: достойні сиві голови тих, хто сам усе переживав; розблислі очі дітей України, народжених поза її територією – на вид палаючого вогню; навіть пожвавлене

зацікавлення тих, кому вже починала надокучати буденність бездомного нашого життя...

І ще: такі привітні відгуки від „сильних світу цього” – так надто довго вже байдужих до нас!

Це ж бо тріумф привселюдного проголошення так довго заперечуваної Правди! Правди – яка не може не заторкнути сумління жодної людяної людини, ніякої народности. Незвичайно влучний вже хоч би її символ, хрест – знак „безсмертя у смерті” і тінь Мучеників – з руками розкритими до благословення... До того ж знайшлося динамічне, мобілізуюче та зовсім можливе до здійснення гасло: **„УКРАЇНА ПАМ’ЯТАЄ – СВІТ ВИЗНАЄ”** – Це все – правильно задумана й сумлінно пророблена праця – і власне доцільно використана нагода.

Це ж збувається на наших очах сподівання великого Олега Ольжича: „... і мертві встають” – щоб хоч так пізно причинитися своїм свідоцтвом до успіхів нащадків: підтвердити нашу Правду перед світом. Як звіщає це й євангельське пророцтво: „Кров мучеників стає насінням Віри!

Одначе, яка ж вічна це загроза слабій людській вдачі; оцей нахил „спочити на заслужених лаврах” після великого успіху! Велике ж мистецтво в тому, щоб саме в такі вершинні хвилини всенародного підйому – не розслаблюватися, а вести розпочате діло далі вгору – до ще кращих успіхів! Недавній досвід Помаранчевого Майдану учить нас переконливо-боляче про небезпеку в такому занедбанні!

Бо ось – щасливо така нова нагода уже стукає в наші двері! Не лише нагода, а, сказати б – невідкличне історичне зобов’язання. Кінець цього ж таки 2008-го року і наступний, 2009-й рік – це ж 300-ліття виступу гетьмана Івана Мазепи: народження Мазепинської концепції української самостійності – яка стала дороговказом усім свідомим українцям до сьогодні й повік віків...

„Бо нас у бій благословить могутній дух Мазепи!..” – це не лише бадьорі слова бойової пісні, але й ствердження вже dokonаних великих діл – аж до сьогоднішньої самостійности включно!

Півстоліття тому в Україні було страшно згадувати про ці події з-перед 250-и тоді літ, хіба що в „урядовій“ лайливій інтерпретації. Зате у всесвітній нашій діаспорі широке відзначення 1959-го, „мазепинського“ року справді спричинилося було поважно до поживлення зорганізованого українського життя та піднесення патріотичних настроїв. Брали у цьому великому відзначенні оживлену участь наші установи, вчені, мистці, літератори, преса, молодь... Згадуються міжорганізаційні „мазепинські змагання“ молоді, – які залишилися до сьогодні глибоко у свідомості та дозрілих ділах усього дальшого життя тодішніх юних учасників.

Так само, як сьогодні щойно виявляється, що не надармо згинуло таке велике число замовчуваних трагічно десятиліттями, десятки мільйонів замучених Голодомором! І так само треба нам відновити і при цій нагоді – ідеї Великого Гетьмана. Не дармо ж закінчував свій вірш з нагоди тодішнього 250-річчя трагічної на століття, Полтавської битви – діаспорний поет Святослав Гординський: *„і все таки вкладаєм ногу в стрем'я“*...

Він, Маєстатичний Мазепа, ще й сьогодні ідейно живий: у небувалому новому розквіті Київської Могилянсько-Мазепинської Академії, яку Він розбудував і поставив на рівні найкращих європейських університетів, у реєстрації безчисленних церков, які Він фундував, у президентських плянах відбудови гетьманської столиці – Батурина, у невмирущих закличках до вільності, прав і свобод козацького народу. Його „Пісні про згоду“ ми так радо згадуємо при кожній громадській нагоді, але так нечасто втілюємо її в життя!

Ми повинні пам'ятати своє минуле – і часи Гетьманщини, і Полтавську битву, і новочасні змагання та виводити з них уроки – для себе і майбутніх поколінь українців.

При цьому у всьому світі існує панівна тенденція до всезагального примирення всіх колишніх воюючих країн... Ось пробачення попросила Німеччина за злочини Гітлера, попросив навіть Ватикан – за інквізицію далеких предків. Простягала навіть перша руку до згоди – наша Українська Католицька Церква, так жорстоко нищена безбожним большевицьким режимом! Щоправда – наша простягнена рука – так і зависла в

повітрі!... Напевно, на часі для попередніх репресивних режимів та їх офіційних спадкоємців перепросити і за всі злочини супроти України й українців.

Що ж нам робити сьогодні!? Мазепинський заповіт велить:

*„Нехай буде така слава,
же през шаблі масм права!“*

Безперечно, інші настали часи, у світі в повазі міжнародно-визнані цінності. Засуджується у вселюдських поглядах насильство й жорстокість людини над людиною та її свободою, в якій би формі воно не було б. Тим більше знущання – над слабшими, беззахисними. Сьогодні визнаються принципи міжнародного співжиття, які вільний і демократичний світ може піднести на наш захист і за визнання нам належного місця між народами. Тому ніхто не заборонить нам говорити Правду і у світлі цих загальновизнаних точок зору.

Сьогодні Світ висуває інші виклики. Тому згадаємо нашого Другого Великого Пророка – Івана Франка: *„Кажеш – нині інші війни – ну то іншу зброю куй!“*. Згадаймо досвід недавнього переможного мирного Майдану, погляньмо на багаті плоди майже глибокорелігійного найновішого відзначення річниці Голодомору!

І наше мирне змагання за здійснення Мазепинських заповітних ідеалів повинно теж проходити в дусі великого мирного „українського зриву“ – скріплення нашого українського духа – де б ми не жили. Наш зорганізований і рішучий протинаступ може й повинен бути в площині піднесення національної свідомості та почуття національної гідності. У залученні до активної діяльності кожного українця, згідно з його становищем та можливостями. Із поширенням нашого слова, книжки, мистецтва, оживленням традиційних наших високих моральних принципів. Повинен цей протинаступ бути багатий і різноманітний у здвигненні нових, здорових здобутків нашого громадського життя й культурних цінностей. Повинен охопити все українство – від найменших і найдалше

розкинутих українських громад – до найвищих наших організаційних надбудов.

Не забудьмо, що тут і особливо багата духовно й колоритна козацька традиція дасть нам невичерпне джерело влучних символів та кличів для переконливого оформлення цих відзначень. Бо це власне теж немаловажливе!

Початки цього діла вже плянуються й підготовляються. Група захоплених прихильників цього діла – вже проводить широку перебудову руїн гетьманського Батурина у величавий національний Пантеон. Непохитна воля бо місцевого населення навіть змусила священство УПЦ Московського Патріархату – відправити там Панахиду по великому Гетьманові. Згадав про відзначення виступу Гетьмана Мазепи у своїх резолюціях Дев'ятий Конгрес Світової Федерації Українських Жіночих Організацій у Києві цього року. Із радістю читаємо, що Світовий Конгрес Українців збирається визначити саме наступний, 2009-ий рік – РОКОМ ІВАНА МАЗЕПИ!

Благословіть же нам, онукам, на добру справу, Ваша Ясновельможносте – Наш Заповітній Пане Гетьмане!

ПОКЛІН ЯСНОВЕЛЬМОЖНОМУ ПАНОВІ ГЕТЬМАНОВІ ІВАНОВІ МАЗЕПИ

Попробуймо слідами давніх літ
Струснути пил, що ним віки покриті
І панегіриком старих пііт
Ясновельможного в наш час хвалити!

Поклін очам, що досі ще зорять
З-між орнаментів зблідлої грав'юри,
Обильності бароккових фасад
І Академії великовченим мурам!

Поклін думкам з-під іскрометних брів
Під шапкою із крилами до лету,
Поривові, що з глибини віків
Приніс у степ – крилатий кінь поетів!

Поклін рукам – чарівникам бандур,
Що зойком чайки викликали славу.
Подяку пісні правнуки кладуть
Про братолюбіє і шаблі право!

Поклін ногам старечим, що пройшли
Останній шлях: від Десни аж до Богу,
За заповіт Полтави – щоб колись
Вінчала остаточну перемогу.

Прийдімо ж знову, понад три віки,
Понад руїни знидїлих анатем,
Прославити дар Божої руки –
Мазепи духа поміж нас вітати!

З А Я В А

ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ РОСІЇ ТА ФЕДЕРАЛЬНОЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ АВТОНОМІЇ УКРАЇНЦІВ РОСІЇ

У 2008 році за ініціативою Світового Конгресу Українців з нагоди 75-річчя Голодомору 1932-33 років українці цілого світу проводять акцію «Незгасима свічка». Маршрут «Незгасимої свічки» прямує крізь всі континенти, через країни, де живуть українці, всюди вона є символом вшанування пам'яті невинних жертв Голодомору, символом скорботи, символом недопущення такої трагедії у майбутньому.

8 жовтня «Незгасима свічка» з Казахстану прийшла в Росію, де українці складають одну із найчисельніших груп населення, де ще лишилися живі свідки Голодомору.

Об'єднання українців Росії, Федеральна національно-культурна автономія українців Росії, регіональні українські організації заздалегідь провели велику організаційну та змістовну роботу з підготовки траурних заходів, вечорів-реквіємів, скорботної ходи, поминальних богослужінь тощо. Всі ці заходи не мали ніякого політичного забарвлення, а ставили

метою лише одне – вшанувати пам'ять мільйонів українців та людей інших національностей, які стали заручниками злочинного сталінського режиму.

На жаль, органи влади стали на шлях фактичної заборони під різними приводами проведення культурно-просвітницьких та релігійно-духовних траурних заходів, тиску на українські громади та їхніх керівників.

Як письмово заявив один високопоставлений російський чиновник, «нельзя исключать, что украинцы могут попытаться использовать акцию «Неугасимая свеча» в своих националистических интересах, говоря «голодомор», а подразумевая «геноцид». Висловлюємо подив, що в країні, яка хоче бути демократичною, ставиться під сумнів право громадян висловлювати точку зору на події минулого, яка відрізняється від офіційної.

Прикро також, що Російська православна церква в інших містах (крім Москви) відмовилася від проведення поминальних богослужінь, які «считаются нецелесообразными, весь СССР страдал» (з листа архієпископа Уфимського і Стерлітамакського Никона).

Незважаючи на перепони, українські організації Москви та Санкт-Петербургу провели великі вечори пам'яті жертв Голодомору, разом з українцями світу приєднались до цієї символічної акції.

Об'єднання українців Росії та Федеральна національно-культурна автономія українців Росії висловлюють жаль і нерозуміння з приводу дій російської влади, які практично унеможливили проведення українськими організаціями в регіонах Росії загальнолюдської гуманітарної акції «Незгасима свічка».

*Правління Об'єднання українців Росії
Правління Федеральної національно-культурної
автономії українців Росії*

м. Москва, 17 жовтня 2008 р.

КРУГЛИЙ СТІЛ

**ВАСИЛЬ ГАЙВОРОНСЬКИЙ
(ГАЙДАРІВСЬКИЙ) – ВИДАТНИЙ
ПИСЬМЕННИК-ЕМІГРАНТ
З ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ**

*„А як і трапиться комусь
залишити свою батьківщину,
то сумуватиме за нею, поки житиме,
і сум укоротить такому життя”*

Василь Гайворонський

Вадим ОЛІФІРЕНКО,
*член Національної спілки письменників України,
кандидат педагогічних наук, заступник голови Донецького
обласного відділення Товариства «Україна-Світ»*

**ГАЙВОРОНСЬКИЙ ВАСИЛЬ АНДРІЙОВИЧ:
НА ДОНЕЧЧИНІ Й ЗА КОРДОНОМ
1906 (14.01) – 1972 (13.11)**

Василь Андрійович Гайворонський (Гайдарівський) потрапив за кордон вже сформованим письменником, на творчому рахунку якого було кілька оповідань і повістей, надрукованих у журналі «Літературний Донбас» та в інших періодичних виданнях. У 1933 році Державне видавництво у Харкові видало його книгу «Пугачівська рудня», але до читачів вона не дійшла: головного редактора журналу «Літературний Донбас» Г. Баглюка та його заступника В. Гайворонського було заарештовано і звинувачено в троцькізмі. А щоб широким масам було зрозуміліше «моральне падіння» цих письменників, у редактованому вже іншими редакторами журналі з'явилося таке роз'яснення: «Троцькістські дворушники знайшли тепле місце у донецькій письменницькій організації. У 1933 році були розвінчані троцькісти Баглюк, Соболенко та інші, а також їхні поплічники Гайворонський і Западинський. Закляті вороги, які пролізли в донецьку організацію, прагнули відірвати письменницьку організацію Донбасу від мас, не допускали талановиту літературну молодь до організації і журналу, настирливо друкували в «Літературному Донбасі» такі контрреволюційні твори, як роман «Гута» Ковалевського і «Темпи» Соболенка...»

Троцькізмом як ширмою прикривався лише зовнішній фасад репресій в Донбасі на початку 30-х років. За цим явищем стояло одне: знищення української культури, і про це говорить хоч би той факт, що після арешту Баглюка і Гаиворонського журнал було повністю русифіковано. Уже в сьомому номері за 1935 рік українською мовою було надруковано лише одного вірша М. Рудя «Наречений». Цю ситуацію коментує В. Гайво-

ронський у своїй автобіографічній довідці на адресу видавця з Буенос-Айреса Юліана Середяка: «На кінець 1933 року у нас у Донбасі мав відбутися з'їзд письменників. Але ні мені, ні Баглюкові, ні комусь іншому з українських письменників бути на ньому не довелося. Кружляли чутки, що Москва проектує формальне приєднання Донбасу до Росії, а тому можна сподіватися репресій проти всього, що українське. І цей сподіваний наступ почався з того, що одного дня ГПУ закрило полотнощами машини, на яких друкувався «Літературний Донбас», присвячений з'їздові, поставило біля машин озброєну охорону, а вже вночі почалися арешти. Арештовано кілька душ, в тому числі Баглюка і мене. А решту узяли під догляд. Звичайно, хто мав можливість, то повтікали.

І в такий спосіб, позбувшись українців, купка росіян-письменників (П. Безпощадний, П. Северов) захопила журнал у свої руки, зрусифікувала його, назвавши по-російському – «Літературный Донбасс»...

Підтверджують висновки Гайворонського щодо репресій саме українських письменників опубліковані в журналі у кінці 1933 року «заходи» з поліпшення його роботи, де серед кількох пунктів значилось таке: «...В 1934 році журнал, який в основному буде виходити російською мовою, значно поліпшить відділ художньої прози і поезії...»

Отак у нашому краї сфабрикований проти троцькізму процес перетворився на репресії над діячами української культури. Звідки ж прийшов у літературу В. Гайворонський і якою була його подальша доля? Як повідомляє «Українська енциклопедія», що видана у Торонто (Канада) у 1984 році, „Гайворонський Василь (псевдонім Гайдарівський) народився 1 грудня 1906 року у Костянтинівці на Донбасі. Був членом літгрупи «Забой» і Всеукраїнської асоціації пролетарських письменників. Висланий 1933 року за межі України. Утік і жив, переховуючись на Кавказі. У 1944 році переїхав до Львова. Звідти емігрував до Сполучених Штатів Америки.

Багато його оповідань було надруковано у західноукраїнській еміграційній періодиці. Він автор оповідань і новел «Пугачівська рудня» (1933), «Ще одне кохання» (1946), «А світ такий гарний» (1962), «Заячий пастух» (1962). Помер

13 листопада 1972 року в Філадельфії. Похований на українському кладовищі у Баунд-Бруці”.

До сказаного в енциклопедії необхідно додати, що, крім названих творів Василя Гайворонського, в його доробку є ряд оповідань та повістей, виданих у різний час. Так, 1963 року в Буенос-Айресі (Бразилія) у видавництві вже згадуваного Юліана Середяка надруковано в календарі – альманасі «Мітла» гумористичне оповідання «Сенсація знічев'я». А в 1986 році у штаті Колорадо (США) вийшов збірник оповідань і повістей В. Гайворонського «Циркачка».

Як бачимо, географія видань письменника дуже широка. Це свідчення є перш за все ознакою його непересічного обдарування, творчість якого була в Україні під заборноюю.

Про високе поцінування письменника еміграційною громадою може свідчити і той факт, що відомий український культурний діяч з Австралії Дмитро Нитченко включив у виданий ним збірник листів до нього видатних письменників діаспори і кореспонденції нашого земляка. Так, серед прізвищ Івана Багряного, Володимира Винниченка, Анатолія Гака (Мартин Задека), Анатолія Галана (Калиновського), Олекси Кобця (Варавви), Уласа Самчука і Володимира Гжицького (недіаспорянина) бачимо і прізвище В. Гайворонського. Автор вступної статті до цього видання Марко Павлишин зокрема пише, що вона, ця збірка, являє собою «збірний автопортрет» українських письменників, які творили нашу літературу на одному з найтяжчих етапів нашої історії, в емігрантських скитаннях і діяспорних скрутах». В цілому творчість Гайворонського можна поділити на два великі періоди: перший, коли він почав друкуватись у 20-х роках в періодиці Донеччини, а пізніше став заступником редактора журналу «Забой» – «Літературний Донбас»; другий – не початок сорокових років в Україні і далі – до кінця життєвого шляху в Америці.

Кожен з цих умовно визначених відтинків має кардинальні відмінності у змісті написаного письменником. Так, у творчості В. Гайворонського двадцятих-початку 30-х років переважає виключно виробнича тематика.

В цю пору особливого значення набирає в літературі тема Донбасу – в Москві наш край оголошується стратегічною базою

побудови спочатку соціалізму, а пізніше й комунізму. То ж є закономірним, що молодий Гайворонський був захоплений хвилею індустріальної теми в літературі. Так, зокрема сторінки його повісті «Розминовка», яка друкувалася в журналі «Забой» у 1931-1932 роках, сповнені робітничого ентузіазму при виконанні та перевиконанні всіляких планів: на виробництві (шахта Пугачівська) чи в робітничій казармі розмови точаться навколо одного й того ж: план, план, план... Виглядає це так, що люди ніби втратили нормальну людську мову, і всі їхні проблеми, інтереси зводяться тільки до вболівань за шахту. Хоча автору не можна відмовити в умінні зображувати сцени на виробництві, будувати діалоги та давати досить влучні характеристики героям (що правда, однопланові).

Іншої якості змісту і тематичної спрямованості набувають твори Гайворонського у сорокові та наступні роки, хоча тема Донбасу і залишається провідною. Так, в оповіданні «Циркачка» перед читачами постає рідна письменникові Костянтинівка, в центрі твору – доля дружини репресованого радянського службовця, артистки цирку Марусі, її прагнення простого людського щастя в екстремальних умовах сталінських репресій.

У повісті «Світ такий гарний», написаній за кордоном, читачам розкривається картина рідного краю Гайворонського – це доля простих людей невеликого селища Кіндратівка над Торцем і в Слов'янському курорті, відомому на увесь Донбас. Рідний край письменник не забуває до свого останнього подиху.

У закордонний період своєї творчості звертався В. Гайворонський і до теми життя українців у Сполучених Штатах. Зокрема, у цих творах розвинувся талант письменника як гумориста. Так, в оповіданні «Двоє друзів і містер Піт» показана комічна ситуація, в яку потрапили два емігранти з України Яків Куценко і його друг Гаррі Брус, до еміграції – Грицько Брусниця. Уявлення про капіталіста, сформовані у комуністичному суспільстві, виявились непридатними для оцінок американської дійсності. Герой з оповідання «Сенсація знічев'я» Василь теж потрапляє в смішну історію на американській землі, де його хоча й зустріли привітно, все ж не розуміють української сентиментальності і кепкують з нього.

...Далеко, аж за Тихим океаном, в американській землі, покоїться прах нашого земляка Василя Гайворонського, якому не пощастило побачити вільну, оновлювану Україну. Та вже летить у наш край його талановите слово, сповнене любові до рідної землі й віри у людське щастя.

Віра ПРОСАЛОВА,

*доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
української літератури Донецького національного
університету*

ДВІ ПОСТАСІ ПИСЬМЕННИКА-ЕКСПАТРІАНТА

У статті простежується взаємозв'язок долі й творчості В.Гайворонського, визначається, як етапи життєвого шляху письменника-експатріанта позначилися на його художніх творах. Підкреслюється неодноразове звернення автора до подій власного життя.

„А як і трапиться комусь залишити свою батьківщину, то сумуватиме за нею, поки житиме, і сум укоротить такому життя”. Ці слова Василя Гайворонського, що за кордоном змінив своє прізвище і став Гайдарівським, щоб не наражати родину на небезпеку й уникнути примусового повернення в Україну, стали пророчими. Доля закинула вихідця з шахтарського краю аж у далеку Філадельфію, де довелося йому бути чорноробом, щоб мати можливість писати і власним коштом видавати твори: „Мерехтливі зорі” – про легендарного Шубина, чиєї помсти бояться донецькі шахтарі; „А світ такий гарний...” – про рідну Кіндратівку, що на Донеччині; „Непрошений гість” – про взаємини між рідними братами в умовах суворої радянської дійсності; „Заячий пастух” – про дивовижну здатність людей розуміти диких тварин і підкоряти їх своїй волі, а також про необхідність провідника, що, мов Мойсей, вивів би націю з мороку бездержавності. Якщо додати вже посмертно видані твори письменника, то перелік буде чималий.

В.Гайворонський як „автобіографію” розглядав свої написані до війни твори, що збереглися, на жаль, не всі. Кожне його оповідання чи повість – ніби фрагмент пережитого, що, однак, не вкладається в межі однієї людської долі, адже крізь призму одного героя простежується життя багатьох і всієї країни загалом.

Ця стаття не претендує на глибоке і всебічне висвітлення творчої діяльності письменника-експатріанта В.Гайворонського. Йдеться лише про первинний етап її осмислення, а також виявлення тих чинників, що більшою чи меншою мірою дають можливість зрозуміти перипетії нелегкої долі автора. Мета цієї статті – виявити, як пережите письменником відбилося в його художніх творах, як позначилося на їх тональності, загальній концепції.

У творчій діяльності В.Гайворонського виділяються такі періоди: 1925-1933 роки – донецький; 1934-1948 – період репресій і переслідувань; 1949-1972 роки – еміграційний. Ці періоди відрізняються не лише місцем перебування письменника, а й тематикою творів, інтенсивністю творчої праці. Сам автор досить критично оцінював свій доробок: „У письменниках я ходжу майже все своє доросле життя, але написав дуже мало і написане далеке від досконалості” [1, 68]. Вимогливість до себе не дозволяла йому будь-що виносити на суд читача, тому й надрукованого не так багато. В Україні твори В.Гайворонського не видані і тому не стали предметом зацікавлення літературознавців. Йдеться лише про спроби прочитання окремих творів В.Оліфіренком [2], Ф.Пустовою [3], Т.Степикіною та іншими вченими. Біографія письменника не досліджена, багато життєвих перипетій потребує уточнення, навіть дата народження. За завісою невідомості залишається період репресій і цькувань, перебування у США.

Донецький період творчості характеризується художнім освоєнням робітничої тематики, змалюванням життя і праці шахтарів. В оповіданні „Мерехтливі зорі”, як і в багатьох творах про шахтарську працю Г.Баглюка, Л.Скрипника, підкреслюється страх перед міфічним Шубиним, який нібито мститься шахтарям за те, що не врятували його з-під обвалу. Проте не так страшний Шубин, як запущений на всі оберти репресивний

механізм, що сіє скрізь страх і недовіру, знищує всіх без винятку: старих і молодих, обережних і довірливих, інтелігентів і шахтарів. Мов Дамоклів меч, цей тягар висить над Григорієм Колесником, що колись дав притулок своєму розкуркуленому двоюрідному брату. І хоч він давно вже відбув свій термін за нескоєний злочин, проте все рівно не міг заспокоїтися, намагався бути обережним, стеретися, уникати зайвих розмов, щоб не нашкодити собі, однак і ці засоби не допомагали.

Герой відчуває небезпеку і під землею, де на нього чатує Шубин, і на поверхні, де за ним пильнує Попов із спецвідділу („Нічого собі мисливців на мою душу. Але хто з них швидше схопить? Хто?“). Уникнувши загрози під землею, Колесник потрапляє до рук спецслужб, проте не стає на шлях обмови інших. „Мерехтливі зорі” символізують життєву нестабільність, крихкість людського життя, що може обірватися в будь-яку мить. І назва твору, і художнє вирішення конфлікту – неоднозначного, багатопланового, і відкритий фінал, коли герой лише збирається боронити свою честь, підтверджують, що письменник не йшов за усталеною в радянській літературі схемою, не дотримувався соцреалістичних шаблонів, а більше дбав про переконливе відтворення внутрішнього світу героїв, що змагалися з ворогами видимими і невидимими і при цьому прагнули лишатися людьми. У творі немає натужного пафосу: шахтарі живуть в умовах загрози життю, розуміють, що їхня зірка, як загиблого Колі Брашка, може в будь-яку мить згаснути, тому їй не піддаються впливу фальшивих обіцянок.

В. Гайворонський писав, як правило, про те, що добре знав, що його вражало. Повість „Заячий пастух” він присвятив Григорієві Баглюку – колишньому головному редакторові журналу „Літературний Донбас”, розстріляному в 1938 р. у Воркуті. Василь Андрійович Гайворонський був його заступником і вважав своїм духовним побратимом. У трагічному 1933 році їх обох було заарештовано і звинувачено в троцькізмі. „...Одного дня ГПУ закрило полотнищами машини, на яких друкували „Літературний Донбас”, присвячений з’їздові письменників, поставило біля машин озброєну варту, а вже вночі почалися арешти. Арештовано лише кілька душ, в тому числі Баглюка і мене. А решту письменників узяли під догляд”

[4, V], – згадував у автобіографії В. Гайворонський. Щоправда, йому вдалося втекти із заслання, уникнувши сумної долі Г. Баглюка. Про цей важкий у житті період не раз згадував: „Мені після в'язниці довелося їздити, щоб знову не опинитись у державних лабетах. У Ставрополі, на північному Кавказі, я ходив із скринєю по вулицях, як скляр, вставляв шиби, на Каспійському морі два роки ловив рибу для дагестанського рибтресту, у Слов'янську працював вантажником” [4, V].

Повість „Заячий пастух” – це данина світлій пам'яті Г. Баглюка, „духового провідника літературної організації „Забой”, що згуртував навколо себе творчо обдаровану молодь, виступивши із творами шахтарської тематики. Провідництво стає наріжним каменем і в діях головного героя повісті – Василька Дерези, котрий прагне вивести людей у „теплі краї”, тобто до омріяного майбутнього. Знаковим є збіг імені автора і головного героя, що живе не стільки власними болями, скільки проблемами інших людей. Невипадково він здається дідові Тарасом, тобто Кобзарем, що зможе повести за собою людей.

Щоб уникнути переслідувань після вже згадуваних подій 1933 року і втечі з ув'язнення, В. Гайворонський, звичайно, погоджувався на будь-яку роботу, якщо вона давала можливість прожити. Його не лякала самотність, бо дозволяла реалізуватися як творчій особистості. Реальних співрозмовників йому замінили герої майбутньої повісті, яку планував назвати „Кляте море” (так характеризували сезонні робітники Каспійське море). Героями повісті були його товариші по праці: укладниця оселедців Дуся, начальник караманської групи Омар Махометов, члени бригади тощо. Проте задум тоді не вдалося реалізувати через хворобу, тому замість очікуваного твору про твір читач дістав можливість познайомитися з історією хвороби, яку вдалося подолати завдяки звичайному курячому бульйону, що допоміг перебороти недугу і відновити сили. Деталі життя біографічного автора надавали зображеному достовірності та переконливості.

Прочитувати біографію автора в художніх творах – не зовсім вдячна справа, бо ж письменник не копіює подій, має право на домисел, пише, зрештою, не сповідь, а художній твір. Проте окремі життєві колізії, які довелося пережити,

В.Гайворонський свідомо переніс у твори, при цьому неодноразово підкреслював автентичність зображеного. Підзаголовком „біографічне” до оповідання „Рятівна курка” вказувалося на відтворення пережитого. У цьому переконують такі висловлювання з оповідання: „Якби я з’явився в своїй Костянтинівці, де колись побачив світ, там виріс і працював на фабриці, мене зразу б заарештували. А поза своїм містом я вважався повноправним громадянином з п’ятирічним паспортом” [5, 272-273]; „Уже й тоді кров моя вимагала домішків чорнила. Мене не турбувало питання: навіщо писати? Хіба на те, щоб спалити, бо при першому ж, навіть випадковому обшукові < ... > доведе до обов’язкового арешту” [5, 274]. Отже, відстань між автором і оповідачем мінімальна, адже йдеться про спроби безкінечними змінами роботи та місця проживання „замести” за собою сліди. Нелегкий побут на рибних промислах для письменника мало не закінчився фатально: він захворів і ледве виборсався з лабет смерті. Цю історію, яку пережив „біографічний” автор, автор-творець художньо передав у оповіданні, ніби допомагаючи читачеві розібратися в авторі-людині, збагнути його життєвий досвід. Герой твору виявляє схильність до креативної діяльності, до діалогу зі своїми уявними героями, прототипами яких стали добре відомі йому люди. Отже, автор-творець художньо інтерпретував сенс подій, які пережив біографічний автор.

В оповіданні „Непрошений гість” простежуються деформації, зумовлені впливом карально-репресивної системи, що породжує страх і недовіру між членами однієї родини. Тому приїзд після тривалої розлуки з рідними Івана Федоренка в батьківську хату порушує спокій родини Віктора, яка від репресій переховує дядька Прокопа. У розмовах братів – колишнього політв’язня Івана і стахановця Віктора – відчувається напруження, викликане недовірою, потребою приховувати реальний стан справ. Їхні розмови нагадують більше ідеологічні сутички, ніж дружні бесіди. Іван вагається, чи говорити братові про своє заслання: „Що казати? Правду? А чи їй тут потрібно? Хто такий Віктор? Брат? Цього не досить для відвертості...” [5, 86]. Та й сам Іван незабаром переконується, що говорити відверто справді ризиковано. Однак недовіра між

братами розвіюється, коли Іван дізнається, що Віктор на горищі переховував переслідуваного дядька. „Іван не сів, а ніби зсунувся спиною по дошці. Він зрозумів усе, що відбувалося в цій хаті, всю глибочінь братової трагедії, його переживання, що приховувались натягнуною на себе машкарою блазня” [5, 113]. Всі попередні розмови були лише грою, необхідною для забезпечення собі алібі благонадійності перед владою.

Героєм В. Гайворонського нерідко постає людина, що втекла від переслідування, як, скажімо, Прокіп Федоренко з „Непрошеного гостя” чи вже згадуваний автобіографічний персонаж із „Рятівної курки”. Отже, до пережитого письменник звертався неодноразово, щоразу відтворюючи ту чи іншу подробицю, той чи інший епізод із життя. Автор як представник „Розстріляного відродження” свідомо акцентував увагу на ворожості репресивної системи творчій особистості та й загалом людині. Зіставлення висловлювання Каплі з оповідання „Чортове колесо” з тими наслідками, до яких воно призвело, підтверджує неспівмірність покарань і суті злочину. „А слідчий ще кілька разів викликав на допит і кожного разу наводив з Каплиного життя якісь події і так їх пристосовував, ніби у Каплі все життя тільки було, аби завдати владі якихось прикростей” [5, 18]. Призвело до цього те, що герой поскаржився на родинні проблеми: „На все треба грошей. А скільки я зароблю? На хліб та воду. Ех, не життя, а чортове колесо!...” [5, 14]. Після цього Капля відчув, як на шії все тугіше затягується мотузок, проте не підписав жодного звинувачення:

– *Громадянине слідчий! Я цього обвинувачення підписувати не буду.*

– *Чому? – гостро запитав той.*

– *Тому, що треба згадати про чортове колесо. А тут його й нема. Напишіть, що Капля кляте життя порівнював з чортовим колесом. Хоч знатиму, за що страждатиму [5, 18].*

Автор, отже, не подає кінця нерівного двобою. „Відкритий фінал, – як вважає С.Бройтман, – ймовірно множинний за своєю природою, в ньому реалізуються ті можливості, які були закладені в сюжеті-ситуації” [6, 298]. Читач може лише прогнозувати наслідки цього поєдинку.

Нерідко автобіографічний персонаж постає оповідачем. В оповіданні „Циркачка” це знову Василь, що вже відбув термін ув’язнення і тому став обачнішим, обережнішим у взаєминах із людьми. Саме через його сприйняття подається історія несподіваного одруження його друга Михайла з Марусею, вдовою репресованого. Пережита героїнею трагедія не лишилася безслідною, вона позначилася на ставленні до неї колишніх друзів, на її подальших взаєминах з колегами по роботі. Проте, незважаючи на загальну атмосферу недовіри, молоде подружжя – Михайло та Маруся – вірять у майбутнє і з нетерпінням чекають народження дитини.

Письменник нерідко зображує героя у трагічних обставинах, що випробовують його життєву стійкість. Трагікомічний випадок про те, як скалічений робітник Петро з оповідання „Щастя” радіє, що зміг використати період власної непрацездатності на те, щоб вистояти чергу і придбати дітям тканину на одяг. „Як мені щастить! – захоплено мовив Петро до дітей. – Упав з драбини і не вбився. Хоч і міг віддати Богові душу. А головне, що хвороби вистачило вистояти чергу. Не кожному таке щастя трапляється...” [5, 24]. Зображена ситуація викликає співчуття, а не сміх, адже герой не позує, не грає роль, а щиро радіє, що зміг одягти своїх осиротілих дітей. Проте напрошується мимовільне питання: якою ціною вдалося придбати тканину, чи не занадто високою.

Художнє осмислення біографічного матеріалу було для В. Гайворонського засобом естетичного пізнання дійсності. Хронотоп дороги, реалізований ним у багатьох творах, підтверджує кризовий стан буття героїв, що залишили рідні місця і помандрували у пошуках кращої долі. Герої рухалися, як правило, на захід, тим шляхом, що був добре відомий самому автору. Так, Кузьма з оповідання „Дорога наша довга” намагається уникнути зустрічі з представниками армії-„визволительки”, тікає подалі від надто пильних очей, що в кожній незнайомій людині шукали свого ворога. Він збирається їхати „хоч і на край світу, аби там не було колхозів” [5, 13]. Отже, в парадигмі *Захід/Схід* герої обирають перше.

У роки війни В. Гайворонський друкувався на сторінках львівських, краківських, берлінських часописів. Оповідання про

довоєнне і воєнне життя („Дорога наша довга”, „Чортове колесо”, „Щастя”) не вписувалися в рамки соцреалістичного канону, що панував у радянській літературі, тому й могли з’явитися лише за його межами.

Вихід у 1962 році за кордоном книжок „Заячий пастух”, „А світ такий гарний...” був поміченим і водночас неоднозначним. Як і завжди, з’явилися заздрісники, яким щось не подобалося, навіть сама поява на літературному Олімпі перспективного автора, проте домінували прихильні рецензії. Однак письменник болісно сприйняв несправедливі обвинувачення на його адресу, опубліковані в газеті „Свобода”. Після чергового злету інтенсивність його творчої праці – і на це було чимало причин – знижується, тому й доводиться йому зізнаватися в листах, що в 1965-1966 роках не надрукував нічого, хоч на той час мав незакінчені повісті „Крадений батько” та „Прокляте море”. „Ці книжки потребують праці, а праця – часу, – зізнавався він у листі до П. Одарченка від 16 травня 1967 р. – Отже, як бачите, знову те ж саме зачароване коло” [1, 68].

Із цього зачарованого кола В.Гайворонський намагався вирватися, однак життєві негаразди, потреба заробляти на прожиття і на видання своїх творів виснажували фізично, надломлювали морально. Він не міг пристосовуватися, не міг заробляти, як це вдавалося, скажімо, Зосимові Дончуку, в якого доводилося знімати помешкання і залежати від його примх.

Василь Гайворонський, як згадував В. Біляїв*, був скромним, проте схильним до емоційних сплесків, психічних депресій, зумовлених значною мірою пережитим, втратою родини, невлаштованістю власного емігрантського життя, безпідставними звинуваченнями на його адресу, „страхом аматорства”, невдоволеністю написаним. Особливо ж, коли необхідно було викроювати час на те, щоб ще й ще раз прочитати і відредагувати твір, коли задумане просто просилося на папір, а доводилося заробляти на прожиття. Тому й радів

* „Для мене, та і для багатьох, найпомітнішою рисою вдачі Гайдарівського, – згадував В. Біляїв, – була його скромність, повна відсутність самореклами чи хизування своїм авторським стажем”.

письменник, коли поталанило знайти роботу вночі, щоб удень можна було віддатися улюбленій творчій праці.

Як письменника В. Гайворонського вирізняло романтичне світосприйняття, зачудування світом („А світ такий гарний...”), степовий розмах і, безперечно, ностальгія, що змушувала згадувати пережите, подумки повертатися в рідну Донеччину, а потім у діпівські табори, де довелося зустрітися йому з А. Любченком, М. Ситником, з такими ж, як і сам, вигнанцями.

Талановитий редактор, що відчував смак слова, допомагав віднайти його й іншим авторам, В. Гайворонський не міг себе повною мірою реалізувати. Про несумісність української ментальності й американського способу життя йшлося, зокрема, в оповіданні „Сенсація знічев’я”. Героєм твору постає Василь, що недавно прибув до США і тому насамперед мусив шукати роботу. Очевидно, його прототипом був сам автор, який не відразу освоївся на чужому континенті. Людина чутлива, сентиментальна, дещо обережна, герой відразу ж викликає подив у місцевих жителів, бо відмовляється під`їхати, розчулено шукає у траві кущ полину чи деревію, аби на повні груди вдихнути рідні степові пахощі. Тому чутка про дивного подорожнього випереджала його прибуття. Для американців, які звикли їздити навіть на короткі відстані, він здавався не просто диваком, а мало не інопланетянином.

Художній світ В. Гайворонського лагідний, погідний, проте не ідилічний: його герої-романтики вступають у поєдинок із тоталітарною системою, нелегко пристосовуються до нових реалій життя, протистоять дисгармонійній дійсності. І все-таки домінують у творах світлі барви – всупереч усім життєвим негараздам і незгодам. Навіть в одному з найбільш трагічних творів – „Рятівна курка” – фінал оптимістичний. Взаємозв`язок долі і творчості виявляється в художньому відтворенні В. Гайворонським пережитого, наділенні героїв деталями своєї біографії, звичками і рисами свого характеру.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цитую за: Біляїв В. Шукач гарного світу (Василь Гайдарівський) // „На неокраїнім крилі...”. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. – С. 58-78.
2. Оліфіренко В. Уроки правди і добра. – Донецьк: Донбас, 2001.
3. Пустова Ф. Структура твору „Непрошений гість” Василя Гайворонського // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2008. – С. 84-91.
4. Гайдарівський В. Дещо про себе і свою творчість // А світ такий гарний... – Буенос-Айрес: Видавництво Юліяна Середяка, 1962. – С. 1-VI.
5. Гайдарівський В. А світ такий гарний... – Буенос-Айрес: Видавництво Юліяна Середяка, 1962. – 238 с.
6. Теория литературы: Учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений: В 2 т. / Под ред. Н. Д. Тамарченко. – Т.2: Бройтман С.Н. Историческая поэтика. – М.: Издательский дом «Академия», 2004. – 368 с.

Ірина ЯРОШЕВИЧ,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії
української літератури та фольклористики
Донецького національного університету*

ЖИТТЄВІ КОЛІЗІЇ ВАСИЛЯ ГАЙВОРОНСЬКОГО

Автор осмислює життєві колізії одного з талановитих письменників Донбасу, творчість якого має посісти чільне місце у літературному процесі 20 – 30-х років в Україні та за її межами у 60-х роках минулого століття.

Безперечно мав рацію Т.Шевченко, коли у передмові до видання „Кобзаря” зазначив: „Щоб знать людей, то треба пожити з ними. А щоб їх списувати, то треба самому стать чоловіком, а не марнотрателем чорнила і паперу. Отоді і друкуйте, і труд ваш буде трудом чесним” [10, с. 13].

Цієї думки схильний дотримуватися і дослідник творчості Василя Гайворонського Володимир Біляїв (Зінгер Айленд), який поділився своїми спогадами про дружні стосунки з письменником [1, с. 58-78]. І тут доречно процитувати слова Г.Сковороди: „якщо маю друзів, то відчуваю себе не тільки щасливим, але й найщасливішим” [8, с. 73]. Одним із перших поспішив привітати автора з черговим письменницьким надбанням у 1962 році Василь Чапленко, відзначивши, що „в особі В.Гайворонського ми маємо яскраво-талановитого, творчого в розумінні письменницької техніки й мовно озброєного письменника [9, с. 16].

Завдяки дружній розвідці-відгуку на вихід двох книжок В.Гайворонського „Заячий пастух” та „А світ такий гарний” Вадима Сварога [7, с. 6] та щирі вболівання, за долю самого автора, видавця творів Юліяна Середяка, маємо можливість переконатися у непересічному письменницькому таланті невтомного щирого шукача справжнього щастя.

Звісно, що на початку 60-х років ХХ століття про В.Гайворонського не можна було писати як про початківця, бо його друзям й однодумцям були відомі (не без подачі самого автора) деякі деталі творчої біографії, яка мала свої витoki і професійне становлення в „радянському Донбасі”.

Перше визнання до В.Гайворонського, як справді фахового письменника, прийшло вже після Другої світової війни і, до того ж, далеко за межами України, в Німеччині, а згодом у Сполучених Штатах Америки.

З листа Василя Гайворонського до Юліяна Середяка дізнаємося, що в 20-ті роки в „Донбасі розгорталися незабутні події, цю зрусифіковану промислову частину України впевнено й рішуче опанувала українська культура. Адже зросли нові українські кадри, виховані в місцевих школах та інститутах. Тоді вже прибувала робоча сила не з Росії, а з українських сіл, переважно молодь. Вона потребувала своєї газети, театру, книги, лекції рідного слова” [2, с. 3].

Хист до навчання, письма Василь Гайворонський виявив ще в дитячі роки, коли, на його вимогу, мати віддала хлопця до школи під ім'ям свого племінника – Павла Черненка, бо Василь був на три роки молодший і його до школи не брали. Хитрість

було виявлено через кілька місяців, проте продовжувати навчання дозволили. Ще в буремний 1917 рік викладачі відзначали неабиякі здібності Василя і радили матері віддати хлопця до гімназії, та не склалося через несприятливу революційну ситуацію в країні, та і в містечку, де він проживав з батьками та ще з одинадцятьма братами і сестрами, тому змушений був йти працювати на скляний завод, а у вільний час багато читати.

Неабиякий вплив на формування свідомості і захоплення літературою на В.Гайворонського мав Фелікс Ковалевський, який керував міською бібліотекою, до того ж, написав кілька творів, які були опубліковані у „Забой” та „Літературному Донбасі”. При цій же бібліотеці був гурток самоосвіти, саме з нього Василь Гайворонський робить свої перші кроки в літературу. Як він зазначає: „писав багато, легко, сюжетів мені ніколи не бракувало” [2, с. 2]. Його оповідання друкували газета „Кочегарка”, „Молодий шахтар”, а згодом журнал „Забой”.

В артемівській редакції „Молодого шахтаря” В. Гайворонський познайомився з таким же письменником-початківцем Григорієм Баглюком, котрий здобував журналістський фах у Москві, а потім працював у Харкові. В. Гайворонський теж провчився три роки в Московському техніко-мистецькому інституті, засвоюючи видавничо-друкарську справу, бо, на жаль, подібного вищого навчального закладу в Україні не було.

Життя в тодішньому Донбасі вирувало, в „країну чорного золота” з’їздилися звідусіль письменники, „інтелігенція усіх галузей культури”, влаштовувалися вечори, читальні, організовувалися різноманітні гуртки.

З Києва в Артемівськ приїздить тоді достатньо відомий письменник Іван Ле, він і очолює спілку „Забой”, заступником призначає товариша В.Гайворонського – Григорія Баглюка, який з часом стане редактором „Забоя” та „Літературного Донбасу”, а мовним редактором Юліана Западинського. Згодом Іван Ле змушений виїхати з України до Узбекистану в своїх письменницьких справах (збір матеріалу до „Роману міжгір’я”), тим самим давши можливість Василеві Гайворонському в 1929-1934 роках виконувати обов’язки заступника голови організації

українських письменників Донбасу і водночас бути заступником головного редактора „Літературного Донбасу”.

Характерною особливістю спільної роботи Григорія Баглюка та Василя Гайворонського було те, що двотижневий ілюстрований журнал „Забой” друкувався виключно українською мовою і мав наклад 32 тисячі примірників. У ньому вміщувалися твори не лише донецьких авторів, а й столичних письменників, навіть М. Скрипник – нарком освіти, віддавав перевагу саме „Забойу” за часів В. Гайворонського та Г. Баглюка, а не харківській періодиці.

Василь Гайворонський почувався щасливим і впевненим у собі, нарешті займався улюбленою справою, яка приносила неабияке задоволення, він уже автор багатьох нарисів, оповідань та змістовної й злободенної повісті „Розминовка”, яку надрукували „Забой” і харківський журнал „Гарт”. Згодом пише ще й другу частину цієї повісті „Пугачовська рудня”, що разом складуть окрему книжку під однойменною назвою, яка вийде у 1933 році в Державному видавництві у Харкові. До читача ця книжка не потрапить, бо буде конфіскована у зв’язку з розгромом українського літературного руху в Донбасі та арештом самого автора.

У листі до Юліана Середяка В. Гайворонський пише: „Цей несподіваний наступ почався з того, що одного дня ГПУ закрило полотнищами машини, на яких друкувався „Літературний Донбас”, присвячений з’їздові (в кінці 1933 на початку 1934 у Донецьку мав відбутися з’їзд письменників – І. Я.), поставило біля машин озброєну охорону, а вже вночі почалися арешти” [4, с. 136].

Василь Гайворонський вболівав про долю тих, хто зник у розквіті творчих сил: Микола Соболєнко на далекій півночі, Григорій Баглюк засланий у Воркуту та розстріляний у 1938 році, бо не за своєю волею пішли із життя і Фелікс Ковалевський, і Юліан Западинський та багато інших; і, безперечно, його охоплювала хвиля радості, гордості й щастя за тих, хто зміг пережити те лихоліття і не зрадити своїй літературній справі: Микола Упенік, М. Ткач, М. Рудь, Кость Герасименко. Він був упевнений, що праця письменників тридцятих років не була марною, адже їм на зміну прийшли

достатньо знані і за межами України земляки-донеччани: Іван Світличний, Микола Руденко, Іван Дзюба. Це саме про них він говорив: „А нас таки ніхто не спроможний здолати”.

Після кількох місяців ув'язнення (проходив по справі Г. Баглюка – І.Я.), був випущений з таким „виправданням”: „...розслідування в справі проведено повно, але зібраних доказів для притягнення до суду не достатньо” [6, с. 12]. Щоб таких свідчень не було знайдено достатньо, Василь Гайворонський змушений був виживати, як і сотні українських письменників, щоб знову не опинитися в „державних лабетах”, а як наслідок цього – поневіряння по світах: Ставрополь, Кавказ, Дагестан, Боварія і останній притулок – Філадельфія (Сполучені Штати Америки).

Митець за покликанням, людина великої душевної доброти, шукач і знавець справжнього людського щастя, далеко за межами України відчував себе глибоко нещасливим, знесиленим і зневіреним, тим більше, що усвідомлював диспропорцію між власними творчими планами і неможливістю застосувати чи реалізувати їх. Він вбачав своє нещастя в тому, що не мав та й не матиме можливості систематично працювати над творами, якщо і випадала нагода, то писав „похапцем, коли трапиться вільна година”. Таке аматорство, на думку Василя Гайворонського, нічого доброго письменникові не віщувало, вдаватися до аматорства – це не в його правила.

Після виходу у світ „Заячого пастуха”, „А світ такий гарний” (1962 р.) впродовж двох років написав оповідання „Зоре моя вечірня”, повісті „Крадений батько” та „Прокляте море”, роман із шахтарського життя, назву якому ще не дав. А потім певне затишшя на власній літературній ниві, зате повністю захоплюється творами інших письменників, зокрема „Дім на горі” Ігоря Качуровського, „Наречений” Оксани Керч, „На білому коні” Уласа Самчука та ін.

Василь прагнув знайти розраду в будь-якій справі, не залежно від того якою роботою займався: чи то вантажник, чи то носій, а особливо у редакторській роботі, бо вважав, що справжній редактор мусить мати „відвагу і обов'язок”, а на останньому особливо наголошував. Надміру переймався і

вболівав, коли помічав безвідповідальність рецензентів у відгуках на свої твори.

Намагався пережити зневіру і падіння, бо відчував у собі сили сягнути вершини особистого тріумфу.

Григорій Костюк здійснюючи огляд української літератури в діаспорі, помітив, що „гостре око спостерігача і уникливого аналітика” відрізняє творчість Василя Гайворонського від інших письменників того часу [5, с. 463]. Він здатний бачити, на думку дослідника, „світла і тіні, добро і зло, людяне і тваринне”, а головне – це уміння автора тонко і переконливо показати читачеві, що „навіть похмура дійсність не здатна убити людину і людяне в ній” [5, с. 464].

Попри всі негаразди і випробування долі, Василь Гайворонський упевнено йшов складною життєвою дорогою, постійно перебуваючи у пошуках свого власного щастя. І навіть тоді, коли воно було миттєвим, він не розчаровувався, навпаки, безстрашно виборював його. Не змирився з відірваністю від рідної землі, навіть там, за океаном він шукав собі у друзі людей щасливих, а з тими, хто обділений щастям, щедро ділився своїм, не вагаючись ні на мить.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біляїв В. На неокраїнім крилі... (Штрихи до літературних портретів західної діаспори). – Донецьк, 2003. – 347 с.
2. Гайдарівський В. А світ такий гарний... – Буенос-Айрес: Видавництво Юліяна Середяка, 1962. – 239 с.
3. Гайдарівський В. Циркачка: Оповідання. – Colorado: Ukrapress, 1989. – 285 с.
4. Донеччино! Згадай своїх синів! Слово землякові Василю Гайворонському // Донбас. – 1993. – № 1 – 2. – С. 134-137.
5. Костюк Г. Сучасність в світі ідей, образів. Вибране. Критичні та історико-літературні роздуми 1930 – 1980 // Сучасність. – 1983. – Ч. 155. – С. 463.
6. Оліфіренко В. Про репресії на Донбасі // Донбас. – 1998. – № 1 – 6. – С. 10-13.

7. Сварог В. Творчі шукання Василя Гайдарівського (Письменник, його час, люди і теми) // Нові дні. – 1967. – Січень. – Ч. 204. – С. 6-11.

8. Сковорода Г. Твори: У 3-х т. – К., 1973. – Т. 1. – 213 с.

9. Чапленко В. Привітаймо письменника (Про книжку Василя Гайдарівського „А світ такий гарний...” // Нові дні. – 1963. – Травень. – Ч. 160. – С. 14 – 17.

10. Шевченко Т. Повне зібр. тв.: У 12 т. – К., 2001. – Т. 1. Поезія 1837 – 1847. – 674 с.

*Ольга ПУНІНА,
аспірант кафедри української літератури та
фольклористики філологічного факультету Донецького
національного університету*

СЮЖЕТНИЙ ЕЛЕМЕНТ «ЗМАГАННЯ» У ПОВІСТІ ВАСИЛЯ ГАЙВОРОНСЬКОГО «РОЗМИНОВКА»

До сьогодні авторська постать Вас. Гайворонського лишається об'єктом поза межами літературознавчого вжитку, заявляючи про себе лишень незначними ерзацами у гідних діаспорних виданнях [16] (чи то будучи подібно виданим [12; 13]), розвідках біографічно-оглядового плану та [6; 19] моментом зацікавлень периферійних (місцевих, маргінальних) газетярських сторінок [3; 4; 9; 16]. Зрештою, ситуація, що наразі є беззаперечним фактом ілюстрації наслідків порпання радянського уряду в організмі україномовної культури, анітрохи не епаує. Та все ж: доцільність руйнування випрацьованої не одним поколінням зависи на представників творчих сил 20-30-х рр. ХХ ст. зумовлена розширенням дослідницьких горизонтів у літературознавчій площині за рахунок повернення навмисне забутих імен.

Регіональний набуток у зв'язку із цим становить неоціненну вартість, відтак зосереджуємось на досить вагомій у текстовому багажі «донбасівського» періоду (до 1933 року, часу змушеної дислокації) Вас. Гайворонського (і тільки –

Гайворонського, себто наголошуємо на значних змінах у підході до стильового оформлення творів, написаних у 50-60-х рр. уже В. Гайдарівським) повісті «Розминовка», якій передував ряд оповідань російською мовою [10]. Каталізатором до вписування у дослідницьке коло ранніх творів, зокрема «Розминовки», може слугувати зізнання (вже) В. Гайдарівського (місце перебування – США) у листі до видавця Юліана Середяка: «Але жодного оповідання, що писав їх ще юнаком, і з тих, що писав під час війни, у мене не залишилось. І дуже шкодую. Вони ж бо свідки і наслідки пережитого, вони ж моя біографія» [13, с. V].

Передовсім із частин, надрукованих в ілюстрованому бахмутському журналі «Забой» (протягом 1931-32 рр.), харківському «Гарті» та місячнику «Літературний Донбас», що становили повноцінний текст для Державного видавництва України у 1933 р. під заголовком «Пугачівська рудня» [13, с. IV], зупиняємось на останній [10], яку досить легко укомплектувати в модель так званого «соцреалістичного тексту», зокрема приписуючи жанровий ярлик на кшталт «виробничого» роману (уточнімо, незважаючи на жанрове визначення автором «Розминовки» як «повісті», цілком слушно говорити про романне оформлення цієї прозової одиниці, ідучи за ознаками академічного літературознавства, зокрема в межах тематико-проблемного та образного рівнів) значно розкрученого на початок 30-х рр. в літературному осередку [див. 5, с. 17], «збігаючись у часі з розвитком індустріалізації в нашій країні» [15, с. 95], приміром, романи П. Відгоровича «Сталеве серце» (1929), Ю. Зорі «Депо» (1930), Дм. Гордієнка «Тинда» (1930), І. Сенченка «Металісти» (1932), І. Кириленка «Перешихтовка» (1932) [15, с. 95-96] тощо з властивим перебільшеним інтересом до суто виробничих процесів, тенденційністю, сталою схемою подання «соціалістичної усвідомленості концепції світу й людини, обумовленої епохою боротьби за встановлення соціалістичного суспільства» [8]. У цьому ракурсі «Розминовка» виключенням не є, про що свідчить сюжетний скелет повісті: пролог – завдання – випробування – кульмінація – об'єднання – фінал (за Т. Гундоровою) [17] (Деркачевий виступ – виклик на змагання – змагання з черкашинцями та зозулинцями – перемога, арешт зрадника (Жоржик) – мир між учасниками

змагання – госпрозрахунок) та його образні нарости (приміром, опозиція Макар Семенович Деркач – бригадир Мазурки-схід, передовик, «творець виробничих чудес», представник загальних інтересів та Пилип Єфремович Карпов, інтереси якого «не виходили за межі парканчика довкола хати» [11, с. 68], десятник Сорока – шахтар Завірюха та ін.). Тож, маємо відповідного представника «соцреалістичного тексту».

Звідси безпосередньо перейдемо до однієї зі зв'язок структур сюжету – між завданням і випробуванням (у нашому випадку беремо сюжетний елемент *змагання*), з метою прослідкувати векторний рух в асоціативному полі (код) від вихідної точки, у нас – перехідної, від попередньої структури *завдання* до наступної – *випробування*. Ширший контекст для обраної текстової молекули визначаємо за рахунок реалістичної рамки, що виступає керівним принципом для побудови соцреалістичного твору, в нашому випадку пов'язуючи з виокремленою зв'язкою *змагання* – своєрідною формою стимулювання трудової активності робітників в умовах командної економіки кінця 30-х рр., найпоширенішим видом якого є збільшення норм вироблення. Використовуючи прийом пастишування [1] дійсності, твір не обходиться без застосування суто соцреалістичного «утопічного» показника, що і вимальовується з обраного нами сюжетного елемента.

Бачимо за доцільне розподілити сюжетний елемент *змагання* на менші одиниці-текстуальні означники (усього нами виділено 62) [11, с. 61-65]. Акцентуватимемо на центральних. Вихідним пунктом асоціативного векторного руху стає **комунікаційний** код (власне повідомлення, що стає зв'язною ланкою між сюжетними структурами завдання і випробування, себто момент переходу від одного до іншого фіксує саме він), на основі якого розростається ряд **волюнтативних** (реакція співбесідника) кодів: «*На другий день після Деркачового виступу на зльоті, де від імени своєї бригади викликав на змагання черкашенців та зозулинців на Мазурці-схід із цього приводу спричинилось багато розмов*» [11, с. 61].

Реакційний код насамперед визріває на матеріалі колишнього бригадира, профорганізатора дільниці Власова, яким фокусуються текстуальні означники 2 – 7 (відтинки коду,

де ключовими виступають поняття «помилка», «не припускати можливості», «знеславити», «неспокій», «соромити», «врятувати») і формують **психологічний** код.

Інший напрям **волюнтативного** коду проявляє суть, функціонуючи одночасно з **комунікаційним** кодом (новим, що є ланцюгом уже частини випробування), де система значень підкоряється агітаційному принципу – заклик, переконання: (від 8 і далі) асоціації визрівають на діалогічній схемі (Деркач – шахтарі або Власов, бригадир – підлеглі (шахтарі + Власов), в основі міркувань, процес показу реакції співбесідників, – сумнів «-Коли б не засипатись нам...», у дію вступають відтінки **психологічного** коду Власова «- Треба викликати гірших, а не кращих... Засипемось, і сміятимуться...» [11, с. 61]., перекликаючись із подачею **реакційного** коду на його ж основі.

На комунікативній опозиції Деркача і Власова намацуємо зародки підкоду **протистояння** («- Розуміємо, як уміємо, – з серцем вигукнув Власов. // - А треба розуміти як слід» [11, с. 61]), що не матиме продовження через окупацію в подальшому розгортанні **комунікаційного** коду ідеологічною сіткою значень чи радше – ідеологічно-насадженою: «... У нас дехто з товаришів невірро розуміє соціалістичне змагання. І як це не сумно, а вони ще з'являються нашими представниками (посередня роль **оцінного** коду) ... Змагання для нас товариші не новина» [11, с. 61].

Поява **реторичного** коду (нагадування, резюмування) «Змагалися ми ото колись із «камінчанами»... Змагаються у нас забійники один із одним... Одним словом про змагання ми багато говорили та мало вживали» [11, с. 61] зумовлена тим, щоби зняти напругу підкоду **протистояння**. Подаючи в такий спосіб значну кількість переконливих аргументів на свою користь, Деркач бачить результативність протистояння у переході до **виховного** (а в нашому випадку власне він і є) моменту (підкод **соціального** коду).

Функціонування **побутового** «Народ тільки-но закінчив рубати вугілля, стомлений, голодний...» [11, с. 62] в мінімальному обсязі дає максимальний ефект – народ стомлений голодний (!!), але не розходиться – сигнал для продовження акту спілкування. Спостерігаємо тривале розгортання в часі

комунікаційного коду і його відтінків: поява і обговорення конкретних пропозицій змагання, підсумованих у понятті «загальної справи», в якій втручається **психологічний** код з домінуючим підкодом **протистояння** в особистісних стосунках (Деркач і Карпов), де фігурують елементи «розгубився», «розмірковував», «складна історія», «тримався погордо», «сердиться чи жартує», «душевний злам». Такий відхід від **комунікаційного** коду слід пояснити зародженням у його основі на виокремленому відтинку змагання наступної значеннєвої одиниці, яка отримує своє розгортання у подальших сюжетних структурах (зокрема, в структурі об'єднання). Зародження підкоду **особистісного протистояння** фіксуємо лише у зв'язку з рішучим обриванням дії цього підкоду, який частково пов'язаний із розгортанням сюжетного елемента *змагання* (колишнє змагання між друзями Деркачем і Карповим).

Черговим збуджуючим загальний стан майбутньої діяльності виступає підкод **соціального** коду, який можна означити поняттям **колективності**, з таким причиново-наслідковим смисловим навантаженням: партія вимагає – ми повинні, рівнятися на кращих – аби не соромно, боротися – щоби першість: *«Ні, товариші, давайте плюнемо на вигадане Власовим самолюбство і твердо скажемо: виклик на змагання з черкашинцями та зозулинцями приймаємо, будемо боротися з молотком у руках за першість і справжню боротьба за вугілля тільки розпочинається»* [11, с. 63].

Зародки підкоду протистояння в опозиції Деркач – Власов переростають у відтінок **присоромлення** (**моральний** код), що зрештою передбачалось від початку його становлення, переростають, аби зупинити ріст: *«Усе ясно й так. Власова як слід висміяли, присоромили, й він не знав, куди себе діти»* [11, с. 63], отже і результат першого з напрямків **волюнтативного** коду (з боку Власова) нульовий. Подібний етап проходить і десятник Сорока, утім, не вступаючи в жодне з протиріч, бездіяльний опозиціонер: *«Дісталось як слід і десятникові Сороці. Дорікали йому за ті випадки, коли не вистачало лісу чи залишалось у завалі вугілля...»* [11, с. 63].

Вирішальним у подальшому розгортанні **комунікаційного** коду стає підтримуючий **фабульний** каркас твору **акціональний** код, уможливлений позитивним завершенням одного з етапів коду **комунікаційного** – погоджена справа: *«Таке загальне піднесення в прийнятті умови змагання надавало бадьорості й самим робітникам і їхньому бригадирові. // - Так, значить починаймо? – закінчив збори міцним вигуком Деркач. // - Починаймо! – пролунало йому у відповідь одразу кілька голосів»* [11, с. 63]. **Акціональний** код розгортається через усвідомлення робочої схеми **Деркач (двигун) → потрібна кількість добичі**: *«...Я добре знаю своїх людей, тому мені видніше, кого куди й коли поставити й що від кого вимагати»* [11, с. 63] і усунення **непередбачуваних (біологічний код)** подій (приміром, хворий шахтар), активного включення у розгортання сегмента **змагання** **перевиховного** моменту, про який ішлося і вище: *«...поновлення свого авторитету [про Власова]. А це нелегка справа. Звичайно, в першу чергу треба працювати й працювати, щоб своєю завзятою роботою привернути до себе увагу, а після й повагу»* [11, с. 64] та – залучення власних сил для допомоги табору, з яким зобов'язався змагатись: *«Тоді зібралися три бригади в кімнаті партосередку, просиділи там до пізньої ночі, аж поки від бажання спати почало дубіти тіло, й намітили цілий ряд заходів, які почали запроваджувати другого ж дня»* [11, с. 65]. З цієї точки – пряме розгортання сюжетної структури випробовування, відтак зв'язка **змагання** добігає логічного кінця, будучи рельєфним лишень на момент дії двох визначальних кодів – **комунікаційного (агітаційного)** та **акціонального (ударного)**.

Підсумовуючи, маркуємо обраним для розгляду сюжетним елементом **змагання** у повісті Вас. Гайворонського «Розминовка» наявну **комунікаційно-акціональну** понадтекстову організацію **агітаційно-ударного** спрямування, розгортання якої дає змогу бачити й інші смислові аспекти (реакційний, психологічний, оцінний, реторичний, біологічний, соціальний, моральний), і вбачаємо в цьому одну з провідних ознак **соцреалістичного** тексту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барт Р. S/Z. / Пер. с фр. 2-е изд., испр. Под ред. Г. К. Косикова. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 232 с.
2. Барт Р. Текстуальний аналіз «Вальдемара» Е. По // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. – Львів: Літопис, 2001. – С. 497-524.
3. Березин В. Жизнь и судьба Василия Гайворонского // Провинция. – 2007. – № 3. – С. 12.
4. Березин В. Так хто він такий – Василь Гайворонський? // Провинция. – 2006. – № 21. – С. 3.
5. Бернадська Н. І. Теорія роману як жанру в українському літературознавстві: Автореф. ... д. ф. н. – К, 2005. – 36 с.
6. Біляїв В. Шукач гарного світу (Василь Гайдарівський) // Біляїв В. На неокраїнім крилі... Штрихи до літературних портретів західної діаспори. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2003. – С. 58-78.
7. Борев Ю. Б. Художественные направления в искусстве ХХ века. – К.: Мистецтво, 1986. – 134 с.
8. Бучкина Е. К вопросу о соцреализме // <http://gllagoll.by.ru/stati/buch2.html>
9. Вынудили бежать в Америку // Донбасс. – 2007. – 20 янв. – С. 15.
10. Гайворонський В. Мечтатель // Провинция. – 2006. – № 41. – С. 13; № 42. – С. 13.
11. Гайворонський В. Розминовка (восьмий і останній розділ ПОВІСТИ) // Літературний Донбас. – 1932. – № 3 (груд.). – С. 61-92.
12. Гайдарівський В. А світ такий гарний... Оповідання. – Буенос-Айрес: Вид-во Юліана Середяка, 1962. – 239 с.
13. Гайдарівський В. Дещо про себе і свою творчість (лист до видавця) // Гайдарівський В. А світ такий гарний... Оповідання. – Буенос-Айрес: Вид-во Юліана Середяка, 1962. – С. I-VI.
14. Гайдарівський В. Циркачка. Оповідання. – Колорадо: UKRaPRESS. – 1986. – 287 с.
15. Голубева З.С. Український радянський роман. – Харків: Вид-во Харківського ун-ту, 1967. – 216 с.
16. Гречишкіна Т. Повернення із забуття // Енакиевский рабочий. – 1994. – № 53. – С. 3.
17. Гундорова Т. Соцреалізм як масова культура // Сучасність. – 2004. – № 6. – С. 52-66.
18. Костюк Г. З літопису літературного життя в діаспорі до 15-річчя діяльності об'єднання українських письменників «СЛОВО» 1954-69 //

У світі ідей і образів. Вибране. Критичні та історико-літературні роздуми 1930 – 1980. – Нью-Йорк: Сучасність, 1983. – С. 440-490.

19. Оліфіренко В.В. В. Гайворонський // Донбас. – 1995. – Спецвипуск. – С. 85-89.

20. Романько В. Повернення на батьківщину Василя Гайворонського // Донеччина. – 2007. – 5 черв. – С. 4.

21. Социалистический реализм // Расширенный терминологический словарь к курсу «История зарубежной литературы: XX век»: / Сост. И. А. Попова-Бондаренко и др. – Донецк: ДонНУ, 2005. – С. 87-89.

Тетяна БУБЛИК,

*аспірант кафедри української літератури та
фольклористики філологічного факультету
Донецького національного університету*

ОПОВІДАННЯ ВАСИЛЯ ГАЙВОРОНСЬКОГО „ЧОРТОВЕ КОЛЕСО” ЯК ПРОЕКЦІЯ НА РЕАЛІЇ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

У матеріалі простежується, як пережите й побачене письменником В. Гайворонським навколишнє життя відбилосся в оповіданні „Чортове колесо”, виявляється взаємозв’язок автора і героя.

Василь Андрійович Гайворонський (в еміграції вже Гайдарівський) працював на заводі у рідному місті Костянтинівці, що на Донеччині, не з чужих розповідей, а на власні очі бачив умови життя і праці робітників, тому й зміг переконливо показати реалії радянської доби. Твори, в яких домінувала правда життя, були надруковані на сторінках „Краківських вістей” уже після того, як письменник у 1943 році залишив рідний край. Щодо часу написання надрукованих у роки війни оповідань точних відомостей немає. Можливо, авторові вдалося їх зберегти у період переслідувань, а, може, він їх написав під час перебування у таборах для переміщених осіб.

В оповіданні „Чортове колесо” зображуються реалії мирного часу, проте не менш драматичні, ніж воєнного. В. Гайворонський головного героя – Михайла Каплю – показує в

оточенні робітників заводу під час обідньої перерви. Поведінка Каплі дивує присутніх: він ні з ким не розмовляє, щось ретельно обмірковує і не помічає, що тим самим привертає до себе увагу. Можливо, автор, що теж колись працював на скляному заводі, передав ту сцену, свідком якої міг бути сам. Дистанція між автором і героєм виявляється мінімальною у творі, адже йдеться про добре йому відоме, не раз бачене і тому художньо переконливе.

Проблема автора і героя привертала увагу багатьох літературознавців: М.М. Бахтіна, В.В. Виноградова, Б.О. Кормана та інших учених. М.М. Бахтін, зокрема, стверджував: „Герой і його світ складають „ціннісний центр” естетичної діяльності, вони мають власну незалежну ... реальність, не можуть бути просто створені творчою активністю автора, як не можуть стати для нього тільки об'єктом або матеріалом” [1]. У статті з'ясуємо взаємозв'язки автора і героя в оповіданні „Чортове колесо”, простежимо, як пережите письменником позначилося на тональності твору.

Можна допустити, що пережиті під час допитів враження В.Гайворонський передав на сторінках оповідання „Чортове колесо” і ніби заново пережив зі своїм героєм жах тих подій (самого автора в 1933 році було безпідставно звинувачено у троцькізмі). Проте з ув'язнення В.Гайворонському пощастило втекти, тому й намагався він донести до читачів правду про радянський „рай”.

Дивна поведінка Каплі з оповідання „Чортове колесо” пояснюється життєвими негараздами, з якими він повсякчас стикається, повернувшись після важкої праці додому: „Прийдеш додому з роботи, стомлений, аж душа тіпається, тільки б поїсти б гарно та відпочити. А тут тобі й починається: то на хліб нема, то шавлю ні за що було купити. Жінка, мабуть, цілий день прикрощі збирає, щоб на мою голову їх увечері вилити, як помії. А діти й собі: тату – взутись ні в що, тату – сорочка розлізлася, тату – книжок нема...” [2, 13]. Крик душі робітника доповнюється зображенням його зовнішності: „Капля так розхвилювався, що в нього під жовтою шкірою обличчя засіпалися нерви” [2, 13]. Таким чином, читач може переконатися у щирості його слів, сказаних у відповідь на

питання Лизогуба. Автор не виявляє свого безпосереднього ставлення до героя та його співрозмовника. Проте прізвище антигероя (Лизогуб) виявляється досить промовистим.

Не встиг Михайло Капля зайняти робоче місце, як його вже викликали до начальника цеху за згадане під час перерви чортове колесо, з якого вирватися героєві не вдавалося: „Ех, не життя, а чортове колесо!... Крутишся в ньому, як навіжений, аж поки дуба даси” [2, 14]. Семен Васильович розцінив ці слова як агітацію, вирішив, ніби той висловлювався від імені всіх робітників і свідомо перекручував партійні гасла.

Чортове колесо постає у творі символом неунікнутості долі, залежності людини від органів влади. Долю людини, незалежно від її поведінки чи способу життя, вирішують спецвідділи. В. Гайворонський як тонкий психолог помічає найдрібніші деталі зовнішності та поведінки працівника таємної служби заводу, що була філією районного відділу НКВС. Очевидно, це фіксує і сам герой, який намагається бути зібраним, щоб зайвого нічого не сказати на допиті, адже відчуває відповідальність за долю своєї родини. Для нього найголовніше тепер, що станеться з його дітьми. Якщо його переведуть в інший цех, це призведе до зменшення зарплати і загострення побутових проблем. Після низки питань, на які доводилося відповідати на допиті, героя почало переслідувати одвічне: „За що?”. Мабуть, це питання турбувало й письменника-експатріанта, що мусив тікати з рідної Костянтинівки на Захід, залишивши родину напризволяще.

Розв'язка твору виявилася несподіваною: Капля рішуче відмовився підписувати протокол допиту, доки не буде згадано в ньому чортове колесо. Можливо, з подібними звинуваченнями доводилося мати справу й авторові чи близьким йому людям. Дивовижна затятість звинуваченого не видається надуманою, адже з такою ж затятістю і слідчий припасовував деталі його життя, щоб переконати, що Капля прагнув „завдати владі якихось прикростей”.

В оповіданні „Чортове колесо” В. Гайворонський, зображуючи історію безпідставного звинувачення Михайла Каплі, відтворив типові події тридцятих років, показав трагедію

людини в умовах запусненої на всі оберти репресивної машини, що калічила життя родин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – 2-е изд. – М.: Искусство, 1986. – С. 9-191.
2. Гайдарівський В. А світ такий гарний... – Буенос-Айрес: Видавництво Юліана Середяка, 1962. – 238 с.

Феня ПУСТОВА,
кандидат філологічних наук, доцент
Донецького національного університету

ЕСТЕТИЧНІ ФУНКЦІ ПЕЙЗАЖІВ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ ГАЙВОРОНСЬКОГО

Розгорнуті картини природи чи невеличкі етюди знаходимо в різних за тематикою та образною системою творах письменника. І зв'язки персонажів з довкіллям досить розмаїті. Розглянемо в цьому аспекті три твори.

У розлогіму оповіданні „А світ такий гарний...” художньо освоюється тема кохання. Щодо наратора, то в ньому панує текстологічний автор. Топос географічно конкретизований: назване дійсне містечко Кіндратівка, річка Торець, Слов'янський курорт, горби Донецького Кряжу зі степовими галявинами. В об'єктивний виклад, в пояснення і ліричні відступи оповідача вкрапляються діалоги й полілоги з невеликою кількістю осіб.

Щиро й палко закохані Андрій Серeda і Настя Криво зубова змушені боротися за своє щастя впродовж усього теплого періоду року, долати дійсно і штучно створені лихим людьми перешкоди. Перша – національний звичай: парубок не може й не хоче йти у прийма до тещі, бо згідно народної моралі син приводить дружину в батьківську хату. А Настя не хоче залишати свою матір-удову. Так формується художній конфлікт. Андрій сподівається, що мудрий час виведе їх із глухого кута і

не називає Насті місяця, коли вони можуть побратися. А нареченій навпаки – нетерпеливиться почути від свого обранця відповідь на це питання. Саме такий душевний стан закоханих зафіксував оповідач напередодні тієї неділі, коли вони поїдуть у Слов'янськ. Цій поїздці, на яку Настя покладає великі надії, передує прозаїчна, на перший погляд, подія. Андрій вдосвіта виходить на ловлю риби. І тут природно подається оте оточення. Картина розгортається в часі і просторі.

Коли рибалка прийшов на своє місце, ще „зорі сяяли повним квітінням, але на сході, край неба, прорізувалась бліда смужка світанку.

Вода у річці стояла непорушна, чорна і, здавалось, тверда, мов кам'яна. Верби на протилежному березі були подібні до величезних тварин, що посхиляли голови і пили воду” (124).

Об'єктивний зорово-дотиковий малюнок з плином часу доповнюється багатоголовою ранковою піснею з домінуванням мажорних мелодій. Емоційність звукового етюду досягається оціночними епітетами й метафорами: „сердито крякнула ворона”, „попискували очеретянки”, „хрипкувато, але сміливо й бадьоро заспівали шпаки”, жайворонок „від радості заливався сміхом”, „а соловей, наче хизуючись перед пернатими побратимами, розсівав перли звуків таких чудових...” (124). Поліфонізм, могутня дія на читача співучого пташиного царства забезпечується антропоморфізацією. В такий спосіб досягається незвичайна функція обох картин природи. Вона стає своєрідним персонажем твору, присутність якого позитивно впливає на психологічний стан Андрія, на його глибоку впевненість у своєму близькому і щасливому шлюбі. Сонячний настрій нареченого не затьмарив і колишній однокласник-приблуда Михайло Шпак, який з'явився на березі несподівано і попросив земляка „по-доброму” уступити йому Настю.

Абсолютно в іншому ракурсі зображено парк Слов'янського курорту, куди приїхали закохані на цілий день. Оповідач вдається до ліричного відступу, пояснюючи, як глибоко впливає місцева природа на самопочуття відвідувачів: знімає з усіх фізичну і психічну втому, песимістичний настрій, притлумлює складність їхніх турбот і проблем буття.

Відвідувачі курорту, запевняє всезнаючий оповідач, побачать диво: „Який чудовий парк..! Скільки тих дерев по-солдатському підстрижених і по-парубоцькому кучерявих! А скільки квітів на клумбах!.. Скільки там затінку, холодку і сутінку!” Більше того. Кожен в парку відчує, що він „справжня людина, для якої Бог створив світ. І відчувши це, захочеться тобі говорити щось гарне, незвичне, щоб мова твоя була подібна на урочисту пісню” (143). Саме таке піднесення переживає Андрій. Він фантазує про столітню сосну, яка „досягає неба, а могутнє коріння її п’є джерельну воду в глибоких верствах землі”, шукає в куші папороті квітку щастя і хоче вести Настю до „старезного дуба з цілющою короною” (144). Але настрої дівчини не був суголосний внутрішньому стану Андрія, вона відмовляється від подальшої прогулянки по парку, вступає в суперечку щодо того, кого вона народить – синів чи дочок. Гостра розмова закінчується плачем Насті і категоричною вимогою: „Або ми негайно беремо шлюб, або... або...” (145). Переляканий Андрій погоджується одружуватися, мати таких дітей, яких захоче наречена, і навіть „жити в тещиній хаті” (145).

Про наближення кінця недільної прогулянки оповідач нагадує описовою деталлю: „День угасав. Сонце за далекими горами знайшло собі затишну ущелину і вклатося на спочинок...” (146). Подальшим своїм коментарем оповідач запевняє, що кожній людині природа парку „зцілює душу й тіло, змінює і думки її”, лише Насті вона не допомогла „спонукати Андрія до одруження” (147).

Уявним пейзажем та апріорною сентенцією оповідача розпочинається четвертий розділ твору „Вимушений герць”. Він знову пояснює, як відчувається самотня людина перед заходом сонця на луках. Слухаючи голоси хрущів, коників, бджіл, цвіркунів, жаб, вона „впадає в меланхолію, думає про щось абстрактне, високе і незбагненне розумом. Тоді людина мріє, снить на яві, вона зачарована, її нема на землі, як нема і самої землі; все перетворюється на рожеву уяву, повну благоденства” (147).

Таке вірогідне самопочуття людини від благотворного впливу природи стає підсилюючим засобом розкриття

докорінно протилежного за настроєм і думками внутрішнього життя Настинної матері. Погожого літнього вечора вдова, доведена Михайлом до „нервового потрясіння”, „втрачає тямку”: від думок „їй гуде в голові оркестра, складена з усіх створінь, включно з хрущами, кониками, бджолами, цвіркунами і жабами” (147). Позбувшись хаосу в голові за допомогою горілки, „настояної на цілющих травах”, мати переконує доньку покинути Андрія і побратися зі Шпаком. Ні найменшої схожості не має Митриха з тією уявною благородною людиною на лузі перед заходом сонця. А це ще більше ускладнює становище закоханих.

Ще не розв’язано конфлікт між нареченими, як їм доводиться разом долати нові перешкоди: вимоги батьків, переслідування лікарів, підступні заходи Шпака і навіть втручання кадебіста, хоча воно (втручання) подається не в епізодах, а в інформації оповідача. Закінчилося це змагання перемогою закоханих: їм надає притулок добра жінка Килина, поселивши у своїй старій хаті. Ця ж благодійниця шукає засоби примирення батьків із дітьми. А час підганяв. Конкретизація його здійснюється розлогою картиною осені: „Низько в небі гналися хмари, кошлаті і тяжкі, раз по разу ховаючи сонце і без того кволе, відцвіле, як пізній соняшник, що вже не дасть насіння... Оголювалось гілля дерев, соромливо виставляючи сухі ребра... Повітря пахло дощем... Розбишакуваті шпаки зібралися в зграї і, галасливо в садах помітингувавши, полетіли шукати тепліших країв... Ночами низько над лісами тягнулися на південь ключі гусей, їхнє тоскне перегукування навівало людям сум” (227). Ця картина – хронотоп, до того ж вона дає новий поштовх до розгортання конфлікту батьків з дітьми в напрямку його розв’язання. Зміни в погоді нагадують Килині, що в хаті, де живуть її підопічні, зимувати не можна. І в найближчу до цього дня неділю вона робить спробу посадити за одним столом батьків Андрія та Настину матір для розмови. А молодих виводить за місто, на природу. Всі вони були зачаровані побаченням: „У світі щось сталося неймовірне... Величне сонце заливало променями, мов повинь, землю і все на ній суще. Кожна річ і кожна істота

здавалися такими легкими, що досить ледве відчутного подуву вітру, і піднесеться в повітря каміння, дерева, хати, люди і полинуть у безвість разом із павутинням” (234).

Автор-живописець в цій картині виходить за межі людських органів чуття, змушує читача напружувати свою творчу уяву, пам'ять. Водночас досягається розкриття суттєвих рис персонажів. Найбільш розчулилася Настя: „Боже!.. Та це ж друга весна. Мені здається, що зими не буде ніколи”. Виявляється, що дівчина дуже чутлива до краси. А у Слов'янську вона була геть позбавлена цієї здібності, бо ж не вірила, що коханий погодиться жити в їхній хаті.

Більш спостережливий і менш емоційний Андрій не втрачає логічного мислення і підказує Насті: „Це таки осінь. Придивись уважно, скільки навколо нас гарячої барви. І листя, і стебла, і навіть ґрунт під ногами наче б вилиті з золота. Рослинність приготувалась на зимовий спочинок. А пташки вже десь за морями...” (234). Досвідчена Килина дає своє пояснення красі в природі: „Ні, дітки мої... Це не весна і не осінь, справжнісіньке бабине літо. Бог з неможливого робить можливе, щоб показати чоловікам свою виняткову ласку для жінок. На жінці світ тримається, мої дорогенькі” (234). Проте й віруюча Килина зі своєю, можна сказати, філософською мудрістю вигукує пристрасно: „Світ такий гарний, а люди паскудять його” (235). Усвідомлюючи це, напевне саме тому жінка й хоче допомогти молодому подружжю. І поки Килина, повернувшись до міста, дізнавалася, якою була зустріч батьків Андрія з Митрихою, закохані милувалися природою, а їхня розмова про майбутнє була оптимістичною.

Останній абзац твору – теж незвичайний етюд, символічного змісту. Молодята на поклик Килини спускаються з гори, залишаючи рослинний світ. А навколо їх „павутиння все минуло й минуло; часом здавалося, що воно висить у повітрі непорушне, мов на Андрія і Настю, і на все околиці, на всю землю накинена тенета прикрас гожого дня бабиного літа” (238).

У такій кінцівці закладена емоційна ідея твору: для молодії сім'ї цей перший найкращий і найщасливіший день

стане початком справді гарного, сповненого спільною радістю життя.

Розглянуті картини природи складають своєрідну сюжетну лінію, яка, проте, є органічною часткою художнього світу в оповіданні „А світ такий гарний...” Якщо оцінити пейзажі за рецептивно-комунікативним критерієм, яким користувався І. Франко, то В. Гайворонський вражає розмаїттям функцій, ракурсів зображення і тим, що він охоплює всю амплітуду чуттєвих вражень. Крім того, деякі малюнки естетично розвинений читач мусить сприймати усім своїм еством, за допомогою пам'яті й інтуїції.

У новелі „Непрошений гість”, яка входить у збірку „А світ такий гарний...” привертають увагу два різні за способом письма пейзажні малюнки. Першим починається твір. В ньому відбито радість головного героя Івана Федоренка, який через сім років з'являється на околиці Дніпропетровська, біля самого Дніпра, на своїй вулиці.

Впродовж усього першого дня перебування у батьківській хаті гість дізнається, що його молодший брат виправдовує політику партії з голодомором заради побудови соціалізму і засуджує своєрідну філософію неписьменного дядька Прохора, що призвела до його арешту. Більше того, Іван переконаний: Віктор причетний до цього злочину.

Все пережите за день гість продовжує емоційно осмислювати вночі під акомпанемент звуків, які доносилися знадвору і які він своєю гостро розвиненою уявою перетворював у пластичну картину: „У віконниці дряпався дряпався гострими пазурами дощ, набридливо й настирливо, як кіт, що нашкодив і втік, а тепер, після довгого блукання чужими задвірками повернувся голодний, змерзлий і проситься, щоб його пустили до хати” (109). Іван чує і скрегіт трамвайних колес об рейки, і рев автомобілів, і шум тополь. Негода і звуки за вікном не притлумили свідомість і почуття гостя. Різномірністю відзначаються його думки: вони „були злі, як оси, що літали навколо їхнього зруйнованого гнізда. Думки його були сумні, як квиління пташки, що прилетіла з хробачком у дзьобику й побачила порожнє гніздо – якийсь

хизак позабирав її дітей. Думки його були схожі на хмари пізньої осені – драглисті, безладні, нудні й поквалпиви, що сунули, одна одну випереджаючи, кудись в далечінь, в безвість” (109).

Відтворюється психологічний стан героя пластично, за допомогою порівнянь зі світом комах, тварин і з явищами природи. Ритміка епізоду (однотипні підрядні речення) сприяє розкриттю глибини трагізму, страждань, фізично відчутного болю, що їх переживає Іван. Почуттєва сфера героя повністю визначає функцію, тональність і топос суб'єктивних етюдів природи. Художнім простором є його душа, як і в усіх інших елементах тексту „Непрошеного гостя”.

Повість „Спокута” засвідчує, що тема людина і природа є органічною для естетичної свідомості автора. В цьому творі зображено боротьбу більшовицького режиму проти так званих ворогів народу в кінці 30-х років ХХ ст. Центральний персонаж – Микола Солод. Син репресованого батька кидає навчання в педагогічному інституті і прагне загубитися від пильного ока кадебістів у Донбасі, у вугільному забої, залишивши матір у добрих людей у Святогірську.

Події і вчинки героїв, що забезпечують розгортання сюжету в повісті, пов'язується з певними порами року. Конкретизуються вони (пори року і дня) пейзажними картинками.

Микола Солод, пройшовши спочатку в Кадіївку, закохується у відкатницю Нату й у вільний час ходить з нею за селище в степ. І коли вже їхні стосунки мали завершитися розмовою про одруження, дівчина на останній зустрічі виявила свою відчуженість від Миколи своєю поведінкою і байдужістю до рослинного світу, хоча раніше завжди цікавилася, чому трави мають такі назви, пропонувала свої. Микола помітив тільки „випадково зірвану ромашку” (13). А вдумливий читач може й не погодитися з героєм про випадковість, бо він знає, що на квітці ромашки дівчата гадають. І в читача теж виникне питання: а про що ж хотіла б гадати Ната, якщо вона й так знає, що Микола любить її. Від цієї ніби непомітної деталі герой (а з ним і читач) перебуває в напрузі, в передчутті нещастя. Як довго

це продовжується, зазначається об'єктивними короткими ескізами оточення: „Городи кінчилися біля глибокої, з крутими берегами балки. На заході в багряній пожежі догоряли рештки тихого дня” (13). За народним прогнозом кривавий захід сонця віщує негоду наступного дня. Зрозуміло, що для Миколи ця негода вже почалася, бо Ната не відповідала на його питання, чим збентежена. А час підганяв: „Смеркалося. На заході небо було ще густо-червоне і вже з балки війнуло свіжою прохолодою” (13). Прогулянка мала закінчитися. У цей момент Ната зізналася, що приставлена сексотом до Миколи, і наказує йому тікати з Кадіївки.

Обидві зорово-дотикові мініатюри заходу сонця сприяють подальшому виявленню взаємин між героями і підказують, що вони переживають душевне сум'яття.

Початок третього розділу „Спокути” – це опис ранньої осені. Він відіграє функцію експозиції цієї частини тексту. Оповідач повідомляє, що цієї пори посилюється агітаційно-пропагандистська робота в гірничому селищі Підверб'янка, куди втік Микола. А це й зумовило зустріч Солода з Вірою Доценко, яка перший раз з'явилася в бараці Кваші як агітатор. Саме через цю героїню Гайворонський показує свою безмежну закоханість і знання природи рідного краю. Рельєф Донбасу, багатющий рослинний світ його цілинних масивів постає в розповіді Віри великому любителю рослин Цимбалу.

У селищі проводилися бесіди і мітинги, присвячені рекордові Стаханова. Одного вечора Микола тікає від цієї суєти „в степ до самотньої могили... Вона була подібна до старого терикону, що обріс степовими бур'янами й невибагливим споришем. У небі, як на безкрайї ниві, стояли непорушно копиці хмарок; десь далеко на заході хмари спорудили величні палаци, щоб у них спочивало сонце” (58). Крім цього краєвиду землі і неба Микола почув стоголосий спів цвіркунів. При цьому оповідач пояснює, як реагує Солод на ці звуки: йому „здавалось, що на світі позалишалися самі цвіркуні та він – нікому не потрібний, з якогось непорозуміння залишений спостерігати велику всесвітню порожнечу” (58).

Не зникло Миколине самоусвідомлення, що він зайвий на землі й тоді, коли „прорізалась Вечірня Зоря” велична, а потім небо вкрили „тисячі цікавих оченят” (58). Малюнки оточення переходять у невласне пряму мову, яка пояснює: Солода „гнобить самотність”, бо „всі розсудливо мовчать”, що слід „покладатись на свою інтуїцію, розуміти чужі неказані думки й відповідати проречистим мовчанням”. А далі вибух болю в прямій мові: „Як довго цей жахливий стан триватиме? Десятки? Сотні років?” (59). Продовжує оповідач: „На його питання не чути відповіді ні з неба, уквітчаного зірками, ні з надрів землі, ні зі степу, де м’яко перекочувалися валки пустотливого теплого вітерця” (59).

Отже, картина степу із могилою і цвіркунами, небосхил із сонцем за хмарами, а потім зоряне небо – це хронотоп, який увиразнює гнітючу безпорядність героя, бо й нові його приятелі пройняті страхом перед соціально-політичною дійсністю, і не матиме він від них ні розради, ні підтримки.

Шахтарське свято на честь Підверб’янських стахановців відбулося теж за селищем. Розлогий опис подається в русі, як він відкривався очам Солода, що їхав разом з іншими гірниками у вантажній машині, ще в невідомому для нього напрямку. Спочатку перетинали „безмежний хвилястий степ”. Далі з’явилась „широчезна й глибока балка, перетята високою, оброслою вербами греблею, утворюючи ставок” із стоячою водою. А „верби принишкли, ніби здивувалися, угледівши гомінких людей”. За греблею авто зупинилося в гаю, в якому „знайшлася простора галявина, поросла травною, ніби самою природою пристосована до масових гульбищ” (67).

Микола побачив і намальовані ним гасла, які „закликали, намовляли, вимагали”, проте їх „ніхто не помічав, люди сприймали це як декорацію, як листя на деревах, чи хмари в небі” (67).

Кінцівка свята конкретизується описовою порою доби: „Кудись несподівано ділося сонце, з гаю на галявину насунулись присмерки, а з ними й прохолода з запахом степу, заблищав у небі надщерблений місяць. Виття автових гудків закликала повертатися додому. З великою нехиттю шахтарі

пленталися до машин, що з'юрмилися під гаєм, як табун сонних тварин” (69).

Цей невеликий етюд засвідчує, що в естетичній свідомості Гайворонського, а можливо і в підсвідомості, конкретизація часу пейзажним малюнком є органічною потребою. Загалом підверб'янське довкілля в повісті „Спокута” – це хронотоп загальної масової події, який переконує: пропаганда стахановських трудових подвигів була головною державною справою більшовицької партії. І, як бачимо з наступних розділів твору, це призвело до дуже високого підвищення норм видобутку вугілля, хоча технічного переобладнання шахт не відбувалося. Це й стало однією із причин „великого терору”, зображеного у повісті.

Наступні картини природи у „Спокуті” пов'язані із сюжетною лінією – Юліан та Ольга Доценки. Це подружжя вже багато років розколоте на два протилежних ідеологічних табори. Саме тому Ольга Павлівна, стурбована, що чоловік ночами не спить, організувала прогулянку на греблю і в гай. Вибір території зумовлений тим, щоб їх ніхто не почув. Цій зустрічі також передують картини осені, яка „почувалася на землі повноправним господарем і поводитися так, як їй підказувала примха. Низько сунулися в небі тяжкі хмари, мов дим, з далеких за обрієм пожеж... Погода поки що стояла суха. І коли зі степу на селище налітав розбишакуватий вітер, то гнав він вулицями валки пожовклого кураю, подібного до переляканих овець” (71).

У малюнку відчуються асонанси (о, а, і) й алітерації (с, т, р). Звукопис взагалі характерний для пейзажів Гайворонського.

Картина природи, яка відкрилася очам Доценків за селищем, позначена деякими об'єктивними мазками, бо все це подружжя бачило багато разів. Тому в дискурсі художнім простором стають їхні душі, між якими не було гармонії.

Письменник, закоханий у природу рідного краю, не міг обійти своєю увагою перлину Донеччини – Святогір'я. В ньому побувала Ольга Павлівна, щоб зустрітися з матір'ю Солода. В об'єктивному краєвиді, який побачила приїжджя, і „спокійна

вода Сіверського Дінця”, що „увібрала в себе блакитне небо з маленькими пухкими хмаринками”, і „сірі, похмурого вигляду монастирські споруди” з величезним храмом без хрестів та бань, і гори крейдяні, місцями лисі та зарослі сосною.

Оповідач пояснює, яке враження справило все це на Ольгу Павлівну. Їй здалося, що вона потрапила в „казкове місто” ангелів і незвичайних людей, „де не замовкає музика і бринять пісні радості та щастя” (92). У коментар вмонтовується пряма репліка героїні: „Нема такого царства і не може бути, та ніхто не заборонить людству мріяти про нього” (92). Оповідач зауважує, що помітила Ольга Павлівна і „кубічну потвору” (пам’ятник Артему): „Із шпиля скелі він комусь погрожував кубічним п’ястуком” (92).

Після довгої подорожі по Україні і в Москву Ольга Павлівна, перехворівши, втратила здатність ходити. Тепер вона не працює, а спостерігає життя селища і погоду, тільки сидючи біля вікна. Так минула зима.

Тринадцятий розділ повісті розпочинається детальною картиною донбаської весни з річкою Торець і балками. Під її впливом Ольга Павлівна „забула своє каліцтво, почувалася міцною, сповненою завзяття”, і несподівано піднялась на ноги, зробивши перші самостійні кроки. Така дія погоди, природи на героїню надає картині функції персонажа.

У природі шукає розради і головний інженер копальні Юліан Доценко. Занепокоєний арештами керівних осіб селища, чутками про викриття „контрреволюційної організації” герой не може всидіти за столом у своєму кабінеті і підходить до вікна: „Недалеко починався хвилястий степ. Скільки сягає око – всюди зелень, місцями така яра, що здавалась надприродною, а над степом сонце таке, як ніде. Там тихо й спокійно, хіба щебечуть пташки та, як злодії, перегукуються ховрахи” (206). Побачене й відчуте змінює настрій Юліана, він поринає в спогади про молоді роки, коли вони з дружиною були щасливі, бо мали спільні погляди. Але швидко повертається думками до реальності: він більшовик – „людина своєї доби, жорстокої, нещадної, але своєї” (207).

І краєвид з вікна змінився: „Надворі потемніло. Із заходу насувалася велика чорна хмара, закрила сонце. Все довкілля змінило свій колір, посіріло й утратило свою звабність. У вікно застукали краплі дощу” (207). Негода в природі суголосна душевному стану героя. До справ Підверб’янки Юліана повертає парторг зі звісткою, що заарештований бригадир Кваша по дорозі втік, а Ілля Федюков поранений.

У повісті „Спокута” пейзажі виконують функції, відмінні від тих, що були у двох попередніх творах. Але в усіх епізодах у часово-просторову модель буття вони входять органічно. Крім того, виявляється, що природа Донецького кряжа в житті, в естетичній свідомості В. Гайворонського відіграла таку ж саму роль, як річка дитинства в житті і творчості О. Довженка. Можна визначити архетипи косянтинівського письменника. Це сонце, степ, хмари. В. Гайворонський збагатив українську літературу не лише тематикою, а й усім арсеналом своєї оригінальної поетики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайворонський В. А світ такий гарний... / А світ такий гарний... – Буенос-Айрес, 1962. – С. 119-238.
2. Гайворонський В. Мерехтливі зорі / А світ такий гарний... – Буенос-Айрес, 1962. – С. 7-63.
3. Гайворонський В. Спокута. – Філадельфія, 1991.

КРУГЛИЙ СТІЛ

**МИКИТА ШАПОВАЛ – ВИДАТНИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ, ВЧЕНИЙ,
ПАТРІОТ**

*„Сам пролетар за походженням,
з безземельної селянської родини,
він своїм розумом, непохитною волею
переборов усі перешкоди на своєму
тернистому шляху, добився сам найвищих
ступенів наукового знання і пошани від
справжніх вчених і в Європі, і в Америці”*

Софія Русова

Ігор ПАСЬКО,
*кандидат філософських наук, професор,
завідувач Донецької філії Центру гуманітарної
освіти НАН України*

МИКИТА ШАПОВАЛ – ФІЛОСОФ І СОЦІОЛОГ

Микита Шаповал – особистість яскрава, непересічна. Досить недовгий хронотоп його життя від села Сріблянка Бахмутського повіту до Праги – укладається в 50 років. Той хронотоп пройшов крізь буремні роки, коли від людини, якщо вона претендувала на це високе звання, вимагалася одночасне володіння пером і багнетом, словом і ділом, високим раціо і широкою ерудицією, незламною волею і вибуховою експресією. То був час, коли історія покликала велетів і вони поставали. Одним з них був Микита Шаповал.

Людина, що не отримала академічної освіти, розкрила себе в розбудові української культури в царині журналістики і політики, організації освіти і формування підвалин української соціології. Свою публічну громадянську діяльність він починав саме як журналіст. У 1909 році стає одним із співзасновників і редакторів літературно-громадського наукового журналу “Українська хата”. Під псевдо М. Сріблянський він постав як талановитий публіцист, поет та літературний критик. Цілий шерег його друкованих розвідок було покладено в основу методологічних основ так званого “хатянства” – досить радикального напрямку української суспільно-політичної мистецької думки. Від цього моменту він провадить наскрізну ідею орієнтації розвою національної культури до модерних взірців світової цивілізації.

Варто додати, що перо активного публіциста М.Шаповал не полишав до останніх днів. Він був засновником, редактором і постійним автором чи не найвідомішого у 20-ті роки українського емігрантського часопису “Нова Україна”.

Починаючи з 1917 року, справою його життя став політичний дискурс. З березня 1917 року він – член Центральної Ради, член Малої Ради, перший редактор газети “Вісті з

Української Центральної Ради”. Його стилю було докладено до текстів історичних Універсалів Центральної Ради.

Він виконує обов’язки Генерального секретаря, згодом міністра пошт і телеграфів в уряді В.Винниченка. Отут розкривається його воля, експресія, патріотизм.

Не обійшлося без розчарувань, зневіри до інтелектуальних колег, але не до України, не до її справи. “Доки народ в неволі, - пише він у своїй розвідці “Боротьба за націю”, – доки Україна розтоптана, ображена, знищена, доти не може бути в українця, коли він насправді людина і громадянин, іншого заняття, іншого ідеалу, як ідеал боротьби за визволення України”.

На еміграції в Чехословаччині його праксеологічний хист допомагає організувати Українську Господарську Академію. Педагогічний інститут ім. М.Драгоманова, українську реальну гімназію. Настає час, і політик-революціонер перетворюється на Просвітника, на організатора освіти і науки. Але він повністю зберігає візію цілісності своєї доби і свого життя, відчуваючи, що Українському народові нагально необхідна науково-обґрунтована програма національного і соціального визволення. Відтоді створення такої програми стає єдиною метою його життя.

Заради цього він оволодіває європейськими мовами, студіює модерну філософію і соціальну науку. Другим, після М.Драгоманова, він стає на позиції філософського позитивізму, першим в Україні він стає високим фаховим соціологом-патріархом української соціологічної думки.

Росіяни дуже пишаються великим американським соціологом Пітиримом Сорокіним. В свій час Микита Шаповал і Пітирим Сорокін мали дружні стосунки, фахово контактували і листувалися. Але П.Сорокіну поталанило більше – він довше жив і творив. Його пам’ятають і читають. Повернімо і ми пам’ять про Микиту Шаповала – він того вартий, того варті його наукові твори.

Василь ТЕРЕЩЕНКО,
заслужений учитель України, почесний доцент
Слов'янського державного педагогічного
університету, краєзнавець

ДЕРЖАВОТВОРЕЦЬ МИКИТА ШАПОВАЛ

Не плакати, не сміятися, а діяти
Спіноза

Становлення третьої державності України весною 1917 року відбувалося занадто складно через відсутність основоположних постулатів державотворчих дій. Державотворча спадщина України на той час була де в чому позитивною, але в більшості негативною. Не зважаючи на обставини, час вимагав дій, висував діячів нового складу, нових підходів в державотворенні [1, 7].

На березень 1917 року Микита Шаповал був офіцером царської армії у званні штабс-капітана і керував лісотехнічними підрозділами Київського військового округу. Відповідно до закону від 7 листопада 1850 року військовослужбовцям заборонялося брати участь в політичному житті країни і вступати до будь-якої партії. Цей закон був пролонгований після революційних подій 16 грудня 1905 року.

Навіть фактичний військовий стан не зупиняє патріотично налаштованого Микиту Шаповала від активної участі в українському державотворенні. Державна діяльність Шаповала була багатогранною, різноплановою, результативною і тривала з 17 березня 1917 року по травень 1920 року з деякими об'єктивними перервами.

Наводимо перелік державних посад і обов'язків Микити Шаповала за цей період.

Обрання його депутатом Центральної Ради відбувалося 4 рази:

17 березня 1917 року від партії-засновниці УПСР (Українська партія соціал-революціонерів);

17 – 21 квітня від Київської губернії на Всеукраїнському Національному Конгресі;

10 – 16 червня I Всеукраїнським селянським з'їздом;

18 – 23 червня II Всеукраїнським Військовим з'їздом;

18 березня призначений комісаром Київського повіту, заступником голови повітової управи та членом Виконавчого комітету Київської губернії;

29 березня обраний членом правління Всеукраїнського союзу сільськогосподарських кооперативів «Централь» делегатами з'їзду кооператорів;

31 березня обраний головою Всеукраїнської Лісової спілки, незабаром призначений завідувачем лісотехнічного економічного відділу і згодом директором Лісового департаменту;

1 квітня призначений першим редактором газети Центральної Ради «Вісті з Української Центральної Ради»;

21 квітня обраний членом Малої Ради (виконавчий комітет) Центральної Ради;

травень - член-співробітник Українського наукового товариства;

18 – 23 травня обраний членом військового комітету Центральної Ради;

25 – 27 травня – голова української делегації на переговорах з Тимчасовим урядом в Петрограді;

17 – 18 червня як співголова Київського губернського з'їзду домігся прийняття резолюції-протесту проти Інструкції Тимчасового уряду Генеральному секретаріатові Центральної Ради і підтримки її в «боротьбі за проведення широкої автономії України»;

11 – 13 липня – член української делегації на переговорах з делегацією Тимчасового уряду в Києві

22 – 28 липня приймає участь в роботі комісії з розробки Статуту Вищого Управління України, який затверджено Малою Радою ЦР 29 липня;

21 – 28 вересня – делегат від України на з'їзді народів Росії в Києві. Підтримував фракцію делегатів за вільне самовизначення народів Росії;

16 – 20 жовтня – делегат Всеукраїнського з'їзду Вільного Козацтва в Чигирині. Обраний делегатом від України до Передпарламенту в Петрограді;

1 – 13 листопада – делегат III Всеукраїнського з'їзду (конгресу) військових;

8 листопада обраний членом Крайового комітету для охорони революції в Україні.

2 грудня 1917 р. (16 січня 1918 р.) – Генеральний секретар Ради Міністрів (керуючий справами);

10 – 12 грудня 1917 р. обраний делегатом від України до Всеросійських Установчих Зборів;

9 січня 1918 р. обраний делегатом до Всеукраїнських Установчих Зборів від Київської губернії;

17 січня – 23 березня 1918 р. – Міністр пошти та телеграфу;

20 – 22 січня 1918 р. бере участь у підготовці змісту IV Універсала УНР;

24 січня 1918 р. проголошення самостійної і незалежної Української Народної Республіки на засіданні Малої Ради Центральної Ради, членом якої був Микита Шаповал.

23 березня 1918 р. виходить з уряду В. Голубовича з групою міністрів;

травень 1918 р. – організатор нелегального з'їзду УПСР. Вихід з партії;

травень 1918 р. – організатор Українського Національного Державного Союзу – опозиція проти гетьманського уряду;

травень – листопад ц. р. – один з провідних керівників Українського Національного союзу;

листопад – грудень ц. р. – координатор антигетьманського повстання;

26 грудня 1918 р. (12 лютого 1919 р.) – міністр земельних справ Директорії УНР;

26 лютого (10 квітня) – Директор лісового департаменту, відряджений до Галичини;

15 квітня – жовтень – відрядження до Угорщини секретарем дипломатичної місії;

жовтень 1919 р. – відрядження до Чехії радником посла з культурно-просвітних справ (травень 1920 р.) [3, 5, 9, 14].

Послужний список державного службовця М. Шаповала вражає, тільки за переліком вистачило би на декількох осіб, а це все виконував один. В той період був гострий брак національних кадрів у всіх сферах молодого держави. З великими труднощами доводилося комплектувати кожен департамент і відомство: банківська справа, освітянська система, збройні сили, міліція. Бракувало людей освічених, просто добре дисциплінованих, фахових професіоналів, політично зрілих. До влади залучалися і люди безвідповідальні, слабкі духом, інертні.

Як згадувала українська письменниця Галина Журба, надмірні навантаження були під силу Шаповалу:

«Микита Шаповал – одна з найяскравіших індивідуальностей свого часу, людина великих здібностей, темпераменту та амбіцій у кращім розумінні. Особистість Шаповала настільки яскраво виділялася серед нашого загалу і навіть провідної інтелігенції скристалізованістю політичного світогляду, своїм філософсько-суспільним спрямуванням та й самим характером людини вольової, нової у нас формації, створеної для проводу; людини, яка знає чого хоче, та вміє це хотіння втілювати в чин, – тож не дивно, що притягував він все активне, живе, творче...» [8].

Першим живим і творчим проявом комісара Київського повіту була організована ним у Києві 1 квітня перша всенародна маніфестація «Свято свободи». В маніфестації брали участь селяни Київського повіту, робітники, студенти, урядовці, полк імені Богдана Хмельницького, духовенство. Вперше публічно перед маніфестантами виступив М. Грушевський. Він закликав прийняти резолюції маніфестації, в якій передбачити складання присяги перед портретом Т. Шевченка, підтримку Тимчасового Уряду в Росії; скликання Всеукраїнського Конгресу.

Київський повіт був не тільки найбільш розвинутим промислово, але і найбільш складним в соціально-економічному відношенні. До праці на заводах Києва ставали тисячі чоловіків з навколишніх сіл. У повіті була велика кількість алкогольних закладів, куди несли заробітну платню більшість робітників. У заводських та фабричних селищах дні масового сп'яніння – видача зарплати – закінчувалися масовими бійками на вулиці і у сім'ях.

В Києві діяла повітова лікарня на 50 ліжок, в усіх волосних селах працювали лікарні на 10-15 ліжок, у великих і волосних селах працювали приходські школи та училища.

У повіті активно діють осередки партії есерів (одним з лідерів Київського осередку був М. Шаповал) їхня орієнтація на середняка, ліберально-демократичні гуртки і українське національне просвітительство приваблювали людей. Здобутки селян в рослинництві та тваринництві сприяли роботі переробної промисловості. Війна спричинила погіршення в забезпеченні міста і армії продуктами харчування.

Повітом мандрували десятки тисяч здеморалізованих вояків, українських і російських, які нещадно грабували вже не раз пограбоване населення. Створена міліція потребувала особливої підтримки комісара.

М. Шаповал в умовах соціальної невизначеності при повітовій управі, крім ради, створює Громадський комітет, до складу якого входили представники різних політичних партій і течій. Спільна робота сприяла запобіганню анархії. Населення поважно ставилося до дій повітової управи і її комісара – М. Шаповала.

У повіті М. Шаповал, спираючись на однопартійців, заможних селян, інтелігенцію, місцеву буржуазію в складних революційних умовах в приміщенні земської управи проводить повітовий з'їзд. З'їзд підтримав напрямки діяльності повітового комісара, засудив розкольницьку діяльність заїзжих більшовицьких агітаторів. М. Шаповал поведився як сильний і демократичний керівник, не припускався істеричних погроз, не влаштовував переслідувань і фізичних розправ. Хоча М. Шаповал був призначений повітовим комісаром Київським губернатором за погодженням з Тимчасовим Урядом, він припинив виконувати російські закони, які суперечили постановам і розпорядженням Центральної Ради чи резолюціям з'їздів революційних мас. Парадоксально, але факт – знаходився офіційно на службі у Тимчасового уряду, але підкорявся і виконував директиви Української Центральної Ради.

Зорганізоване Товариство шкільної освіти в Київській губернії на 1 вересня 1917 р. заснувало 18 українських гімназій (в Україні всього 52), у Київському повіті – 7. Завдяки

перемовам української делегації з Тимчасовим Урядом (голова делегації М. Шаповал) домовилися, що в усіх школах України українська була мовою викладання, в російських школах обов'язково вивчалась українська мова. В учительських семінаріях вводилося навчання української мови, географії та історії України.

6 квітня 1917 р. у Києві відбувся I Український педагогічний з'їзд (500 делегатів, серед них комісар Київського повіту М. Шаповал), обрано Голову Української Шкільної Ради. II Всеукраїнський з'їзд проходить 10 – 12 серпня (700 делегатів). Одним з рішень з'їзду було у кожному повіті призначити комісара з освітніх питань і провести повну українізацію нижчих шкіл з 1 вересня, а також заснувати Наукову педагогічну академію для підготовки вчителів та інструкторів українознавства і Всеукраїнської учительської спілки, яка на кінець року нараховувала близько 10 тисяч членів. В минулому досвідчений редактор журналу, М. Шаповал допомагає видавати популярні часописи «Вісті Центральної Ради», «Київська земська газета», «Воля» [2, 3].

Загострене почуття громадського обов'язку постійно кличе М. Шаповала не засиджуватися в кабінетах на засіданнях з'їздів та конференцій, хоча без цього ніяк було обійтися того року, а бути в гушніні народних мас, знати, чим живе проста людина, що її хвилює, як вона сприймає політичні та державні зміни. Чи безперебійно працюють школи, чи є опалення в навчальних класах, чи вчителі ведуть уроки українською мовою. Кожна поїздка селами повіту – це нескінченні побутові проблеми зубожілого люду, який від комісара чекає негайного рішення. Починаючи працювати комісаром повіту, М. Шаповал мріє зукраїнізувати повністю «окремий повіт» і коли на початку грудня 1917 р. він залишав цю посаду, в школах викладання предметів велося українською мовою, у органах місцевого самоврядування діловодство здійснювалося теж українською мовою. «Я був дуже радий, що мені вдалося в такий важкий час за короткий термін зукраїнізувати цілий повіт», – так через багато років Микита Юхимович запише в своїх спогадах «Мій шлях» [5, 6].

Достатньо уваги і енергії приділяв Микита Юхимович Всеукраїнській лісовій спілці, головою якої був. У буремний

період керувати департаментом було складно, але у М. Шаповала вже був значний досвід керівництва лісотехнічним комплексом Київської губернії та лісових маєтностей родини міністра фінансів, цукрозаводчика М. Терещенка. Господарству молодій українській державі потрібна була лісова продукція та матеріали: брочки, сірники, папір, дьоготь, дошки, паркет, лісотехнічні вироби і просто дрова для опалювання будинків і роботи паровозів. Завдяки авторитету директора департаменту безперервно працювали Трубчевське лісопідприємство і Хінельське лісництво. Керівники лісових господарств, зокрема Київської, Полтавської та Чернігівської губерній не підводили свого «головного начальника», хоча не обходилося без саботажу чи ігнорування розпоряджень директора департаменту в інших губерніях.

Очоливши весною 1917 року Лісову спілку (згодом департамент), М. Шаповал за поточною роботою не забував про організацію головної лісової справи – збереження і примноження лісових запасів. Не зважаючи на об'єктивні труднощі, більшість лісництв здійснили планові насадження дерев, санітарні вирубки та заготівлю посадкового матеріалу і сировини для виготовлення ліків.

Недостатнє матеріально-технічне забезпечення департаменту – всього 2 телефонних апарати, 1 телеграфний пристрій, трофейний автомобіль і декілька брочок, невеликий штат – перешкождали ефективній роботі відомства. На місцях – в губерніях і повітах, було ще складніше. До всього додавалися «революційні лісовики» – місцеві формування учорашніх вояків – і всі вони переховувалися і базувалися в лісах. Звичайно, що ці багатотисячні загони в більшості по-своєму зорганізованих, нищили лісові запаси, розкрадали матеріальні цінності лісгоспів, влаштовували пожежі і нищили диких тварин. Не обходилося і без людських жертв серед лісових службовців. У молодій державі не вистачало коштів для виплати заробітної плати робітникам і службовцям. Такий стан сприяв поширенню забороненої торгівлі. Щоб вижити і прокормити сім'ї, працівники лісу самочинно вступають в бартерні відносини, торгівля замінюється на обмін товарами. Позбутися цього явища в лісовій галузі мав на меті Микита Шаповал, але це було

соціальним нещастям економіки молоді країни. Слід зауважити, що кращого фахівця, ніж Шаповал, в лісовій справі на той час не було, то ж він залишався директором департаменту і за Центральної Ради, і за гетьманату, і за директорії до самого виїзду з України в квітні 1919 року [14].

27 – 28 березня відбувається з'їзд кооператорів Київщини в приміщенні Педагогічного музею. Одним з активних організаторів і керівників з'їзду був комісар Київського повіту Микита Шаповал. Після засідань делегати з'їзду провели в Києві першу велику публічну маніфестацію. Під час походу вулицями столиці делегати несли українські національні прапори і транспаранти з написами «Хай живе вільна Україна!» Очолювали колони М. Міхновський, М. Шаповал, І. Глинський. Рішенням з'їзду було створено Всеукраїнський союз сільськогосподарських кооперативів «Централь», одним із членів правління Союзу було обрано М. Шаповала.

Кооперація в Україні 1917 року – це розмаїття товариств, артілей, громад, спілок, колективних господарств з обробки землі, переробки сільськогосподарської продукції тощо. В Україні на 1 січня 1917 року нараховувалося 188 748 різних кооперативів, що об'єднували 33,6 мільйонів осіб. Це був найвищий показник у світі! Рівноправність між членами кооперації в майновій відповідальності і в розподілі прибутків спільної праці здійснювалися відповідно до статутів. «Кооперативна свідомість все глибше проймає українство і перетворює його морально-соціальне обличчя» [11].

Українське селянство гуртувалося навколо міцних і середніх господарств, підтягуючи до них слабкі, бідні прошарки.

Микита Шаповал, наслідуючи ідеї відомого економіста М. Туган-Барановського, готував людей до соціалізму через кооперативний рух, щоби не допустити суспільної катастрофи, бо за словами М. Туган-Барановського: «У непідготовленому середовищі соціалізм, замість того, щоб стати царством свободи та усезагального багатства, буде царством рабства та усезагального убозтва» [10]. Це згодом сталося за більшовицького режиму. Розквітлий кооперативний рух на початок 1917 року під збройною загрозою деформується в тимчасові

міські та сільські комуни, які швидко розпадаються. Пізніше тотальне примусове кооперування в так звані колгоспи не принесло бажаних успіхів, їх доля за незначним винятком була теж нещасною [1].

У Шаповала вистачає громадянської сміливості і рішучості для вирішення проблеми формування відносин з Росією. Почуття святості щодо України у нього були сформованими і він ніколи не вагався рішуче відстоювати ідею проголошення самостійності України [5, 6].

На з'їзді партії соціал-революціонерів 4-5 квітня 1917 року палкий прихильник самостійності М. Шаповал не зумів вплинути на прийняття відповідного рішення. У рішенні зазначено «національну територіальну автономію України в федерації з Росією».

Микита Шаповал разом зі своїми прихильниками (М. Макаренко, І. Луценко, М. Андріївський) розвернув значну роботу, щоб на Всеукраїнському національному Конгресі 19 квітня проголосити Україну самостійною державою. Противники самостійності теж готувалися до конгресу і зуміли вплинути на його проведення на свою користь. Резолюція конгресу обмежилася автономією України [12, 13].

Рішення Конгресу не зупинило прихильників ідеї самостійності. Вони використовують будь-яку громадську трибуну для розповсюдження своїх переконань.

У Києві 10-16 червня відбувається Перший Всеукраїнський селянський з'їзд. Протягом шести днів напруженої роботи двічі з ґрунтовними промовами виступає Микита Шаповал з питань розподілу землі і проголошення самостійної України. З'їзд завершився прийняттям об'ємної постанови, серед основних пунктів якої було проголошення незалежної самостійної України.

Настирливість у вирішенні питання самостійності України викликав відверті побоювання у керівників Тимчасового Уряду. Для залагодження справ з «непокірливими українцями» 11 липня до Києва приїздить урядова делегація у складі Михайла Терещенка, Іраклія Церетелі та Олександра Керенського. Українську делегацію представляли Михайло

Грушевський, Симон Петлюра, Микита Шаповал і Володимир Винниченко [3].

Переговори були важкими і тривалими. Шаповал не обійшов питання про самостійність України. Українські лідери бентежилися від такої зухвалості члена делегації, а російські лідери не були готові як повестися. Перемови закінчилися на користь України: визнавалася її автономія, генеральний секретаріат набував статусу верховного виконавчого органу, дозволялося українізувати армію, підготувати проект національного статуту України та проект земельної реформи. Результати перемов сприяли проголошенню 16 липня II Універсалу. Нерішучість і неспроможність центральної влади впливати на місцеву виконавчу владу спричинили стан непевності в суспільстві. До Києва йшли телеграми-вимоги: «Беріть владу в свої руки! Будьте сильні, тверді, будьте справжнім урядом!» [5, 12, 13].

Ідея самостійності України набирає нечуваної популярності серед військових. Микита Шаповал активно бере участь в підготовці і проведенні жовтневого з'їзду Вільного Козацтва в м. Чигирин, на якому кожен другий делегат виступав на підтримку проголошення самостійної України. Третій з'їзд незабаром відкривається в Києві 2 листопада військовим парадом українського війська біля пам'ятника Богдана Хмельницького. З'їзд продовжив роботу в приміщенні цирку і тривав до 13 листопада. Заклики «Хай живе самостійна Україна!» лунали з перших хвилин з'їзду і до його закриття, делегати вимагали від Центральної Ради офіційно проголосити Україну самостійною державою. М. Міхновський, М. Макаренко, М. Шаповал та І. Луценко вміло організували і провели цей з'їзд [12, 13].

Більшовицький переворот в Петрограді делегати сприйняли спокійно і відхилили пропозицію заміни Центральної Ради на Раду робітничих і солдатських депутатів. З'їзд (конгрес) прийняв заяву про право українського народу на необмежене самовизначення, про негайне скликання Українських Установчих Зборів, про встановлення Української Республіки і укладення миру. Центральна Рада, частково виконуючи рішення з'їзду, призначає комітет оборони революції. Як один із

організаторів з'їзду і автор його резолюції Микита Шаповал залучається до підготовки положень III Універсалу.

Як члену військового комітету, що складався з 22 осіб, Микиті Шаповалу достатньо прийшлося попрацювати, ризикуючи своїм життям наприкінці 1917 року [7, 8].

Після Жовтневого перевороту у 1917 р. в Києві склалася загрозлива ситуація. Штаб київського військового округу був схильний виступити на боці Тимчасового Уряду, а більшовицькі осередки готували своє повстання. За поданням Військового комітету, членом якого був Микита Шаповал, Центральна Рада своїм рішенням створює «Крайовий комітет для охорони революції в Україні». Новостворений комітет 8 листопада проголосив звернення до населення України з нагоди перевороту в Росії де зокрема зазначалось: «всю революційну демократію – робітництво, селянство та військо – неодмінно згуртувати для того, щоб зберегти спокій та добрий лад на Україні» і об'єднатися під проводом Крайового Комітету. До речі, звернення підкреслило, що територія України складається з 9 губерній. Зверненням не вдалося покращити складної ситуації. В ніч на 9 листопада на вулицях Києва розпочалися бої між військовими – прихильниками Тимчасового Уряду і Української Центральної Ради. Більшовицькі загони зайняли позицію і продовжували накопичувати військову силу. Кількаденні запеклі бої закінчилися капітуляцією штабу військового округу.

У боях виявили особливу мужність і героїзм українські вояки піхотних полків ім. Богдана Хмельницького (богданівці), ім. П. Полуботка (полуботкінці) під командуванням Олександра Шаповала і Миколи Міхновського.

Подолавши одного противника і зміцнивши свої позиції, Центральна Рада 20 листопада проголошує III Універсал, яким країна проголошувалася Українською Народною Республікою у федерації з Росією, скасовувалася приватна власність на землю, проголошувались нові права і свободи громадян, створювалася Рада міністрів.

Слова «Українська Народна Республіка» Шаповал промовляв із великою гордістю і з особливим піднесенням: «В цих словах виблискує діамант української громадської думки і

творчості, в закінченій, досконалій, логічній формулі історичних стремлень українського народу» [2, 8].

Партійний Вавилон і бездіяльна центральна влада з невизначеним федералізмом не знайшли підтримки серед впливових партій. Київ перетворювався на плацдарм громадянської війни. Більшовицькі загони готувалися до перевороту 12 грудня, але швидкі дії 1-го українського Корпусу на чолі з П. Скоропадським та Вільного Козацтва під керівництвом полковника В. Павленка знешкодили повстанців. Через відсутність зовнішньої допомоги більшовики не могли розраховувати на успіх [3, 7].

Відкинувши можливості переговорів, більшовицький уряд Росії оголосив ультиматум Українській Народній Республіці. Через кишеньковий (штучно створений в Харкові) Український Раднарком координується поділ України на 5 частин, тобто офіційно розпочинається громадянська війна.

Впродовж січня 1918 року червоні загони (тепер відомо на чий кошти) займають лівобережну Україну. Порятунком від більшовицьких загонів могло бути укладення миру з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною і їх виступ проти більшовицької Росії.

Проте ці країни не могли вести переговорів з Україною, бо вона була автономією Росії. За це так довго виступали патріотичні сили українських партій. Щоб уникнути поразки, Мала Рада приймає рішення проголосити Україну незалежною державою. Для підготовки змісту Четвертого Універсалу створюється комітет у складі 4 членів Центральної Ради: М. Грушевський, В. Винниченко, М. Шаповал і М. Салтан. 23 січня 1918 р. текст Універсалу затверджується у першому читанні на засіданні Малої Ради, а вранці 24 січня – остаточно. «...однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою українського народу». Ці слова велично і незвично голосно прочитав Михайло Грушевський опівночі з 24 на 25 січня на засіданні в будинку Центральної Ради в урочистій і напруженій тиші, всі присутні стояли. [7, 12, 13].

Багаторічна боротьба прихильників самостійної України, серед активних учасників якої був і М. Шаповал, завершилася

тріумфальною перемогою, але доля буде знущатися не одне десятиліття з волелюбного українського народу. Величні плани розбудови державності були у полум'яних патріотів незалежної держави, у членів нового уряду. Але не пройшло і тижня, як в Києві розпочався червоний терор, що своїми тортурами і кількістю жертв перевершив татаро-монгольську навалу.

Наступ загонів Муравйова і більшовицьке повстання змусили керівництво Центральної Ради на початку лютого 1918 року залишити столицю. Над державцями нависла загроза їх фізичного знищення. Ось як про свої митарства згодом напише Микита Шаповал:

«Напад більшовицького загону на помешкання з метою мене розстріляти. Дивом рятуюсь од смерті. Вихід з Києва зі Штефаном на Пущу Водицю. В лісі недалеко від Димера нічний напад на дім лісничого і моя ночівля в лісі. До Бородянки пішки і підводою. На постоялому дворі у Вида пізнає мене аптекар. Через станцію Трубецьку на Радомисль. У вагоні читаю декрет більшовиків про поставлення мене поза законом. В «Просвіті» Липовецькій у Наталки Коцюбинської. Три тижні в с. Липовці у о. Філарета і вперше викладаю в українській школі» [5, 6].

Шаповал рішуче виступав проти орієнтації на зовнішні сили в справі державотворення, засуджував німецьку окупацію України.

На початку березня 1918 року М. Шаповал повертається до столиці з тяжкими роздумами «над нездібністю інтелігенції щодо суспільного будівництва. Соціалізм без етичної краси здається мені негідним людини». Засідання в Центральній Раді, виконання службових обов'язків міністра і директора в департаменті, несприйняття окупації німецько-австрійськими військами. «Я по совісті не можу себе докорити ні в чому. Ми взяли велику відповідальність і поклали всі сили на неї, не маючи жодного нечесного, неморального наміру. Обставини праці були неймовірно тяжкі».

23 березня група міністрів і М. Шаповал виходять з уряду Всеволода Голубовича через непорозуміння в реалізації національно-державних перетворень в тодішній Україні. В. Голубович, користуючись своєю посадою, відкрито і нетактовно виступав проти національно налаштованих

«самостійників» (Шаповал, Шелухін, Лотоцький). Вони не погоджувалися з діями голови уряду на покращення стану в тодішній Україні, вважали його «нездатним керувати державою», а М. Грушевського звинувачували у повному «застої продуктивної законотворчості» [3, 7, 12, 13].

Німецькі і австрійські війська, зайнявши українську територію, весною 1918 року почали через деякий час (квітень-травень) поводитися як окупанти: командування встрявало у внутрішні українські справи, проводилася реквізиція харчових продуктів, арешти громадян. З 25 квітня почали діяти польові суди, заборонялася дія земельних комітетів, обсяги і місця весняних посівів визначалися військовими комендантами. Вночі 26-27 квітня була роззброєна 1 дивізія Синьожупанників, де командиром першого запорізького полку ім. Т. Шевченка був полковник Микола Шаповал. Це були переддії до повалення Української Центральної Ради [12, 13].

Аналізуючи тодішню політичну ситуацію в державі, М. Шаповал відзначив: «Апатія, безвольність, розлад, реакція – такі головні риси тодішнього настрою як влади, так і суспільства. Що якийсь вихід має бути – для всякого було зрозуміло, але мало хто уявляв, що вихід знайдуть німці. Не замінити тоді владу не можна було. Це було вимогою часу. Всі хотіли зміни влади, хоч ніхто не знав, на яку владу змінювати» [4, 12].

Свавілля окупаційних військ, народні повстання та неспроможність центральної влади керувати призвело 29 квітня до мирного перевороту. Не багато сплинуло часу, відтоді як Микита Шаповал був поряд з М. Міхновським у заснуванні Українського військового клубу для формування українських збройних сил, головним фігурантом якого був генерал-лейтенант П. Скоропадський. М. Шаповал рекомендував і підтримав обрання П. Скоропадського головним отаманом на другому з'їзді військових в жовтні 1917 року. Як член крайового комітету оборони він співдіяв із П. Скоропадським у роззброєнні військових загонів прихильників Тимчасового Уряду та придушенні спроби більшовицького заколоту 12 грудня. Та положення підписаного П. Скоропадським маніфесту «До громадян України» змусили М. Шаповала

виступити у войовничій опозиції до гетьманського правління. Причинами були ліквідація Української Народної Республіки, розпуск Центральної Ради, скасування дії законів (Універсалів) України, багатьох прав і свобод, повернення права приватної власності на землю. У країні склалися загрозливі умови ліквідації національно-культурних здобутків. Діяльність політичних партій соціалістичного нахилу завмерла. Чи не найбільш діяльний і активний опозиціонер М. Шаповал намагається в опозицію до нового уряду налаштувати більшість членів своєї партії. Коли це не вдається здійснити на нелегальному травневому з'їзді соціал-революціонерів, щоб не пов'язувати свої подальші дії з партією, він полишає членство в ній. Вільний від партійної дисципліни, М. Шаповал гуртує опозиціонерів з різних партій. Наприкінці травня делегати від соціал-самостійників, соціал-федералістів, трудової партії, хлібороби-демократи, організація українських залізничників та поштово-телеграфна спілка заснували політичну організацію Український Національно-Державний Союз. Одним з головних провідників правління Союзу був М. Шаповал. Союз в своїй діяльності передбачав об'єднати всіх прихильників Української Народної Республіки, врятувати українську державність, повернути демократичні права і свободи, сконсолідувати всі національні сили.

У червні 1918 року Україна спалахнула вогнем масових повстань. Більш-менш зорганізованим було повстання на Київщині, на це вплинула плідна робота повітовим комісаром М. Шаповала і його заступника, теж члена ЦР начальника Київського округу полковника М. Шинкара. З Київщини повстання перекинулося на інші сусідні повіти. Повсталі діяли організовано, і вміло протистояли німецьким та гетьманським каральним загонам. Вони вимагали повернення до влади Центральної Ради, здобутих революційних прав і свобод, скликання установчих зборів.

Повсталі створювали загопи Вільного Козацтва та партизанські загопи. Повстанська війна продовжувалася до повалення гетьманства (грудень 1918 року). Війна не буває без втрат – вбитими було 50 тисяч повсталих та мирних жителів,

більше 10 тисяч селян та інтелігенції вивезено як полонених до таборів Німеччини. [8, 12, 13]

Український Національний Союз повністю підтримував народне повстання проти окупантів і гуртував антигетьманські лави. Подібні наміри мав Всеукраїнський Союз Земств, очолюваний Симоном Петлюрою. Амбітність Петлюри не сприяла об'єднанню опозиційних антигетьманських сил, тож Союз Земств і Національний Союз діяли самостійно і не погоджували будь-яких дій.

Як опозиція, Національний Союз 24 травня подав гетьману меморіал своїх вимог і опублікував звернення до окупаційних військ та німецького народу. Ці документи розроблялися і узгоджувалися з усіма партіями-засновниками Микитою Шаповалом. Зважаючи на авторитет В. Винниченка в соціал-демократичній партії та земців на чолі з Петлюрою, М. Шаповал умовляє Винниченка очолити правління Союзу, а самому залишитися заступником.

Політична організація на засіданні 18 вересня не тільки провела зміни в керівництві, а й змінила назву, відкинувши слово «державний», а також ухвалила зміст другого меморіалу гетьману і звернення до Центральних держав. Основними положеннями цих документів було: формування за участю Союзу нового кабінету міністрів; амністія політичним в'язням; обрання Всеукраїнським конгресом делегатів парламенту Державної Ради; земельні наділи на юридичну особу встановити в межах 40 десятин; об'єднати з Україною Крим, Бессарабію і Кубань. Критична міжнародна ситуація і затягування переговорів Скоропадським з делегацією Союзу – Винниченко підштовхує активістів Союзу до рішучих дій. Протягом жовтня відбувається дві таємні наради за участю В. Винниченка, М. Шаповала, М. Макаренка, генерала Осецького, полковників Павленка, Хилбоченка, Тютюнника, Коновальця, А. Мельника, Ф. Черника. На нарадах йшлося про повстання проти гетьмана. Винниченко заявив, що повстання неминуче і треба до нього добре підготуватися.

За спогадами В. Винниченка: «Микита Шаповал з усією відданістю й невтомною енергією кинувся до організації сил повстання» [7].

Ставши на шлях активної підготовки повстання, керівництво Союзу намагається залучити на свій бік другого опозиціонера – Всеукраїнський Союз Земств на чолі з С. Петлюрою та більшовицьких дипломатів Мирної делегації (Д. Мануїльський) в Києві [12, 13].

13 листопада 1918 року лідери Союзу на пропозицію М. Шаповала на таємному зібранні у приміщенні Міністерства шляхів обирають Директорію (керівний коаліційний орган вищої влади).

Директорія приймає звернення до народу розпочати повстання 15 листопада і затверджує склад Військового Революційного Комітету, що негайно почав діяти в Києві. Через неодноразові спроби фізичної розправи керівники Директорії та Національного Союзу перейшли на підпільне становище.

Гетьманська служба безпеки декілька днів без перерви влаштувала справжнє полювання на Шаповала та Винниченка.

«Я був певний в перемозі повстання і гаряче працював над його підготовкою. Накази про виступ я дав Балбану і Пелешуку ще за 2 тижні до повстання. Ми організували дивовижну в історії України річ – всенациональне повстання українського народу. Постала вся трудова Україна. Повстання успішне». Це слова спогадів Микити Шаповала [8, 9].

Повстанська армія, виконавши свою місію, передає управління країною Директорії 19 грудня 1918 року. Першим Універсалом-заявою, одним з авторів якого був Микита Шаповал, поновлювалася назва країни – Українська Народна Республіка, – поновлювалася дія всіх законів Центральної Ради, проголошувалися соціалістичні напрямки соціально-економічної розбудови держави і відмова від військової допомоги держав Антанти.

Хоча директорська коаліція складалася із соціалістів різного гатунку, відносини були далеко не рівними. Впливали політичні розбіжності, міжособистісні стосунки і психологічний фактор. Керівництво поділялося на три табори: Винниченко і Чеховський виступали за порозуміння з більшовицькою Росією, Греков (військовий міністр) і Петлюра спілкувалися з представниками Польщі та країнами Антанти, треті

дотримувалися національного нейтралітету. М. Шаповал більше схилився до третьої групи і принципово вбачав і в Антанті, і в Польщі, і в більшовицькій Росії ворогів українства, української державності. Вільна Україна жодну із сторін на той період не влаштувала. Внаслідок внутрішніх протиріч Директорія УНР опинилася у важкому становищі. У сформованому першому Уряді Директорії (голова міністрів В. Чеховський) 26 грудня 1918 року Микита Шаповал обіймає посаду міністра земельних справ. Міністерства військових і земельних справ були на той час найважливішими в житті країни. Сприймаючи всю відповідальність за керівництво сільськогосподарською галуззю, Шаповал добровільно погоджується на міністерський портфель [8, 9, 12].

Знання земельних справ, життя села, проблеми простих селянських трударів були відомі Шаповалу і теоретично, і практично. Сам працював наймитом в дитинстві, керував лісними угіддями, очолював лісовий департамент і управляв повітом.

Сільське господарство зовнішньо здається грубим, простим і примітивним, а проте структурно дуже вразливе, тонке і чутливе до будь-якого втручання. Сільське виробництво найменше піддається детальній регламентації і суворому плануванню. Стан справ у сільськогосподарській галузі наприкінці 1918 року був катастрофічним. Від нового міністра чекали на швидкі і виважені рішення. 8 січня 1919 року оприлюднено Закон про землю, положеннями якого скасовувалася приватна власність на землю, наділи не перевищували 15 десятин на члена сім'ї, експлуатація праці на селі заборонялася, дозволялося створювати кооперативи зі спільної обробки землі, планувалися соціально-політичні пільги селянам, як засіб боротьби з більшовиками. Консультантом і порадником М. Шаповала в підготовці проекту був М. І. Туган-Барановський - академік, завідувач кафедри теоретичної економіки Української Академії Наук, один з провідних теоретиків кооперативного руху. Настільною книгою міністра земельних справ Микити Шаповала була книга М. Туган-Барановського «Націоналізація землі» видання 1906 року [6, 14].

Спільним у стосунках Микити Юхимовича і Михайла Івановича було шанобливе ставлення до селянства. Вони завжди були прибічниками суспільно-економічних інтересів хліборобів. Співпадали їх політичні погляди на селянство «Жодна партія, що спирається на народні маси, не може йти врозріз з селянськими інтересами... Щоб бути політично впливовою партією, вони повинні узгоджувати свою власну програму з інтересами селянства» [10]. Ці погляди Туган-Барановського, висловлені ним задовго до революції, поділяв Шаповал.

Про кооперацію на селі М. Туган-Барановський мав достатню кількість наукових праць і М. Шаповалу було чому повчитися у старшого товариша і впровадити в практичне життя його наукові розробки. Як член правління Всеукраїнського Союзу сільськогосподарських кооперативів «Централь», директор лісового департаменту і міністр земельних справ Микита Шаповал впроваджував в життя наукові положення, викладені в книзі Туган-Барановського «Соціальні основи кооперації». Переконавання вченого: «кооперація - найвищий тип суспільної організації, яка гарантує і підвищення продуктивності праці, і свободу людини-трудівника», стало дороговказом практичної діяльності М. Шаповала. Співпраця колишнього міністра фінансів і чинного міністра земельних справ була, на жаль, короткою за часом, але результативною в поєднанні теорії і практики. Історичні обставини не дозволили повною мірою здійснити положення Земельного закону, підготовленого М. Шаповалом згідно з науковими рекомендаціями молодой Академії Наук України [1, 5, 9].

З метою покращення ситуації в Україні голова Директорії УНР В. Винниченко уряд соціалістів відправляє у відставку у повному складі (11.02.1919 р.). З відставкою Микита Шаповал не полишає державну службу, бо за ним була збережена посада директора Лісового Департаменту. Новий уряд відряджає Микиту Юхимовича 22 лютого до Галичини з метою вивчення лісової справи. З квітня він переходить працювати на дипломатичну роботу, на якій перебуває до травня 1920 року. [14]

Очікуючи на відрядження до Галичини, невгамований Шаповал, розуміючи важливість міцної і сильної армії для захисту української державності, розробив і подав голові уряду

Г. Остапенку проєкт організації земельної (селянської) армії. Військове відомство схвально сприйняло шаповалівські підходи до реформування армії молодого республіки. Для втілення її в життя потрібен був мирний час.

Підсумки своєї державної творчості М. Шаповал робив неодноразово: «Брати участь у великій справі, багато робити, з нічого зробити щось – в цьому насолода і справедлива гордість самим собою». Історія дала свою оцінку державотворенню в період 1917-1920 років [2, 9, 14].

В організації державного апарату були великі недоліки: до праці недостатньо залучили державотворчих осіб, серед держслужбовців не було згоди і порозуміння як через політичні погляди, так і особисті (амбіції), відсутня відповідальність керівних осіб і недостатній професіоналізм, зовнішні умови не сприяли втіленню в життя планів розбудови держави.

Критично оцінював Микита Шаповал період свого державотворення, але бачив в цьому необхідність і користь для майбутніх поколінь:

«Забудеться наше безголов'я, наша розтіч, наші сіренські почуття і безкрилі думки, але не забудуться очищені від сміття і брудних відтінків наші діла, великий твір нашого покоління – принцип української державності і його реальна форма – Республіка українського трудового народу» [9, 14].

Для Шаповала омріяним ідеалом держави, якому він залишався вірним до кінця життя, була Українська соборна, самостійна, трудова соціалістична республіка.

Займаючись науковою роботою в еміграції, Микита Шаповал питанням державності приділив достатньо уваги. Багато з його досліджень втілилися в життя з проголошенням незалежної України, деякі ще чекають своєї пори і нового осмислення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белебега І. Україна і комунізм. – Харків, 2000.
2. Миронець Н.М. М. Шаповал про національне відродження та державність // Політологічні читання. – 1993. - №2. - С. 150.
3. Українська Центральна Рада. – К., 1997. - 1-2 т. - С.413-414.

4. Шаповал М. Минувшина і будучина української визвольної боротьби // Київська старовина. - 1993. - №5. - С. 42.
5. Шаповал М. Мій шлях. Тези-спогади. - Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО). Ф. 3563 оп.1 спр.83 арк. 7.
6. ЦДАВО. Ф. 3903 оп.1 спр.6 арк.4.
7. Винниченко В. Відродження нації. - Київ-Відень, 1920 (1990).
8. Мицюк О. Доба Директорії УНР. Спомини і роздуми. - Львів, 1939.
9. Шаповал М. Гетьманщина і Директорія. Спогади. - Нью-Йорк, 1958.
10. Туган-Барановський М. К лучшему будущему. - Москва, 1912. - ст. 75
11. Туган-Барановський М. Соціальні основи кооперації. - Москва, 1905.
12. Нагаєвський І. Історія української держави. – К., 1994.
13. Субтельний О., Жуковський А. Нарис історії України. – Львів, 1991.
14. Шаповал М. Щоденник. – Новий Йорк, 1958.

Віталій БІЛЕЦЬКИЙ,
кандидат філософських наук, доцент
Донецького національного університету

МИКИТА ШАПОВАЛ В УКРАЇНСЬКІЙ СОЦІОЛОГІЇ

Ставлення до вітчизняних культурних і, зокрема, наукових надбань сьогодні нарешті зазнає ґрунтовних змін. На відміну від ідеологічно вивіреної радянської гуманітарної науки, яка гальмувала поступ національної культурної автентичності, широке коло сучасних вчених поступово починає усвідомлювати, що для повноцінного аналізу і, тим більше, прогнозування соціокультурних, економічних процесів конкретної країни чи народу необхідно детально дослідити його спадщину, під чим слід розуміти широкий спектр унікальних ідейних і матеріальних надбань.

Це повною мірою стосується вітчизняної соціологічної науки, яка сьогодні доволі швидко розвивається. Але куди рухається ця наука у своєму розвитку? Якими є її загальні вектори? Чи є у неї специфіка, унікальність, спадковість?

Нова наукова дисципліна, яку нині опановують українські студенти-соціологи – „Історія вітчизняних соціологічних теорій і вчень” – здійснює плідний пошук відповідей на ці запитання. Дослідники доводять, що українська прото- і власне академічна соціологія мають глибокі історичні корені, тематичну специфіку, що відбиває актуальні для народу соціальні процеси. Впродовж століть наша громадознавча наука набувала неповторності, народжуючись, на відміну від європейської, з історіографічної, культурологічної тематики. Традиційними для українських соціологів *до певного часу* були прагнення дослідити автохтонний менталітет, уможлядно віднайти найбільш прийнятні форми влади і адекватні українські соціальній специфіці моделі соціальних інститутів, сприяти українському націотворенню.

Проте і спадковість такої тематики, і будь-яка самобутність зникли під час існування СРСР, у якому соціологія або категорично заборонялася, або штучно позбавлялася найвагомішої теоретико-методологічної складової, перетворюючись на конкретно-дослідну ланку „єдино вірного” історичного матеріалізму.

Саме тому нинішня пострадянська українська соціологія вимушена наново відкривати для себе О.Конта, Г.Спенсера, Е.Дюркгейма, Р.Мертон.

Разом з цим, сучасні науковці-гуманітарії, рухаючи соціологічну науку в руслі основних загальносвітових надбань, повинні пам’ятати, що вони розвивають саме *українську соціологію*, діють на *українському* соціокультурному просторі. Здобути таке розуміння можна лише шляхом ознайомлення з працями численних дорадянських вітчизняних гуманітаріїв, а також соціологів, які діяли поза межами ідеологічного тиску СРСР.

До плеяди таких вчених слід віднести І.Гізеля, Г.Сковороду, М.Драгоманова, М.Костомарова, І.Франка, М.Грушевського.

Особливим творчим, мистецьким і організаційним талантом був також наділений український соціолог європейського масштабу і громадсько-політичний діяч Микита Юхимович Шаповал (1882 – 1932 рр.). Він народився у нашому краї, під час дорадянської незалежної України, обіймав посади міністрів в урядах В.Винниченка та В.Чеховського, але, як і багато інших принципівих українських вчених, був вимушений емігрувати.

Перебуваючи з 1919 року в Угорщині, а згодом – у Празі, він розгорнув активну політичну і культурну діяльність. Зокрема М.Шаповал був активним представником Уряду Української Народної Республіки у екзилі, головою Українського Громадського Комітету, організатором Всеукраїнського Робітничого Союзу у Чехословаччині. Користуючись своїм вагомим авторитетом і визнаністю, Микита Шаповал надавав ідейну, а почасти і матеріальну підтримку вченим, які прагнули виїхати з СРСР – зокрема, Питириму Сорокіну.

Не менш відомим є М. Шаповал як творець відомих українських наукових та просвітницьких шкіл у Європі. Зокрема він є співзасновником Української господарської академії у Подєбрадах, Українського Високого педагогічного інституту імені М.Драгоманова, головою Українського соціологічного інституту у Празі.

Справедливо належить Микита Юхимович і до класиків української соціології. Він є автором таких соціологічних і соціально-історіографічних праць: «Село і місто», «Міжнаціональне становище українського народу», «Ляхоманія», «Гетьманщина і Директорія», «Жертви громадської байдужості», «Шевченко і самостійність України», «Загальна соціологія», «Українська соціологія», «Соціологія українського відродження».

Зберігаючи спадкоємність традиційної соціологічної тематики, М.Шаповал, як теоретик, головну увагу у цих та інших роботах приділяв *феноменові суспільства* взагалі, а також питанням *руху української нації*.

Суспільство він дефінував як гуртування людей, які живуть у взаємному зв'язку – коли поведінка однієї людини чи

кількох осіб детермінує поведінку інших. Вчений також оригінально класифікував суспільні групи, виділивши такі їх різновиди:

- організовані (всередині них є взаємини керівництва і підлеглості);
- неорганізовані (відсутня стала організація);
- елементарні або прості (в них індивіди поєднані за однією ознакою);
- кумулятивні (індивіди поєднані за кількома ознаками).

Розробляючи положення про *національне суспільство*, український соціолог вважав його мікрокосмом світового, який у стислій формі виконує функції другого у економічній, культурній, політичній сферах.

Такі позиції М.Шаповал екстраполював, перш за все, на українську націю, вказуючи, що суспільство в Україні стане зрілим лише тоді, коли на теренах нашої держави ці сфери будуть встаткованими, а громадяни самостійно підтримуватимуть їх на рівні сталого розвитку.

Частина названих вище праць Микити Шаповала є, власне, *грунтовними підручниками* з соціологічної науки, яких навіть сьогодні в Україні порівняно небагато. Авторське бачення логіки цієї науки у вченого було таким:

- відомості про людину і про форми суспільної організації;
- чинники суспільного руху;
- суспільний процес, під яким сукупно розумілися культурний, господарський і політичний;
- витвори суспільного життя - корисні (мову, письменство, науку, мистецтво, право та ін.) і некорисні (злидні, самогубство, гніт, зиск та ін.);
- розвиток суспільства від початкових до сучасних форм.

При цьому вчений детально прагнув показати не лише структуру суспільства, але й сформувати уявлення про *складну систему* „космічних” (фізичних, хімічних, геокліматичних), біологічних, психічних та соціальних чинників, які на нього впливають. М.Шаповал наголошував, що врахування комплексності і системності впливу цих факторів допоможе усвідомити складну детермінацію суспільної поведінки

індивідів і соціальних груп, свідомо керувати ними за допомогою *соціотехніки*.

Шаповалівське ставлення до соціології як “правдивої науки про суспільство”, одного з потужних інтелектуальних і науково-практичних *інструментів становлення української державності* загалом домінувало у незалежних еміграційних українських соціологічних штудіях.

На жаль, у сучасній Україні ці акценти практично не збереглися – сьогоднішні пострадянські соціологічні теоретичні пошуки часто-густо протікають у руслі аналізу стану, векторів транзитивного пострадянського і глобального суспільств. Емпірична площина соціології, як і скрізь у світі, з різним ступенем сумнівності досліджує електоральні, споживацькі, громадянські позиції.

Підсумовуючи викладене вище, однією з пріоритетних задач діяльності осередків Наукового товариства імені Шевченка можна вважати *просвіту* сучасного студентства, зокрема, майбутніх соціологів стосовно класичної української гуманітарної, соціологічної автури шляхом видання посібників, підручників, курсів лекцій, різноманітних допоміжних матеріалів. Підвищення ерудиції молодих дослідників щодо тематики і надбань, які були напрацьовані українськими ученими, сприятиме корекції парадигми вітчизняної соціології, дозволить їй відновити традиційну проблематику і націотворчу функцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шаповал М. Загальна соціологія. – К.: Український центр духовної культури, 1996. – 368 с.

2. Історія вітчизняних соціологічних теорій і вчень: навчально-методичний посібник / Укладач Білецький В.В. – Донецьк: ДонДДУ, УКЦентр, НТШ-Донецьк, 2007. - 136 с.

Надія МИРОНЕЦЬ,

*доктор історичних наук, професор Київського
національного університету ім. Т.Г. Шевченка*

МИКИТА ШАПОВАЛ ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ТА ДЕРЖАВНІСТЬ

Микита Юхимович Шаповал – громадсько-політичний діяч, вчений-соціолог, поет і публіцист прожив недовге, але надзвичайно насичене подіями життя. І основним змістом усієї його діяльності була боротьба за національне відродження, за незалежну соборну Українську державу трудового народу.

Народився Микита Шаповал 8 червня (26 травня ст. ст.) 1882 року в селянській родині в селі Сріблянці, яке належало тоді до Бахмутського повіту на Катеринославщині. Навчався в народній школі та в Комишуватській двокласній школі в Бахмутському повіті, закінчив Ново-Глухівську лісову школу в Куп'янському повіті на Харківщині, Чугуївське юнкерське училище. Пізніше продовжував освіту в Харківському університеті (1907 – 1908 рр.) та в Київському комерційному інституті (1917 р.), але жодного з вузів не закінчив. Як писав він у автобіографії, „в першому випадку через брак коштів, а в другім — через призив до війська і виконання громадських обов'язків під час революції та будівництва української державності” [1]. Але він усе життя займався самоосвітою і став не лише високоосвіченою людиною, а й відомим ученим.

Уже змолоду Шаповал задумувався над долею свого народу, над шляхами розвитку суспільства. Відповіді на ці питання намагався знайти у вивченні економічних та соціальних наук, захопився соціалістичною ідеєю, яку розумів як повне і всебічне визволення народу. Не приймаючи марксистської інтерпретації соціалізму, Шаповал намагався обґрунтувати український народницький соціалізм з урахуванням конкретних історичних обставин сучасного та минулого свого народу [2].

Революційна хвиля 1905-1907 років захопила й Шаповала. За організацію гуртка та пропаганду серед солдатів під час

військової служби він був заарештований і вісім місяців протриманий у Варшавській цитаделі, а потім звільнений з війська через “політичну неблагонадійність”. 1908 року він прибув до Києва, де до 1910 року займався літературною працею: писав вірші, статті, які підписував псевдонімами: М. Сріблянський, М. Бутенко та іншими, разом з П. Богацьким 1909 року почав видавати журнал “Українська Хата”. Від 1911 по 1917 рік працював лісничим у маєтках М. Терещенка, займаючись одночасно й літературно-публіцистичною діяльністю, працюючи над книгами за основним фахом лісівника.

Однією з провідних тем публіцистики Шаповала цього періоду були його роздуми про шляхи розвитку української культури, які він бачив незалежними від літератури російської. Він писав: “Перед нами яскраво стоїть глибока проблема культури: чи йти старим шляхом українофільщини, чи залишити традиції хуторського світогляду і варварства та шукати культурного самоозначення? Так, шукати культурного самоозначення, бо це значить визволитись від залежності од чужої культури, маючи підстави і *поживу* у власній сфері мислення і світовідчування. Тільки така сфера і дає право *емансипуватися від сусід*, а у їх однімає змогу накидати нам “вищу” культуру” [3].

Лютнева революція 1917 року в Росії породила надії на швидке національне відродження України і на побудову власної держави хоч і у формі автономії в складі демократичної Росії. Микита Шаповал активно включився в роботу з реалізації цих надій і сподівань. Він увійшов до керівництва Української партії соціалістів-революціонерів, яка організаційно оформилася в квітні 1917 року, був обраний до Української Центральної ради та її Комітету (Малої ради), а від 2 грудня 1917 року по 16 січня 1918 виконував обов’язки Генерального Секретаря, а згодом міністра пошт та телеграфів у кабінеті В. Винниченка; був він також членом і товаришем голови Київської повітової земської управи і Київським повітовим комісаром Тимчасового уряду (від 28 березня по 1 жовтня), а згодом – директором лісотехнічного економічного відділу Лісового департаменту і головою Всеукраїнської лісової спілки. Про політичну активність та громадський авторитет Шаповала свідчить те, що

він обирався членом Демократичної наради в Петрограді і членом Передпарламенту, делегатом до Всеросійських і Українських установчих зборів, мав звання члена-співробітника Українського Наукового Товариства у Києві [4].

Шаповал був одним із найрадикальніших і найпослідовніших борців за автономію України, яку він трактував досить широко. Виступаючи на Київському губернському українському з'їзді, який відбувся 17 – 18 червня 1917 року, він говорив, що, спаливши стару царську хату і розволікши її сволоки, треба тепер подумати про побудову нової хати, про те, як завести новий лад у краї. “Народ український повинен сам бути господарем свого краю і сам розпоряджатися грішми, які він збирає. Ми хочемо розпоряджатися самі своєю землею і тими багатствами, які є під землею. Це зветься автономія. Ми сказали, що цієї автономії хочемо, і від свого слова не відступимося” [5]. Шаповал рішуче виступив проти Інструкції Тимчасового уряду Генеральному Секретаріатові Центральної ради, яка обмежувала автономію України. На його доповідь з цього приводу збори Київської губернської української ради ухвалили резолюцію протесту проти цієї інструкції і висловилися на підтримку Центральної ради та її секретаріату “в боротьбі за проведення широкої автономії України” [6].

Найбільшою радістю Микити Шаповала було проголошення третім Універсалом Центральної ради Української Народної Республіки, яку він вважав “великим твором” того покоління українських політиків, до якого відносив і себе. Слова “Українська Республіка” він промовляв із великою гордістю і з особливим піднесенням. “В цих двох словах, - підкреслював Шаповал, - виблискує бриліант української громадської думки і творчості, в закінченій, досконалій, логічній формулі історичних стремлень українського народу. Будучі покоління будуть коментувати ці слова, наповняти їх тим або іншим змістом, комбінуватимуть складники цього змісту, але вони не переживуть такої радості народження, яку вже пережили ми, їм не доведеться вимовити великі слова перший раз, бо вже їх вимовило наше покоління” [7].

Лідери УНР, а серед них і М. Шаповал, не вважали більшовицький уряд у Петрограді законним і сподівалися на

створення федерації вільних демократичних республік на чолі з однорідним соціалістичним урядом. Коли ж ці сподівання не здійснилися, а Раднарком Росії пригрозив Центральній раді війною й підтримав утворений у Харкові паралельний уряд – Народний секретаріат, Шаповал був першим серед керівників Центральної ради, хто виступив за розрив із Раднаркомом. На засіданні Генерального Секретаріату 15 грудня 1917 року він повідомив, що в Харкові більшовики їздять на автомобілях з плакатами “Смерть українцям!” і заявив: “Треба розірвати цілком з Совітом Народних Комісарів і розпочати рішучу боротьбу з більшовиками”. А 20 грудня він підтримав В. Винниченка, котрий розцінив ситуацію в Росії так, що виникла необхідність “проголосити незалежність України” [8]. М. Шаповал був співавтором четвертого Універсалу Центральної ради, який 9 (22 січня) проголосив: “Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу” [9].

Шаповал рішуче виступав проти орієнтації на зовнішні сили в державотворчому процесі, засуджував закликання німців в Україну, виступав проти влади гетьмана Скоропадського і був одним з найактивніших організаторів протигетьманського повстання.

Будучи за часів Директорії один час міністром земельних справ (у складі уряду В. Чехівського, грудень 1918 – лютий 1919 року), Шаповал розробив закони про ліс і про землю, оголошені відповідно 7 і 8 січня 1919 року. Вони були схвалені Директорією й затверджені Трудовим Конгресом України. Згідно з цими законами, в українській державі передбачалося скасувати приватну власність на всі землі й ліси без викупу, непорушною залишалась тільки трудова селянська власність не вище 15 десятин (16,5 га). Закон визнавав приватно-індивідуальне користування землею, але відкривав простір і для добровільної колективізації [10].

Варто звернути увагу на оцінку Шаповалом рішення Трудового Конгресу 22 січня 1919 року про злуку західних і східних українських земель в одній Соборній Українській Народній Республіці. На його думку, ця подія мала велике морально-політичне значення, але, разом з тим, “ця злука була

більш теоретично-юридичною, ніж фактичною, бо галицький Державний Секретаріат уперто стояв на тім, що лише на спільних Всеукраїнських Установчих Зборах буде остаточно встановлено закон про форму включення західних земель в одну державну систему і організацію єдиної влади, а до того Західна область УНР мусила б бути цілком незалежною в своєму існуванні”. Те двовладдя, яке фактично було “злукою” проголошене на українській землі, принесло, вважав Шаповал, “необчислимі нещастя для українського народу” [11], бо привело до дальшого розколу українських сил через поглиблення протистояння між головою Директорії С. Петлюрою та диктатором ЗОУНР Є. Петрушевичем.

М. Шаповал розумів значення міцної армії для захисту української держави. Коли під тиском більшовицьких військ Директорія відступила на Поділля й уряд В. Чехівського подав у відставку, він, уже перебуваючи у Вінниці (лютий 1919 року), подав українській владі проект організації земельної (селянської) армії. Вона мала базуватися на таких принципах: армія організується територіально (по селах, волостях, повітах), старшинство формується з представників *українських* партій, селянської спілки, вчителства і з дрібних селян-козаків. Російське старшинство, яке, за словами Шаповала, пасивно волоклося за українською владою і чекало Антанти і добровольців з Одеси і яке “саботувало, губило всю українську справу”, повинно бути розпущене [12]. Цей проект, за свідченням його автора, був прихильно зустрінутий, але в життя не втілений, бо керівництво Директорії взяло орієнтацію на Антанту, що, на думку Шаповала, згубно вплинуло на подальшу долю Директорії.

Цим, по суті, завершується державотворча діяльність Шаповала на рідній землі. Згодом своє ставлення до тогочасного революційного і державотворчого процесу в Україні Шаповал сформулював так: “Революцію ми розуміли і проводили, як соціальну, але ми одкидали методи більшовицькі. Ми були проти терору і насильств. Ми були за рівноправство трудових людей, не висуваючи “диктатури” якоїсь однієї трудової групи” [13]. Для Шаповала омріяним ідеалом держави, якому він залишився вірним до кінця життя, була українська соборна, самостійна, трудова, соціалістична республіка [14].

У лютому 1919 року М. Шаповал виїхав за кордон і більше в Україну не повернувся. Якийсь час він був аташе дипломатичної місії УНР в Швейцарії, її секретарем в Угорщині, а в жовтні 1919 року був відряджений у справах місії до Праги як радник Директорії з культурно-просвітницьких справ за кордоном. Йому доручалося вести культурно-просвітницьку роботу серед військовополонених та біженців і всіх українських громадян, які перебували на території Чехословацької Республіки. В цій країні він залишався до кінця життя.

У Празі Шаповал заснував Український Громадський Комітет і в 1921-1925 роках був його головою. Ця благодійницька організація за допомогою уряду Чехословаччини організувала Українську господарську академію в містечку Подебрадах поблизу Праги (1922 р.) та Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі (1923). Шаповал був також головою головного політичного комітету Закордонної організації Української партії соціалістів-революціонерів, організатором Всеукраїнського робітничого союзу в Чехословаччині, одним з організаторів і членом надзірної ради Українського громадського видавничого фонду в Празі, видавцем і співредактором журналу “Нова Україна” (1922-1928 рр.), а 1924 року реалізував свою заповітну мрію – заснував і очолив Український соціологічний інститут у Празі.

Одним з головних напрямів діяльності Шаповала за кордоном було осмислення причин поразки тих сил, які боролися за незалежну українську державу, аналіз політичної ситуації в Україні під владою більшовиків, намагання визначити шляхи подальшої боротьби. Цим проблемам він присвячує низку своїх праць. Не розкриваючи детально аргументацію Шаповалом причин падіння української національної держави, оскільки ця тема буде розкрита іншими доповідачами, лише означаю ці причини, визначені ним: відсутність чіткої соціальної програми у Центральній Раді, хитання і нерішучість у проведенні “соціальної революції” як Центральною радою, так і Директорією; відсутність власної міцної армії і вимушена цим орієнтація на зовнішні сили (Центральної ради на Німеччину, Директорії – на Антанту); недостатня сконсолідованість

української нації, низький рівень національної свідомості українців, що, в свою чергу, було обумовлене соціальною структурою населення України. Він доходить висновку, що перед революцією ще не було *українського суспільства*, а було тільки “суспільство на Україні”, яке складалося з різнонаціональних елементів таким чином, що головні соціальні функції в системі поділу праці виконували чужі групи, ворожі самій природі української спільноти [15]. У гострополемічній праці “Новітнє яничарство” він писав, що напередодні революції суспільство на Україні складалося з трьох категорій: темної маси, нечисленної інтелігенції і величезного свідомого яничарства, і підкреслив: “Коли нація має такий колосальний потенціал зрадництва і такий малий потенціал солідарності, то іншого результату, як погром своєї волі, вона не осягне в цім злім, егоїстичнім світі розбою і насильства” [16].

Які ж позитивні наслідки української революції бачив М. Шаповал? Найважливішим її наслідком для нашого народу, на його думку, було те, що “велика революція розбудила український народ до свідомого життя, цебто до боротьби за свої інтереси” [17], що в ході революції народився принцип української державності і його реальна форма – Республіка. Революція пробудила національну самосвідомість українців. “Украдене ворогом ім’я наше вернулось. Тепер кожний селянин і робітник знає, що він українець”, - підкреслював Шаповал. Світові стало відоме ім’я “Україна”, а це, вважав він, веде до того, що “світ своєю опінією підтримуватиме існування України як рівноправного члена всесвітнього суспільства” [18].

Аналізуючи характер держави і влади, що встановилася в Україні після перемоги більшовиків, М. Шаповал звинувачував “більшовицько-московську” партію за окупацію України. Договір, підписаний між Росією та Україною 26 грудня 1920 р., він назвав фікцією. Згідно з цим договором Україна передала Росії всі ті комісаріати, які становлять основу суспільного процесу (військові і воєнно-морські справи, Вищу Раду народного господарства, зовнішньої торгівлі, фінансів, праці, шляхів, пошт і телеграфів). Таким же облудним методом, на думку Шаповала, був створений і СРСР, отже, писав він, “союзу жодного нема. Всі слова про “союз”, про

“самостійність” і т.п. є одно бандитське нахабство і брехня окупантів для дурників і сліпців”. “Історія цей блуд виправить!” [19] – віщував він.

Колоніальний характер політики Росії стосовно України Шаповал доводить, спираючись на великий статистичний матеріал про національний склад населення України і відповідно – органів державного і партійного керівництва, показуючи невідповідність цих показників. Щодо українізації управлінського апарату, про яку в середині 1920-х років так багато говорилося, то Шаповал наполягав на тому, що її потрібно здійснювати не шляхом “вивчення мови чужинцями”, а через перехід влади до української більшості [20]. Однією з ознак нерівноправного становища Батьківщини Шаповал уважав те, що Україна не була представлена на міжнародній арені, що жодного українця не відправили послом за кордон. “Чому це так? – запитує він. – Чому 30 мільйонів українців СРСР не грають жодної значної ролі в державній більшовицькій системі?” І робить такий висновок: “Тому, що Україну Москва вважає за свою колонію, за раба, який бунтується” [21].

Докладніше ідеологічні засади колонізаторської політики Росії Шаповал розглянув у спеціальній праці “Міжнаціональне становище українського народу”, де викриває так звану “органічну теорію”, згідно з якою Росія – організм, існування якого неможливе без України. Навівши висловлювання багатьох російських культурних та політичних діячів, він пише, що маса російської інтелігенції мислить відносини між народами на сході Європи як “панування над ними руської держави. При чім, якою б не була ця держава – монархічна, республікансько-демократична чи совітська – вона мусить панувати над Україною і над іншими країнами. Де є риба, шерсть, бавовна, цукор, пшениця, метали, нафта і т.п. – з тим всім Росія відчуває “органічний зв’язок”.

Купувати, привозити, обмінювати – ні, це дарма, а треба *державно володіти*. Лише тоді Росія може “існувати” [22].

Більшовики своєю політикою, на думку Шаповала, посилювали залежність України від Росії через новий тип розподілу праці між окремими республіками. В Росії відкривались такі виробництва, які потрібні Україні, при тому,

що в Україні або немає, або є в малій кількості виробництва, потрібні Росії. В наслідку буде бажаний ефект: Росія від України не залежить ні в чому, а Україну ставлять у залежність від Росії багато в чому [23].

Окупаційний характер більшовицької влади Шаповал пояснював тим, що за статутом цієї партії партійні організації республік СРСР прирівнювалися до обласних (або губернських) організацій, тобто були цілком підпорядковані ЦК ВКП(б), який з Москви керував діяльністю усіх державних установ, усіх рад, кооперативів, громадських організацій на всій території СРСР. Він передбачив, що саме після ліквідації диктатури компартії розпадеться й Радянський Союз. Ще в 1926 році він передбачав: “СРСР мусить розкластись на свої складові частини, а це може статись лише шляхом скасування диктатури компартії, котра всі “гарні слова” в конституціях сучасних “самостійних” членів СРСР зробила жалюгідними фікціями.

Замість диктатури мусить прийти *міжнародна* демократія, цебто урівноправлення народів і нова їх взаємочинність, на основі інших норм, нова інтеграція, як вільних і незалежних” [24]. Не можна не подивуватися точності цього прогнозу.

Не був байдужим Шаповал і до проблем Карпатської України, яким приділив чимало уваги як у згадуваній книзі “Міжнаціональне становище українського народу”, так і в багатьох рукописних матеріалах, які зберігаються в його особистому фонді в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ф.3563). Це, насамперед, рукописи його доповіді, проголошеної на семінарі 1 лютого 1930 року, під назвою “Політична структура Підкарпатської Русі”, а також підготовлених ним документів: “Плятформа Партії Соціалістів-Революціонерів Підкарпаття” та “Програма Партії Соціалістів-Революціонерів на Під[арпатській] Русі”. Ці та інші документи дають можливість охарактеризувати ставлення Шаповала до означеної проблеми в трьох основних аспектах: 1) історія; 2) її стан на кінець 1920-х років; 3) перспективи.

Не маючи можливості зупинитися на цих питаннях детально [25], відзначу лише, що Шаповал постійно підкреслював, що в Карпатах, зокрема й на території Чехословаччини,

живе великий масив етнічних українців, які нерозривно зв'язані з усім українським народом, а слово "русин" вживав лише як синонім слова "українець". Він критикував "провідні особи ЧСР", у тому числі й Масарика, Бенеша, Крамаржа та інших, за непослідовність. Сформулювавши в теорії принцип: "національне об'єднання і державне усамостійнення кожного слов'янського народу", чеські лідери вирішили проблему Підкарпаття на мирній конференції в Сен-Жермені в 1919 році шляхом включення його до складу ЧСР, обіцяючи Підкарпатській Русі автономію, але зобов'язання про надання автономії не виконали.

Перспективи подальшого розвитку Прикарпаття у тогочасних конкретно-історичних умовах Шаповал бачив у організації в межах ЧСР на землях, заселених русинами-українцями, національно-територіальної автономії (Підкарпатсько-український автономний край) із краєвим соймом і урядом на чолі. Краєвий сойм повинен бути обраний на основі загального, прямого, таємного, пропорційного виборчого права без різниці статі, віри і національності. Українські землі, включені в Словаччину, повинні увійти в одну краєву автономну цілість.

Микита Шаповал помер 25 лютого 1932 року і не дожив до того часу, коли Карпатська Україна на короткий час стала автономною частиною державної федерації, а потім у березні 1939 року проголосила свою державну незалежність. Не судилося йому дожити й до тих прогнозованих і омріяних ним днів, коли розпався СРСР і Україна стала незалежною державою. Але його громадсько-політична і наукова діяльність сприяла розвитку подій у цьому напрямку.

З позицій нашого часу можна по-різному оцінювати політичні погляди та політичну позицію Шаповала. Але не можна сумніватися в тому, що був він великим українським патріотом і державником. Микита Шаповал залишив нам величезну творчу спадщину. Це близько 400 опублікованих праць (книг, статей, заміток, рецензій). Його особовий архівний фонд налічує 259 одиниць зберігання. Серед них – чимало рукописів його неопублікованих праць та інших документів, зокрема величезне і надзвичайно цінне історичне джерело - його листування з

багатьма визначними діячами. Частково ці документи останнім часом введені в науковий обіг дослідниками, але більшість залишаються невідомими широкому загалу. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України готовий підготувати до друку архівний фонд Микити Шаповала, якщо знайдуться кошти на його видання. Заслуговує на публікацію окремою монографією й дисертаційне дослідження Олени Чумаченко “Громадсько-політична діяльність Микити Шаповала”.

Було б дуже добре, якби серед земляків Микити Юхимовича Шаповала знайшлися меценати, які фінансували б видання його творчої спадщини та праць про нього. Це було б найкращим пошануванням пам'яті про визначного нашого співвітчизника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Миронець Н. М. Ю. Шаповал про національне відродження та державність // Політологічні читання. – 1993. - №2. – С.150.
2. Там само.
3. Сріблянський М. Боротьба за індивідуальність (з літературного життя р. 1911 на Україні) // Українська Хата. – 1912. – №2. – С.105.
4. Українська Центральна рада. Документи і матеріали: В двох томах. – К., 1997. – Т.2. – С.413-414.
5. Цит. за: Миронець Н. Вказ. робота. – С.153.
6. Там само.
7. Шаповал М. Минувшина і будучина української визвольної боротьби (промова на роковини Української революції в Празі 12 листопада 1920 р.) // Київська старовина. – 1993. - №5.- С.42.
8. Миронець Н. Згад. робота. – С. 154.
9. Українська Центральна рада. Док. і матер. – Т.2. - С. 103.
10. Див.: Закони про землю і ліси в Українській Народній Республіці і Універсал Народної Республіки до трудового селянства. – К., 1919.
11. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програми (Виклади в Америці). – Прага, 1927. – С.129-130.
12. Шаповал М. Військо і революція (Соціологічний нарис). – Прага; Львів, 1923. – С.19.
13. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. – С.129.
14. Там само. – С.60.

15. Див.: Шаповал М. Соціологія українського відродження (з соціології і політики національного відродження). – Прага, 1936. – С.36.
16. Шаповал М. Новітнє яничарство // Нова Україна. – 1922. - №8-9. – С.4.
17. Цит. за: Миронець Н. Згад. робота. – С.163.
18. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. – С. 251-252.
19. Там само. – С.267.
20. Шаповал М. Більшовизм і Україна. – Прага, 1926. – С.18.
21. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. – С.274.
22. Шаповал М. Міжнародне становище українського народу. – Прага, 1934. – С.47.
23. Там само. – С.48.
24. Шаповал М. Більшовизм і Україна. – С.56.
25. Детальніше див.: Миронець Н., Чумаченко О. Проблеми Карпатської України в науковій спадщині Микити Шаповала // Етнічна історія народів Європи. Вип. 11. Духовна культура українців на етнічних землях впродовж віків. – К., 2001. – С.19-23.

Феня ПУСТОВА,

кандидат філологічних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МИКИТИ ШАПОВАЛА

Всі українські поети другої половини ХІХ - початку ХХ ст. формувалися під впливом фольклору та творчості Т. Шевченка. М. Шаповал - один з них. Зміст його віршів визначався передусім патріотичними переконаннями і подіями перших десятиліть ХХ ст., які вселяли або руйнували надію на відродження незалежної України. Мало значення і те, що М. Шаповал був свідомий багатофункціональності художніх творів, зокрема їх суспільно-виховної дії. Він писав, що мистецтво "як соціальний витвір разом з тим є могутнім чинником життя, означає рівень естетичної культури, відчуття щастя, впливає на поведінку індивідів і скупин^{*}, відрізняє людей

^{*} скупний (спільноти).

і уніфікує їх побут, поведінку. Соціалізує їх. Жене індивідів і колективи на подвиги, жертву і навіть смерть" [1, с. 51]. Безперечно, автор цього теоретичного постулату дуже хотів вірити в естетично-виховну силу свого поетичного слова, яке адресував землякам-сучасникам, поневоленому народові.

Доробок М. Шаповала можна прочитати, керуючись методологічним принципом самототожності, запропонованим Г. Сивоконем. Передусім слід відзначити, що суб'єкт мовлення у ліричних творах поета - це сам автор з його нестримним прагненням домогтися визволення України. Проте такої біографічної ідентичності недостатньо для виявлення органічної єдності "творо-автора" (Г. Сивокінь). І. Франко на прикладі Т. Шевченка, П. Грабовського та інших письменників показав, що обставини життя (трагічні чи спокійні) позначаються на творчості митців, проте неповторність кожного зумовлюється не зовнішніми, а психологічними факторами, самотутністю хисту. Оригінальність будь-якого майстра слова дослідник виявляв насамперед у сфері образного мислення, у "поетичній фантазії" та "чутті". Це зводилося до розкриття особливостей і масштабності асоціативного мислення, характеру його конкретної чуттєвості, до міри емоційності слова, тобто до тих сфер процесу творчості, в яких розкривається сутність "творчої індивідуальності".

Одна з характерних рис образного мислення М. Шаповала – інтертекстуальність. У деяких його віршах в художнє полотно вплетені чужі художні вислови. Якою мірою вони є органічними, які естетичні функції виконують - це завдання даної розвідки.

У 1907 році М. Шаповал написав поезію "Передвеликодній герць", яка розпочинається рядком, запозиченим в О. Олеся, "З журбою радість обнялась", присвячена йому. Вірш земляка М. Шаповал міг прочитати в 1906 році, коли вийшла збірка під такою ж назвою і поезією в ній. Але безпосереднім могутнім поштовхом до написання "Передвеликоднього герцю" стали виступи проти колоніального режиму в Польщі, де М. Шаповал, перебуваючи у складі російської армії, вів роз'яснювальну роботу серед солдатів, за що був ув'язнений і постав перед судом. Ця загрозлива для життя українця ситуація закінчилася звільненням з армії і

написанням весною 1907 року "Передвеликоднього герцю". Вірш вибухнув як реакція поета не лише на події в Польщі, а в усій російській імперії впродовж 1905-1906 років, коли з'явилася надія на її розвал, на утворення незалежної України.

Вислів О. Олеся "З журбою радість обнялась" є композиційним стрижнем поезії М. Шаповала "Передвеликодній герць". Перший автор персоніфікованими психологічними поняттями передав мінливі, нестійкі настрої ліричного героя, а для другого - антитеза стала засобом зображення непримиренного антагонізму між поневоленими і поневолювачами. Радість і журба є у вірші М. Шаповала своєрідними алегоричними персонажами, сутність яких розкривається в конкретно-чуттєвих картинах - антитезах. Журба - це "лютий кат", який "людей мордує, палить хати", це "гармати, розстріли", "крига смерті". А радість відбиває настрої та дії повсталих. Вона набирає чуттєвої конкретності порівняннями з весняними картинами оновлення в природі.

У революційній поезії образ весни традиційний, він, як правило, містить ідею перебудови суспільства за принципами соціальної справедливості. У М. Шаповала весна ототожнюється з повсталим людом: "А радість б'є "Сміла радість загула, // Людська могучая весна", "гнів зламав давнішню кригу..." Суб'єкту мовлення здається, що вже "й зоря з-за хмар блищить ясна!" У цій антитезі теж два традиційні образи (зоря - хмари), але вони набувають свіжості, бо вплетені в градацію, кульмінацією якої є образ непримиренної боротьби:

*Чи чують люди! Вже журба
І радість гучно обнялись,
Як п'явки страшно дві вп'ялись
Одна в одну!*

Слово люди в цьому контексті сприймається як код Т. Шевченка. У нього, наприклад, в поемі "Гайдамаки": "А де ж люде?.. Над Тясмином // У темному гаю, // Зібралися; старий, малий, // Убогий, багатий // Поєднались..." У М. Шаповала теж люди - це народ, вся нація. Але свідомого запозичення тут, звичайно, немає, а, напевне, "спрацювала", якщо користуватися

термінологією І. Франка, нижня свідомість поета, яка зберігала у своїй скарбниці сприйняте в дитинстві із "Кобзаря".

Оцінюючи смертельну сутичку журби й радості, охоронців колоніального режиму та вільнолюбних повстанців, поет ще не відчуває певності в перемозі останніх. Тому останні рядки - це пристрасний заклик:

*Могуча радість, оживись!
Пручайсь на волю сміла, вільна -
З смутної весни голови... [2, с. 36].*

Наказова інтонація, оціночні епітети та апосіопеза в останньому рядку передають нетерпеливість, палке бажання автора, щоб це зіткнення завершилось воскресінням України. Імовірно, і Польщі, бо саме там поет був свідком протестів.

У вірші М. Шаповала "Мандрівна арія" повторюється як рефрен-спіфора фольклорний образ рідного краю - "ясні зорі, тихі води". Цей твір - своєрідна сповідь самого автора про те, що все його життя - безперервний рух, діяльність, боротьба, що мають привести до омріяної мети. Суб'єкт мовлення зізнається у своїй безмежній любові ("Мій рідний і коханий краю"), в непохитній вірі, що рух до волі, "назустріч сонцю" ніхто не може зупинити.

У кінцівці твору сповідь переходить у присягу ("Я йду і буду вільно йти") й у звернення:

*Аж поки мрія незрадлива
Вести захоче до мети,
Мене й тебе, о, мій народе,
На ясні зорі, тихі води... [2, с. 112].*

В апострофі виявляється ще одна риса ліричного героя: він не відносить себе до ватажків, постає рядовим учасником боротьби народу за визволення Батьківщини. Увесь вірш пронизаний елегійним смутком. Тут відсутні риторичні фігури, якими насамперед поети доносять до читача ступінь схвильованості, напругу почуттів. Розвиток емоційного елемента змісту відбувається завдяки повтору дії – йду і самохарактеристикам: "І непохитно сподіваюсь // Побачить вільною

хоч тінь // Краси життя, краси природи..."; "Але не покидаю // Тебе, оданий..."; "У даль життя непохливно // Я йду і буду вільно йти". Проте це емоційне збудження притлумлюється суцільними апосіопезами після рефрену. Їх не можна сприймати як синтаксичну позначку, що автор скоротив цитату з фольклорного твору.

В жалощах думи "Маруся Богуславка" полонені висловлюють своє непохитне прагнення з Божою допомогою повернутися "На ясні зорі, // На тихі води, // У край веселий, // У мир хрещений". Метафоричний епітет "веселий" означає - щасливий. У цьому розгорнутому образі України закладена провідна думка усього твору: тільки в рідному краї людина може бути щасливою.

Автор "Мандрівної арії" перебуває вдома, а не на чужині, але його Батьківщина – "Велике царство смутку й сліз". Тому в контексті всієї поезії фольклорний образ "Ясні зорі, тихі води" наповнюється новим змістом. Це символ вільної, самостійної України, яка ще мусить стати щасливою для всіх, "царством згоди". Така "арія" – програма "мандрів", активного громадського життя самого поета.

У вірші М. Шаповала "Пісня" помітні образні перегуки з "Піснею моєю" М. Костомарова та кінцівкою прологу до поеми "Мойсей" І. Франка. Тут, ймовірно, немає свідомого запозичення художніх елементів, а є схожість у конкретно-чуттєвому зображенні України в її географічних та історичних межах. Цілком можливо, що наявність однакового художнього елемента у творах письменників різних епох зумовлена розмежованістю української території між кількома державами, що теж ускладнювало боротьбу за незалежність України. Але прочитання "Пісні" М. Шаповала у зв'язку з віршем М. Костомарова та фрагментом з поеми І. Франка може відкрити якусь своєрідність автора "Пісні".

"Пісня моя" – декларація М. Костомарова про своє покликання як поета. Вірш він починає своєрідним заспівом:

*Від Сосни до Сяну вона простяглася,
До хмар карпатських вона доторкнулась,
Чорноморською водою умивається,
Лугами, як квітками, квітчасться,
Дніпром стародавнім підперезана,
Річками, як стрічками, поубирана,
Городами-намистами пообвішана [3, с. 53].*

Ця яскрава зорова картина намальована не лише для того, щоб нагадати про справжні кордони України, означити її головні географічні прикмети. Метафоричні дієслова, дієприкметники та усталені порівняння випромінюють ніжну любов автора до землі, з якою зріднився, якій віддає свою творчу силу, своє серце. А після цього поет, вдаючись до засобу, який стане традиційним для літератури, звертається до музи-пісні з проханням охопити і зворушити всі верстви українського суспільства: "У душах, // У серцях // тугою-кручиною, пісне, заньмися". Це визнання й того, що в Україні можна мати радість лише від краси природи, а соціальне буття, органічно пов'язане з національним, породжує лише смуток. Тому й завершується декларація поета присягою:

*Співатиму, співатиму, поки гласу стане,
Хоч і слухать не захочуть, я не перестану [3, с. 54].*

Це клятва вірності Україні, її народові.

І. Франко у фіналі прологу до поеми "Мойсей" накреслює кордони майбутньої незалежної держави: "Труснеш Кавказ, вперешешся Бескидом, // Покотиш Чорним морем гомін волі". Естетична функція цієї динамічної картини не зводиться до зображальності. Нею підсилюється урочиста тональність проголошеної ідеї: "...і ти огнистим видом // Засяєш у народів вольних колі", "глянеш як хазяїн домовитий // По своїй хаті і по своїм полі" [4, с. 214].

Це естетичний ідеал автора, пройнятий вірою в його здійсненність за умови, якщо Україна об'єднає всі землі і вибере собі волю. Саме цю важливу думку підкидає намальована картина соборної України.

"Пісня" М. Шаповала є породженням конкретно історичних обставин початку ХХ століття та особливостями його "поетичної вдачі" (І. Франко). Митець-патріот горів нетерпінням реалізувати мрію багатьох поколінь і свою саме тоді, за його активною участю. Головним у "Пісні" М. Шаповала є намір автора художнім словом накреслити шлях возз'єднання українських земель, відродження держави. Початок вірша, як і в М. Костомарова, – розгорнута, динамічна й абсолютно оригінальна картина:

*Широкий лан, мій рідний лан,
Простягся понад морем.
Зелений гарний свій жупан
Розкинув з гір на гори [2, с. 113].*

"Жупан" на Кавказі "Зіп'явся... на небеси", "Махнув крилом через майдан // В Карпати". І ці обшири в єдине ціле об'єднали народні скарги, пісні. У них сльози і сміх, сплетений з горем. Зазвучавши, пісні відтворюють "давні жалі":

*І мій народ встає із трун, -
Встають страшні скрижалі.*

"Страшні скрижалі" – це трагічні сторінки історії, а із "трун" встають загиблі в битвах за волю і замордовані царатом. Автор сподівається: пісні, які воскрешають героїчні і трагічні сторінки історії, здатні підняти його сучасників на боротьбу:

*Тоді вже хмуриться мій лан,
Жене скрізь дужі хвилі,
Тоді шумить старий майдан
Й ворухе сонні сили [2, с. 113].*

У цій фінальній строфі поет метоніміями змалював визвольний рух. "Лан" – це увесь народ, нація, а "старий майдан" – ті, хто вже повстав. Епітет старий змістом своїм може сягати в далеке минуле: в умовах Київської Русі князі спілкувалися з народом на вічах. Водночас образ майдану перегукується, а може, й генетично пов'язаний із тичинівським

"На майдані коло церкви революція іде". Щодо емоційної тональності вірша М. Шаповала, то, як і в попередніх творах, при відсутності риторичних фігур експресія образних висловів підсилюється фонічними засобами (наскрізний повтор сонорних звуків, а також приголосних ж, з, п, р). Назва поезії - "Пісня", хоча в тексті "пісні шумлять" (множина). То чи мав автор усвідомлену чи неусвідомлену мрію про такий вірш, який би міг назвати "Пісня моя" (як у М. Костомарова)? Зрозуміло, що така енергійна особистість, як М. Шаповал, хотіла і прагнула, щоб її твір піднімав український народ, будив "сонні сили".

У розглянутих творах трьох авторів схожість образів України є типологічною, і кожен демонструє свою оригінальність різною естетичною функцією картин та неповторністю в засобах змалювання.

Назва вірша М. Шаповала "На шляху поступу" запозичена з "Каменярів" І. Франка. Але головний образ в ньому - три "могутні ковалі", які "на скелю вічності оперті", а їхня мета - кувати "погибель смерті, // Погибель смутку на землі". Образ смутку в цьому творі семантично близький до образу журби в "Передвеликодньому герці". Тільки тут це - символ, що втілює в собі все антилюдське, колоніальне, зумовлені обставинами життя українського народу. Алегоричні ковалі своїм змістом відрізняються від Франкових каменярів, але мають певну семантичну близькість до образів іншого твору І. Франка - "Ой, що в полі за димове?" У ньому є алегоричний образ Долі - втілення історичної, трудової і духовної праці народу. Доля "вироснує" Розум - інтелект нації та Красу - мистецькі, культурні надбання.

У вірші М. Шаповала "На шляху поступу" ковалі охоплюють головні сфери життя, діяльності нації: "Обухом вдарив один в Голод - // Одвагу смілим породив... бажання приспані збудив", "Другий вломив шматок од скелі, // Із рани вирвались пісні, // Натхненні, горді і веселі..." А третій коваль "узяв у руки // Незламний доказ смілих дум, // Джерело вільної науки // її побідно вічний шум".

У вірші "Ой, що в полі за димове?" І. Франко закликає всіх українців до "братерської згоди", до об'єднання зусиль задля

того, щоб "Щастя, волі добувати!" [5, с. 33]. М. Шаповал у своєму вірші зображує це як реальність. Його ковалі,

*Гукнувши скрізь по світозору
Признання силі гуртовій,
Кують, співають, скелю точуть,
Вогні од їх угору б'ють,
Над ними прапори лопочуть
І мрії творчії снують* [2, с. 115].

Образ вогню є архетипним, тут це символ очищення від зла. Саму діяльність ковалів (складових нації), боротьбу поет оцінює як цивілізаційний розвиток. Це він підкреслює назвою вірша "На шляху поступу", свідомо запозиченою в І. Франка. Міг би, звичайно, поет назвати – "ковалі", але тоді б це сприймалося як аналогія до Франкових "Каменярів". А це перешкодило б правильному розумінню змісту вірша.

Ще один твір М. Шаповала має запозичену назву – "Понад Дніпром". Вона відразу викликає в пам'яті ілюзію – візію, якою закінчує Т. Шевченко зображення українського закріпаченого села у вірші "І виріс я на чужині": понад Дніпром "зеленіють // Широкої села. // А у селах у веселих // І люди веселі" [6, с. 132].

Наскрізний образ поезії М. Шаповала – думи. Це код Т. Шевченка, що теж підтверджує припущення про походження назви. Поет ХХ століття, як і його геніальний попередник, посилає свої думи в Україну, сподіваючись на їхню велику естетичну дієвість:

*Будуть до гурту всю братію кликати,
Сіять сподіванки кращої днини...
Будуть прихильників співом будити
І над Вкраїною, лихом розп'ятою,
Будуть великими слізьми тужити...* [2, с. 116].

У М. Шаповала його думи, "З серця покликані співом надії", зображені як збудники й учасники соціальних збурень. І в цій поезії, як і в попередніх, кінцівка – лаконічний малюнок розпочатої боротьби за волю. Поет благає свої думи: "По Україні, мов птахи сполохані, // Вість рознесіте, що дніе вже,

дніє!" Цей акцентований повтор відбиває авторську нетерпеливість передати горіння своєї душі і свідомості народові, спонукати його до негайної дії.

Кінцівка вірша "Понад Дніпром" асоціативно пов'язується з тичинівським зображенням подій 1918 року в Україні. Перший вірш із циклу "Скорбна мати" містить авторський розпач:

*Не місяць, і не зорі,
І дніти мов, не дніло,
Як страшно!.. людське серце
До краю обідніло.*

Образ „дніти” в цьому творі має той же зміст, що й у вірші М. Шаповала. Але в зображенні автора "Скорбної матері" жаданих змін не відбулося. М. Шаповал в якихось конкретних подіях побачив обнадійливі симптоми перемоги, тому такою вогненною пристрасстю наснажує своє поетичне слово.

У "Пісні ранковій" М. Шаповала відчувається емоційно-семантична суголосність із поемою П. Тичини "Золотий гомін". Дванадцять рядків вірша - це освідчення в коханні дружині, якій ліричний суб'єкт бажає спати "тихим сном дитини". З тринадцятого рядка своєрідна колискова пісня переходить в опис різких змін в оточенні, в суспільстві:

*Сонце вже встає...
Ось ввірвався промінь...
Десь там чути гомін...
Сяйво летється, б'є.*

Сонце – архетипний образ, тут він теж підкреслює авторське уявлення, що вже не просто дніє, а розпочався сонячний день. Вся зорово-слухова картина з образом гомону малює революційне піднесення, яке зобразив П. Тичина в динамічній картині і втілив у символ "золотий гомін" [6, с. 51-55]. Доречно нагадати, що образ гомін має своє коріння ще в поемі Т. Шевченка "Гайдамаки": "Гомоніла Україна, // Довго гомоніла", боролася, але тоді в 1768 році зазнала поразки. Через 150 років після "коліївщини" два поети у своїх віршах

висловлюють тверду віру в успіх. З безмежною радістю М. Шаповал проголошує заключні рядки вірша:

*Прокидайся, кохана,
Квітами убрана!
Усе встає! Усе гуде!
Життя іде! Життя іде [2, с. 119].*

У цьому каскаді непоширених речень з риторичними окликами відчувається, що автор виплеснув своє палке прагнення вплинути на хід подій, прискорити їх, домогтися незворотності революційного процесу. В цьому випадку, як і в інших розглянутих творах поета, можна говорити про глибоку єдність "тексто-біографії" (Г. Сивокінь).

Як бачимо, інтертекстуальність - характерна прикмета образного мислення М. Шаповала. Крім архетипних образів, у його творах є свідомо запозичені художні вислови. Вони можуть бути наскрізними ("Передвеликодній герць", "Понад Дніпром"), стають провідним мотивом ("Мандрівна арія"), заголовком ("Понад Дніпром", "На шляху поступу"), близькими емоційно-семантичним наповненням ("Понад Дніпром", "Пісня"). В переважній більшості запозичене у віршах поета набуває нового змісту. Можна говорити і про типологічне сходження у вірші М. Шаповала "Пісня", "Пісні мої" М. Костомарова та фрагменті з поеми "Мойсей" І. Франка. Загалом можна твердити про неповторність поетичного ГОЛОСУ М. Шаповала.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Уроки правди і добра. Нескорене слово. – Донецьк: Донбас, 2001.
2. Твори Микити Шаповала // Терещенко В. Микита Шаповал. Велетень із Донбасу. – Артемівськ, 2001.
3. Костомаров М. І. Пісня моя // М. І. Костомаров. Твори: У 2-х т. – К.: Дніпро, 1967. – Т. 1. – С. 53-54.
4. Франко І. Мойсей // Іван Франко. Зібр. творів: у 50-ти т. – К.: Наук. думка, 1965. – Т. 5.
5. Франко І. Ой, що в полі за димове? // Іван Франко. Зібр. творів: У 50-ти т. – Т. 1. – С. 32-33.
6. Тичина П. Десь на дні мого серця. – К., 1991. – С. 40; С. 51-56.

Матеріали Міжнародної
науково-практичної конференції

**«ЗАКОРДОННЕ УКРАЇНСТВО І ДОНЕЧЧИНА:
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА»**

Гол. редактор
Редактор
Комп'ютерна верстка
і дизайн обкладинки

В.С. Білецький
Г.В. Сімченко
Ю.В. Молодан

Підписано до друку 26.11.2008
Формат 60x48/16. Папір офісний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 18,1. Тираж 500 прим.
Обл.- вид. арк. 14,6

Надруковано у:

Фото на обкладинці:

Сторінка 1:

1. Відкриття IV Всесвітнього форуму українців, Київ, 2006 р.
2. Президент Світового Конгресу Українців Аскольд Лозинський у гостях у мера м. Донецька Олександра Лук'яченка, Донецьк, 2007 р.
3. Привітання начальника відділу у справах національностей Донецької облдержадміністрації С. Кузнецової Раді Директорів СКУ, Донецьк, 2007 р.
4. Письменник В. Біляїв, редактор „Голосу Америки” (у центрі), на батьківщині серед української інтелігенції м. Донецька, 1996 р.
5. Голова Української Всесвітньої Координаційної Ради Дм. Павличко у гостях у Донецького обласного відділення Товариства „Україна-Світ” та Українського культурологічного центру, 2004 р.

Сторінка 2:

1. Покладання квітів до пам'ятника Т.Г. Шевченку під час наради директорів СКУ, м. Донецьк, 2007 р.
2. Вшанування пам'яті В. Стуса: слово проголошує Президент СКУ А. Лозинський, м. Донецьк, 2007 р.
3. Члени української громади м. Пітсбург (США) і делегація з м. Донецьк (Україна) саджають Дерево Дружби.
4. Український студентський театр у Варшавському університеті, 2000 р. (Куратори театру – донеччани В. Мозковий та В. Соболю).
5. Презентація Українського культурологічного центру м. Донецька та Товариства „Україна – Світ” в Бібліотеці української літератури у Москві, 2007 р.

ББК-71.04 (4 УКР-ДОН)

К 90

Закордонне українство і Донеччина: вчора, сьогодні, завтра: матеріали науково-практичної конференції. – Донецьк: Донецьке обласне відділення Товариства "Україна-Світ", Український культурологічний центр, 2008. – 312 с.

Збірник пропонує матеріали науково-практичної конференції, «Закордонне українство і Донеччина: вчора, сьогодні, завтра», проведеної відповідно до Державної програми співпраці із закордонним українством на період до 2010 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 р. №1034 та розпорядження голови Донецької облдержадміністрації від 29.11.2006 р. №578). Доповіді подані з додержанням авторського стилю.